

T.C
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

MUSTAFA İBN ALİ el-MUVAKKİT'İN RİSÂLE-i USTURLÂB-ı SELÎMÎ ADLI ESERİ

(1A-46B)

GİRİŞ-İNCELEME-NÜSHA KARŞILAŞTIRMASI-DİZİN-TIPKIBASIM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TUĞBA ARSLAN

DÜZCE
TEMMUZ, 2020

T.C
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

MUSTAFA İBN ALİ el-MUVAKKİT'İN RİSÂLE-i USTURLÂB-ı SELÎMÎ ADLI ESERİ

(1A-46B)

GİRİŞ-İNCELEME-NÜSHA KARŞILAŞTIRMASI-DİZİN-TIPKIBASIM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TUĞBA ARSLAN
DANIŞMAN: Dr. Öğr. Ü. DİLEK HERKMEN

DÜZCE
TEMMUZ, 2020

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Bu çalışma jürimiz tarafından ..... Anabilim Dalında oy birliği / oy çokluğu ile YÜKSEK LİSANS TEZİ / DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan ..... (İmza) Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Üye ..... (İmza) Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Üye ..... (İmza) Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2020

Doç. Dr. Ali ERTUĞRUL

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Bu çalışma XVI. yüzyılda yaşamış en tanınmış coğrafyacı, astrolog ve muvakkitlerden birisi olan Mustafa b. Ali er-Rûmî el-Muvakkit'in (ö.979/1571) Risâle-i Usturlâb-ı Selîmî adlı eserinin incelenmesidir. Mustafa bin Ali yıllarca muvakkitlik görevini yerine getirmiş, 1560'dan sonra sarayda müneccimbaşılık yapmıştır. Osmanlı astronomi âlimi, özellikle zamanı belirleme üzerine yaptığı çalışmalarla tanınmaktadır. Bundan dolayı halk arasında Koca Saatçi lakabıyla bilinmektedir.

Risâle-i Usturlâb-ı Selîmî, 951 (1544) yılında kaleme alınmıştır. Mustafa bin Ali kendi geliştirdiği bir usturlap türünün kullanımını anlatmıştır. Eser, bir mukaddime ile kırk beş bab üzerine yazılmıştır. Klasik astronominin en önemli aletlerinden olan usturlabın tarihi açısından oldukça büyük önem taşımaktadır. Türkçe olarak yazılan eserin, otuzdan fazla nüshası çeşitli kütüphanelerde bulunmaktadır. Eseri Türkçe yazmasının nedenini ön sözünde de belirttiği gibi bu alanda çalışma yapanların yazdıklarını kolay anlamasını sağlamak olarak açıklamıştır.

Çalışmada, Süleymaniye kütüphanesi 1923 (SEREZ) ve Nuruosmaniye kütüphanesi 2916 numaralı nüshalar ele alınmıştır. İki nüshadaki farklılıklar ve nüshalar arasındaki eksiklikler gösterilerek, iki nüshanın karşılaştırılması yapılmıştır. Bu karşılaştırma dipnotlar ile gösterilmiştir. Çalışmada Süleymaniye Kütüphanesi 1923 numarasıyla kayıtlı nüsha esas alınmıştır. Bu nüsha, 1a-98b varakları arasında, 13 satırlı harekesiz nesih ile yazılmıştır. Her sayfada 13 satır bulunmakla birlikte 1a, 12 satır olarak yazılmıştır. Asıl nüsha 1923 nüshası olduğu için bütün incelemeler bu nüsha üzerinden yapılmıştır.

Çalışma; giriş, dil incelemesi, nüsha karşılaştırması, dizin ve yazma eserin tıpkıbasım bölümlerinden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde genel olarak; İslam coğrafyasında ve Osmanlı'da astronomi biliminin gelişim süreci, muvakkithaneler, usturlap, eserin adı ve yazarı, önemi, bölümleri, nüshaları hakkında bilgi verilmiştir.

İnceleme bölümü; metnin imlâ ve yazım özellikleri, fonetik özellikleri ve şekil bilgisinden oluşmaktadır. Eser, ses ve biçim özellikleri yönüyle incelenerek dil özellikleri ortaya konulmuştur.

Nüsha karşılaştırması bölümünde; metnin transkripsiyonu sayfa-satır numaraları verilerek yapılmıştır. Daha anlaşılır olması için de metinde cümleler gösterilmiştir. Bu bölümde iki nüsha arasındaki farklılıklar ve nüshalar arasındaki eksiklikler gösterilerek, iki nüshanın karşılaştırılması yapılmıştır. Bu karşılaştırılma da dipnotlar ile gösterilmiştir.

Dizin kısmında ise eser içinde geçen sözcük ve tamlamaların anlamları verilerek gramatikal dizin oluşturulmuştur. Kelimelerin tamamının anlamı metne uygun verilerek aldıkları ekler alfabe sırasıyla dizilip metin numaraları eklenmiştir. Eserin sonuna 1923 nüshasının 01a-46b varaklarının tıpkıbasımı ve 2916 nüshasının 1a-30b varaklarının tıpkıbasımı konulmuştur.

Bu çalışmanın başından itibaren her aşamada yanımda olan; desteğini, bilgisini ve tecrübesini benden esirgemeyen danışman hocam Dr. Öğr. Ü. Dilek HERKMEN'e, bu yazma eser üzerinde çalışma yapmama destek olan Dr. Öğr. Ü. S. Ertan TAĞMAN'a ve öğrenim hayatım boyunca yanımda olan, her zaman beni destekleyen aileme teşekkür ediyorum.

Tuğba ARSLAN

ÖZET

MUSTAFA İBN ALİ el-MUVAKKİT'İN RİSÂLE-i USTURLÂB-ı SELÎMÎ ADLI ESERİ

(1A-46B)

GİRİŞ-İNCELEME-NÜSHA KARŞILAŞTIRMASI-DİZİN-TIPKIBASIM

ARSLAN, Tuğba

Yüksek Lisans, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Ü. Dilek HERKMEN

Temmuz 2020, xv+ 330 sayfa

Tezimizde, XVI. yüzyılda yaşamış en tanınmış astronomi bilginlerinden Mustafa b. Ali er-Rûmî el-Muvakkît'in (ö.979/1571) Risâle-i Usturlâb-ı Selîmî adlı eserinin 1a- 46b varakları incelenmiştir. Eserin bu bölümlerinin çeviri yazı aktarımı yapılmış ve iki nüsha arasındaki farklılıklar ve eksiklikler gösterilerek karşılaştırılmıştır. Eser imlâ, ses ve şekil bilgisi bakımından incelenmiştir. Çalışmamız; Giriş, İnceleme, Nüsha Karşılaştırması, Dizin ve Tıpkıbasım olmak üzere beş bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde; İslam coğrafyasında ve Osmanlı'da astronomi biliminin gelişim süreci, muvakkithaneler, usturlap, eserin adı ve yazarı, önemi, bölümleri, eserin tespit edilen nüshaları hakkında bilgi verilmiştir. İnceleme bölümünde metnin ses ve şekil bilgisi özellikleri değerlendirilmiştir. Nüsha karşılaştırması bölümünde eser, sayfa numaraları verilerek çeviri yazıya aktarılmış ve iki nüsha arasındaki farklılıklar ve nüshalar arasındaki eksiklikler gösterilerek, iki nüshanın karşılaştırılması yapılmıştır. Bu karşılaştırılma da dipnotlar ile gösterilmiştir. Dizin bölümünde kelimeler alfabetik sıraya göre dizilmiştir. Çalışmanın sonunda da iki eserin tıpkıbasımı verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mustafa b. Ali er-Rûmî el-Muvakkît, Risâle-i Usturlâb-ı Selîmî, Astronomi.

ABSTRACT

RİSÂLE-i USTURLÂB-ı SELÎMÎ BY MUSTAFA İBN ALİ el-MUVAKKİT

(1A-46B)

INPUT-REVIEW - COMPARISON- INDEX- FACSIMILE

ARSLAN, Tuğba

Master Degree ,Department of Turkish Language and Literature Thesis

Supervisor: Dr. Öğr. Ü. Dilek HERKMEN

July, 2020, xv+330 pages

In our thesis, the pages 1a- 46b of the book Risâle-i Usturlâb-ı Selîmî by Mustafa b. Ali er-Rûmî el-Muvakkîit (d.979 / 1571) one of the best-known astronomy scholars who lived in the 16th century, were examined. A Chapter of this study was transcribed and compared by showing the differences and deficiencies between the two copies. Work was examined in terms of spelling features, phonology and morphology. Our study consists of five chapter that input, review, comparison, index and facsimile. In introduction the information about category of the work, development process of the astronomy science in the Islamic world and the Ottoman Empire, the clock towers, astrolabe, the title of the work the author, the importance of the work, the sections and the recorded copies of the work. In the review section, the phonology and morphology were evaluated. In text section, the manuscript's page numbers along with the transcription of the text is provided and a comparison between the two copies was made showing the differences and the deficiencies of the document. This comparison is also shown in footnotes. In index section the words of the document are put in alphabetical order. At the end of the study, facsimile of the two work is given.

Key Words: Mustafa b. Ali er-Rûmî el-Muvakkîit, Risâle-i Usturlâb-ı Selîmî, Astronomy.

İçindekiler

KABUL VE ONAY	i
ÖN SÖZ	ii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÇEVİRİ YAZI ALFABESİ	x
KISALTMALAR VE İŞARETLER	xi
KARŞILAŞTIRMA CETVELİ	xii
1.GİRİŞ	1
1.1. İSLAM VE ASTRONOMİ.....	5
1.2. OSMANLI VE ASTRONOMİ.....	2
1.3. MUVAKKİTHANE.....	7
1.4. USTURLAP.....	8
1.5. Eserin Adı ve Yazarı.....	5
1.6. Eserin Önemi.....	7
1.7. Eserin Bölümleri.....	7
1.8. Eserin Nüshaları.....	8
2. İNCELEME	10
2.1. İMLÂ ÖZELLİKLERİ.....	10
2.1.1. ÜNLÜLERİN YAZIMI.....	10
2.1.1.1. /a/ Ünlüsünün Yazımı.....	10
2.1.1.2. /e/ Ünlüsünün Yazımı.....	11
2.1.1.3. /ı/, /i/ Ünlülerinin Yazımı.....	12
2.1.1.4. /o/, /ö/ Ünlülerinin Yazımı.....	13
2.1.1.5. /u/, /ü/ Ünlülerinin Yazımı.....	13
2.1.2. ÜNSÜZLERİN YAZIMI.....	14
2.1.2.1. /ç/ Ünsüzünün Yazımı.....	14
2.1.2.2. /p/ Ünsüzünün Yazımı.....	15
2.1.2.3. /t/ Ünsüzünün Yazımı.....	16
2.1.2.4. /s / Ünsüzünün Yazımı.....	18
2.1.2.5. /ñ/ Ünsüzünün Yazımı.....	20
2.1.2.6. /k/ Ünsüzünün Yazımı.....	20
2.1.2.7. /g/ Ünsüzünün Yazımı.....	21
2.2. SES BİLGİSİ.....	22

2.2.1. Ünlüler	22
2.2.1.1. Ünlü Değişmeleri	22
2.2.1.1.1. i~e Değişmesi	22
2.2.1.1.2. i~ü Değişmesi	22
2.2.1.1.3. o, ö~u, ü Değişmesi	22
2.2.1.2. Ünlü Uyumu	22
2.2.1.2.1. Damak Uyumu (Kalınlık-İncelik Uyumu)	22
2.2.1.2.2. Dudak Uyumu (Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu)	23
2.2.2. Ünsüzler	27
2.2.2.1. Ünsüz Uyumu	27
2.2.3. Ses Hadiseleri	28
2.2.3.1. Ünsüz Değişmeleri	28
2.2.3.1.1. Sızıcılaşma	28
2.2.3.1.2. Ötümlüleşme	28
2.2.3.2. Ses Düşmesi	30
2.2.3.2.1. Ünlü Düşmesi	30
2.2.3.2.2. Ünsüz Düşmesi	30
2.2.3.3. Hece Tekleşmesi	31
2.2.3.4. Ses Türemesi	31
2.2.3.4.1. Ünsüz Türemesi	31
2.2.3.5. Ünsüz İkizleşmesi	32
2.2.3.6. Geçişme	32
2.2.3.7. Birleşme	32
2.3. ŞEKİL BİLGİSİ	32
2.3.1. İsim Çekim Ekleri	32
2.3.1.1. Çokluk Eki	32
2.3.1.2. İyelik Ekleri	32
2.3.1.3. Hâl Ekleri	34
2.3.1.3.1. Yalın Hâl	34
2.3.1.3.2. İlgi Hâli	34
2.3.1.3.3. Belirtme Hâli	34
2.3.1.3.4. Yönelme Hâli	35
2.3.1.3.5. Bulunma Hâli	35

2.3.1.3.6. Ayrılma Hâli.....	35
2.3.1.3.7. Vasıta Hâli	35
2.3.1.3.8. Eşitlik Hâli.....	36
2.3.1.3.9. Yön Gösterme Hâli	36
2.3.2. Fiil Çekim Ekleri	36
2.3.2.1. Şahıs Ekleri.....	36
2.3.2.1.1. Birinci Tipteki Şahıs Ekleri.....	36
2.3.2.1.2. İkinci Tipteki Şahıs Ekleri.....	37
2.3.2.1.3. Üçüncü Tipteki Şahıs Ekleri	37
2.3.2.2. Haber Kipleri	38
2.3.2.2.1. Görülen Geçmiş Zaman.....	38
2.3.2.2.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman.....	38
2.3.2.2.3. Geniş Zaman	39
2.3.2.2.4. Gelecek Zaman	39
2.3.2.2.5. Şimdiki Zaman.....	39
2.3.2.3. Tasarlama Kipleri.....	39
2.3.2.3.1. İstek Kipi	39
2.3.2.3.2. Gereklilik Kipi	39
2.3.2.3.3. Şart Kipi örnek	40
2.3.2.3.4. Emir Kipi	40
2.3.3. Çatı Ekleri	40
2.3.3.1. Geçişli / Ettirgenlik Çatı Ekleri.....	40
2.3.3.2. Edilgen Çatı Ekleri.....	41
2.3.4. Yapım Ekleri.....	41
2.3.4.1. İsimden İsim Yapım Ekleri	41
2.3.4.2. İsimden Fiil Yapım Ekleri	41
2.3.4.3. Fiilden İsim Yapım Ekleri	42
2.3.4.4. Fiilden Fiil Yapım Ekleri	42
2.3.5. Fiilimsiler.....	42
2.3.5.1. İsim-Fiil Ekleri	42
2.3.5.2. Sıfat-Fiil Ekleri	42
2.3.5.3. Zarf-Fiil Ekleri	43
2.3.5.3.1. Zaman Zarf-Fiil Ekleri	43

2.3.5.3.2. Hâl Zarf-Fiil Ekleri	43
2.3.5.3.3. Bağlama Zarf-Fiil Ekleri	44
2.3.5.3.4. Farklı Ek ve Edatlarla Oluşturulan Birleşik Zarf-Fiil Ekleri	44
3.NÜSHA KARŞILAŞTIRMASI	45
4.DİZİN	80
SONUÇ	154
KAYNAKÇA	155
5.TIPKIBASIM.....	157

ÇEVİRİ YAZI ALFABESİ

ا	ʾ
ا	a, ā, e
ا	ā
ب	b, p
پ	p
ت	t
ث	ṯ
ج	c, ç
چ	ç
ح	ḥ
ح	ḥ
د	d
ذ	ḏ
ر	r
ز	z
س	s
ش	ṣ
ص	ṣ
ض	ḏ, ḏ
ط	ṭ
ظ	ẓ
ع	ʿ
غ	ğ
ف	f
ق	q
ك	k, g, ñ
ل	l
م	m
ن	n
و	v, o, ö, u, ū, ü
ه	a, e, h
ی	ı, i, î, y

KISALTMALAR VE İŞARETLER

A nüshası: 1923 (Serez) nüshası.

age. Adı geçen eser

Ar. Arapça

Astr. Astronomi

B nüshası: 2916 (Nuruosmaniye) nüshası.

Far. Farsça

s. Sayfa

T. Türkçe

TDK Türk Dil Kurumu

TDV Türkiye Diyanet Vakfı

- Fiil kök ve gövdelerini, gösterir.

+ İsim kök ve gövdelerini, gösterir.

< Bu biçimden gelir.

> Bu biçime gider.

KARŞILAŞTIRMA CETVELİ

Metinde asıl nüsha olan Serez 1923 nüshasındaki bir sözcüğün, yararlandığımız diğer nüsha olan Nuruosmaniye 2916 nüshası ile karşılaştırılmasını kolaylaştırmak amacıyla hazırlanmıştır. A nüshasının (1923) sayfa başlangıçlarının B (2916) nüshasının hangi sayfa başlangıçlarına denk geldiği gösterilmiştir.

A	B
1a	1a
1b	1b
2a	1b
2b	2a
3a	2b
3b	3a
4a	-
4b	-
5a	-
5b	-
6a	-
6b	3b
7a	4a
8a	4b
8b	5a
9a	5b
9b	6a
10a	6b
10b	7a
11a	7b
11b	7b
11b	8a

12a	8a
12b	8b
13a	9a
13b	9b
14a	10a
14b	10b
15a	11a
15b	11b
16a	12a
16b	12b
17a	13a
17b	13a
18a	-
18b	-
19a	-
19b	-
20a	13b
20b	13b
21a	-
21b	14a
22a	14b
22b	-
23a	-
23b	15a
24a	15b
24b	15b
25a	16a

25b	16b
26a	17a
26b	17b
27a	18a
27	18a
28a	18b
28b	19a
29a	-
29b	-
30a	-
30b	19b
31a	19b
31b	20a
32a	20b
32b	21a
33a	21b
33b	22a
34a	-
34b	22b
35a	23a
35b	-
36a	-
36b	-
37a	23a
37b	23b
38a	24a
38b	24b

39a
39b
40a
40b
41a
41b
42a
42b
43a
43b
44a
44b
45a
45b
46a
46b

24b
25a
25b
26a
26b
26b
27a
27b
28a
28b
28b
29a
29b
30a
30b
-

1.GİRİŞ

1.1. İSLAM VE ASTRONOMİ

Astronomi üzerine yapılan çalışmalar, İslamiyet öncesi dönemde başlamış ve ilerleyen yüzyıllarda da gelişimini sürdürerek devam etmiştir. İslam astronomi tarihinde dört aşama vardır.

1- İslam Öncesi Dönem ve İslam'ın Başlangıç Yılları: Bu dönemde basit gökyüzü gözlemleri yapılmış, göğün durumu ve yıldızların hareketlerinden çıkarılan meteorolojik bilgiler şiirlerde mecaz ve istiarelerle anlatılmıştır.

2- Tercüme Dönemi: Bu döneme kadar müslümanların astronomik bilgileri daha çok yıldız gözlemleriyle sınırlı kalarak bu bilgilerin teknik yönünden ziyade şiirsel yönü ağır basmıştır. Fetihler yabancı kaynaklara ulaşma imkanı sağlamış, yabancı dillerde yazılan astronomik çalışmaların tercüme yapılarak daha ileri düzeyde çalışmalar başlamıştır. İslam toplumunda gerçek anlamıyla astronomi bilimi, ilk defa Halife Mansur döneminde (744-775) Muhammed b. İbrahim b. Habîb el-Fezzarî “Ez-zic’ ala sini’l-Arab” adlı çalışmasında günlerin kameri takvime göre hesaplanması için kullanılacak cetvellerin ana hatlarını belirlemesi ile gerçekleşmiştir.

3- Yükseliş Dönemi: Bu dönemdeki İslam âlimlerinin astronomiye katkıları özellikle gözlem verilerinin artırılması, astronomi aletlerinin geliştirilmesi, gök cisimlerinin görünen hareketlerinin iyi modellendirilmesi ve bu sayede matematiksel yöntemlerin geliştirilmesi şeklinde olmuştur. Müslümanlar, İznikli Hipparkos’un (m.ö. II. yüzyıl) zamanından beri bilinen usturlabı geliştirip ondan, küresel bir üçgene ait grafik-mekanik çözümleri kullanarak gözlenen yıldızın saat açısının tayini gibi bazı astronomi problemlerinin çözümünde faydalanmışlardır.

4- Gerileme Dönemi: Endülüs’ün hristiyanlar tarafından işgal edilmesi, ülkede yürütülen astronomi alanındaki araştırmaların sonu olmuştur. Ancak bu araştırmalar Moğol istilâsından sonra İran’da yeniden canlanıp gelişmiştir.¹ Bu dönemde Nasîrüddîn-i Tûsî tarafından Merâğa rasâthanesi kurulmuş ve bu rasâthanedeki gözlemler yapılarak birçok teoremin temelleri atılmıştır. Merâğa matematik-astronomi okulunun izleri, nispeten zayıf olsa da devam etmektedir. Çünkü, Nasîrüddîn-i Tûsî ile Kutbuddin Şirazî’nin etkileri öğrencileri aracılığıyla sürdürülmektedir.² Müslümanların astronomi sahasındaki son sıçramaları XV. yüzyılda Semerkant’ta gerçekleştirilmiştir. Uluğ Bey Semerkant’ta bir rasâthane kurmuş ve burada önemli gözlemler yapmıştır. Uluğ Bey’in ölümünden sonra İslam astronomisinin gelişimi durmuş fakat Latince’ye yapılan tercüme sayesinde modern Avrupa astronomisini etkilemesi ve öncü astronomlarına verdiği ilmî destek bütün canlılığı ile devam etmiştir.³

¹ Fehd, Tefik (2000), İlm-i Felek, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 22, İstanbul, s. 126-128.

² Fazlıoğlu, İhsan (2003), Osmanlı Felsefe Biliminin Arka Planı: Semerkand Matematik-Astronomi Okulu, *Divân İlmi Araştırmalar Dergisi*, s. 1-66.

³ Fehd, a.g.e., s. 126-128.

1.2. OSMANLI VE ASTRONOMİ

Astronomi, Osmanlı bilim dünyasına çeviri eserler yoluyla girmiştir. Bu alandan çevrilen ilk eser Kazvinî'nin *Acâibü'l-Mahlûkat* adlı eseridir. Coğrafya ve kozmografya ile ilgili bilgiler içeren bu eser, çok beğenilmiş bazen kısaltılarak bazen tercüme edilerek bazen de ilâveler yapılarak İran ve Türk edebiyatına kazandırılmıştır. Eserin pek çok tercümesi yapılmıştır, ilk tercümanın XV. yüzyılda yaşayan Ahmed Bican olduğu zannedilmektedir. Fakat yapılan araştırmalarla ilk tercümenin XV. yüzyıldan daha eskiye gittiği tespit edilmiştir. Edebiyatımızda en tanınan tercüme Ahmed Bican'ın tercümesidir.⁴

Osmanlı Devleti'nin matematik ve astronomi alanlarında en önemli dönemi, Fatih zamanında Türkistan'dan İstanbul'a davet edilen Ali Kuşçu ile başlamış ve Fatih Sultan Mehmet'in ölümünden sonra bir süre daha pozitif bilimlere gösterilen ilgi sürmüştür. Ama Osmanlıların İstanbul'u fethettikten sonra Batı ile teması sonucu Batı'da başlayan Rönesans hareketlerinden etkilenmesi beklenirken, tam tersine, astronomi alanında önemli bir gelişme olmamış, eskiye bağlı kalınmıştır.⁵

Osmanlıların en önemli faaliyetlerinden biri de ele geçirdikleri yerlerde hiç zaman kaybetmeden kültür çalışmalarını başlatmak için medreseler açmaktır. Fatih de kilise ve manastırları medreseye çevirerek burada öğretimi başlatmıştır. Dönemin en önemli bilim adamlarını toplayarak burada dersler vermesini sağlamıştır. Ali Kuşçu, Osmanlılarda ilk matematik ve astronomi hocası unvanına sahiptir. Osmanlı astronomi çalışmalarında, Uluğ Bey'in Semerkant'ta kurduğu rasâthanede yetişen bilim adamlarının büyük rolü bulunmaktadır. Anadolu'da yetişip daha sonra Semerkant'a giden ve Semerkant Gözlemevi'nin bir dönem müdürlüğünü yapan Kadızâde'nin Türkistan'da yetiştirdiği iki öğrencisi Fethullah Şirvanî ve Ali Kuşçu sonradan Osmanlı Devleti'ne gelerek matematik ve astronomi bilimini yaymışlardır.⁶

15.yüzyılın en önemli matematik ve astronomi bilginlerinden biri Fethullah Şirvanî'dir. İlhanlı Devleti'ne bağlı Şirvan'ın Şemâhî kasabasında muhtemelen 820 (1417) yılı civarında doğmuştur. 839 yılı başlarında Semerkant'a gitmiştir ve orada Uluğ Bey'in kurduğu medresede öğrenim görmüştür. Burada Kadızâde'den fıkıh, cedel, kelâm, astronomi ve geometri ile ilgili dersler almış ve daha sonra Kastamonu'ya gitmiştir. Candaroğlu İsmail Bey'in ilgisini çekmiş ve burada kelâm, mantık, astronomi ve matematik dersleri vermiştir. Şirvanî, *Mecelle fi'l-Mûsikî* adlı eserini Fâtih Sultan Mehmed'e sunmuştur. Fetihten hemen sonra Sadrazam Halil Paşa idam edilince hâmisini kaybeden Şirvanî Kastamonu'ya geri dönmüş, fakat daha sonra kaleme aldığı *el-Ferâ'id ve'l-fevâ'id* adlı eserini yine Fâtih'e sunarak Osmanlılar'a yeniden yaklaşmak istemiştir; ancak devletin imkânlarından faydalanamamış, Padişah, Şirvanî'ye beklediği ilgiyi göstermemiştir. Şirvanî, ilerleyen yıllarda hacca gitmiş ve memleketine döndüğünde vefat etmiştir.⁷

Bu dönemin önemli astronom ve matematikçilerinden biri de Ali Kuşçu'dur. XV. yüzyılın başlarında Semerkant'ta doğduğu tahmin edilmektedir. Babası, Uluğ Bey'in

⁴ Kut, Günay (1988), *Acâibü'l-Mahlûkat*, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 1, İstanbul, s. 315-317.

⁵ Unat, Yavuz (1999), *Osmanlı Astronomisine Genel Bir Bakış*, Osmanlı, Cilt 8, Yeni Türkiye Yayınları, s. 1.

⁶ Unat, Yavuz (2006), *Tarih Boyunca Türklerde Astronomi*, XV. Ulusal Astronomi Kongresi, s. 10.

⁷ Akpınar, Cemil (1995), *Fethullah eş-Şirvanî*, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 12, İstanbul, s. 463-465.

doğancıbaşı olduğu için “kuşcu” lakabıyla anılmıştır.⁸ Uluğ Bey’den ve Kadızâde’den matematik ve astronomi dersleri almıştır. Kadızâde’nin vefatı üzerine, rasathanenin başına geçmiş ve Uluğ Bey Zic’inin tamamlanmasına yardımcı olmuştur. Fatih döneminde gözde bir bilim adamı olmuş, Ayasofya Medresesi’nin müdürlüğünü yapmıştır.⁹ İstanbul’da astronomi ve matematik alanındaki çalışmalara canlılık getirmiş, hatta Ali Kuşcu’nun derslerini ilim adamları dahi takip etmiştir. İstanbul’un boylamını, eskiden belirlenmiş olan 60 derecelik değeri düzeltip 59 derece, enlemini de 41 derece 14 dakika olarak tespit ettiği bilinmektedir. Fâtih Camii’nde de bir basîtesi (güneş saati) vardır. Ali Kuşcu 5 Şâban 879’da (15 Aralık 1474) İstanbul’da vefat etmiştir.¹⁰

Takiyüddin Osmanlı Devleti’nin en önemli astronom ve matematikçilerindendir. 14 Haziran 1526 tarihinde Şam’da doğmuştur. Takiyüddin ilk eğitimini babası Kadı Zeynüddin Ma’ruf Efendi’den aldı, daha sonra Kahire ve Şam’da birçok hocadan hadis, tefsir, kelam, fıkıh ve matematik dersleri almıştır. Eğitimine devam etmek için 1550’li yıllarda İstanbul’a geldi. Belli bir zaman sonra Kahire’ye giderek Şeyhuniyye ve Sargatmışiyye medresesinde müderrislik yapmıştır. Buradaki görevini tamamladıktan sonra İstanbul’a gelerek Sadrazam Semiz Ali Paşa tarafından Edirnekapı’daki medreseye atandı. Tekrar ailevi sebeplerden ötürü Kahire’ye döndü. Kazasker Molla Abdülkerim Çelebi ve Kutbettin Efendi sayesinde Matematik ve Astronomi ilimlerine yoğunlaşmıştır. 1570 yılında tekrar İstanbul’a dönen Takiyüddin, Mustafa b. Ali’nin ölmesi üzerine II. Sultan Selim tarafından müneccimbaşı olarak tayin edilmiştir. 1575 yılında III. Murat’ın emriyle Osmanlı’nın ilk rasathanesini kurmuştur.¹¹ Bu rasathanede 16. yüzyılın en iyi gözlem araçları inşa edilmiştir. Bu gözlem araçları ile Tycho Brahe’nin kullandığı gözlem araçları benzer özellikler göstermektedir. Takiyüddin astronomi ve matematik alanında birçok yeni buluşa imza atmıştır ama dönemin siyasi olaylarından ötürü rasathane yıkılmıştır.¹²

Osmanlı astronomları, çalışmalarını yaparken hem başka milletlerden etkilenmiş hem de birbirlerinden öğrendikleri bilgileri geliştirerek yeni buluşlar ortaya koymuşlardır. Astronomlarımız bu sayede dönemlerinin önemli astronomik gelişmelerinden haberdar olarak buluşlar yapmışlardır.

1.3. MUVAKKİTHANE

Osmanlılarda zaman kavramı ilm-i mîkât olarak bilinen güneş, ay ve yıldızlar vasıtasıyla zamanın, özellikle namaz vakitlerinin belirlenmesi ilmidir. İslam astronomisinin amaçlarından biri, namazların tam vaktinde ve kible yönünde kılınabilmesini sağlamaktır. Bu işle uğraşan kişilere muvakkit denilmektedir.¹³ Muvakkit, kelime olarak “vakit belirleyen kişi”, terim anlamı olarak ise “namaz vakitlerini birtakım aletler vasıtasıyla tespit eden kişi”

⁸ Aydın, Cengiz (1989), Ali Kuşcu, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 2, İstanbul, s. 408-409.

⁹ Adivar, Adnan (1982), *Osmanlı Türklerinde İlim* (4.Basım), İstanbul: Remzi Kitabevi, s. 47-48.

¹⁰ Aydın, Cengiz, Ali Kuşcu, *TDV İslam Ansiklopedisi*, s. 408-409.

¹¹ Ayvaz, Hakan (2016), *Osmanlı Astronomisi İle Avrupa Astronomisinin Takiyüddin Er-Rasid ve Tycho Brahe Örnekleriyle Karşılaştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Şah Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, s.51-45.

¹² Unat (1999), a.g.e., s. 7.

¹³ Helvacı, Mustafa ve Unat, Yavuz (2000), İlm-i Mikât, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 22, İstanbul, s. 133.

için kullanılmaktadır.¹⁴ Muvakkithane, muvakkitlerin çalıştığı binalardır. Muvakkithaneler, genellikle camii ve mescitlerin bahçesinde bulunan bir-iki odalı yerlerdir.

İstanbul'un fethinden sonra İstanbul'a yapılan ilk muvakkithane, Fatih Camii külliyesi içinde yer almıştır ama bu camii günümüze ulaşamamıştır. İstanbul'da bulunan ve günümüze ulaşan diğer iki önemli muvakkithane, Bayezid ve Yavuz Sultan Selim Camii avlularında bulunmaktadır.¹⁵ Bu muvakkithanelerde önemli muvakkitler yetişmiştir. Bu muvakkitlerden birisi de, uzun süre Sultan Selim Camii'nde muvakkitlik yapan Mustafa b. Ali el-Muvakkit'dir.

1.4. USTURLAP

Usturlap eski dönemlerde teknik anlamıyla küresel astronomi problemlerini çözmek, gök cisimlerinin veya herhangi bir yükseltinin yüksekliğini ölçmek, gündüz ve gece saatlerini belirlemek, şehirlerin enlem ve boylamlarına göre kible yönünü tespit etmek, tablolar (zâyîçeler) çıkarmak gibi teorik ve pratik birçok amaçla kullanılan astronomi aletini ifade etmektedir.¹⁶ Adı Yunancada "yıldız" anlamına gelen "Asteri" ve "almak, ölçmek, yakalamak, tutmak, anlamak ve kavramak" gibi anlamlara gelen "Lamvano, lav" kökünden gelmektedir.¹⁷ Usturlap kelimesinin ortak anlamı; yıldızları anlamak için kullanılan alet olarak tanımlanabilir. Usturlabın amacı, kullanıcıya bir yere özgü verilen zamanda ve yerde Güneş'in ve belli yıldızların konumunu göstermektir. Bu gösterme işlemi, usturlabın yüzüne gökyüzünün resminin çizilmesi ve yerlerinin kolayca bulunması için konumlarının işaretlenmesi ile yapılır.¹⁸

Osmanlılarda usturlap, müneccimbaşılar ve muvakkitler tarafından astronomik gözlemlerin yanı sıra namaz ve kible yönünün doğru olarak bulunmasında kullanılmıştır. Bunun dışında, her Ramazan ayından önce imsakiye ve zâyîçe hazırlanması da usturlap aracılığıyla müneccimbaşılar tarafından yapılmaktadır.¹⁹

Usturlabın çeşitli türleri bulunmaktadır. Küresel usturlap, tamamen müslüman bilginlerin buluşu olan usturlaptır. Diğer usturlap türü, matematik tarihinde önemli görülen Şerefeddin et-Tûsî'nin tanımladığı, "el-usturlâbü'l-hattî" olarak anılan çubuk ya da çizgisel usturlaptır. Bu usturlabın matematik tarihinde herhangi bir dereceden sayısal denklemlerin çözümü konusunda çığır açtığı kabul edilmektedir. Düzlem usturlap ise ana gövde, ana gövdenin kenarındaki dereceli daire, sayıları birden dokuza kadar değişebilen disk veya plakalar, örümcek veya ağ ve cetvel şeklinde anılan kısımlardan oluşmaktadır.²⁰ Usturlabın parçaları ve özellikleri şunlardır:

Hücre: Ana parçadır. Eski aletlerde genellikle 15 cm. çapındadır. Aletin arkasını tanımlayan sağlam bir levha ve aynı çapta bir halka parçalarından oluşmaktadır.

¹⁴ Aydın, Salim (2004), Osmanlı Astronomi Müesseseleri, *Türkiyat Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 2, Sayı 4, s. 418.

¹⁵ Aydın, Salim (2013), İstanbul Muvakkithaneleri, *Yedikata Dergisi*, s. 67.

¹⁶ Kaçar, Mustafa ve Bir, Atilla (2012), Usturlap, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 42, s.195.

¹⁷ Tuncay, Faruk (2009), Yunanca Türkçe Sözlük, Doğu Dil ve Kültürleri Merkezi, s. 110.

¹⁸ Tağman, S. Ertan (2007), *Mustafa İbn Ali el-Muvakkit'in Usturlap Risalesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s. 22.

¹⁹ Unat, Yavuz ve Tağman, S. Ertan (2011), Gökyüzünün Anahtarını Usturlap, *Popüler Bilim Dergisi*, Sayı 206, s. 68-72.

²⁰ Kaçar, Mustafa ve Bir, Atilla, a. g. e., s. 196-197.

Levha: Usturlapların çoğunda birçok levha vardır. Usturlabın kullanılacağı yerdeki göz erimini vermektedir.

Şebeke: Levhaların üzerinde bulunan delikli plakadır. Birçok yıldızın yerini göstermektedir.

Merî: Şebeke üzerinde saat ibresi ile aynı amacı yani zamanı bulmaya yarayan parçadır.

Kürsî: Usturlabın üzerinde bulunan parçalardan biridir.

Urve: Usturlabı asmak için kürsînin üzerinde bulunan, halka şeklindeki parçadır.

İdâde: Usturlabın arkasında bulunmaktadır. Gözlem yapmak için kullanılan dereceli cetveldir. Güneşin veya yıldızın yüksekliği bununla bulunur.

Hedefe: Usturlap üzerinde bir yıldızı veya Güneş'i gözlemleyerek ölçüm yapmak için "hedefe" delikleri bulunmaktadır.²¹

Usturlabın temel parçaları bunlardır. Çoğu usturlapta bu parçalar aynıdır ve aynı işlevi görmektedir. Muvakkit Mustafa da, Risâle-i Usturlâb-ı Selîmî adlı eserinde bu parçalardan bahsetmektedir.

1.5. Eserin Adı ve Yazarı

Risâle-i Usturlâb-ı Selîmî, Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Eserler Bölümü Serez 1923 numara ile kayıtlıdır. 98 varaktan oluşan eserin her sayfasında 13 satır bulunmakla birlikte 1a, 12 satır olarak yazılmıştır. Eser, metin içerisinde "Bu ahşar i' bādullahi Muştafa İbn Âli el-Muvaqqit bi'l cāmi' el-Ḥaḳānîü's Selîmî bivāhillāh el-melikü'l allāmu dārü's selām ider" diye geçen bu cümleden Muvakkit Mustafa'ya ait olduğu bilinmektedir. Mustafa İbn Ali el-Muvakkit, XVI. yüzyılın başlarında İstanbul'da doğmuştur. İsim zinciri Muslihuddin Mustafa b. Ali er-Rûmî el-Muvakkit şeklindedir.²² On altıncı yüzyılda Osmanlıların yetiştirdiği önemli coğrafyacı ve astronomlardandır. Tesyîr el-Kevâkib el-Semâ'iyye li-Sa'd el-Devlet el-Şerifet el-Süleymaniyye (Kutlu Devlet, Şerefli Süleymaniyye İçin Gökyüzündeki Yıldızların Hareketi) adlı eserinin sonunda lakabının Müslihüddin olduğu kayıtlıdır.²³ Mustafa b. Ali hakkında fazla bilgi yoktur. Mîrim Çelebi'nin öğrencisi olduğu bilinmektedir. Uzun süre Sultan Selim Camii'nde muvakkitlik yapmış, bundan dolayı Selîmî nisbesiyle anılmıştır. 967'den (1560) sonra sarayda reîsülmüneccimîn olunca Müneccimbaşı Mustafa Çelebi diye tanınmıştır; halk arasında ise daha çok Koca Saatçi lakabıyla bilinmektedir. Vefatında yerine Takıyyüddin er-Râsîd tayin edilmiştir. Mustafa İbn Ali, yapıtlarının çoğunu Türkçe olarak kaleme almış, bunun nedenini de birçok çalışmasının ön sözünde bu alanda araştırma yapanların yazdıklarını kolayca anlamalarını sağlamak olduğunu belirtmiştir. Bundan dolayı özellikle astronomi aletlerinin kullanımına ilişkin eserleri Osmanlı muvakkitlerinin başvuru kaynakları haline gelmiştir. Türkçenin bilim dili olması için gayret

²¹ Tağman, a.g.e., s. 34-36.

²² Fazloğlu, İhsan (2006), Mustafa b. Ali el-Muvakkit, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 31, İstanbul, s. 287.

²³ Unat, Yavuz (2004), Mustafa İbn Ali el-Muvakkit ve İ'lâm el-'İbâd fi A'lâm el-Bilâd (Şehirler Aleminde Mesafelerin Bildirimi) Adlı Risâlesi, *EJOS*, VII, s. 1.

göstermiştir.²⁴ Eserlerinin hemen hepsi astronomiyle ilgili olup üçü Arapça, diğerleri Türkçe yirmi dört eseri bilinmektedir. Eserlerinden bazıları şunlardır:

Ferah Fezâ

Beyazıt Devlet Kütüphanesi Veliyyüddin Efendi 2282/3 numara ile kayıtlıdır. Kendi icadı olan rub‘-i âfâkî adlı bir astronomi aletinin yapım ve kullanımı hakkındadır. Bir mukaddime ile yirmi babdan oluşan kitap Sadrazam Makbul İbrâhim Paşa’ya ithaf edilmiştir.

Kifâyetü’l-vakt bi-ma‘rifeti’d-dâir ve fazlihi ve’s-semt

Viyana Kraliyet Kütüphanesi 1430/1 numara ile kayıtlıdır. 935’te (1529) yazılan eser Risâle-i Mukantarât ve Risâle fi’l-mukantarât adlarıyla da bilinir. Rub‘-i mukantârât adlı astronomi aletinin özellikleriyle, nasıl kullanılacağından bahseden risâlenin zamanımıza 120’ye yakın nüshası gelmiştir.

Teshîlü’l-mîkât

Kandilli Rasathanesi numara 44 ile kayıtlıdır. 935’te (1529) rub‘ tahtasının (rub‘-i müceyyeb) yapımı, özellikleri ve kullanımı üzerine bir mukaddime ile yirmi beş bab olarak telif edilen eserin kütüphanelerde beş ayrı içerikli 100’e yakın nüshası vardır. Bu durum, müellifin zaman içerisinde çalışmasını tekrar ele alıp yeni tecrübelerini eklediğini göstermektedir.

İ‘lâmü’l-ibâd fi a‘lâmi’l-bilâd

Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi numara 5633 ile kayıtlıdır. Fas’tan Çin’e kadar 100 büyük şehrin İstanbul’a kuş uçuşu uzaklığını, enlem ve boylamını, kıblesinin sapma açısını, ayrıca en uzun ve en kısa günler gibi çeşitli astronomi ve coğrafya bilgilerini içerir; 931 (1525) yılında kaleme alınmış olup Kanûnî Sultan Süleyman’a ithaf edilmiştir. Müellif mukaddimede İstanbul’u dünyanın merkezi gördüğünü belirtmekte ve seçtiği şehirlerle bir anlamda Osmanlı hilâfet ufkunun sınırlarını çizmektedir. Eserin otuzdan fazlası İstanbul kütüphanelerinde olmak üzere pek çok nüshası bulunmaktadır.

Tuhfetü’z-zamân ve harîdetü’l-evân

İstanbul Arkeoloji Müzeleri numara 1087 ile kayıtlıdır. Müellifin en önemli ve hacimli çalışmalarından biri olan eserde astronomi, coğrafya ve kozmografya ile ilgili konular ayrıntılı biçimde incelenirken yedi iklim, dağlar, denizler, nehirler ve önemli şehirlerden de bahsedilir.²⁵

Hallü dâireti mu’addil’n-nehâr

Kandilli Rasathanesi Kütüphanesi numara 1 ile kayıtlıdır. Bir mukaddime, dokuz bab ve bir hatimeden meydana gelen bu eseri Sadrazam Ayas Paşa’ya ithaf etmiştir.

²⁴ Fazlıoğlu (2006), a.g.e., s. 287.

²⁵ Fazlıoğlu (2006), a.g.e., s. 288.

Risâle-i ceyb-i müceyyeb-i âfâkî

Kandilli Rasathanesi Kütüphanesi numara 132 ile kayıtlıdır. Müceyyeb-i âfâkî ismiyle tanınan astronomi aletinin kullanılışını anlatan bu eser bir mukaddime ve 25 bab üzerine yazılmıştır.

Risale-i rub-ı müceyyeb

25 bab üzerine yazılan bu eser gök cisimlerinin yüksekliğinin ölçülmesi ile ilgili konulardan bahsetmektedir.

Risâle-i mukantarât

Kandilli Rasathanesi Kütüphanesi numara 9 ile kayıtlıdır. Mukantarât adı verilen astronomi aletinin kullanılmasından bahsetmektedir. 1528 yılında telif edilmiştir.²⁶

Risâle-i Usturlâb-ı Selîmî

Süleymaniye Kütüphanesi Serez 1923 numara ile kayıtlıdır. 951 (1544) yılında kaleme alınan eser Muvakkit Mustafa'nın geliştirdiği bir usturlap türünün kullanılışıyla ilgilidir. Bir mukaddime ile kırk beş bab halinde düzenlenen eser, klasik astronominin en önemli aletlerinden olan usturlabın tarihi açısından büyük önem taşımaktadır.²⁷ Eser, Türkçe kaleme alınmıştır. Usturlabın kullanımından ve çeşitlerinden bahsetmektedir.

1.6. Eserin Önemi

Bu eser yazarın en önemli eserlerinden biri olmasının yanı sıra Türkçe yazılmış olması bakımından oldukça önemlidir. Birçok eserinin başında belirttiği gibi okuyanların kolaylıkla anlayabilmesi için Türkçe yazdığını bu eserinin başında da söylemiştir. Usturlap ve çeşitlerinin yapımı, matematik özellikleri ve kullanılışlarının anlatıldığı bu eser, klasik astronominin en önemli aletlerinden biri olan usturlabın tarihi açısından oldukça büyük önem taşımaktadır.

1.7. Eserin Bölümleri

Eser bir mukaddime ile kırk beş bab üzerine düzenlenmiştir. 1a-46b arasında yer alan 13 bab ve içerikleri eserde şu şekildedir:

Eserin başında, eseri herkesin kolaylıkla anlayabilmesi için Türkçe yazdığını söyleyerek eserin adını açıklamıştır. Usturlabın çeşitlerinden bahsettikten sonra iklimlerle ilgili bilgiler vermiştir. Daha sonra eserde geçen kırk beş babı ve bu bablarda nelerin anlatıldığını kısaca açıklamaktadır.

Giriş bölümünde, Usturlabın parçaları hakkında bilgiler vererek bu parçaların işlevlerinden bahsetmektedir.

²⁶ Özer, Hasan ve Sever, Semra (2018), Osmanlı Döneminde Yazılmış Bir Astronomi Eseri: Muvakkit Mustafa Bin Ali'nin Teshil'ül-Mikat'ı, *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, s. 149-151.

²⁷ Fazlıoğlu (2006), a.g.e. , s. 288.

1. **BĀB:** Usturlap ile güneşin, yıldızın veya bir yerin yüksekliğinin nasıl bulunacağına dair bilgiler verilmektedir.
2. **BĀB:** Ğāyet-i irtifā' (en yüksek nokta) ile Güneş'in konumunun nasıl bulunacağı hakkında bilgiler içermektedir. Bazı değerlerle örneklendirmeler yapılmıştır.
3. **BĀB:** Güneş'in yönünü bildirmektedir. Güneş'in yönünün nasıl bulunacağı ile ilgili bilgilere yer vermiştir.
4. **BĀB:** Yıldızların uzaklıklarını ve yönlerini anlatmaktadır.
5. **BĀB:** Usturlap ile bir şehrin enleminin nasıl bulunacağına dair bilgiler vermektedir. Qoştanîniyye (İstanbul), Edirne, Bursa, Konya, Mekke-i Mükerrreme ve Mısır'ın enlemlerinin nasıl bulunacağını açıklamıştır.
6. **BĀB:** Nişf-ı fażla'nın (Gündüz düzeltimi) bilinmesi ile ilgili açıklamalar yapılmıştır. Çok ayrıntılı açıklanmamış sadece teknik bilgilere yer verilmiştir.
7. **BĀB:** İrtifā' (Yükseklik) ile dāir ve fażl-ı dāir'in nasıl bilineceğini açıklamıştır. Şehirlerin fażl-ı dāirlerinden örnekler verilmiştir.
8. **BĀB:** Gündüz ve geceden geçen eşit saatlerin bilinmesi ile ilgilidir. Örneklerle açıklanmıştır.
9. **BĀB:** Şehirler arasındaki zaman farkını anlatmaktadır. Şehirler arasındaki zaman farkını ebced hesabı ile vermiştir.
10. **BĀB:** İrtifā' (Yükseklik) ile gölgelerin nasıl hesaplanacağına dair bilgiler içermektedir.
11. **BĀB:** İrtifā' (Yükseklik) ile gölgelerin nasıl hesaplanacağına dair bilgiler içermektedir.
12. **BĀB:** Öğle vakitlerinin bilinmesi ile ilgilidir. Bazı şehirlerin öğle vakitlerini ve aralarındaki zaman farklarını vermektedir.
13. **BĀB:** Sabah, ikindi ve akşam vakitlerini anlatmaktadır. Ramazan'da oruç ve sahur vakitlerinin bilinmesi ile ilgili bilgiler vermektedir.

1.8. Eserin Nüshaları

Eserin tespit edebildiğimiz yedi nüshası bulunmaktadır. Bu nüshalar arasında tam olan iki nüsha 1923 (Serez) ve 2916 (Nuruosmaniye) nüshaları seçilerek, nüshalar arasındaki farklılıklar ve eksiklikler gösterilip karşılaştırılması yapılmıştır. Bu nüshalar ve özellikleri aşağıdaki gibidir.

A- SEREZ 1923

Süleymaniye Umumi Kütüphanesi Serez 1923 numara ile kayıtlıdır. Bu nüsha, 1a-98b varakları arasında, 13 satırlı harekesiz nesih ile yazılmıştır. Her sayfada 13 satır bulunmakla birlikte 1a, 12 satır olarak yazılmıştır. Metinde 2a-3a ve 28a'da bazı derece ve dakikalar ebced hesabı kullanılarak verilmiştir. Bu derece ve dakikalar metinden aynen kopyalanarak

gösterilmiştir. Bablar, ebced hesabı ile verilen derece ve dakikalarda kırmızı renk kullanılmış, bunun dışında siyah mürekkeple yazılmıştır. Çalışmada bu nüsha “A” ile gösterilmiştir.

B- NURUOSMANİYE 2916

Nuruosmaniye Kütüphanesi 2916 numara ile kayıtlıdır. Bu nüsha, 1a-73b varakları arasında, 13 satırlı harekesiz nesih ile yazılmıştır. Her sayfada 13 satır bulunmakla birlikte 1a, 10 satır olarak yazılmıştır. 18b-19a’da bazı derece ve dakikalar ebced hesabı ile verilmiştir. Bablar, usturlap parçaları ve bazı şehirlerin isimlerinde kırmızı renk kullanılmış, bunun dışında siyah mürekkeple yazılmıştır. Çalışmada bu nüsha “B” ile gösterilmiştir.

H.461

Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları H.461 numara ile kayıtlıdır. 38 varaktan oluşan bu nüshada 19 satır bulunmaktadır. Ama 1a, 18 satırla yazılmıştır. Talik yazılan bu eser harekesizdir. Eserin müstensihî ve istinsah tarihi belli değildir.

NURUOSMANİYE 4971/2

Nuruosmaniye Yazma Eser Kütüphanesi 4971/2 numara ile kayıtlıdır. 35 varaktan oluşan bu nüshada 19 satır bulunmaktadır. Ama 1a, 18 satırla yazılmıştır. Arap yazı türü ile yazılan bu nüsha harekesizdir. Eserin müstensihî ve istinsah tarihi belli değildir.

3018/17

Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi 3018/17 numara ile kayıtlıdır. Kütüphanede 248-283a arası varaklar bulunmaktadır. 25 satırdan oluşan bu eserin yazı türü talik kırmasıdır. Eserin müstensihî ve istinsah tarihi belli değildir.

6590/1

Manisa İl Halk Kütüphanesi 6590/1 numara ile kayıtlıdır. 24 varaktan oluşan bu eserde 23 satır bulunur. Yazı türü taliktir. Eserin müstensihî ve istinsah tarihi belli değildir.

1107/3

İzmir Milli Kütüphanesi 1107/3 numara ile kayıtlıdır. Kütüphanede 29b-56a arası varaklar bulunmaktadır. 22 satırdan oluşan bu eserin yazı türü nesihdir. Eserin müstensihî ve istinsah tarihi belli değildir.

2. İNCELEME

2.1. İMLÂ ÖZELLİKLERİ

Eski Anadolu Türkçesinin genel dil özelliklerini taşıyan eserin incelediğimiz yazması harekesiz yazılmıştır. Metinde yer alan Türkçe kelimelerin ünlü sesleri “elif” (ا), “vav” (و), “ye” (ي) harfleri ile karşılanmıştır. Ünsüz harflerin (p, ç, s, t) yazımında bir birlik yoktur.

2.1.1. ÜNLÜLERİN YAZIMI

2.1.1.1. /a/ Ünlüsünün Yazımı

Başta Kullanımı

Başta “a” ünlüsü elif ile yazılmıştır. “Medli elif” yazımı ile sadece bir kelime vardır, Türkçe kelimeye rastlanmamıştır.

Medli Elif ile (آ)

alât (37a/08)

Elif ile (ا)

altına (13a/03)

aklık (38a/08)

ağşamun (37a/01)

ağaran (39a/02)

İçte Kullanımı

İçte “a” ünlüsü elif ile yazılmıştır.

Elif ile (ا)

aşağı(08a/02)

bahār (18a/06)

kaç (10b/07)

aralıkda (38b/06)

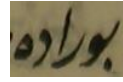
Sonda Kullanımı

Sonda “a” ünlüsü he (ه) ile ve elif ile yazılmıştır.

He ile (ه)

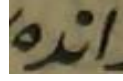
şoñra (03b/05)

burada (32a/11)

başqa (15b/10)

anda (42a/06)

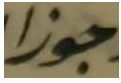
Elif ile (ا)

aña (07b/12)

aşğa (24a/01)

cevzā (15b/12)

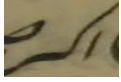
‘adetā (42b/05)

2.1.1.2. /e/ Ünlüsünün Yazımı

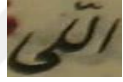
Başta Kullanımı

Başta “e” ünlüsü elif ile yazılmıştır.

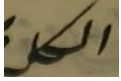
Elif ile (ا)

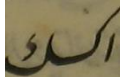
eger (11b/03)

elli (17b/10)

eliñle (13a/10)

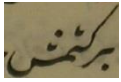

eksük (25a/04)

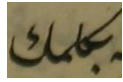
İçte Kullanımı

İçte “e” ünlüsü harekesiz yazılmıştır.

Harekesiz

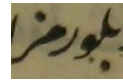
berkitmiş (12a/07)

beklemek (32a/12)

beş (27b/03)

belürmez (38b/07)

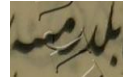
Sonda Kullanımı

Sonda “e” ünlüsü he (ه) ile yazılmıştır.

He ile (ه)

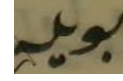
birere (11b/06)

bildürmese (13b/08)

bile (12a/08)

böyle (14a/05)

2.1.1.3. /ı/, /i/ Ünlülerinin Yazımı

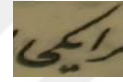
Başta Kullanımı

Başta “ı, i” ünlüleri elif ye (ی) ile yazılmıştır.

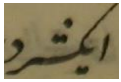
Elif Ye (ی) ile

iç (08a/09)

iki (10b/13)

ikişer (09b/13)

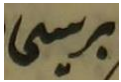

ile (12a/12)

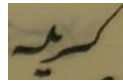
İçte Kullanımı

İçte “ı, i” ünlüleri ye (ی) ile ve harekesiz yazılmıştır.

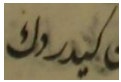
Ye (ی) ile

birisi (07a/05)

görile (32b/12)

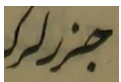

giderdük (17b/13)

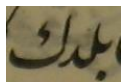

gice (44a/08)

Harekesiz

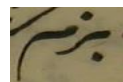
çizerler (03a/09)

bildük (15b/02)

bir (07a/05)

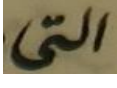
bizüm (26a/05)

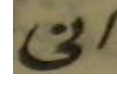
Sonda Kullanımı

Sonda “ı, i” ünlüleri ye (ی) ile yazılmıştır.

 arqurı (07b/10)

 arası (20a/08)

 altı (16a/10)

 anı (22b/01)

2.1.1.4. /o/, /ö/ Ünlülerinin Yazımı

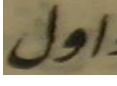
Başta Kullanımı

Başta “ o, ö ” ünlüleri elif vav (ا) ile yazılmıştır.

Elif Vav (ا) ile

 on (02b/04)

 öbür (12b/10)

 ol (03b/03)

 ortasına (38b/01)

İçte Kullanımı

İçte “ o, ö ” ünlüleri vav (و) ile ve harekesiz yazılmıştır.

Vav (و) ile

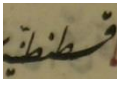
 götürüp (03b/05)

 böyle (14a/05)

 göre (07b/07)

 çok (43b/01)

Harekesiz

 koşantiniyye (18b/02)

 dördüncü (33a/02)

 şoñra (18b/08)

Sonda Kullanımı

Sonda “o, ö” ünlülerini barındıran sözcüğe rastlanmamıştır.

2.1.1.5. /u/, /ü/ Ünlülerinin Yazımı

Başta Kullanımı

Başta “u, ü” ünlüleri elif vav (و) ile yazılmıştır.

Elif Vav (و) ile

uğrayup (09a/11)

uzayan (38b/05)

ucında (10b/13)

uzun (43b/05)

İçte Kullanımı

İçte “u, ü” ünlüleri vav (و) ile ve harekesiz yazılmıştır.

Vav (و) ile

arçurı (07b/10)

burada (32a/11)

başluca (13a/01)

belürmez (38b/07)

Harekesiz

anuñ (07a/09)

artucağ (35b/11)

artuğ (29a/13)

Sonda Kullanımı

Sonda “u, ü” ünlüleri vav (و) ile yazılmıştır.

Vav (و) ile

işbu (03b/07)

yatsu (38b/08)

yuşaru (07a/08)

toğru (42a/08)

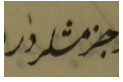
2.1.2. ÜNSÜZLERİN YAZIMI

2.1.2.1. /ç/ Ünsüzünün Yazımı

Başta Kullanımı

Başta “ç” ünsüzü cim (چ) ile yazılmıştır.

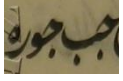
Cim ile (چ)

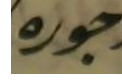
çizmişlerdür (02a/01)

çekilmişdür (09a/09)

çepçevre (07a/07)

çevre (13a/11)

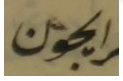
Çim ile (چ)

Örneğine rastlanmamıştır.

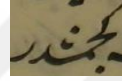
İçte Kullanımı

İçte “ç” ünsüzü cim (چ) ile yazılmıştır.

Cim ile (چ)

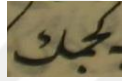
içün (01b/03)

geçmişdür (07a/06)

buçuk (02a/06)

geçmek (45b/13)

Çim ile (چ)

Örneğine rastlanmamıştır.

Sonda Kullanımı

Sonda “ç” ünsüzü cim (چ) ile yazılmıştır.

Cim ile (چ)

kaç (02a/03)

hiç (18a/03)

iç (08a/09)

üç (24b/11)

Çim ile (چ)

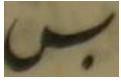
Örneğine rastlanmamıştır.

2.1.2.2. /p/ Ünsüzünün Yazımı

Başta Kullanımı

Başta “p” ünsüzü be (ب) ile yazılmıştır.

Be ile (ب)

pes (06b/08)

Pe ile (پ)

Örneğine rastlanmamıştır.

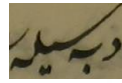
İçte Kullanımı

İçte “p” ünsüzü be (ب) ile yazılmıştır.

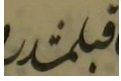
Be ile (ب)

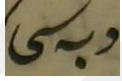
çepçevre (07a/07)

depesiyle (14a/01)

kaplamışdır (09a/01)

depesi (14a/05)

Pe ile (پ)

Örneğine rastlanmamıştır.

Sonda Kullanımı

Sonda “p” ünsüzü be (ب) ile yazılmıştır.

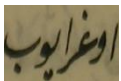
Be ile (ب)

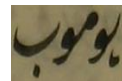
olup (03b/09)

delüp (12a/08)

uğrayup (09a/11)

yumup (14a/03)

Pe ile (پ)

Örneğine rastlanmamıştır.

2.1.2.3. /t/ Ünsüzünün Yazımı

Başta Kullanımı

Kelime başında “t” sesi kalın sıradan kelimelerde tı (ط) ve te (ت) ile ince sıradan kelimelerde ise te (ت) ile yazılmıştır.

Tı İle (ط) Kalın Ünlülü Kelimelerde

 tar (10a/10)

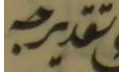
 toğar (38b/11)

 tağun (13b/10)

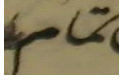
 toğru (42a/08)

Te İle (ت) Kalın Ünlülü Kelimelerde

Türkçe kelimeye rastlanmamıştır.

 tağdırce (03b/02)

 tāmm (11b/07)

 tamām (09b/11)

 taht (20b/6)

Te İle (ت) İnce Ünlülü Kelimelerde

 Türkî (01b/04)

 teşbih (38b/02)

 tertib (03b/08)

 techil (43a/03)

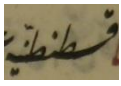
İçte Kullanımı

Kelime içinde “t” sesi kalın sıradan kelimelerde tı (ط) ve te (ت) ile ince sıradan kelimelerde ise te (ت) ile yazılmıştır.

Tı İle (ط) Kalın Ünlülü Kelimelerde

 hūtūt (03b/11)

 fırdan (45b/11)

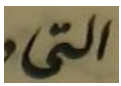
 koşantiniye (18b/02)

 kuṭrı (46a/07)

Te İle (ت) Kalın Ünlülü Kelimelerde

 dutıla (13a/10)

 artuḳ (29a/13)

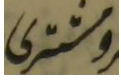
 altı (16a/10)

 artucaḳ (35b/11)

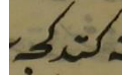
Te İle (ت) İnce Ünlülü Kelimelerde

 götürüp (03b/05)

 getürdük (21a/07)

müşteri (08b/01)

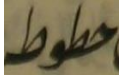

gitdükce (42a/04)

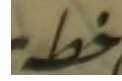
Sonda Kullanımı

Kelime sonunda “t” sesi kalın sıradan kelimelerde tı (ط) ve te (ت) ile, ince sıradan kelimelerde ise te (ت) ile yazılmıştır. Türkçe kelimeye rastlanmamıştır.

Tı İle (ط) Kalın Ünlülü Kelimelerde

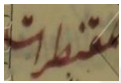

hūṭūṭ (03b/11)

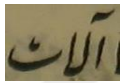

ḥaṭṭ (07b/10)

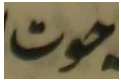
Te İle (ت) Kalın Ünlülü Kelimelerde

muḥaṇṭarāt (09b/07)

ālāt (37a/08)

ḥūt (15b/13)

Te İle (ت) İnce Ünlülü Kelimelerde

niyyet (43a/05)

semt(46b/09)

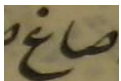
dürüst (43a/06)

2.1.2.4. /s / Ünsüzünün Yazımı

Başta Kullanımı

Kelime başında “s” sesi kalın sıradan kelimelerde sad (ص) ile ve sin (س) ile ince sıradan kelimelerde ise sin (س) ile yazılmıştır.

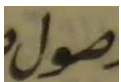
Sad İle (ص) Kalın Ünlülü Kelimelerde

şağ (07b/01)

şayfda (15b/06)

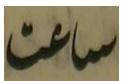

şol (07b/02)

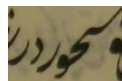

şabāḥdan (43b/09)

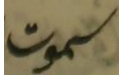
Sin İle (س) Kalın Ünlülü Kelimelerde

sā' at (03a/07)

saḥūr (42b/05)

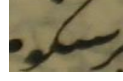

sumūt (10b/11)

Sin İle (س) İnce Ünlülü Kelimelerde

südsi (11b/06)

sekü (45b/09)

sekiz (44b/05)

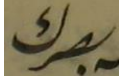

semt (46b/09)

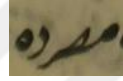
İçte Kullanımı

Kelime içinde “s” sesi kalın sıradan kelimelerde sad (ص) ve sin (س) ile ince sıradan kelimelerde ise sin (س) ile yazılmıştır.

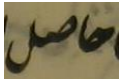
Sad İle (ص) Kalın Ünlülü Kelimelerde

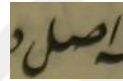
başar (14a/01)

mışırdı (19a/11)

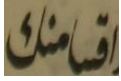

hışıl (18a/01)

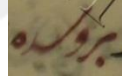

aşl (25b/11)

Sin İle (س) Kalın Ünlülü Kelimelerde

ağsamınıñ (03b/11)

Bursa'da (17b/10)

rāst (07a/09)

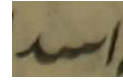

Amasya'nuñ (28a/09)

Sin İle (س) İnce Ünlülü Kelimelerde

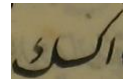
ise 02a/01)

esed (15b/12)

kürsī (07a/06)

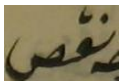

eksük (25a/04)

Sonda Kullanımı

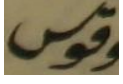
Kelime sonunda “s” sesi kalın sıradan kelimelerde sad (ص) ve sin (س) ile, ince sıradan kelimelerde ise sin (س) ile yazılmıştır.

Sad İle (ص) Kalın Ünlülü Kelimelerde

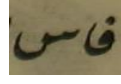

nağş (27a/03)

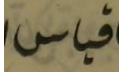
Sin İle (س) Kalın Ünlülü Kelimelerde

kavs (15b/13)

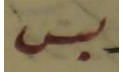

fas (33a/10)

kıyas (26a/03)

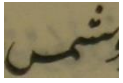
Sin İle (س) İnce Ünlülü Kelimelerde

pes (02a/04)

feres (12b/13)

şems (08b/03)

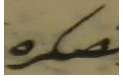
2.1.2.5. /ñ/ Ünsüzünün Yazımı

Başta Kullanımı

“ñ” ünsüzü kelime başında bulunmamaktadır. “ñ” ünsüzü Eski Türkçeden itibaren gelip Eski Anadolu Türkçesinde de varlığını sürdürmüştür.

İçte Kullanımı

Kelime içinde “ñ” sesi kef (س) ile yazılmıştır.

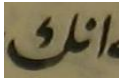
soñra (03b/01)

añ'a (07b/12)

Sonda Kullanımı

Kelime sonunda “ñ” sesi kef (ك) ile yazılmıştır.

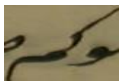

anuñ (07a/09)

2.1.2.6. /k/ Ünsüzünün Yazımı

Başta Kullanımı

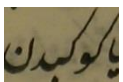
Kelime başında “k” sesi kef (ك) ile yazılmıştır.

kim (12a/11)

kendi (13a/11)

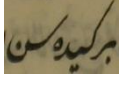
kevkebden (13a/05)

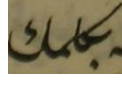
kimse (38b/11)

İçte Kullanımı

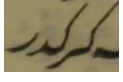
Kelime içinde “k” sesi kef (ك) ile yazılmıştır.

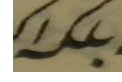
berkidesin (03b/05)

beklemek (32a/12)

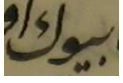
gerekdür (03b/06)

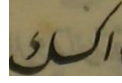
belki (32b/01)

Sonda Kullanımı

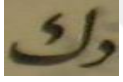
Kelime sonunda “k” sesi kef (ك) ile yazılmıştır.

büyük (10a/02)

eksük (25a/04)

dek (10b/04)

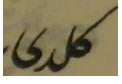
2.1.2.7. /g/ Ünsüzünün Yazımı

Başta Kullanımı

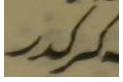
Kelime başında “g” sesi kef (ك) ile yazılmıştır.

gibi (02a/07)

geldi (15b/02)

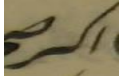
gerekdür (03b/06)

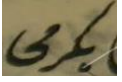
geçe (32b/08)

İçte Kullanımı

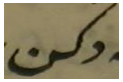
Kelime içinde “g” sesi kef (ك) ile yazılmıştır.

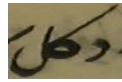
eger (11b/03)

yigirmi (24b/06)

degin (14a/05)

degül (30a/01)

Sonda Kullanımı

Örneğine rastlanmamıştır.

2.2. SES BİLGİSİ

2.2.1. Ünlüler

Eski Anadolu Türkçesi dönemi metinlerinde a, e, ı, i, o, ö, u, ü olmak üzere sekiz ünlü bulunmaktadır.

2.2.1.1. Ünlü Değişmeleri

2.2.1.1.1. i~e Değişmesi

Metnin pek çok yerinde geçen di- fiili, genelde دیرلر şeklinde yazılmakla birlikte bazı yerlerde ددك olarak da geçmektedir.

Metinde it- fiiliyle ilgili ise ikili kullanım söz konusudur. Bazı yerlerde ات bazı yerlerde ایت olarak karşımıza çıkmaktadır.

Metinde gice kelimesi her yerde düz-dar-ince ünlü taşımaktadır. “gece” şekline rastlanmamıştır.

2.2.1.1.2. i~ü Değişmesi

Metindeki örneklerde Türkiye Türkçesinde düz ünlü taşıyan bazı kelimelerin Eski Türkçedeki gibi yuvarlak şekillerini muhafaza ettiği, düzleşmediği görülmektedir.

gerüsinde (33a/04)

içün (03a/09)

karşu (11a/01)

2.2.1.1.3. o, ö~u, ü Değişmesi

Arap alfabesi ile yazıda “o, ö” ve “u, ü” ünlüleri için farklı işaretler bulunmadığından “uğra-yuğaru” kelimelerinin “o, ö” ile mi “u, ü” ile mi yazıldığını tespit edemiyoruz.

uğrayup (09a/11)

yuğaru (07a/08)

2.2.1.2. Ünlü Uyumu

2.2.1.2.1. Damak Uyumu (Kalınlık-İncelik Uyumu)

Türkçede kalınlık-incecik uyumu, bir kelimedeki vokallerin kalınlık-incecik bakımından birbirine uygun olmasıdır. Türkçede bir kelimedeki vokallerin hepsi ya kalın ya da ince olabilir. Kelime kökündeki kalın veya ince vokallere göre gelen ekin de buna uyum sağlaması gerekmektedir. Eski Anadolu Türkçesinde kalınlık-incecik uyumu sağlamıştır. Metinde de kalınlık-incecik uyumunun korunduğu görülmektedir.

ağaran (39a/02)

belürmez (38b/07)

çizmişlerdür (02a/01)

alınmağdur (14b/04)

bildürmese (13b/08)

geçürürler (12a/08)

2.2.1.2.2. Dudak Uyumu (Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu)

Türkçede bir kelimenin ilk hecesinde düz ünlülerden (a, e, ı, i) biri varsa diğer heceler de düz ünlülerle (a-e-ı-i) devam eder. Türkçede bir kelimenin ilk hecesinde yuvarlak ünlülerden (o, ö, u, ü) biri varsa diğer heceler ya dar yuvarlak (u, ü) ünlülerle ya da düz geniş (a, e) ünlülerle devam eder. Buna düzlük-yuvarlaklık uyumu denir. Eski Anadolu Türkçesinde bazı eklerin sürekli düz bazı eklerin ise sürekli yuvarlak olduğunu görürüz. Bu dönemde dudak uyumu yuvarlaklaşma ve düzleşme yoluyla bozulmuştur.

Kelime Tabanlarında Düzlük Yuvarlaklık Uyumu Dışında Kalan Örnekler:

Eski Türkçeden Devam Eden Yuvarlaklıklar

degül (30a/01)

gerüsünde (33a/04)

eksük (25a/04)

karşu (11a/01)

Ekleşmede Düzlük Yuvarlaklık Uyumu Dışında Kalan Örnekler:

a) Devamlı Yuvarlak Ünlü Bulunduran Ekler:

1) İyelik 1.T.K. eki + (U)m

delügüm (12a/11)

2) İyelik 2.T.K. eki + (U)ñ

elüñle (13a/10)

gözüñ (14a/02)

3) İyelik 1.Ç.K. eki + (U)mUz

öylemüz (27b/06)

şehrümüz (26a/05)

4) İlgi eki +Uñ, +nUñ

anuñ (07a/09)

ağşamüñ (37a/01)

kendinüñ (39a/03)

öylenüñ (32b/02)

5) Bildirme 3.T.K. eki +dUr

ağlıkdur (38a/13)

artucağdur (41b/13)

başkadur (15b/10)

biridür (19b/06)

6) İsimden isim yapma eki +IU

başluca (13a/01)

dürlüdür (28a/13)

7) Fiilden isim yapma eki –(U)K

artuğ (29a/13)

8) Fiilden fiil yapım eki –dÜr

bildürür (16a/13)

döndürmekden (12a/05)

söndürmesüñ (42b/04)

söyündürecek (43a/02)

9) Sıfat-fiil eki – dUğ

bulduğ (15a/13)

nişānladuğ (22b/01)

10) Zarf-fiil eki –(y)Up

çoyup (21a/06)

tutup (13b/12)

uğrayup (09a/11)

yumup (14a/13)

11) Geniş zaman eki –Ur

gelür (27a/07)

olur (08a/10)

tolanur (07b/01)

varur (14b/07)

12) Görülen geçmiş zaman 1.T.K eki –dUm

yazdum (27b/10)

diledüm (01b/01)

13) Görülen geçmiş zaman 1.Ç.K eki –dUK

bildük (15b/02)

geldük (06b/08)

getürdük (21a/07)

yedürdük (43a/03)

14) Emir Kipi 3.T.K eki –sUn

denilmesün (27b/12)

dönmesün (12a/08)

eyleyesün (03b/06)

olsun (43a/09)

15) Kalıplaşmış yön gösterme eki +ArU

yuşaru (07a/08)

b) Devamlı Düz Ünlü Bulunduran Ekler:

1) Belirtme eki +(y)I

delügi (11a/02)

ili (46a/13)

2) Vasıta eki + (y)IIA

irtifâ' yıla (31a/07)

3) Aitlik eki +KI

bizümki (27b/11)

evvelki (07a/06)

4) İsimden isim yapma eki +(I)ncI

ikinci (22a/04)

kaçıncı (17a/04)

5) Öğrenilen geçmiş zaman eki –mİş

basmış (33a/02)

berkitmiş (12a/07)

eylemiş (37b/02)

olmuş (32b/09)

6) Görülen geçmiş zaman 3.T.K. eki –dİ

bulındı (15a/10)

geldi (15b/02)

kaldı (18b/11)

oldı (19a/09)

7) Fiillerde 2.T.K. eki –sIn

berkitesin (03b/05)

eyleyesin (03b/06)

getüresin (16b/02)

ıldurasın (13b/13)

8) Zarf-fiil eki –(y)lcAK

olıcağ (24a/01)

9) Zarf-fiil eki –(y)IncA

gelince (20b/04)

olıncaya (38b/07)

varınca (10b/04)

10) Bildirme 2.T.K. eki +sIn

gereksin (32a/13)

11) Soru Eki mİ

cenübı midür (16a/13)

c) Kelime Tabanında ve Eklerde Hem Düz Hem Yuvarlak Ünlü Bulundurup Uyum Dışı Kalan Örnekler:

1) İsimden İsim Yapım Eki +llık / +IUk

aıklık (38a/08)

kıızılık (38a/07)

büüklüğüne (07b/06)

küçüklüğüne (07b/06)

2.2.2. Ünsüzler

2.2.2.1. Ünsüz Uyumu

Konsonant uyumu Türkçe kelimelerde, yan yana gelen konsonantların seda bakımından birbirlerine uyması hadisesidir.²⁸ Eklerde, konsonantlar arasında sedalı olup olmama bakımından bir uyum yoktur. Kökün konsonantı ne olursa olsun aşağıdaki ekler daima d (ـ) ile yazılmaktadır.²⁹

Bulunma Hâl Eki +dA

aralıkda (38b/06)

Ayrılma Hâl Eki +dAn

derecâtdan (24a/13)

kırk beşden (29a/13)

Sıfat-Fiil Eki –dUk

ğâib olduğdan (38a/07)

irtifâ‘ alduğdan (21b/05)

Bildirme Eki 3.Tekil Kişi +dUr

aıklıkdur (38a/13)

artucakdur (41b/13)

on bir buçukdur (18b/05)

²⁸ Ergin, Muharrem (2013), *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Basım, s. 75.

²⁹ Timurtaş, F. Kadri (1976), *Küçük Eski Anadolu Türkçesi Grameri*, *Türkiyat Mecmuası*, Cilt 8, s. 345.

2.2.3. Ses Hadiseleri

“Bütün sesler, dil birliklerinde keyfî bir şekilde yan yana gelmezler. Bazı sesler, bazı seslerle birleşmez, bazı sesler gramer birliğinin bazı yerlerinde kendilerini muhafaza edemez; bazıları birbirleriyle yer değiştirmek ister; bazıları yanlarındaki sese etki eder; bazıları birbirine karışır; bazıları değişir; hülâsâ, bir gramer birliğinde bir araya gelen sesler muayyen bir nizam dâhilinde birbirlerine bağlanır ve birliklerini devam ettirirler.”³⁰ Ve bunun sonucunda dilde bir takım ses hadiseleri meydana gelir.

2.2.3.1. Ünsüz Değişmeleri

2.2.3.1.1. Sızıcılaşma

ķ > ħ

ķ > ħ değişikliği kelime içinde, kelime ve hece sonunda görülen bir değişikliktir.³¹

taķı > daħı (03b/07)

Türkçe kelimelerin başında “ħ” sesi bulunmaz. Bugün “ħ” sesi ile başlayan kelimeler Eski Türkçede “ķ” sesi ile başlamaktaydı. Metnimizde bulunan bugün “ħ” ile yazılan “ķanķı” kelimesi bu yazımın devam ettiğini göstermektedir.

ķanķı (15a/07)

b > v

Eski Türkçedeki kelime başı ve kelime ortası b’lerin, Eski Anadolu Türkçesinde v’ye dönüştüğünü görüyoruz. Bu değişimin sebebi dudak ünsüzleridir.

bar > var (16b/04)

bar- > varınca (10b/04)

d > y

Eski Türkçede kelimedeki d’ler Eski Anadolu Türkçesinde y’ye dönüşmüştür.

ķod- > ķoyup (21a/06)

2.2.3.1.2. Ötümlüleşme

k > g

Eski Türkçedeki “k”ler Eski Anadolu Türkçesinde “g” olmuştur. Fakat bu durumun aksine “k” olarak kalanlar da vardır.

a) Kelime Başında Ötümlüleşme (k- > g)

keldi > geldi (15b/02)

³⁰ Ergin, a.g.e., s. 50-51.

³¹ Ergin, a.g.e., s. 89.

kerekdür > gerekdür (03b/06)

kün > gün (23a/05)

küneş > güneş (37b/04)

“k” olarak kalan:

kendi (13a/11)

b) Kelime İçinde Ötümlüleşme (k- > ğ)

alduğı (07a/04)

bulınmaduğı (42a/05)

kıuyruğına (38b/02)

aydınlığı (39a/02)

t > d

Dilimizde kelime başındaki t > d meselesi karışıktır. “t” nin “d” olarak değışmesi Eski Türkçenin sonunda başlamıştır. Fakat Eski Anadolu Türkçesinde bu durum karışıktır. Aynı nüshada, aynı sayfada bir kelimenin iki şekli de geçmektedir. Bu durum müstensihden de kaynaklanabilir.

a) Kelime Başında Ötümlüleşme (t- > d-)

Eski Türkçede kelime başı t- sesi ötümlüleşerek “d-” olur:

tağı > dağı (03b/07)

tegül > degül (30a/01)

tile- > diledüm (01b/01)

Eski Türkçede “t-” olup metnimizde bu sesi muhafaza eden örnekler:

tağıñ (13b/10)

toğar (38b/11)

toğru (42a/08)

toğsan (08a/07)

Bugün İstanbul ağzında t’li şekliyle mevcut olan, metinde ise d ile yazılan kelimeler de şunlardır:

dürlüdür (01b/10)

muğkem dutıla (13a/10)

b) Kelime içinde Ötümlüleşme (-t- > -d-)

git-er-dü-k > giderdük (17b/13)

p > b

İlk Türkçede kelime başında “b” sesi yoktur. Bu “b” ler “p” den tonlulaşma yoluyla gelişmiştir. Eski Anadolu Türkçesinde de genel Oğuzcanın ve Türkiye Türkçesi yazı dilinin aksine bazı “p” ler tonlularak “b” ye dönüşmüştür.³²

barmağ (32b/08)

2.2.3.2. Ses Düşmesi

Kelimelerdeki bazı seslerin ön, iç ve sonlarda herhangi bir sebeple düşmesi olayıdır. Ses düşmesi ünlü düşmesi ve ünsüz düşmesi olarak incelenmiştir:

2.2.3.2.1. Ünlü Düşmesi

Kelime Başında

uş+ol > şol (09b/07)

uş+öyle > şöyle (13a/06)

İçin ve ile:

anuñçün (19b/12)

depesiyle (14a/01)

eliyle (13a/12)

i- fiili ile:

olsaydı (26a/02)

olurdı (27a/06)

olursa (16b/08)

2.2.3.2.2. Ünsüz Düşmesi

Seslerin birleşmesi sırasında gramer birliğinin bünyesindeki bir konsonantın bazen düştüğü görülür. Bu hadiseye konsonant düşmesi hadisesi denir.³³

İlk seste “b-” düşmesi:

bol- > olmak (12b/13)

³² Akar, Ali (2018), *Oğuzların Dili Eski Anadolu Türkçesine Giriş*, İstanbul: Ötüken.

³³ Ergin, a.g.e., s. 51.

Orta hecede “-l-” düşmesi:

keltür- > getürdük (21a/07)

Orta hecede “-r-” düşmesi:

birle > bile (12a/08)

2.2.3.3. Hece Tekleşmesi

Arka arkaya gelen ve ses bakımından birbirine benzeyen iki heceden birinin bazen eridiği ya da düştüğü görülür. Bu ses olayında iki hece, bir hece hâline gelerek tekleşir.³⁴

turur > dur-, dür- :

kim+er-se > kimse (38b/11)

ne+ise+ne > nesnedür (12a/04)

2.2.3.4. Ses Türemesi

Sesler gramer birlikleri içinde yan yana düşerken bazen birbirleriyle doğrudan birleşemez ve aralarına bağlanmayı sağlayacak ilave bir ses alırlar. Bu hadiseye ses türemesi denir.³⁵ Ses türemesini ünsüz türemesi olarak inceledik.

2.2.3.4.1. Ünsüz Türemesi

(y) Türemesi: Ünlü ile biten kelimeler ünlü ile başlayan bir ek aldıklarında “y” sesi türemiştir.

başlaya (14b/08)

diyü (11b/12)

eyleyen (36b/03)

öyleye (23b/06)

(n) Türemesi: 3. şahıs iyelik eki ve isim çekim ekleri arasına giren -n- sesi zamir n’si dediğimiz sestir.

altında (10a/13)

arasında (16b/13)

aralarına (16a/10)

arķurusına (39a/02)

aylarında (18a/06)

---

³⁴ Ergin, a.g.e., s. 52.

³⁵ Ergin, a.g.e., s. 51.

delüklerine (11a/03)

2.2.3.5. Ünsüz İkizleşmesi

elli (17b/10)

2.2.3.6. Geçişme

Ünlü ile biten ve ünlü ile başlayan iki kelimenin birleşmesi sırasında ortaya çıkan ses olayıdır.

bu+ile > böyle (14a/05)

şu+ile > şöyle (13a/06)

2.2.3.7. Birleşme

İki kelimenin yan yana gelerek birleşmesi sırasında ortaya çıkan ses olayıdır.

ne+ise+ne > nesne (18a/03)

uş+ol > şol (07b/02)

toğuz+on > toğsan (08a/07)

2.3. ŞEKİL BİLGİSİ

2.3.1. İsim Çekim Ekleri

2.3.1.1. Çokluk Eki

Türkçede çokluk eki eskiden beri -lAr ekidir.³⁶

derece+ler (32b/13)

gice+ler+de (42a/07)

kevkeb+ler+den (46b/05)

2.3.1.2. İyelik Ekleri

Eski Anadolu Türkçesindeki iyelik eklerinin Türkiye Türkçesinden tek farkı düzlük-yuvarlaklık uyumunun o dönemde henüz yerleşmemesi nedeniyle ünlülerde görülür.³⁷ Eski Anadolu Türkçesinde düzlük yuvarlaklık uyumu tam olarak gelişmemiştir. Bu nedenle bu dönemde iyelik eklerinin bir bölümü sadece ‘düz ünlü’ bir bölümü ise ‘yuvarlak ünlü’ taşımaktadır.

³⁶ Ergin, a.g.e., s. 220.

³⁷ Şahin, Hatice (2011), *Eski Anadolu Türkçesi* (3. Basım), Ankara: Akçağ Yayınları, s. 50.

	TEKLİK	ÇOKLUK
1.Kişi	+(U)m	+(U)mUz
2.Kişi	+(U)ñ	+(U)ñUz
3.Kişi	+(s)I(n)	+lArI(n)

Teklik 1. Kişi “+ (U)m”:

delügüm (12a/11)

Teklik 2. Kişi “+(U)ñ”:

elüñle (13a/10)

gözüñ (14a/02)

Teklik 3. Kişi “+I, +sI”:

altısı (10a/13)

arası (20a/08)

arğası (13a/10)

arğurısına (39a/02)

ğanğısı (08b/08)

ortasına (38b/01)

Çokluk 1. Kişi “+ (U)mUz”:

öylemüz (27b/06)

şehrümüz (26a/05)

Çokluk 2. Kişi “+(U)ñUz”

Örneğine rastlanmamıştır.

Çokluk 3. Kişi “+lArI”:

aralarına (16a/10)

aylarında (18a/06)

delüklerinden (14a/04)

günlerinde (43b/05)

üzerlerine (29a/10)

2.3.1.3. Hâl Ekleri

2.3.1.3.1. Yalın Hâl

Türkçede yalın durum eksiz biçimde kullanılmaktadır. İsim kök ve gövdelerinin yanında iyelik eki almış isimler de yalın durumda bulunabilirler.³⁸

altmış (19a/02)

arķurı (07b/10)

artucaķ (35b/11)

aşığı (08a/02)

biri (09b/10)

böyle (14a/05)

2.3.1.3.2. İlgi Hâli

İlgi hali isimlere gelerek eklendiđi ismi diđerleri gibi bir fiile deđil bir isme bağlamaktadır. Ek +(n)Uñ biçimindedir. Ünlüsü her zaman yuvarlaktır.³⁹ Metinde ilgi hâl eki ünsüzle biten kelimelerden sonra +Uñ ve ünlüyle biten kelimelerden sonra +nUñ şeklinde daima yuvarlak olarak gelmektedir. Bu durum dudak uyumunu bozan bir durum arz eder.

aşşamuñ vaķtı (37a/01)

Amasya'nuñ tülü (28a/09)

anuñ rāst ortasında (07a709)

bunuñ hilāfidur (07b/03)

öylenüñ evvel vaķtini (32b/02)

2.3.1.3.3. Belirtme Hâli

Eski Anadolu Türkçesinde belirtme durum eki olarak +(y)I, [<<(I)G] kullanılır. Bu dönemde hem isme hem iyelik eki almış kelimelere hem de zamirlere gelebilen karakteristik ek budur.⁴⁰ Bu şeklin, Eski Türkçede -(I)g belirtme durum ekinde g sesinin düşmesi sonucunda karşımıza çıktığı kabul edilir, -(y)I'nın -(I)g ekinin devamı olduğu düşünülür.

fuķahā-i kirām ol aķlıg+ı ķurt ķutruđına teşbih itmişlerdür (38b/02)

dördi+n+i burada yazmaķ lāzım geldi (32a/10)

bir uc+ı yigirmi birden eksücek zıll ķaţ' eylemiş (29a/05)

³⁸ Şahin, a.g.e., s. 51.

³⁹ Şahin, a.g.e., s. 51.

⁴⁰ Gülsevin, Güner (2011), *Eski Aandolu Türkçesinde Ekler* (3.Basım), Ankara: Türk Dil Kurumu, s. 31.

2.3.1.3.4. Yönelme Hâli

Eski Anadolu Türkçesinde yönelme durum eki +y(A) biçimindedir. Eski Türkçedeki +GA ekinden gelen bir biçimdir.⁴¹

feresün altı+n+a qorlar (13a/03)

arqurı+sı+n+a aqaran aydınlıq+a dirler ki (39a/02)

her gün+e bir mişâl eylemek (43b/01)

şafâihî iç+i+n+e alup qaplamışdur (07a/11)

gün orta+sı+n+a varınca uzanmışdur (38b/01)

2.3.1.3.5. Bulunma Hâli

Bugün, bulunma eki +DA şeklindedir. Eski Türkçede de ek -ta, -te, -da, -de şeklinde idi, fakat konsonant uyumuna bağılı değildi. Eski Anadolu Türkçesinde ve Osmanlıcada uzun zaman ekin yalnız d'li şekilleri var olmuş, t'li şekilleri konsonant uyumuna bağılı olarak ancak son zamanlarda ortaya çıkmıştır.⁴²

ufqun alt+i+n+da vetedü'l 'arzda vâki' olmuşdur (10a/13)

bu aralıq+da bir qaranulucuk olur (38b/06)

hücre iç+i+n+de ba'zı 'arızlar (08b/09)

ihtimâm eyleyenler qat+i+n+da ma' lüm olur (37a/09)

râst orta+sı+n+da mihlânmışdur (07a/09)

2.3.1.3.6. Ayrılma Hâli

Ayrılma eki Eski Anadolu Türkçesinde +dAn şeklinde kullanılmıştır. Konsonant uyumuna girmez. Ekin t'li şekli yoktur.

bir+den on iki 'adede dek yazılmışdur (10b/04)

merkezi birbiri+n+den qayırdur (09b/10)

iki delük+leri+n+den geçüp (14a/04)

iki+si+n+den her ne hâşıl olursa (26b/05)

yaqın olanun öyle+si+n+den ol olsa gerekdür (33a/06)

2.3.1.3.7. Vasıta Hâli

Eski Türkçeden beri, dilin doğu ve batıdaki kollarında kullanılmış olan +(I)n, +(U)n eki, bugün Türkiye Türkçesinde artık yerini yaz-ın, kış-ın, güz-ün, ilk-in gibi kalıplaşmış bazı

⁴¹ Şahin, a.g.e., s. 52.

⁴² Ergin, a.g.e., s. 235.

zarflara bırakan ölü bir ek durumundadır. Bu ekin yerini bugün ile edatından ekleşmiş olan +(y)IA eki almıştır.⁴³

uştırābı anuñ+**la** tutarlar (07a/04)

a' māl-ı nücūmiyye bunun+**la** bilinür (06b/13)

minārenüñ veyā tağūñ depesiy+**le** (14a/01)

şağ eliñ+**le** muḥkem dutıla (13a/10)

bir göz+**le** hedefe-i süflinüñ şakbına nazar olına (14a/03)

2.3.1.3.8. Eşitlik Hâli

Eşitlik durum eki Eski Türkçeden itibaren değişik fonksiyonlarda kullanılan ve zamanla türetme eki özelliği de kazanmış olan bir durum ekidir. Eski Anadolu Türkçesinde de işlek bir biçimde kullanılmıştır. Eşitlik durum eki +CA ekidir.⁴⁴

birbiri ardın+**ca** alınmağdur (14b/04)

kırk birer+**ce** (19a/10)

bir sivri+**ce** mıḥdur ki (12a/07)

2.3.1.3.9. Yön Gösterme Hâli

Yön gösterme eki Eski Türkçede –ğaru, -gerü şeklinde idi. Batı Türkçesine geçerken ğ ve g'nin düşmesi ile –aru, -erü şekline girmiştir. Eski Anadolu Türkçesinde ek yuvarlak vokalli olarak hep –aru, -erü şeklindedir.⁴⁵

ḥaṭṭ-ı maşrıq ve mağribden yuq+**aru** (13b/04)

Andan soñ+**ra** (14a/02)

2.3.2. Fiil Çekim Ekleri

2.3.2.1. Şahıs Ekleri

2.3.2.1.1. Birinci Tipteki Şahıs Ekleri

1. **tekil kişi:** -vAn, -ven; -vanın, venin; -vam, -vem

-am, -em

-in, -in, -n

2. **tekil kişi:** -sın, -sin

⁴³ Korkmaz, Zeynep (2009), *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi* (3.Basım), Ankara: Türk Dil Kurumu, s. 25.

⁴⁴ Şahin, a.g.e., s. 54.

⁴⁵ Ergin, a.g.e., s. 242.

3. **tekil kiři:** - Ø

1. **çoęul kiři:** -vuz, -vüz; -uz, -üz

2. **çoęul kiři:** -sız, -süz

3. **çoęul kiři:** -lar, -ler

risāle eyley-**em** ki (01b/04)

irtifā^ç ala-**sin** (14b/01)

cümlesinüñ üzerine götürüp berkide-**sin** (03b/05)

ol meyli gāyetiyle cem^ç ide-**sin** (18a/12)

tarḥ eyleye-**sin** (36b/08)

tahte'l^ç arzdan yaña hareket itdüre-**sin** (20b/07)

dertmendleri kendi ḥāllerine kıomaz-**lar** (43a/01)

feresün altına kıor-**lar** (13a/03)

uştırābı anuñla kıutar-**lar** (07a/04)

2.3.2.1.2. İkinci Tipteki Şahıs Ekleri

1. **tekil kiři:** -m

2. **tekil kiři:** -ñ

3. **tekil kiři:** - Ø

1. **çoęul kiři:** -kı, -k

2. **çoęul kiři:** -ñuz, -ñüz

3. **çoęul kiři:** -lar, -ler

diledü-**m** ki uştırāb dimekle meşhür olan āletlerüñ meşhürüdür (01b/01)

on şehrüñ kıulların yazdu-**m** (27b/10)

bildü-**k** kim derece-i şems sevrüñ evveli imiş didü-**k** (15b/02)

altmış buçuķ derece buldu-**kı** (15a/13)

pes imdi geldü-**k** muķkıaddimeye (06b/08)

2.3.2.1.3. Üçüncü Tipteki Şahıs Ekleri

Bu ekler emir kipine aittir.

1. **tekil kiři:** -ayın, -eyin; -ayım, -eyim

2. **tekil kişi:** -ğıl, -gil; - Ø

3. **tekil kişi:** -sun, -sün

1. **çoğul kişi:** - alum, -elüm

2. **çoğul kişi:** - ñ, - ñuz, - ñüz

3. **çoğul kişi:** -sunlar, -sünler

sā^ç at-i zamānniyeden farq olın-**sun** (10b/08)

ammā bilü-**ñ** (43b/02)

2.3.2.2. Haber Kipleri

2.3.2.2.1. Görülen Geçmiş Zaman

Eski Türkçede görülen geçmiş zaman eki -tı, -ti, -dı, -di şeklinde idi. Eski Anadolu Türkçesinde esas itibariyle, -dı, -di (bazen -tı, -ti) şeklindedir. Fakat bu ilk devrede yanına gelen şahıs ekleri dolayısıyla ayrı şahıslarda ayrı ayrı şekillere girmiştir.⁴⁶ Metinde görülen geçmiş zaman eki ünsüz uyumuna tabi olmayıp sadece ötümlü şekildedir. Ekin ünlüsü 3. teklik ve çokluk şahıs çekimlerinde daima düz iken diğer çekimlerde yuvarlaktır. Bu nedenle dudak uyumu da bozulmaktadır.

bil-**dük** kim derece-i şems şevrũñ evveli imiş di-**dük** (15b/02)

ğāyet-i irtifā^ç da altmış buçuq derece bul-**duq** (15a/13)

haṭṭ-ı vasaṭu's semā^ç üzerine getir-**dük** (21a/07)

^ç arz-ı tamām bākī kal-**dı** (18b/11)

şevrũñ evvelini ufq-ı maşrıq üzerine қо-**duq** (46b/13)

2.3.2.2.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Eski Anadolu Türkçesinde, öğrenilen geçmiş zaman eki -mİş'tir. Ekin ünlüsü daima düzdür.

ušturlābuñ hücesini içinde berkit-**miş** (12a/07)

zuhruñ ol vaqtini bilmesinde nice tarīq beyān it-**miş**lerdür (32a/10)

dāireden yukaru bir miqdār zāid çık-**miş**dur (07a/08)

çepçevre şafāihī içine alup kapla-**miş**dur (07a/11)

⁴⁶ Ergin, a.g.e., s. 299.

2.3.2.2.3. Geniş Zaman

Eski Anadolu Türkçesinde, geniş zaman eki -r, -Ar, -Ur'dur. Ekin olumsuzu -mAz ekiyle gerçekleştirilir.

illā muvaḳḳit olanlar bil-ürler (43a/12)

işbu günde ḡāyet-i irtifā^c yetmiş bir buçuḳ derece bulın-ur (19a/01)

şahīfe-i āfākī daḡı çiz-erler (03a/09)

Çemkün'de öyleden yetmiş derece geç-er (23b/08)

Ṭoḳsan dereceden naḳş olına bākī ne ḳal-ursa ol şehrūn^c arz-ı beledi ol ol-ur (17b/05)

2.3.2.2.4. Gelecek Zaman

Eski Anadolu Türkçesinde gelecek zaman çeşitli eklerle karşılanmaktadır. Bunlardan en yaygın -(y)IsAr'dır. Çok yaygın olmamakla birlikte sıfat-fiil eki -AsI ve istek eki -A'nın da gelecek zaman göreviyle kullanımlarına rastlanır.⁴⁷ Metnimizde sadece istek eki -A, gelecek zaman fonksiyonunda kullanılmıştır.

ol irtifā^c dan öte geçme-ye belki eksülmege başlay-a (32b/01)

2.3.2.2.5. Şimdiki Zaman

Eski Anadolu Türkçesinde şimdiki zamanı karşılamak için hususi bir ek yoktur. Bu dönemde genellikle geniş zaman eki r, -Ar, -Ur şimdiki zaman görevinde kullanılmıştır. Metnimizde örneğine rastlanmamıştır.

2.3.2.3. Tasarlama Kipleri

2.3.2.3.1. İstek Kipi

Bu kip, "-A" eki ile yapılmaktadır.

diḳḳat idüp irtifā^c al-asın (14b/01)

andan şoñra^c amele-i mübāşeret eyle-yesin (03b/06)

şemsūn rāst merkezi gelüp ol iki ḡayṭa üzerinden geç-e (32b/08)

derece-i şems ḡaṭṭ-ı nişfü'n nehār üzerine getür-esin (16b/02)

öyleye yigirmi derece bākī ḳal-a (43b/07)

2.3.2.3.2. Gereklilik Kipi

Eski Anadolu Türkçesinde gereklilik kipi genellikle -mak gerek, -ma gerek, -sa gerek, -a gerek yapısıyla karşılanmıştır.⁴⁸

ve her birisi bir bir beyān olın-sa gerekdür (03b/06)

⁴⁷ Akar, Ali, a.g.e., s. 174.

⁴⁸ Akar, a.g.e., s. 178.

tefāvüt az bulın-**a gerekdür** (14b/04)

andan ötüri diğğat eyle-**mek gerekdür** (14b/05)

sekiz buçuk derece çal-**sa gerekdür** (27b/06)

kıızılığ ğâyib olduğdan şöıra ol aklık dağı git-**mek gerekdür** (38a/08)

2.3.2.3.3. Şart Kipi

Eski Anadolu Türkçesinde, şart kipi -sA'dır.

dāima bizüm şehrümüzden fażl-ı dāiri bir buçuk derece artuğ ol-**sa** (27a/10)

eczā^ç -i hücreden kaç derece bulunur-**sa** (40b/12)

ālet-i irtifā^ç ya büyük olur-**sa** (32b/03)

toğsan dereceden nağş olına bāķi ne çalur-**sa** ol şehrüñ^ç arz-ı beledi ol olur (17b/05)

2.3.2.3.4. Emir Kipi

1. **tekil kişi**: -ayın, -eyin; -ayım, -eyim

2. **tekil kişi**: -ğıl, -gil; - Ø

3. **tekil kişi**: -sun, -sün

1. **çoğul kişi**: -alum, -elüm

2. **çoğul kişi**: -ñ, -ñuz, -ñüz

3. **çoğul kişi**: -sunlar, -sünler

sā^ç at-i zamānniyeden fark olın-**sun** (10b/08)

ammā bilü-**ñ** (43b/02)

ol vağt sen bil ki (14b/09)

2.3.3. Çatı Ekleri

Bu ekler, fiilin çatısını ettirgenlik, edilgenlik, dönüşlülük ve işteşlik bakımından değıştirirler.⁴⁹

2.3.3.1. Geçişli / Ettirgenlik Çatı Ekleri

Bu ekler, geçişsiz fiile eklendiklerinde fiili geçişli yaparlar. Eski Anadolu Türkçesinin ettirgen çatı ekleri -Ar-, -Ur-, -gUr-, -t-, -dUr-, -Dar- ve -z-'dir.⁵⁰

şebekeyi devr it-**dür**dük (22b/08)

⁴⁹ Gülsevin, a.g.e., s. 138.

⁵⁰ Gülsevin, a.g.e., s. 138-139.

2.3.3.2. Edilgen Çatı Ekleri

Eski Anadolu Türkçesinin edilgen ekleri -l- ve -n-'dir. Edilgen çatının asıl eki -l-'dir. Ancak, bu ek ünlü ile ve -l ünsüzü ile biten fiillere gelmediği için, böyle durumlarda doğacak ses uyumsuzluğunu önlemek üzere, edilgenlik eki olarak -n- ünsüzü kullanılır.⁵¹

a' māl-ı nücūmiyye bununla bil-**in**ür (06b/13)

muḳaṅtara üzerinde ḳaṅḳı derece bul-**ın**dı ise (15a/10)

ḥaṭṭ-ı vasaṭu's semā' üzerinde çiz-**il**mişdür (09b/09)

2.3.4. Yapım Ekleri

2.3.4.1. İsimden İsim Yapım Ekleri

İsim kök ve gövdelerinden yine isim yapmak için kullanılan yapım eklerdir. Metinde isimden isim yapım ekleri çok fazla çeşitlilik göstermez. En çok kullanılanları şunlardır.

+IU

dür+**lü**+dür (28a/13)

+IUk, +IIk

aḳ+**lık** (38a/08)

aydın+**lık** (38b/04)

ḳızıl+**lık** (38a/07)

+(I)ncI

ḳaç+**ncı** (17a/04)

iki+**nci** (22a/04)

+dIn

ay+**dın**+lık (38b/04)

+mIş

alt+**mış** (19a/02)

2.3.4.2. İsimden Fiil Yapım Ekleri

+A

uḡr+**a**-yup (09a/11)

uz+**a**-yan (38b/05)

---

⁵¹ Korkmaz, a.g.e., s. 546.

+(A)r

ağ+ar-an (39a/02)

+I

berk+i-t-miş (12a/07)

+IA

baş+la-ya (14b/08)

2.3.4.3. Fiilden İsim Yapım Ekleri

-(A)k

eksü-k (25a/04)

-(U)k

art-uķ (29a/13)

2.3.4.4. Fiilden Fiil Yapım Ekleri

-y-

ķo-y-up (21a/06)

2.3.5. Fiilimsiler

Fiilden türeyerek isim, sıfat ve zarf görevinde kullanılan kelimelere fiilimsi adı verilir.

2.3.5.1. İsim-Fiil Ekleri

Eski Anadolu Türkçesinde -mAk, -mA, -Iş ekleri kullanılmıştır.⁵²

ālāt-ı munķabız ol-**maķ** için (12b/13)

ol ğāyet-i irtifā^c ını diķķatle bekle-**mek** gereksin (32a/12)

andan ötüri diķķat eyle-**mek** gerekdür (14b/05)

2.3.5.2. Sıfat-Fiil Ekleri

Fiillerin, zamana baęlı isim ve sıfat şekilleridir. Fiillerden geçici sıfat yaparlar. İsimler gibi çokluk, iyelik ve hâl eklerini alırlar.⁵³

-mİş

nışf- nehāra ķadem baş-**mış** ola (33a/02)

ušturlābuñ hücresini içinde berkit-**mış** bir sivrice mıķdur ki (12a/07)

⁵² Akar, a.g.e., s. 190.

⁵³ Gülsevin, a.g.e., s. 123.

-mAdUK

yatsunuñ vaḳti bulın-**maduḡı** yerlere varsa gerekdür (42a/05)

-dUK

ġāyetde ʔar ol-**duḡı** yerdür (10a/10)

ve ʔulları yazıl-**duḡı** taḡdırce (27b/10)

İrtifa^ç al-**duḡı** vaḳtin uşurlābı anuñla ʔutarlar (07a/04)

öyleye altmış derece ʔal-**duḡı** taḡdırce (23b/07)

-AcAK

vaḳtinde söyündür-**ecek** olursa

-An

ufḡ-ı maşrıḡdan arḡurısına aḡar-**an** aydınlıġa dirler ki (39a/02)

şadıdan şola arḡurı çekil-**endür** (09b/02)

ç aşruñ mābeyninde geç-**en** dāiri (32a/04)

ol irtifa^ç uñ ġurūba ʔal-**an** dāiri ḡāşıl oldı (22a/09)

2.3.5.3. Zarf-Fiil Ekleri

Zarf-fiiller ya tek başlarına zarf görevinde kullanılırlar ya da yardımcı fiillerin önüne gelerek birleşik fiil yaparlar.⁵⁴

2.3.5.3.1. Zaman Zarf-Fiil Ekleri

-IcAK

ʔulları yazı**caḡ** lāzım geldük de on şehrūñ ʔulların yazdum (27b/09)

-IncA

şems ufḡ-ı maḡrib üzerine gel**ince** (22a/07)

ufḡ-ı maşrıḡa varı**nca** birden on iki ç adede dek yazılmışdur (10b/04)

-mAdIn

şafaḡ ġāyib ol**madın** fecr toḡru (42a/08)

yanan ʔandilleri şubḡ-ı şādıḡ toḡ**madın** şöndürmesüñ minārede (42b/04)

2.3.5.3.2. Hâl Zarf-Fiil Ekleri

-ken

⁵⁴ Ergin, a.g.e., s. 339.

şebke bu hâl üzere tırur**ken** re's-i meriye nazar eyledük (24b/12)

2.3.5.3.3. Bağlama Zarf-Fiil Ekleri

-Up

çepçevre şafâihî içine al**up** kaplamışdur (07a/11)

şevr evvelini hâtt-ı maşrık üzerine koy**up** (21a/06)

evvel uşurlâbı sağ eliñle tut**up** (13b/12)

2.3.5.3.4. Farklı Ek ve Edatlarla Oluşturulan Birleşik Zarf-Fiil Ekleri

-dUk+iyelik+dA

artuğ olursa ol vaqt olı**duğ**ında (26b/10)

-dUkCA

öte şimālî cānibine git**dük**ce (42a/04)

3.NÜSHA KARŞILAŞTIRMASI

[1a] Bi'smi'l-lâhi'r-raḥmâni'r-raḥîm [1] El-ḥamdu li'l-lâhillezi ce'ale ecelle'l-âyâtü'l-mikâtü'l- [2] muvassalete ile'l-kıbleti ve'l- evkâtü'l-uşurlâb. [3] Fehüve âletün laṭifetün ve medrecatün menfiyyetün min eniḳü'l- [4] esbâbi. Eşhedü en lâ ilâhe illâllah vaḥdehu [5] lâ şerike lek. Lehü'l-şan'ahu fi'l eşyâi [6] bilâ 'ilâcin ve ḳudretihi fiḥâ düne imtizâcin. [7] Ve eşhedü enne muhammeden 'abdehü ve rasülühü'l-müfidu [8] aleynâ esrârü'l-evveline ve'l-âḫirîn şallallâhu [9] aleyhi ve 'alâ âlihi ve şaḫbihi'l-fâyizine. [10] Emmâ ba'du bu aḫḳar i' bādullahi Muştafa İbn Âli [11] el-Muvaḳḳit bi'l cāmi' el-Ḥaḳānîü's-Selîmî bivâ- **1b** [1] hillâh el-melikü'l-allāmu dārü's-selām ider⁵⁵. Diledüm ki⁵⁶ [2] uşurlâb demekle meşhür⁵⁷ olan âletlerüñ [3] meşhürüdür. Ṭâlib ve râḡib olanlar için [4] bir⁵⁸ Türki⁵⁹ risâle⁶⁰ eyleyem ki⁶¹ fâidesi 'āmm ola. [5] Ve cemī' mesâil-i mühimmeyi⁶² cāmi' ola ve cümle [6] ṭâlib olanlar bu⁶³ risâleden müstefid olalar. [7] Pes imdi uşurlâb iki cinsdür: Biri [8] küreviyyü'ş-şekldür ki aña uşurlâb-ı kürevî dirler. [9] Ve birisi daḫı musaṭṭaḥdur ve⁶⁴ musaṭṭaḥ⁶⁵ olan [10] uşurlâb daḫı⁶⁶ nice dürlüdür. Ammâ ehl mâbeyninde⁶⁷ [11] meşhürü eḳālîm-i seb'adur⁶⁸ müsta' mel olan [12] uşurlâb şimâlidür ki her⁶⁹ 'arza göre veyâ her [13] iḳlimüñ⁷⁰ vasaṭına göre içinde şaḫîfeler düzmişler⁷¹. **2a** [1] Ve çizmişlerdür⁷². Ve daḫı her ne⁷³ 'arz ise ise⁷⁴ veyâ ne [2] iḳlim ise⁷⁵ üzerinde yazılmışdur. Ve daḫı ṭül'-ı nehâr- [3] larına⁷⁶ sâ'ati kaç sâ'at ve kaç derece ise⁷⁷ [4] her 'arzuñ yanında naḳş olunmuşdur. Pes [5] imdi⁷⁸ iḳlimüñ⁷⁹ tafşîli budur. İḳlim-i evvelüñ [6] vasaṭında 'arz yolu⁸⁰ on altı buçuḳ derece- [7] dür. Hind'de Sümñât⁸¹ gibi⁸² şehrüñ 'arzi [8] bu miḳdâr olduḡı gibi ve aṭvel-i nehârında [9] sâ'at ⁸³ on üç sâ'at ve

⁵⁵ ki: -A 1b/1

⁵⁶ diledüm ki: -B 1b/1

⁵⁷ âlet ki müdevver: -A 1b/2

⁵⁸ bir: -B 1b/4

⁵⁹ dilince bir: -A 1b/4

⁶⁰ cemī': -A 1b/4

⁶¹ ki: -B 1b/4

⁶² mühimmeyi: mühimmesini B 1b/5

⁶³ bu: işbu B 1b/6

⁶⁴ daḫı musaṭṭaḥdur ve: -B 1b/9

⁶⁵ musaṭṭaḥ: ḳa'r-ı musaṭṭaḥ B 1b/9

⁶⁶ daḫı: ḳa'r B 1b/10

⁶⁷ mâbeyninde: ortasında B 1b/10

⁶⁸ eḳālîm-i seb'adur: eḳālîm-i seb'ada B 1b/11

⁶⁹ her: -B 1b/12

⁷⁰ iḳlimüñ: eḳālîmüñ B 1b/13

⁷¹ düzmişler: düzmişlerdür B 1b/13

⁷² ve çizmişlerdür: -B 2a/1

⁷³ her ne: -B 2a/1

⁷⁴ ise: -B 2a/1

⁷⁵ iḳlim ise: iḳlimse B 2a/2

⁷⁶ ṭül-ı nehârlarına: ṭül-ı nehârlarında B 2a/3

⁷⁷ derece ise: dereceye B 2a/3

⁷⁸ imdi: -B 2a/5

⁷⁹ iḳlimüñ: eḳālîmüñ B 2a/5

⁸⁰ yolu: yol B 2a/6

⁸¹ sümñât: ser menâş B 2a/7

⁸² gibi: -B 2a/7

on [10] sekiz derece⁸⁴ ve⁸⁵ iklim-i şānīnūñ vasaṭında ‘arz [11] yigirmi dört derece ve kırk daқиkadur. [12] Medīne-i Münevvere’nūñ⁸⁶ ‘arzi⁸⁷ bu miqdār olduđı [13] gibi aṭvel-i nehārda⁸⁸ sā‘ at on üç **2b** [1] buçuқ sā‘ atdır⁸⁹. Ve⁹⁰ iklim-i şālišūñ vasaṭında [2] ‘arz otuz derece⁹¹ ve kırk daқиkadur. [3] İskenderiyye’nūñ ‘arz bu miqdār olduđı [4] gibi ve aṭvel-i nehārında sā‘ at on [5] sā‘ atdır⁹². Ve iklim-i rabi‘ūñ vasaṭında ‘arz-ı [6] kevkeb, otuz altı derece ve yigirmi iki daқиkadur. [7] Haleb’ūñ ‘arzi taқrīben bu miqdār olduđı gibi [8] ve aṭvel-i nehārda⁹³ sā‘ at on dört [9] buçuқ sā‘ atdır. Ve⁹⁴ iklim-i ḥāmisūñ vasaṭında [10] ‘arz kırk bir derece⁹⁵, on beş daқиkadur. [11] Koşantīniyye’nūñ ‘arz bu miqdār olduđı [12] gibi ve aṭvel-i nehārda⁹⁶ sā‘ at on [13] beş sā‘ atdır. Ve iklim-i sādīsūñ⁹⁷ ‘arz **3a** [1] kırk beş derece ve yigirmi iki daқиkadur. [2] Kūfe’nūñ ‘arzi⁹⁸ bu miqdār olduđı gibi ve aṭvel-i [3] nehārda⁹⁹ sā‘ at on beş buçuқ [4] sā‘ atdır. Ve¹⁰⁰ iklim-i sābi‘ūñ vasaṭında ‘arz [5] kırk sekiz derece¹⁰¹ ve kırk beş daқиkadur. [6] Bulğar’ūñ ‘arz bu miqdār olduđı gibi ve aṭvel-i [7] nehārında sā‘ at on altı sā‘ atdır¹⁰². [8] Ve dađı ba‘zı usturlābda bir şāḥīfe-i āfākī dađı [9] çizerler ki āfākīde¹⁰³ ‘amel olınsun için [10] ve her rub‘ında ve¹⁰⁴ dāir-i keşire¹⁰⁵ resm eylerler. Ve biri [11] birisini¹⁰⁶ medār-ı ḥamel ve mizān ve ḥaṭṭ-ı maşrıқ [12] ve mağrible¹⁰⁷ teқāṭu‘ itdüđi noқṭadur,¹⁰⁸ kaṭ‘¹⁰⁹ itmişlerdür.¹¹⁰ [13] Ve her birinūñ¹¹¹ ‘arz-ı beledi ne ise¹¹² üzerindedür¹¹³. **3b**[1] Pes bunlar ma‘lūm olduđan¹¹⁴ soñra nazar olına [2]

⁸³ : B 2a/9

⁸⁴ on sekiz derece: otuz bir daқиkadur B 2a/10

⁸⁵ ve: -B 2a/10

⁸⁶ medīne-i münevvere’nün: medīne-i resūlün sallallahu aleyhi ve sellem B 2a/12

⁸⁷ ‘arzi: ‘arz B 2a/12

⁸⁸ aṭvel-i nehārda: aṭvel-i nehārında B 2a/13

⁸⁹ sā‘ atdır: sā‘ at B 2b/1

⁹⁰ ve: -B 2b/1

⁹¹ derece: derecedür B 2b/2

⁹² on sā‘ atdır: on dört sā‘ at ve beş daқиkadur B 2b/5

⁹³ aṭvel-i nehārda: aṭvel-i nehārında B 2b/8

⁹⁴ ve: -B 2b/9

⁹⁵ ve: -A 2b/10

⁹⁶ aṭvel-i nehārda: aṭvel-i nehārında B 2b/12

⁹⁷ vasaṭında: -A 2b/13

⁹⁸ ‘arzi: ‘arz B 3a/2

⁹⁹ aṭvel-i nehārda: aṭvel-i nehārında B 3a/3

¹⁰⁰ ve: -B 3a/4

¹⁰¹ derece: derecedür B 3a/5

¹⁰² on altı sā‘ atdır: on altı sā‘ at ve beş daқиkadur B 3a/7

¹⁰³ āfākīde: āfākıda B 3a/9

¹⁰⁴ ve: -B 3a/10

¹⁰⁵ dāir-i keşire: dāire-i keşire B 3a/10

¹⁰⁶ biri birisini: birbirini B 3a/11

¹⁰⁷ ve mağrible: ve’l mağrib bile B 3a/12

¹⁰⁸ noқṭadur: noқṭada B 3a/12

¹⁰⁹ kaṭ‘: teқāṭu‘ B 3a/12

¹¹⁰ itmişlerdür: idişmişlere B 3a/12

¹¹¹ birinūñ: birisinūñ B 3a/13

¹¹² ne ise: kaçsa B 3a/13

¹¹³ üzerindedür: üzerine yazılmışdur B 3a/13

¹¹⁴ olduđan: olınuđan B 3b/1

anı ilimüñ¹¹⁵ yā¹¹⁶ anı ‘arzda¹¹⁷ olduuñ tadirce [3] uşurlābda olan Őaāifüñ ol
 ilim¹¹⁸ ve¹¹⁹ ol [4] ‘arza¹²⁰ izilmiş Őaāifesin¹²¹ cümlesinüñ üzerine [5] götürüp berkidesin.
 Andan Őonra ‘amele-i mübāşeret [6] eylesün¹²². Ve¹²³ her birisi bir bir¹²⁴ beyān olınsa
 gerekdür. [7] Ve daı işbu risāle, bir muaddime¹²⁵ ve¹²⁶ kır beş [8] bāb üzerine Türkice¹²⁷
 tertib eylemege,¹²⁸ tālilere¹²⁹ [9] āsān olup bu¹³⁰ fairi¹³¹ ayr-ı duā‘ dan¹³² ferāmūş [10]
 itmeyeler. Pes imdi muaddime¹³³ işbu uşurlābuñ [11] üzerinde olan ūūū ve devāirüñ¹³⁴ ve
 asāmınuñ [12] bilmesinüñ¹³⁵ beyānındadır¹³⁶. Ve ebvābın daı tertib üzere [13] beyān
 idelim¹³⁷. Bābü’l-evvel fi ma‘rifeti azāü’l-irtifa‘ 4a [1] mine’l-uşurlāb bāb iki fi ma‘rifeti
 āyetü’l-irtifa‘ [2] bi’r-raşad ve derecetü’ş-şems. Mine’l-āyeti bāb üç [3] fi ma‘rifeti
 meylü’ş-şems ve ciheti. Bāb dört fi ma‘rifeti [4] bu’de’l-kevākibi ve ciheti. Bāb beş fi
 ma‘rifeti ‘arze’l- [5] beledi mine’l-meyli ve āyetü’l-irtifa‘ hazāü’l-āleti. [6] Bāb altı fi
 ma‘rifeti nişfü’l-fazleti ve nişfü’l-avsü’n- [7] nehār ve’l-leyli. Bāb yedi sābiü’n fi
 ma‘rifetü’d-dāiri [8] ve fazlü’d-dāiri mine’l-irtifa‘. Bāb sekiz fi ma‘rifetü’s- [9] sā‘ atü’z-
 zamāniyyetü’l-māziyeti mine’n-nehār ve’l-leyli [10] ilā vatū’l-ıyās ve ma‘rifeti eczā‘ü’s-
 sā‘at. [11] Bāb dokuz fi ma‘rifeti fazlü’d-dāir min ayri belednā [12] vati fi belednā
 ma‘lūmen. Bāb on fi ma‘rifetü’z- [13] zıll mine’l-irtifa‘. Bāb on bir fi ma‘rifetü’l-irtifa‘ 4b
 [1] mine’z-zıll. Bāb on iki fi ma‘rifeti vatū’z-zuhr [2] ve irtifa‘ü’l-‘aşri ve’l-dāiri beyne’z-
 zuhr ve’l-‘aşri ve’l-dāiri [3] beyne’l-‘aşri ve’l-maribi. Bāb on üç fi ma‘rifeti duūli [4]
 evvel vatū’l-maribi ve işsetü’ş-şafai ve’l-fecri ve vatū’s- [5] saūr ve’n-niyyeti fi
 ramazān. Bāb on dört fi ma‘rifeti [6] siātü’l-mari ve’l-marib. Bāb on beş fi ma‘rifetü’l- [7]
 irtifa‘ ellezī lā semti leh. Bāb on altı fi ma‘rifetü’s- [8] semti mine’l-irtifa‘ ve’l-irtifa‘ mine’s-
 semti. [9] Bāb on yedi fi ma‘rifeti semtū’l-ıbleti. Bāb on sekiz [10] fi ma‘rifeti irācü’l-
 cihātü’l-erba‘a ve naşbü’l-ıbleti [11] bi’l beledü’l-mefrūzati fiü’s-şahābiyyeti. Bāb on dokuz
 cihātü’l- [12] erba‘a ve vaż‘ü’l-ıble. Bāb yirmi fi ma‘rifetü’l-evādi [13] erba‘a ve sāirü’l-
 büyütu’l-felek. Bāb yirmi bir 5a [1] fi ma‘rifeti beyne’t-‘ulū‘u’l-kevkebi bi attu’l-istivā‘ [2]

¹¹⁵ ilimüñ: ilimde B 3b/2

¹¹⁶ yā: veyā B 3b/2

¹¹⁷ ‘arzda: ‘arz B 3b/2

¹¹⁸ ilim: ilime B 3b/3

¹¹⁹ ve: veyā B 3b/3

¹²⁰ ‘arza: ‘arz B 3b/4

¹²¹ Őaāifesin: Őaāifesini B 3b/4

¹²² eylesün: idesin B 3b/6

¹²³ ve: -B 3b/6

¹²⁴ bir bir: yerinde B 3b/6

¹²⁵ üzerine: -A 3b/7

¹²⁶ daı: -A 3b/7

¹²⁷ Türkice: Türkçe B 3b/8

¹²⁸ eylemege: eyledim ki B 3b/8

¹²⁹ tālilere: tālil olanlara B 3b/8

¹³⁰ bu: -B

¹³¹ fairi: bende-i fairi 3b/9

¹³² ayr-ı duā‘ dan: duā‘ dan B 3b/9

¹³³ ki: -A 3b/10

¹³⁴ devāirüñ: dāire B 3b/11

¹³⁵ bilmesinüñ: bilmesini B 3b/12

¹³⁶ denilmişdi: -A 3b/12

¹³⁷ ve Ebü İbn daı tertib üzere beyān idelim: -B 3b/13

ve tülū'ı beledike. Bāb yirmi iki fī ma'rifeti meṭālī'ü'l- [3] kevkebi ve'd-derecātü'l-ellezī tavassuṭü'ş-şuā'ı [4] ma'ü'l-kevākibi ve'lleti teddaliu ve teğayyübü mea'hu. Bāb yirmi üç [5] fī ma'rifeti ile'l-kevkebü's şābitet ḳable derecetiḥā [6] ve teğayyübü ba'dehā ev bi'l-aksi. Bāb yirmi dört fī ma'rifeti [7] 'arze'l-beledi mine'l-kevkebü's-şābitet. Bāb yirmi beş [8] fī ma'rifeti mevāzī'ü'l-kevkebü's- şābitetü'l-mersūmeti [9] fiü'ş-şebeketi. Bāb yirmi altı fī ma'rifetü'l-urūzī yetteşilu [10] bihe'l-fecri ve'ş-şafaḳı. Bāb yirmi yedi fī ma'rifeti ilā [11] vaḳtın mine'n-nehār ve'l-leyli yetṭali ilā kevkebi [12] şey'eti mine'l-kevkeb fiü'l-uşṭurlābi fī ilā [13] yevmi şey'eti ve fī ilā vaḳti tavassuṭü's-semā' 5b [1] ve ilā mağribin. Bāb yirmi sekiz fiü'l-ma'rifetü's-semā' liyyeti'lleti [2] sā'atü'ş-şarḳıyyeti ve'r-re'si merreten vāḫideten ve'lleti [3] sā'atü fiḥā merreteyni fiü'l-āmi ve'lleti es-sā'ati [4] fiḥā āşlen ve ma'rifetü'l-eyyāmü'l lezī tekūnu'l-mesāmmeti. [5] Bāb yirmi dokuz fī ma'rifeti 'urūzü'l-mevāzī' i'lleti [6] yetṭaliu' fiḥāü's-şevri ḳable'l-ḫamel ve'l-ḫamel ḳable'l- [7] ḫūti ve'l-ḫūti ḳable'd-delv ve yuğaribu'l-aḳreb [8] ḳable'l-mizān ve'l-mizān ḳable's-sünbül ḳable'l-esed [9] ve 'arze'l-mevzī i'lleti tezharu fiḥāü'l-ishā 'aşereti [10] burcen fī nazārihi vāḫidetin. Bāb otuz fī ma'rifetü'l- [11] māzī mine'l-meyli ve'l-bāḳī minhu ḳable irtifā'un [12] ba'zü'l-kevākibü'l mevzū'ati fiü'l-uşṭurlāb. [12] Bāb otuz bir fī ma'rifeti ṭālī'un taḫvīlun sīnu'l-ālemi 6a [1] ṭālī' seneti mā ḳable's-seneti illeti türīdu [2] taḫvīluḥā ma'lumen. Bāb otuz iki fī ma'rifeti istiḫrāci [3] ba'zü'l-a'māli mine's-saḫīfetü'l afāḳıyyeti. Bāb otuz üç [4] fī ma'rifeti ceybü'l-ḳavs ve ḳavsü'l-ceybi. [5] Bāb otuz dört fī ma'rifeti bu'de'l-ḳutr mine'l-ceyb. Bāb otuz beş [6] fī ma'rifeti aşlü'l-muṭlaḳı mine'l-ceyb. Bāb otuz altı [7] fī ma'rifeti nişfü'l-fazleti ve nişfi ḳavsü'n-nehār [8] ve'l-leyli mine'l-ceyb. Bāb otuz yedi fī ma'rifetü'd-dāir [9] ve fazlü'd-dāir mine'l-ceyb. Bāb otuz sekiz fī ma'rifeti [10] irtifā'ü'l-aşri ve'd-dāir mā-beyne'z-zuḫr ve'l- 'aşr [11] ve'd-dāiri beyne'z -'aşr ve'l-gurūbi. Bāb otuz dokuz fī ma'rifeti [12] sia'tü'l-maşriḳ ve'l-mağrib mine'l-ceyb. Bāb kırk [13] fī ma'rifetü's-semti mine'l-irtifā' mine'l-ceyb. 6b [1] Bāb kırk bir fī ma'rifeti semtü'l-ḳıbleti mine'l-ceyb. [2] Bāb kırk iki fī ma'rifeti aṭveli külli ḳāimin alā basīṭü'l- [3] 'arzı mişlü a'le'l eibāli ve'l-e'mideti ve'l-menāri [4] ve ğayrihi. Bāb kırk üç fī ma'rifeti sia'tü'l-bihāri [5] ve'l-enhāri ve 'amiḳü'l-ebāri. Bāb kırk dört fī ma'rifeti [6] imtiḫānü'l-ālātü'l-uşṭurlāb. Bāb kırk beş fī ma'rifeti [7] şifati ba'zü'l-kevākibi mine'l-kevākibü't şābitetü'l-mevzū'a'ti [8] fiü'l-uşṭurlāb el-muḳḳaddimet¹³⁸. Pes imdi geldük [9] muḳḳaddimeye ki bu muḳḳaddime ki işbu uşṭurlābun üzerinde [10] olan ḫūtütü ve devāiri ve aḳşamınıñ esāmileri [11] beyānındadır denilmiş idi¹³⁹. Şürü' idelim¹⁴⁰ evvelā [12] uşṭurlāb bir āletdür ki ekşer a' māl-ı nücümüyye [13] bununla bilinür. Eşref āletdür. Ve daḫı uşṭurlāb 7a [1] dimek, mizān-ı şems dimekdür. Ve¹⁴¹ mir'ātü'ş-şems¹⁴² [2] ve mir'āt-ı 'ālem daḫı dirler. El-'alāḳa uşṭurlābuñ [3] üzerinde olanlarıñ evvelkisi 'alāḳadur¹⁴³. İrtifā' [4] alduğı¹⁴⁴ vaḳtın¹⁴⁵ uşṭurlābı anuñla ṭutarlar¹⁴⁶. [5] İbrişimden¹⁴⁷ el-'urve birisi daḫı¹⁴⁸ 'urve bir ḫalka-

¹³⁸ 4a, 4b, 5a, 5b, 6a, 6b: -B

¹³⁹ geldük muḳḳaddimeye ki bu muḳḳaddime ki işbu uşṭurlābuñ üzerinde olan ḫūtütü ve devāiri ve aḳşamınıñ esāmileri beyānındadır denilmiş idi: -B 6b/11

¹⁴⁰ ki: -A 6b/12

¹⁴¹ ve: -B 7a/1

¹⁴² daḫı dirler: -A 7a/1

¹⁴³ ki: -A 7a/3

¹⁴⁴ alduğı: alınduğı B 7a/4

¹⁴⁵ vaḳtın: vaḳtde B 7a/4

¹⁴⁶ ṭutarlar: aşılır B 7a/4

[6] dur ki evvelki h alkaya ge miŒd r. El-k rsi birisi dađı [7] k rsid r ki uŒurlabi¹⁴⁹  ep evre ih ata eyleyen [8] d ireden yukaru bir mi dar zaid  ıkmıŒdur. [9]  Urve anuđ r st ortasında mihlanmıŒdur. [10] El-h cre biri¹⁵⁰ dađı h cred r,  mm dađı dirler. [11]  ep evre Œafaihi i ine alup  aplamıŒdur¹⁵¹. [12] Ve dađı  c y z altmıŒ dereceye¹⁵²  ismet olunmıŒdur. [13] A  d dınıuđ ibtid c sı k rsi  letinde olan 7b [1] ha tdur ki Œađ  arafı  zerine¹⁵³  olanur.  Adedinuđ [2] tev lisi budur ve Œol  arafına¹⁵⁴   aksine hil f tev lisi¹⁵⁵ [3] dirler. Œebeke¹⁵⁶ a  d dı bunuđ hil fidur. Tev lisi [4] Œola ve hil f tev lisi Œađ  arafidur¹⁵⁷. Ve dađı [5] ecz c -i h crenuđ her beŒ  adedinde vey ¹⁵⁸ on [6]  adedinde uŒurlabuđ b y kl ğine ve¹⁵⁹ k c kl ğine [7] g re hur f-ı c mel  adedin ile¹⁶⁰ ra amın¹⁶¹ yazılmıŒdur. [8] Ve dađı iŒbu  c y z altmıŒa  ismet olan¹⁶² derec ta [9] ecz c -i h cre dirler¹⁶³. Ecz c -i  mm dađı dirler. Ve dađı h crenuđ [10] ardında¹⁶⁴ olan resimlerden iki ha t¹⁶⁵ birbirin¹⁶⁶ ar urı [11] kesmiŒd r¹⁶⁷. Ol bir ha t ki  al ka c nibinden [12] inmiŒd r. A a¹⁶⁸ ha t-ı  al ka dirler. Ve bu ha tuđ [13] yukaru niŒfina ha t-ı vasa u's-sem c dirler. Ve ha t-ı 8a [1] niŒfu'n-neh r dirler¹⁶⁹ ve ha t-ı zev l dađı dirler. [2] Ve aŒađı¹⁷⁰ niŒfina ha t-ı vetedu'l-  arz¹⁷¹ ve ha t-ı niŒfu'l- [3] leyl dađı dirler. Ve ol bir ar urı olan ha t¹⁷² [4] ha t-ı mađrib ve maŒri ¹⁷³ dirler. Ve ha tu'l-istiv c¹⁷⁴ [5] dađı dirler.  avs 'l-irtifa c, birisi dađı [6]  avs 'l- irtifa c dur ki  al ka ha tı ile¹⁷⁵ maŒri  [7] ve mađrib ha tınıuđ m beyninde¹⁷⁶  al ka  arafına  oksan [8] dereceye bađŒ olunmıŒdur. Ve ba  zı uŒurl bda [9]  avs 'l-irtifa c uđ i  y zine ceyb yazarlar. [10] Ve ba  zı olur ki  ep evre Œuh r-i Œemsiyye yazarlar. [11] Ve dađı derece-i Œems¹⁷⁷ bilinmek¹⁷⁸ i un on iki [12] burcu

¹⁴⁷ kaytan gibi el-h alka birisi dađı h alkadur ki  al ka a a ge miŒd r: -A 7a/5

¹⁴⁸  urved r: -A 7a/5

¹⁴⁹ uŒurlabi: uŒurl b B 7a/7

¹⁵⁰ biri: birisi B 7a/11

¹⁵¹  aplamıŒdur:  ılmıŒdur B 7a/11

¹⁵² ber berce: -A 7a/12

¹⁵³  zerine:  zere B 7b/1

¹⁵⁴  arafına:  arafa B 7b/2

¹⁵⁵ hil f tav lisi: hil f-ı tav li B 7b/2

¹⁵⁶ Œebeke: ve Œ yle B 7b/3

¹⁵⁷  arafidur:  arafadur B

¹⁵⁸ vey : y  B 7b/5

¹⁵⁹ ve: vey  B 7b/6

¹⁶⁰  adedin ile:  adediyle B 7b/7

¹⁶¹ ra amın: ra amı B 7b/7

¹⁶² olan: olunan B 7b/8

¹⁶³ ve: -A 7b/9

¹⁶⁴ ardında:  zerinde B 7b/10

¹⁶⁵ ki: -A 7b/10

¹⁶⁶ birbirin: birbirini B 7b/10

¹⁶⁷ kesmiŒd r: ge miŒd r B 7b/11

¹⁶⁸ a a: ol ha ta B 7b/12

¹⁶⁹ dirler: -B 8a/1

¹⁷⁰ aŒađı: aŒađa B 8a/2

¹⁷¹ dirler: -B 8a/2

¹⁷² ha t: ha ta B 8a/3

¹⁷³ ha t-ı mađrib ve maŒri : ha tu'l maŒri  ve'l mađrib B 8a/4

¹⁷⁴ uf u'l istiv c: -A 8a/4

¹⁷⁵ ha tı ile: ha tıyla B 8a/6

¹⁷⁶ m beyninde: yanında B 8a/7

¹⁷⁷ derece-i Œems: derece ve Œems B 8a/11

derecâtıyla yazarlar. Ve dağı¹⁷⁹ kevākibleri¹⁸⁰ resm [13] eylerler. Ve kevākibüñ ağır tarafın¹⁸¹ yazarlar. Ancağı meşelā, **8b** [1] zuhal yazılıcağı yerde lam yazarlar ve müşterī yazılıcağı yerde [2] ye yazarlar ve zühre yazılıcağı yerde he yazarlar¹⁸² ve merih [3] yazılacağı yerde hı yazarlar ve şems yazılacağı yerde [4] sin yazarlar¹⁸³. Ve ‘uṭārid yazılıcağı yerde dal yazarlar. Ve kamer [5] yazılıcağı yerde rı yazarlar. Eczā‘ ü’z-zıll birisi dağı¹⁸⁴ [6] zılldur ki ḳavsü’l-irtifā‘ uñ muḳābilesinde bir rub‘ da [7] rub‘ da¹⁸⁵ yazarlar veyā¹⁸⁶ murabba‘-ı şekl yazarlar. Zıll-ı mebsūṭ ve¹⁸⁷ zıll-ı [8] menkūs¹⁸⁸ her ḳanḳısı ise üzerine yazarlar ve ammā [9] rüsümü’s-şafāih, ammā hücre¹⁸⁹ içinde ba‘zı ‘arzlar [10] için veyā eḳālīm¹⁹⁰ şayfiler¹⁹¹ ki vardır. Anlaruñ üzerinde [11] olan rüsümüñ evvelkisi üç dāire vardır ki¹⁹² [12] merkezleri uşurlābuñ merkezidir. Birbirinden¹⁹³ büyükdür. [13] Ol bir dāire ki şayfinüñ¹⁹⁴ kenārında çepçevre **9a** [1] devr eyleyüp cemī‘-i devāiri ḳaplamışdur. Ve cemī‘inden [2] büyükdür. Ol dāireye medārü’l-cedī dirler. Ve medārü’l- [3] münḳalibü’l-şitevi dağı dirler. Ve¹⁹⁵ ol birisi ki [4] merkeze ḳarīb olan küçük dāiredür ki¹⁹⁶ medār-ı [5] re’s-i sereṭān dirler. Ve medārü’l-münḳalibü’l-şayfi [6] dağı dirler¹⁹⁷. Ol bir medārdur¹⁹⁸ ki bu ikisinüñ mābeyninde¹⁹⁹ [7] vāḳi‘ olmuşdur. Ol dāireye medār-ı ḳamel²⁰⁰ ve’l-mizān [8] dirler²⁰¹. Medārü’l-i‘tidālın ve dāire-i mu‘addilü’n-nehār²⁰² [9] dirler. Ve dağı²⁰³ şayfinüñ²⁰⁴ üzerinde iki ḳaṭṭ çekilmişdür²⁰⁵ [10] birbirini arḳurı²⁰⁶ kesmişdür. Pes ol²⁰⁷ ḳaṭṭuñ [11] birisini²⁰⁸ ki noḳṭa-i kısmete²⁰⁹ uğrayup

¹⁷⁸ bilinmek: bilmek B 8a/11

¹⁷⁹ ḳudūd-ı kevākib burcu: -A 8a/12

¹⁸⁰ kevākibleri: kevākib B 8a/12

¹⁸¹ tarafın: ḳarfini B 8a/13

¹⁸² ve zühre yazılıcağı yerde he yazarlar: -B 8b/2

¹⁸³ ve zühre yazılıcağı yerde re yazarlar: -A 8b/4

¹⁸⁴ eczā‘: -A 8b/5

¹⁸⁵ rub‘ da: -B 8b/7

¹⁸⁶ veyā: ve B 8b/7

¹⁸⁷ ve: veyā B 8b/7

¹⁸⁸ menkūs: menküse B 8b/8

¹⁸⁹ hücre: hücrenüñ B 8b/9

¹⁹⁰ eḳālīm: iklim için B 8b/10

¹⁹¹ şayfiler: şaḳīfeler B 8b/10

¹⁹² dāire vardır ki: dāiredür ki B 8b/11

¹⁹³ birbirinden: birbirisinden B 8b/12

¹⁹⁴ şayfinüñ: şaḳīfenüñ B 8b/13

¹⁹⁵ ve: -B 9a/3

¹⁹⁶ ki: -B 9a/4

¹⁹⁷ ve: -A 9a/6

¹⁹⁸ medārdur: dāire B 9a/6

¹⁹⁹ mābeyninde: yanında B 9a/6

²⁰⁰ medār-ı ḳamel: medār-ı re’sü’l ḳamel B 9a/7

²⁰¹ ve: -A 9a/8

²⁰² dağı: -A 9a/8

²⁰³ her: -A 9a/9

²⁰⁴ şayfinüñ: şaḳīfenüñ B 9a/9

²⁰⁵ ki: -A 9a/9

²⁰⁶ arḳurı: arḳur B 9a/10

²⁰⁷ iki: -A 9a/10

²⁰⁸ birisini: birisi B 9a/11

²⁰⁹ noḳṭa-i kısmete: noḳṭa-i semte B 9a/11

geçendür²¹⁰. Anuñ [12] nişf-ı a^c lāsına ḥaṭṭ-ı vasaṭu's-semā^c dirler. Ve ḥaṭṭ-ı [13] nişfü'n-nehār daḥı dirler. Ve daḥı nişf-ı esfeline **9b** [1] ḥaṭṭ-ı²¹¹ vetedü'l-^c arz dirler. Ve daḥı ol bir ḥaṭṭ ki [2] şağdan şola arḳurı çekilendür²¹². Anuñ nişf-ı [3] eyminenine ḥaṭṭu'l-mağrib dirler. Ve nişf-ı eyserine ḥaṭṭu'l- [4] maşrıḳ dirler. Ve daḥı işbu ḥaṭṭuñ getürüsine²¹³ [5] ḥaṭṭu'l-istivā^c dirler. Ve ḥaṭṭu'l-i^c tidālin²¹⁴ dirler²¹⁵ [6] ve ḥaṭṭu'l-maşrıḳ ve'l-mağrib ve ḥaṭṭu'l-ufḳ²¹⁶ dirler. [7] El-muḳaṭarāt birisi daḥı muḳaṭarāt dirler²¹⁷. ²¹⁸Şol [8] dāiredür²¹⁹ ki²²⁰ şayfilerüñ²²¹ ^calāḳa cānibine ḥaṭṭ-ı [9] vasaṭu's-semā^c²²² üzerinde²²³ çizilmiştir. Ve her birisüñ²²⁴ [10] merkezi birbirinden²²⁵ ğayrıdır ve biri birinden [11] ṭardur. Ve²²⁶ ba^c zı tamām dāirdür²²⁷ ve ba^c zı tamām [12] degüldür. Ve ba^c zı usturlābda muḳaṭarāt [13] ikişer dereceye yazarlar. Ve ba^c zında üçer dereceye²²⁸ **10a** [1] yazarlar. Sülüşī dirler ve ve ba^c zıları²²⁹ altışar dereceye²³⁰ yazarlar, [2] sūdāsī²³¹ dirler. Ammā ki²³² usturlāb ziyāde büyük ola. [3] Birer dereceye yazarlar. Buña usturlāb-ı tamām dirler. [4] El-ufḳ birisi²³³ daḥı ufḳdur ki²³⁴ muḳaṭarānuñ²³⁵ evvel [5] dāiresidür. Ammā tamām dāire²³⁶ degüldür. Ve daḥı ufḳuñ [6] nişfına ki tā²³⁷ zılluñ²³⁸ şağ cānibine vāḳi^c olandır [7] ufḳ-ı mağrib dirler. Ve şol cānibine²³⁹ olan nişfına [8] ufḳ-ı maşrıḳ dirler. Semt-i rāst²⁴⁰, birisi daḥı [9] semt-i re'sdür²⁴¹. Şol bir noḳṭadur ki muḳaṭarātuñ [10] ğāyetde²⁴² ṭar olduğu yerdür. Üzerine şad²⁴³ [11] şad yazılmışdır²⁴⁴.

²¹⁰ geçendür: geçmişdür B 9a/11

²¹¹ ḥaṭṭ: -B 9b/1

²¹² çekilendür: çekilmiştir B 9b/2

²¹³ getürüsine: ortasına B 9b/4

²¹⁴ i^c tidālin: i^c tidāl B 9b/5

²¹⁵ dirler: -B 9b/5

²¹⁶ daḥı: -A 9b/6

²¹⁷ muḳaṭarāt dirler: muḳaṭarāttdur B 9b/7

²¹⁸ muḳaṭarāt: -A 9b/7

²¹⁹ dāiredür: dāirelerdür B 9b/8

²²⁰ ki: -B 9b/8

²²¹ şayfilerüñ: şaḥifelerüñ B

²²² vasaṭu's semā^c: vasaṭu'n nehār B 9b/9

²²³ üzerinde: üzerine B 9b/9

²²⁴ birisüñ: birisinüñ B 9b/9

²²⁵ birbirinden: -B 9b/10

²²⁶ ve:- B 9b/11

²²⁷ dāirdür: dāiredür B 9b/11

²²⁸ dereceye: -B 9b/13

²²⁹ ba^c zıları: ba^c zında B 10/1

²³⁰ dereceye: -B 10a/1

²³¹ sūdāsī: sūdüsün B 10a/2

²³² ki: -B 10a/2

²³³ birisi: biri B 10a/4

²³⁴ ki: -B 10a/4

²³⁵ muḳaṭarānuñ: muḳaṭarātuñ B 10a/4

²³⁶ dāire: dāiresi B 10a/5

²³⁷ tā: -B 10a/6

²³⁸ zılluñ: nāzaruñ B 10a/6

²³⁹ cānibine: cānibinde B 10a/7

²⁴⁰ semt-i rāst: semtü'r re's B 10a/8

²⁴¹ semt: -A 10a/9

²⁴² ğāyetde: ğāyetinde B 10a/10

²⁴³ şad: -B 10a/10

²⁴⁴ el:- -A 10a/11

Sā'atü'z-zamāniyye, birisi daḥı [12] sā'at-i zamāniyyedür ki²⁴⁵ on iki kavsdür. Ufkuñ [13] altında vetedü'l-²⁴⁶arzdā vāki²⁴⁷ olmışdır. Altısı **10b** [1] ufq-ı mağrible ḥaṭṭ-ı vasaṭu's-semā²⁴⁸ mābeyninde ve²⁴⁹ altısı [2] daḥı ufq-ı maşrıqla²⁴⁷ ḥaṭṭ-ı vasaṭu's-semā²⁴⁸ mābeyninde²⁴⁸ [3] vāki²⁴⁷ olmışdır. A²⁴⁹dādınıñ evveli ufq-ı mağribdendür. [4] Ufq-ı maşrıqa varınca birden on iki ²⁴⁹adede dek [5] yazılmışdır. Ve²⁴⁹ ba²⁴⁹zı uşurlābda sā'at-i müsteviyye [6] daḥı yazarlar. ²⁴⁹Arz-ı beled iktizā eyledüğü miqdār, [7] ya²⁴⁹ni ²⁴⁹arz kaç sā'at iktizā eylerse [8] ammā sā'at-i zamāniyyeden fark olınsun²⁵⁰ içün²⁵¹ [9] bunların üzerine noḡtalar iderler²⁵². Yā²⁵³ ğayrı [10] nişān iderler²⁵⁴. Es-sumüt birisi daḥı sumütdür. [11] Sumüt ol kavslerdür ki her birisi noḡta-i [12] semt-i re'se uğrayup geçmişlerdür. Ve ba²⁴⁹zı [13] uşurlābuñ²⁵⁵ zuhrında devr eyler iki ucında **11a** [1] iki murabba²⁵⁶ çakmışları vardır. Ve biri birine karşı [2] iki delüğü vardır. Ve ol iki murabba²⁵⁶-ı hedefān [3] dirler ve delüklerine şakbetü'l-irtifā²⁵⁶ ve şakbetü'n-nazar [4] ve şakbetü's-suā²⁵⁶ daḥı dirler. ²⁵⁶İdādenüñ iki [5] ucu sivricelerdür her birisine şāziyyetü'l-irtifā²⁵⁶ [6] dirler. Ve meriü'l-²⁵⁶idāde daḥı dirler. Ve daḥı idādenüñ [7] şāziyye olduğı kenārına taraf dirler. Ve daḥı [8] ba²⁴⁹zı uşurlābda ²⁵⁶idādenüñ nişfini [9] on ikine berāber baḡş eylerler. Bir baḡşına ḥuṭū-ı [10] sā'at-i zamāniyye dirler. Ve ol bir nişfinüñ [11] üzerine ceyb baḡş iderler²⁵⁶. ²⁵⁶Ankebüt ve daḥı²⁵⁷ [12] şol şāḥifelerüñ üzerinde olan şebekeye²⁵⁸ [13] şāḥifeye dirler. Ve bu²⁵⁹ şāḥifeye şebeke daḥı dirler. Ve daḥı **11b** [1] mınṭıkatü'l-felekü'l-burüc²⁶⁰, şol tamām dāiredür ki on [2] ikiye kısmet olunmuşdır. Her birinüñ üzerine on [3] iki burcuñ²⁶¹ derecāt-ı eczā²⁶²ları. ²⁶²Eger şāḥaifeyi muḡanṭarāt [4] üçere²⁶³ resm olındıysa²⁶⁴ şülüşi olur. Eger beşere resm [5] olındıysa ḥamse olur²⁶⁵. Eger altışara resm olındıysa²⁶⁶ [6] ²⁶⁷südsi olur²⁶⁸. Birere resm olındıysa²⁶⁹ uşurlāb-ı [7] tamām tām²⁷⁰ olur. Pes imdi burüc kaçara resm [8] olındıysa muḡanṭarāt aña göre resm olunur²⁷¹. Uşurlābuñ [9] büyüklüğüne göre olur.

²⁴⁵ ki: -B 10a/12

²⁴⁶ ufq-ı mağrible ḥaṭṭ-ı vasaṭu's semā²⁴⁸ mābeyninde ve: -B 10b/1

²⁴⁷ ufq-ı maşrıqla: ufq-ı maşrıq ile B 10b/2

²⁴⁸ mābeyninde: yanında B 10b/2

²⁴⁹ ve: -B 10b/5

²⁵⁰ olınsun: olsun B 10b/8

²⁵¹ içün: içündür B 10b/8

²⁵² iderler: -B 10b/9

²⁵³ bir: -A 10b/9

²⁵⁴ nişān iderler: ne mümkün ise B 10b/10

²⁵⁵ uşurlābuñ: uşurlābda B 10b/13

²⁵⁶ 10b/13: 11a/11 B bu kısımlar iki nüshada farklıdır

²⁵⁷ ve daḥı: -B 11a/11

²⁵⁸ şebekeye: müşebbek B 11a/12

²⁵⁹ bu: işbu B 11a/13

²⁶⁰ bunun üzerinde mınṭaqa-i felekü'l burüc: -A 11b/1

²⁶¹ birisi naḡş olunmuşdır. Ammā burücüñ derecātına baḡşı üçer olur: -A 11b/3

²⁶² derecāt-ı eczā²⁶²ları: -B 11b/3

²⁶³ üçere: üçede B 11b/4

²⁶⁴ olındıysa: olındı ise ki B 11b/4

²⁶⁵ eger beşere resm olındıysa ḥamse olur: -B 11b/5

²⁶⁶ olındıysa: olındı ise B 11b/5

²⁶⁷ burc daḥı altışar ya²⁴⁹ni: -A 11b/5

²⁶⁸ ve eger: -A 11b/6

²⁶⁹ burücüñ daḥı baḡşı birere resm olur ya²⁴⁹ni: -A 11b/6

²⁷⁰ uşurlāb-ı tamām tām²⁷⁰: uşurlāb tām²⁷⁰ B 11b/7

²⁷¹ pes imdi burüc kaçara resm olındıysa muḡanṭarāt aña göre resm olunur: -B 11b/8

Pes²⁷² şebekenüñ a‘dādı [10] şolına döner²⁷³ tevālisi budur. ‘Aksine devr eylemek²⁷⁴ [11] şağına²⁷⁵ devr eylemekdür. Hılāf-ı tevālī üzerine²⁷⁶ [12] el-merī, merī diyü şebekede cedī evvelinde²⁷⁷ dāireden [13] zāid olan²⁷⁸ sivriceye dirler. Şezāyāü’l-kevākib **12a** [1] ibräü’l-kevākib ve derbānü’l-kevākib dağı dirler. Pes [2] bunlar şebekenüñ yüzinde şol sivricelerdür ki [3] her birinüñ²⁷⁹ üzerine kevākib-i şābiteden bir kevkebün²⁸⁰ [4] naşş olunmışdur²⁸¹. El-müdir²⁸² şol müdevverce²⁸³ nesnedür ki [5] şebekenüñ üzerine berkitmişdür²⁸⁴ döndürmekden [6] ötüri. El-māsike, māsike diyü²⁸⁵ usturlābuñ [7] hücresini²⁸⁶ içinde berkitmiş²⁸⁷ bir sivrice mışdur ki şayfileri²⁸⁸ [8] delüp²⁸⁹ ol miğa geçürürler²⁹⁰ şebeke ile²⁹¹ bile dönmesün [9] için. Ammā ba‘zı usturlābda hücresinüñ içinde [10] bir delük iderler²⁹². Dağı şahāifün²⁹³ ber²⁹⁴ kenārlarını [11] sivrice eylerler. Ol delügüm²⁹⁵ şoşarlar. Kim²⁹⁶ şayfiler²⁹⁷ [12] şebeke ile²⁹⁸ bile dönmesün²⁹⁹ için. El-‘idāde, [13] ‘idāde şol mıştaradur ki usturlābuñ **12b** [1] zührında devr eyler. İki ucında, iki murabba‘ zāidceler³⁰⁰ [2] vardır ki³⁰¹ birbirine karşı iki delügi vardır³⁰². Ol [3] iki murabba‘ -ı hedeftan dirler. Ve delüklerine şakbetinü’l- [4] irtifā‘ dirler³⁰³. Ve dağı ‘idādenüñ iki ucıyla³⁰⁴ [5] sivricelerdür. Her birisine şāziyye-i ‘idāde³⁰⁵ ve şāziyye-i [6] irtifā‘³⁰⁶ ve meriü’l-‘idāde³⁰⁷ dirler. Ve dağı ‘idādenüñ [7] şāziyye olduğı kenārına harf

²⁷² pes: bunun ya‘ni B 11b/9

²⁷³ döner: devr olur ki B 11b/10

²⁷⁴ ki: -A 11b/10

²⁷⁵ şağına: şağa B 11b/11

²⁷⁶ olan devr derecāt-ı hücresinüñ ‘aksidür. Nitekim, yuğaruda beyān olunmışdur. Şöyle ma‘lüm olına: -A 11b/11

²⁷⁷ evvelinde: başında B 11b/12

²⁷⁸ olan: -B 11b/13

²⁷⁹ birinüñ: birisinüñ B 12a/3

²⁸⁰ kevkebün: kevkeb adı B 12a/3

²⁸¹ olunmışdur: olunmışdı B 12a/4

²⁸² ve dağı müdir: -A 12a/4

²⁸³ müdevverce: müdevver B 12a/4

²⁸⁴ berkitmişdür: birkenmişdür B 12a/5

²⁸⁵ şol: -A 12a/6

²⁸⁶ hücresini: hücresi B 12a/7

²⁸⁷ berkitmiş: birikinmiş B 12a/7

²⁸⁸ şayfileri: şahāifeleri B 12a/7

²⁸⁹ delüp: -B 12a/8

²⁹⁰ geçürürler: geçürür B 12a/8

²⁹¹ şebeke ile: şebekeyle B 12a/8

²⁹² iderler: eylerler B 12a/10

²⁹³ şahāifün: şafāihün B 12a/10

²⁹⁴ ber: birer B 12a/10

²⁹⁵ delügüm: delüğe B 12a/11

²⁹⁶ kim: -B 12a/11

²⁹⁷ şayfiler: şahāifeler B 12a/11

²⁹⁸ şebeke ile: şebekeyle B 12a/12

²⁹⁹ dönmesün: döndürünmesün B 12a/12

³⁰⁰ zāidceler: zāid B 12b/1

³⁰¹ vardır ki: çekmişlerdür B 12b/2

³⁰² vardır: var B 12b/2

³⁰³ ve şakbetü’n nazār ve şakbetü’s şu‘a dağı dirler: -A 12b/4

³⁰⁴ ucıyla: ucu ki B 12b/4

³⁰⁵ ve şāziyye-i ‘idāde: -B 12b/5

³⁰⁶ dirler: -B

³⁰⁷ dağı: -A 12b/6

dir³⁰⁸. Ve dağı [8] ba^c zı uşurlābda ‘iḍādenüñ nişfin³⁰⁹ [9] on ikiye berāber³¹⁰ bağış eylerler. Bu bağışe ḥuṭūṭ-ı [10] sā^c at-i zamāniyye dirler. Ve öbür³¹¹ nişfinüñ üzerine [11] ceyb bağış iderler. El-ḳuṭb³¹² şol mişni³¹³ dirler [12] ‘iḍādenüñ merkezinden şebeke³¹⁴ merkezine çıkmışdır. [13] Ālāt-ı munḳabız³¹⁵ olmağ için³¹⁶. El-feres, feres **13a** [1] şol bir at başluca olana dirler ki şebeke üzerine³¹⁷ [2] ḳuṭbuñ delüğine şoğarlar. El-fülüs bir nişfi³¹⁸ ḥalḳa- [3] dur ki³¹⁹ feresüñ altına ḳorlar. Feres şebekeye eşer [4] eylesesün için³²⁰. El-bābü’l-evvel³²¹ uşurlābla şemsden [5] veyā³²² kevkebden irtifā^c almanuñ³²³ beyānındadır. [6] Evvelā şöyle ma^clüm olına ki uşurlābuñ zuhrınuñ [7] bir cānibinden³²⁴ derecāt-ı irtifā^c nağş eylemişlerdür³²⁵ [8] irtifā^c almağdan³²⁶ ötüri. Pes imdi irtifā^c [9] almasınuñ³²⁷ budur ki uşurlābuñ ‘alāḳasını³²⁸ [10] sağ elüñle³²⁹ muḥkem dutıla³³⁰. Ve dağı uşurlābuñ arḳası [11] kendü tarafına ḳılına ve çevre kenārınuñ bir tarafı³³¹ [12] şems cānibine ḳılına ve dağı şol eliyle ‘iḍādeyi³³² [13] eczā^c-i irtifa^c üzerine devr olına tā şemsüñ **13b** [1] şuā^c ı hedefe-i ‘ulyānuñ şağbından geçüp [2] rāst hedefe-i süflinüñ şağbından³³³ girünceye dek³³⁴. [3] Andan nazar olına mer-i ‘iḍāde ḥatt-ı maşrıḳ ve mağribden [4] yukaru eczā^c-i irtifa^c dan kaç derece ḳaṭ^c [5] eylediyse. Ol vaḳtūñ irtifa^c ı³³⁵ ol olur. [6] Ḳable’z-zevāl ise şarḳi olur³³⁶. Bu^c de’z-zevāl [7] ise ğarbī olur. Eger şemsüñ cirmi görünüp [8] şuā^c ı bildirmese³³⁷ yevm ğaym³³⁸ ve ṭuman içinde [9] olduğı gibi veyā³³⁹ bir kevkebüñ irtifa^c uñ [10] veyā³⁴⁰ minārenüñ³⁴¹ veyā³⁴²

³⁰⁸ dir: dirler B 12b/7

³⁰⁹ nişfin: nişf B 12b/8

³¹⁰ berāber: berāberce B 12b/9

³¹¹ öbür: ol bir B 12b/10

³¹² ḳuṭb: -A 12b/11

³¹³ mişni: mişni B 12b/11

³¹⁴ şebeke: şebekenüñ B 12b/12

³¹⁵ munḳabız: munzabıṭ B 12b/13

³¹⁶ olmağ için: olmağ için B 12b/13

³¹⁷ üzerine: üstünde B 13a/1

³¹⁸ nişfi: yassıca B 13a/2

³¹⁹ ḥalḳadur ki: ḥalḳaya dirler ki B 13a/3

³²⁰ ya^c ni yöresiye: -A 13a/4

³²¹ fi ma^c rifetü’l eḥādü’l irtifa^c mine’l uşurlāb evvelki bāb: -A 13a/4

³²² veyā: yā B 13a/5

³²³ almanuñ: almasınuñ B 13a/5

³²⁴ cānibinden: cānibine B 13a/7

³²⁵ eylemişler: eylemişlerdür B 13a/7

³²⁶ almağdan: alınmağdan B 13a/8

³²⁷ tarıḳ: -A 13a/9

³²⁸ ‘alāḳasını: ‘alāḳası B 13a/9

³²⁹ elüñle: eliyle B 13a/10

³³⁰ dutıla: dutalar B 13a/10

³³¹ dağı: -A 12a/11

³³² ‘iḍādeyi: ‘iḍāde B 13a/12

³³³ şağbından: şağbına B 13b/2

³³⁴ dek: degin B 13b/2

³³⁵ irtifa^c ı: irtifa^c B 13b/5

³³⁶ ve eger: -A 13b/6

³³⁷ bildirmese: belürmese B 13b/8

³³⁸ ğaym: ğaymda B 13b/8

³³⁹ veyā: yā B 13b/9

³⁴⁰ bir kevkebüñ irtifa^c uñ veyā: -B 13b/10

³⁴¹ ki irtifa^c uñ almağ dilense yā bir: -A 13b/10

tağūñ yüksekliğini [11] bilmekten ötürü irtifā^c uñ almağ dileseñ [12] evvel uşurlābı şağ elūñle³⁴³ tūtop yuğaru [13] ғaldurasın³⁴⁴. Tā şemsūñ yā kevkebūñ cirmi **14a [1]** ile³⁴⁵ veyā³⁴⁶ minārenūñ veyā³⁴⁷ tağūñ depesiyle başaruñ [2] mābeyninde³⁴⁸ vāki^c olınca. Andan şoñra bir gözūñ³⁴⁹ [3] yumup bir gözle hedefe-i süflīnūñ şağbına nazār [4] olına. Tā nazaruñ³⁵⁰ iki delüklerinden geçüp cirmi [5] yā depesi görinceye degin³⁵¹. Pes böyle olduğı [6] tağdirce nazār olına. Merī-i ‘idāde ḥaṭṭ-ı maşriğ [7] ve mağribden³⁵² yuğaru eczā^c -i irtifā^c dan kaç [8] derece kaç^c eylediyse şemsūñ yā kevkebūñ³⁵³ irtifā^c ı [9] ol olur. Ammā minārenūñ³⁵⁴ aşağı bābda³⁵⁵ [10] beyān olınsa gerekdür, müyesser olursa³⁵⁶. El-bābü’s- [11] şānī³⁵⁷ raşad ile³⁵⁸ ğāyet-i irtifā^c bilmesi ve ğāyet-i [12] irtifā^c dan derece-i şems bilmesi³⁵⁹ beyānındadır³⁶⁰. [13] Ṭarīki budur ki evvelā zevāl vaqtine qarīb bu³⁶¹ ālet **14b [1]** ile³⁶² diğğat idüp irtifā^c alasın. Raşad [2] diyü diğğat ile³⁶³ bilmege³⁶⁴ dirler. Zīrā, kaçan şems [3] nişf-ı nehāra yağın gelse ol vaqtin³⁶⁵ irtifā^c [4] birbiri ardınca alınmağdur³⁶⁶ tefāvüt az³⁶⁷ bulına³⁶⁸ gerekdür. [5] Andan ötürü diğğat eylemek gerekdür³⁶⁹. Pes [6] imdi ol vağtlerde birbiri ardınca irtifā^c [7] alınsa alınsa³⁷⁰ bir dereceye varur ki³⁷¹. Bir qarār üzerine [8] ola andan şoñra eksilmege başlaya ol vağt [9] sen bil ki ol günūñ ğāyet-i irtifā^c ı ol [10] olur. Ve dağı ğāyet- i irtifā^c ı ekşer vilāyetde [11] cenūbī olduğı³⁷² semt-i re’s ile kuṭb-ı [12] cenūbī mābeyninde olduğıdur³⁷³. Tā Medīne-i Münevvere [13] Şerefullah³⁷⁴ geçinceye degin andan ötesinde **15a [1]** tā ḥaṭṭ-ı istivāya varınca

³⁴² veyā: -B 13b/10

³⁴³ elūñle: elle B 13b/12

³⁴⁴ kaldurasın: ғaldırıla B 13b/13

³⁴⁵ cirmi ile: cirmiyle B 14a/1

³⁴⁶ veyā: yā B 14a/1

³⁴⁷ veyā: yā B 14a/1

³⁴⁸ mābeyninde: mābeynine B 14a/2

³⁴⁹ gözūñ: gözi B 14a/2

³⁵⁰ tā iki hedefelerden: -A 14a/4

³⁵¹ cirmi yā depesi görinceye degin: şemsūñ yā kevākibūñ cirmine yā tağūñ veyā minārenūñ depesini görinceye degin B 14a/5

³⁵² mağribden: ḥaṭṭu’l mağribden B 14a/7

³⁵³ kevkebūñ: kevākibūñ B 14a/8

³⁵⁴ yā tağūñ: -A 14a/9

³⁵⁵ bābda: yanında B 14a/9

³⁵⁶ müyesser olursa: -B 14a/10

³⁵⁷ fi ma^c rifet-i ğāyet’l irtifā^c bil-raşad mevzi^c ü’ş şems min-el ğāyet ikinci bāb: -A 14a/11

³⁵⁸ raşad ile: raşadla B 14a/11

³⁵⁹ bilmesi: bilmesinūñ B 14a/12

³⁶⁰ bunlarūñ bilmesinūñ: -A 14a/12

³⁶¹ bu: işbu B 14a/13

³⁶² ālet ile: āletle B 14b/1

³⁶³ diğğat ile: diğğatle B 14b/2

³⁶⁴ bilmege: beklemege B 14b/2

³⁶⁵ vağtin: vağtde B 14b/3

³⁶⁶ alınmağdur: alınmağda B 14b/4

³⁶⁷ az: azdan az B 14b/4

³⁶⁸ bulına: bulınsa B 14b/4

³⁶⁹ gerekdür: -B 14b/5

³⁷⁰ alınsa alınsa: alını alını B 14b/7

³⁷¹ varur ki: vara ki B 14b/7

³⁷² olduğı: olur B 14b/11

³⁷³ semt-i re’s ile kuṭb-ı cenūbī mābeyninde olduğıdur: -B 14b/12

³⁷⁴ medīne-i münevvere şerefullah: medīne-i şerefullah B 14b/12

ba'zı evkâtte şimālî [2] dađı olur. Andan sonra ğāyet-i irtifā' dan [3] derece-i şems bilmenüñ³⁷⁵ tariķi³⁷⁶ budur ki 'arzı beledüñ [4] şahifesinden haţt-ı vasaţu's- semā' üzerinde [5] ğāyet-i irtifā' kaç derece ise anuñ üzerine [6] bir nişān eyleye, andan şebekeyi³⁷⁷ hareket itdür³⁷⁸. [7] Fazldan³⁷⁹ kankı fazl üzerine vāķi' olursa [8] eger³⁸⁰ ma' lüm olursa pes³⁸¹ ol vaķtin³⁸² nazār [9] olına. Mınţikatü'l-burūcdan ol³⁸³ nişān olan [10] muķaņtara üzerinde kankı derece bulundu ise³⁸⁴ [11] ol fazlda derece-i şems ol olur³⁸⁵. Meşelā, [12] Koşantiniyye'de³⁸⁶ fazl-ı bahārında ğāyet-i irtifā' da [13] altmış buçuķ derece³⁸⁷ bulduk, taleb eyledük. **15b** [1] ya'ni 'amel eyledük. Mınţıkadan ol şevr³⁸⁸ rāst [2] geldi, bildük kim³⁸⁹ derece-i şems şevrüñ³⁹⁰ evveli imiş [3] didük³⁹¹. Zirā fazl-ı rub' da altmış buçuķ ğāyet-i [4] irtifā' evvel derece-i şems şevr evveli olur. [5] Bir dađı işbu miķdār ğāyet-i irtifā'³⁹² fazl-ı [6] şayfda olur ki³⁹³ sünbüle evveline rāst gelür. Ve dađı [7] her ğāyet-i irtifā' ki vardur. Mınţıkadan iki [8] derece³⁹⁴ rāst gelür. İllā sereţān evveliyle cedī [9] evveli³⁹⁵ gelmez. Zirā bunlaruñ ğāyet-i irtifā' ları [10] başka başkadur. Ol iki derece³⁹⁶ rāst gelenler [11] şevr evveli ile³⁹⁷ sünbüle evveli gibi ve ħamel evveli ile³⁹⁸ [12] mizān evveli gibi. Ve cevzā evveli ile³⁹⁹ esed evveli [13] gibi. Ve 'akreb evveli ile⁴⁰⁰ ħüt evveli gibi. Ve kavş **16a** [1] evveli ile⁴⁰¹ delv evveli gibi. Nice bunlaruñ emşālî dađı⁴⁰². Pes [2] imdi bunlar ma' lüm olduķdan⁴⁰³ sonra her kankı ğāyet-i [3] irtifā' ki haţt-ı nişf-ı nehārda⁴⁰⁴ ol itdügüñ [4] nişāna kankı derece⁴⁰⁵ rāst gelürse fazlına göre [5] derece-i şems ol olur. Ve dađı⁴⁰⁶ yazarlar ki derece-i [6] şems bilmek de⁴⁰⁷ eczā' -i

³⁷⁵ bilmenüñ: bilmege B 15a/3

³⁷⁶ tariķi: tariķ B 15a/3

³⁷⁷ şebekeyi: şebeke B 15a/6

³⁷⁸ itdür: ider B 15a/6

³⁷⁹ fazldan: fuşūldan B 15a/7

³⁸⁰ fazl: -A 15a/8

³⁸¹ imdi: -A 15a/8

³⁸² vaķtin: vaķtde B 15a/8

³⁸³ ol: evvel B 15a/9

³⁸⁴ bulundu ise: bulunduysa B 15a/10

³⁸⁵ ğaflet olunmaya: -A 15a/11

³⁸⁶ koşantiniyye'de: koşantiniyye B 15a/12

³⁸⁷ derece: -B 15a/13

³⁸⁸ evveli: -A 15b/1

³⁸⁹ kim: ki B 15b/2

³⁹⁰ şevrüñ: şevr B 15b/2

³⁹¹ de: -A 15b/3

³⁹² evvel derece-i şems şevr evveli olur. Bir dađı işbu miķdār ğāyet-i irtifā' : -B 15b/5

³⁹³ olur ki: olursa B 15b/6

³⁹⁴ derece: cüzde B 15b/8

³⁹⁵ rāst: -A 15b/9

³⁹⁶ derece: cüze B 15b/10

³⁹⁷ evveli ile: evveliyle B 15b/11

³⁹⁸ evveli ile: evveliyle B 15b/11

³⁹⁹ evveli ile: evveliyle B 15b/12

⁴⁰⁰ evveli ile: evveliyle B 15b/13

⁴⁰¹ evveli ile: evveliyle B 16a/1

⁴⁰² her neyse: -A 16a/1

⁴⁰³ olduķdan: olınuķdan B 16a/2

⁴⁰⁴ nişf-ı nehārda: nişfü'n nehārdur B 16a/3

⁴⁰⁵ derece: cüze B 16a/4

⁴⁰⁶ ba'zı: -A 16a/5

muḳaṅṭarâtdan ta^c yîn eylemek de [7] ta^c dîl eylemek gerekdür dirler. Ammâ tefâvüt az⁴⁰⁸ [8] olmağın ta^c dîl⁴⁰⁹ olmasa dağı mümkindür. Meşelâ, uşurlâb [9] südsi olduğı taḳdîrce iki ḥaṭṭuñ mâbeyni [10] altı derecedür, aralarına ikişer noḳta važ^c eyledük. [11] Her iki noḳtanuñ mâbeyni ikişer derece olur. [12] ^cAmel anuñla⁴¹⁰ kifâyet eyler. Şöyle ma^c lûm olına. El-bâbü's- [13] şâliş⁴¹¹ şemsüñ meylini bildürür ve⁴¹² dağı cenübî midür **16b** [1] yâ şimâlî midür bilmesi beyânındadır⁴¹³. Ṭarîḳî budur ki [2] derece-i şems ḥaṭṭ-ı nısfü'n- nehâr⁴¹⁴ üzerine getüresin⁴¹⁵ [3] ve nazâr idesin⁴¹⁶ bunuñla medâr-ı ḥamel ve mîzân mâbeyninde [4] muḳaṅṭarâtdan kaç muḳaṅṭara var ise⁴¹⁷ ol derecenüñ [5] meyli⁴¹⁸ ol olur. Ve eger derece-i şems medâr-ı ḥamel ile⁴¹⁹ [6] medâr-ı cedî arasında⁴²⁰ vâḳî^c 421 olursa ol meyl [7] cenübî olur. Eger medâr-ı ḥamel ile⁴²² medâr-ı sereṭân [8] arasında⁴²³ olursa ol meyl⁴²⁴ şimâlî olur. Meşelâ, [9] şems⁴²⁵ şevr evvelinde olsa şevr evvelini ḥaṭṭ-ı vasaṭu's- [10] semâ^c üzerine getirüp nazâr eyledük. Bunuñla medâr⁴²⁶, [11] medâr-ı ḥamel ve mîzân mâbeyninde muḳaṅṭarâtdan on [12] bir buçuḳ muḳaṅṭara şevr evvelinüñ meylini⁴²⁷ bulduḳ [13] ve şimâlî didük⁴²⁸. El-bâbü'r-râbi^c 429 murâd olan⁴³⁰ kevkebüñ **17a** [1] bu^c dñi ve dağı ciheti⁴³¹ cenübî midür şimâlî midür⁴³² bilmek⁴³³ [2] beyânındadır. Ṭarîḳî budur ki şâziyye-i kevkeb ḥaṭṭ-ı [3] vasaṭu's-semâ^c üzerine getirüp nazâr eyledük. Bunuñla [4] medâr-ı ḥamel arasında⁴³⁴ kaçınıcı⁴³⁵ muḳaṅṭara varsa ol [5] kevkebüñ bu^c dı ol olur. Eger medâr-ı ḥamelüñ dâḫilinde [6] ise şimâlî ve ḥâricinde ise cenübî olur⁴³⁶. Meşelâ, [7] kevâkibden şarfeyi ḥaṭṭ-ı vasaṭu's-semâ^c üzerine [8] getirüp nazâr eyledük. Bunuñla medâr-ı ḥamel mâbeyninde [9] muḳaṅṭarâtdan on yediden eksücek

⁴⁰⁷ ve ṭâliḫ bilmek de: -A 16a/6

⁴⁰⁸ az: azdan az B 16a/7

⁴⁰⁹ ta^c dîl: -B 16a/8

⁴¹⁰ ^camel anuñla: anuñla ^camel eyle B 16a/12

⁴¹¹ fî ma^c rifet-i meylü'ş şems ve cihete işbu üçüncü bâb: -A 16a/13

⁴¹² ve bildürür: -B 16a/13

⁴¹³ bunuñ dağı: -A 16b/1

⁴¹⁴ ḥaṭṭ-ı nısfü'n- nehâr: ḥaṭṭ-ı vasaṭu's semâ^c B 16b/2

⁴¹⁵ getüresin: getirüp B 16b/2

⁴¹⁶ idesin: olına B 16b/3

⁴¹⁷ var ise: varsa B 16b/4

⁴¹⁸ meyli: meyl B 16b/5

⁴¹⁹ ile: -B 16b/5

⁴²⁰ arasında: mâbeyninde B 16b/6

⁴²¹ olmış olıcaḳ: -A 16b/6

⁴²² ḥamel ile: ḥamelle B 16b/7

⁴²³ olıcaḳ: -A 16b/8

⁴²⁴ ol meyl: -B 16b/8

⁴²⁵ şems: derece-i şems B 16b/9

⁴²⁶ medâr: -B 16b/10

⁴²⁷ meylini: meyli B 16b/12

⁴²⁸ ve şimâlî didük: -B 16b/13

⁴²⁹ fî ma^c rifet-i ba^c de'l kevâkib ve cihete dödüncü bâb: -A 16b/13

⁴³⁰ olan: olınan B 16b/13

⁴³¹ ciheti: -B 17a/1

⁴³² anuñ: -A 17a/1

⁴³³ bilmek: bilmesini B 17a/1

⁴³⁴ arasında: mâbeyninde B 17a/4

⁴³⁵ kaçınıcı: kaç B 17a/4

⁴³⁶ eger medar-ı ḥamelüñ dâḫilinde ise şimâlî ve ḥâricinde ise cenübî olur: -B 17a/6

muḳaṇṭara [10] ḫarfnūñ⁴³⁷ bu‘ dñı bulduk. Veḳıs ālā hazā el-bābü’l- [11] ḫāmis⁴³⁸ meylden ve ḡāyet-i irtifā‘ dan ‘ arz-ı [12] beled bilmenūñ⁴³⁹ beyānındadır⁴⁴⁰. Ṭarīḳi budur ki evvelā murād [13] olınan günūñ⁴⁴¹ ḡāyet-i irtifā‘ ı ma‘ lūm **17b [1]** idinesin⁴⁴² ve naḫar olına. Eger ol günde şemsūñ⁴⁴³ [2] meyli⁴⁴⁴ olmaz⁴⁴⁵ ise ki⁴⁴⁶ ol⁴⁴⁷ ḫamel⁴⁴⁸ ve mīzānda⁴⁴⁹ 450 olmaduđı⁴⁵¹ [3] gibi⁴⁵² ol bulunan ḡāyet-i irtifā‘ kaç derece [4] ise ol şehrūñ ‘ arz-ı tamām olur⁴⁵³. Ṭoḫsan dereceden [5] naḫş olına bāḳi ne ḳalursa ol şehrūñ [6] ‘ arz-ı beledi⁴⁵⁴ ol olur. Meşelā, Ḳoşantıniyye’de şems [7] ḫamel ve mīzān evvelinde olduđı günde şemsūñ [8] meyli olmaz. Pes ol iki günde ḡāyet-i irtifā‘ muz [9] kırk ṭoḫuz derece olur. Edirne’de kırk sekiz [10] derecedür. Bursa’da elli, Ḳonya’da elli iki, Mekke-i Mūkerreme’de [11] altmış sekiz buḫuḳ derecedür. Ḥaṭṭ-ı istivāda ṭoḫsan [12] derece olur. Pes imdi Ḳoşantıniyye’de bulunan [13] ḡāyetü’l-irtifā‘ ṭoḫsan dereceden giderdük. **18a [1]** Bāḳi kırk bir derece ‘ arz-ı beledi ḫāşıl oldu [2] ve ḫaṭṭ-ı istivāda ṭoḫsan derece ḡāyetü’l- irtifā‘ ı [3] ṭoḫsandan giderdük. Hiç nesne ḳalmaz anuñ ‘ arzı [4] yoḳ iduđı bundan ma‘ lūm oldu. Ammā eger [5] şemsūñ meyli olursa ikiden ḫālī degüldür. [6] Yā şimālī ola bahār ve yay aylarında ya‘ ni şimālī [7] burçlarında olduđı gibi veyā cenūbī ola güz [8] ve ḳış aylarında ya‘ ni cenūbī burçlarında olduđı [9] gibi. Pes eger şimālī olursa ol günūñ meylini [10] ḡāyetinden naḫş idesin meyli şimālī ve ḡāyet-i [11] cenūbī olduđı için. Ve eger cenūbī olursa [12] ol meyli ḡāyetiyle cem‘ idesin. İkisi de cenūbī [13] olduđı için bu ṭarḫdan veyā cem‘ den ne ḫāşıl **18b [1]** olursa ṭoḫsandan ṭarḫ olına. Bāḳi şehr-i maṭlubuñ [2] ‘ arzı olur. Meşelā, Ḳoşantıniyye ‘ arzı ma‘ lūm olmadıđı [3] taḳdīrce bilmek murād olınsa şemsūñ daḫı şevr [4] burcınıñ evvelinde olsa meyli şimālī olduđını. [5] Mişāl, pes ol günūñ meyli on bir buḫuḳdur [6] ve ḡāyet-i irtifā‘ ı altmış buḫuḳ derecedür. Nitekim [7] yuḳaru bāblarda ‘ amelleri geḫmişdür. Pes bu ikisi [8] ma‘ lūm olınuḳdan şoñra on bir buḫuḳ meyli altmış [9] buḫuḳ ḡāyetden naḫş itdük. Meyli şimālī ḡāyet [10] cenūbī olduđı için kırk ṭoḫuz derece ‘ arz-ı [11] tamām bāḳi ḳaldı. Bu bāḳiyi ṭoḫsandan ṭarḫ [12] itdük. Ḳoşantıniyye’nūñ kırk bir derece ‘ arzı ḫāşıl [13] oldu. İşbu günde ḡāyet-i irtifā‘ yetmiş bir buḫuḳ **19a [1]** derece bulunur. Pes on bir buḫuḳ meyli ol ḡāyetden [2] naḫş itdük altmış bāḳi ḳaldı. Bu bāḳiyi [3] ṭoḫsandan ṭarḫ itdük. Mısır’uñ otuz derece [4] ‘ arzı ḫāşıl oldu ve daḫı bir mişāl cenūbī idelim. [5] Meşelā, şems ‘ aḳrebūñ evvelinde olsa bunuñ daḫı [6] meyli on bir buḫuḳ derecedür. Ammā cenūbīdür ol [7] ol günde ḡāyet-i irtifā‘ otuz yedi buḫuḳ derecedür. [8] Pes bu ikisin

⁴³⁷ ḫarfnūñ: şarfenūñ B 17a/10

⁴³⁸ fi ma‘ rifet-i ‘ arzu’l beled mine’l meyl ve ḡāyetü’l irtifā‘ fi hazāü’l ālet beşinci bāb işbu āletden: -A 17a/11

⁴³⁹ bilmenūñ: bilmesinūñ B 17a/12

⁴⁴⁰ bunuñ bilmesinūñ: -A 17a/12

⁴⁴¹ murād olınan günūñ: ol günūñ B 17a/13

⁴⁴² idinesin: ma‘ lūm oluḳdan şoñra B 17b/1

⁴⁴³ ol günde şemsūñ: şemsūñ ol gün B 17b/1

⁴⁴⁴ meyli: meyl B 17b/2

⁴⁴⁵ olmaz: olmayacaḳ B 17b/2

⁴⁴⁶ ise: olursa B 17b/2

⁴⁴⁷ ol: şems B 17b/2

⁴⁴⁸ evvelinde: -A 17b/2

⁴⁴⁹ mīzānda: mīzān B 17b/2

⁴⁵⁰ evvelinde: -A 17b/2

⁴⁵¹ olmadıđı: olduđı B 17b/2

⁴⁵² pes: -A 17b/3

⁴⁵³ ol şehrūñ ‘ arz-ı tamām olur: -B 17b/4

⁴⁵⁴ ‘ arz-ı beledi: ‘ arzı B 17b/6

cem^c eyledük ikisi de cenübî [9] olduğu için kırk tokuz derece oldu. Toksandandan [10] naşş itdük. Koştanîniyye'nün kırk birerce [11] 'arzı hâşıl oldu. Pes ol günde Mısır'da [12] gâyet-i irtifâ^c kırk sekiz buçuğ derece. İmdi [13] on bir buçuğ meyli bunuñla cem^c eyledük. İkisi de **19b** [1] cenübî olduğu için altmış derece oldu. [2] Bu altmış dereceyi toksandan naşş itdük. [3] Otuz derece Mısır'ın 'arzı hâşıl oldu. Pes [4] her kınkı şehriñ 'arzı bilinmek murād olınsa [5] bu tarîk ile 'amel olına. Ve dağı 'arzuñ ciheti [6] hıtt-ı istivâdan biridür. Şimālî cānibine olan [7] tarafdur ki cümlesi şimālîdür ma^c mūr olan dağı [8] bu cānibdür rub^c-ı meskūn didükleri bu tarafdur. [9] Ve ammā hıtt-ı istivâdan ötesi ki cenüb cānibine [10] olan tarafdur, cenübîdür. Pes ol cānibüñ [11] ekşeri bil ki küllisi harāb olup ma^c mūr degüldür. [12] Anuñçün zıkr olınmadı⁴⁵⁵. El-bābü's-sādis⁴⁵⁶ nişf-ı [13] fazlayı ve nişf-ı kıvı-s-i nehār ve leyl⁴⁵⁷ beyān **20a** [1] ider⁴⁵⁸. ⁴⁵⁹Tarîki budur ki evvelā derece-i şems ufı-ı [2] maşrıq üzerine vaz^c olınduğdan soñra⁴⁶⁰ [3] nazār idesin⁴⁶¹. Merī eczā^c-i hücreden kınkı derece [4] üzerine vāki^c olduysa anuñ üzerine bir nişān [5] olına. Andan soñra derece-i şems yaqın⁴⁶² olan [6] hıtt-ı maşrıq ve mağrib üzerine vaz^c idüp⁴⁶³ [7] andan soñra⁴⁶⁴ nazār olına. Merī eczā^c-i hücreden [8] ne kıtt^c eylediysen bunuñla evvelki nişān arası [9] ne miqdār derece ise⁴⁶⁵ ol günüñ nişf-ı fazlası [10] ol olur. Ve dağı derece-i şems ufı⁴⁶⁶ hıtt-ı [11] mağrib ve maşrıq⁴⁶⁷ üzerine getürüp⁴⁶⁸ hıtt-ı vasaıu's- [12] semā^c üzerine getüresün andan soñra⁴⁶⁹ nazār [13] eylesün. Merī eczā^c-i hücreden ne kıtt^c eylediysen **20b** [1] bundan evvelki nişān arası ol ol günüñ [2] nişf-ı kıvı's-nehār⁴⁷⁰ olur. Ve eger dereceyi ufı-ı [3] mağrib üzerine getürüp nazār idesin evvelki [4] nişāndan merīye gelince kaç derece olursa [5] tamām kıvı-s-i nehārı olur. Ol maħalde merīye [6] bir nişān idüp şebeke tahte'l- 'arzdān yaña [7] hareket itdüresin tā derece-i şems hıtt-ı vetedü'l- [8] 'arz üzerine vāki^c olınca ol vakt nazār olına. [9] Merīden evvelki 'alāmete varınca nişf-ı kıvı's- [10] leyl olur⁴⁷¹. Her kınkı⁴⁷² taz^c if olınsa⁴⁷³ tamām [11] kıvısleri hâşıl olur. Meşelā, şems şevriñ evvelinde [12] olsa şevr evvelini ufı-ı maşrıq üzerine vaz^c [13] eyledük andan soñra nazār eyledük. Merī eczā^c-i hücreden **21a** [1] on yedi derece kıtt^c eylemiş üzerine nişān [2] eyledük. Andan soñra şebekeyi hareket itdürüñ. Tā derece-i [3] şems hıtt-ı maşrıq üzerine vāki^c olınca andan [4] nazār eyledük. Merīden ol nişāna varınca ol [5] günüñ on derece nişf-ı fazluñ hâşıl olur. [6] Meşelā, şevr evvelini hıtt-ı

⁴⁵⁵ 17b/6-19b/12: -B

⁴⁵⁶ fi ma^c rifet-i nişfü'l fazla ve nişfi kıvı's-nehār ve'l leyl fi hazāü'l alet altıncı bāb işbu āletden: -A 19b/12

⁴⁵⁷ bilmesi: -A 19b/13

⁴⁵⁸ beyān ider: beyānındadır B 20a/1

⁴⁵⁹ bunlarıñ bilmesinüñ: -A 20a/1

⁴⁶⁰ olınduğdan soñra: olına B 20a/2

⁴⁶¹ nazār idersin: nazār olına B 20a/3

⁴⁶² yaqın: ta^c yīn B 20a/5

⁴⁶³ vaz^c idüp: iledeleler B 20a/6

⁴⁶⁴ soñra: tekrār B 20a/7

⁴⁶⁵ derece ise: derecedür B 20a/9

⁴⁶⁶ ufı: -B 20a/10

⁴⁶⁷ hıtt-ı mağrib ve maşrıq: hıtt-ı maşrıq ve mağrib B 20a/11

⁴⁶⁸ getürüp: getürilüp B 20a/11

⁴⁶⁹ soñra: -B 20a/12

⁴⁷⁰ ol: -A 20b/2

⁴⁷¹ 20b/2-20b/10:14a/5-14a/8 B bu kısımlar iki nüshada farklıdır.

⁴⁷² kınkı: birisi B 20b/10

⁴⁷³ olınsa: olına B 20b/10

maşrıq üzerine koyup [7] haṭṭ-ı vasaṭu's-semā' üzerine getürdük. Andan [8] şoñra nazar eyledük. Re's-i merī eczā'-i hücreden [9] yüz on yedi derece kaç' eylemiş bundan evvelki [10] nişāna varınca yüz derece şevr evvelinüñ nişf-ı [11] kavşu'n-nehārī ḥāşıl oldı. Yüz seksenden [12] tarḥ eyledük, seksen derece nişf-ı kavşu'l- [13] leyl ḥāşıl oldı. Her birisün taz'if **21b** [1] eyledük. Tamām kavşu'n-nehār iki yüz derece, tamām [2] kavşu'l-leyl yüz altmış derece oldı⁴⁷⁴. Veķıs [3] ālā hazā el-bābü's-sābi' irtifā' dan dāir [4] ve fazl-ı dāir bilmesi beyānındadır⁴⁷⁵. Bunlaruñ⁴⁷⁶ bilmesinüñ [5] tarīķi budur ki evvel işbu āletden irtifā' alduķdan⁴⁷⁷ [6] şoñra derece-i şems ufķ-ı mağrib ve maşrıq⁴⁷⁸ vaz' [7] idüp⁴⁷⁹ re's-i merī eczā'-i hücreden kaç' derece [8] üzerine vāķi' oldıysa andan bir nişān kılına [9] andan şebekeyi tertib üzerine⁴⁸⁰ devr olına⁴⁸¹. Tā derece-i [10] şems eczā'-i muķanṭarātdan vaķt-i irtifā' miķdār⁴⁸² [11] muķanṭara üzerine vāķi' olunca andan nazar olına. [12] Ol⁴⁸³ 'alāmetden re's-i merīye gelince eczā'-i hücreden [13] kaç derece vāķi' oldıysa ol irtifā' uñ dāiri **22a** [1] ol olur. Ve daḥı merī teķāṭu' itdüģi⁴⁸⁴ derecenüñ [2] üzerine bir 'alāmet kılinup andan şebeke devr olına. [3] Tā⁴⁸⁵ derece-i şems haṭṭ-ı vasaṭu's-semā' üzerine gelince [4] andan nazar eyledük⁴⁸⁶. İkinci 'alāmetden merīye gelince [5] eczā'-i hücreden kaç derece vāķi' oldıysa ol [6] irtifā' uñ fazl-ı dāiri ol olur. Ve⁴⁸⁷ eger derece-i [7] şems ufķ-ı mağrib üzerine gelince şebeke devr [8] olunca⁴⁸⁸ ol vaķtün⁴⁸⁹ ikinci 'alāmetden merī⁴⁹⁰ gelince [9] eczā'-i hücre⁴⁹¹ ol irtifā' uñ⁴⁹² ğurūba kalan dāiri [10] ḥāşıl oldı⁴⁹³. Meşelā, şems şevr evvelinde olsa [11] irtifā' daḥı otuz derece olsa evvelā şevr evvelini [12] ufķ-ı maşrıq üzerine vaz' idüp nazar eyledük. [13] Re's-i merī eczā'-i hücreden on yedi derece **22b** [1] kaç' eylemiş anı nişānladuķ. Andan şoñra şebekeyi [2] hareket itdürdük. Tā şevr evvelinde otuz derece [3] irtifā' miķdārı muķanṭara üzerine vāķi' olunca [4] andan şoñra nazar eyledük. Merīden evvelki nişāna [5] varınca kırķ derece dāir ḥāşıl oldı ve daḥı [6] yine merī teķāṭu' itdüģi derece üzerine bir nişān [7] eyledük ki elli yedi derecedür. İkinci 'alāmet [8] olur andan şebekeyi devr itdürdük. Tā şevr [9] evveli haṭṭ-ı nişfü'n-nehār üzerine gelince andan [10] nazar eyledük. İkinci 'alāmetden hücre merīye gelince [11] eczā'-i hücreden altmış derece kaç' oldı. [12] Ol irtifā' da fazl-ı dāir ol olur. [13] Ve daḥı şebeke devr itdüķ. Şevr evveli ufķ-ı **23a** [1] mağrib

⁴⁷⁴ 20b/11-21b/2: -B

⁴⁷⁵ veķıs ālā hazā el-bābü's-sābi' irtifā' dan dāir ve: el-bābü's-sābi' fī ma'rifedü'd dāir ve fazlü'd dāir mine'l

irtifā' yedinci bāb B 21b/4

⁴⁷⁶ bunlaruñ: bunuñ B 21b/4

⁴⁷⁷ alduķdan: alınduķdan B 21b/5

⁴⁷⁸ ufķ-ı mağrib ve maşrıq: ufķ-ı maşrıq üzerine B 21b/6

⁴⁷⁹ idüp: olınup B 21b/7

⁴⁸⁰ üzerine: üzere B 21b/9

⁴⁸¹ devr olına: cevrleme B 21b/9

⁴⁸² eczā'-i muķanṭarātdan vaķt-i irtifā' miķdār: -B 21b/10

⁴⁸³ ol: -B 21b/12

⁴⁸⁴ itdüģi: -B 22a/1

⁴⁸⁵ Tā: -B 22a/3

⁴⁸⁶ eyledük: olına B 22a/4

⁴⁸⁷ ve: -B 22a/6

⁴⁸⁸ olunca: olıncaķ olursa B 22a/8

⁴⁸⁹ vaķtün: vaķtde B 22a/8

⁴⁹⁰ merī: merīye B 22a/8

⁴⁹¹ eczā'-i hücre: eczā'-i hücreden B 22a/9

⁴⁹² ol irtifā' uñ: on irtifā' B 22a/9

⁴⁹³ oldı: olur B 22a/10

üzerine gelince andan nazar eyledük. İkinci [2] ‘alâmetden merîye gelince eczâ‘-i hücreden yüz [3] altmış derece vardur. Otuz irtifâ‘ da ğurûba [4] kalan dâir hâşıl olur. Ammâ Mısır‘da şems [5] şevr burcınıñ evvelinde olduğı gün otuz derece [6] irtifâ‘ dan dâir otuz beş derece ve fazl-ı [7] dâir altmış iki derece olur. Ve Semendere‘de [8] ol günde ve ol irtifâ‘ da dâir kırk bir buçuk [9] derecedür ve fazlû‘d-dâir elli toğuz derecedür. [10] Ve şu dağı ma‘lûm olına ki bir şehirde fazl-ı [11] dâir bir olmaz. Zîrâ şark cānibinde olan şehirlerüñ [12] fazlû‘d- dâiri mağrib cānibinde olan [13] şehirlerüñ fazl-ı dâirlerinden eksük **23b** [1] olsa gerekdür. Koşantıniyye‘de şevr evvelinde [2] otuz irtifâ‘da fazl-ı dâir altmış derece- [3] dür. Semerkand‘da iki buçuk derece olur. Ammâ Çin [4] vilâyetinde Çemkün dimekle ma‘rûf şehriñ [5] akşâ Çin‘dür. Koşantıniyye‘de şems şevr [6] evvelinde otuz irtifâ‘ da olduğı zamān öyleye [7] altmış derece kalduğı tağdırce ol vağtde [8] Çemkün‘de öyleden yetmiş derece geçer. Bu miğdār [9] kâfidür⁴⁹⁴. El-bābü‘-s-şāmin⁴⁹⁵ sâ‘at-i zamāniyye ile⁴⁹⁶ [10] evvel nehārdan yā evvel leylden⁴⁹⁷ ne geçmişdür. Ve dağı [11] bu sâ‘atlerin eczâ‘ sı ne⁴⁹⁸ ve eczâ‘-i muğantarātdan [12] irtifâ‘⁴⁹⁹ miğdārı muğantara⁵⁰⁰ üzerine vāki‘ [13] olunca andan nazar olına ki⁵⁰¹ eger irtifâ‘ nehārı⁵⁰² **24a** [1] olıcağ olursa derece-i şemsüñ⁵⁰³ nazîri⁵⁰⁴ aşığa [2] sâ‘at-i zamāniyyeden kaçınıcı sâ‘at üzerine [3] yā küsürü üzerine vāki‘ olursa⁵⁰⁵ ol [4] irtifâ‘da⁵⁰⁶ sâ‘at-i zamāniyyeden ol geçmiş [5] olur. Ve eger leyde⁵⁰⁷ olursa derece-i şems [6] nazar olına⁵⁰⁸ ol irtifâ‘dan⁵⁰⁹ ol leyden⁵¹⁰ ol [7] geçmiş olur. Ve ammâ eczâ‘-i sâ‘at-i zamāniyye⁵¹¹ bilmesi⁵¹² [8] budur ki derece-i şemsüñ nazîri⁵¹³ ol sâ‘atler⁵¹⁴ [9] bir sâ‘atüñ üzerine vağ‘ idüp re‘-s-i [10] merîde bir nişān kılasın. Yine şebekeyi⁵¹⁵ hareket [11] itdüresin. Tā derece-i şemsüñ nazîri⁵¹⁶ ikinci [12] sâ‘atüñ üzerine gelince andan yine⁵¹⁷ nazar eylesin. [13] Re‘-s-i merî kaç‘ eyledüğü⁵¹⁸ derecātdan evvelki **24b** [1] nişāna varınca kaç derece var ise⁵¹⁹ eczâ‘-i

⁴⁹⁴ 22a/10-23b/9: -B

⁴⁹⁵ fi ma‘rifetü‘-s sâ‘atü‘-z zamāniyye el-māziye mine‘n nehār ve‘l leyl ve alā vağtū‘l kıyās ve ma‘rifet eczâ‘-i sâ‘at sekizinci bāb: -A 23b/9

⁴⁹⁶ sâ‘at-i zamāniyye ile: -B 23b/9

⁴⁹⁷ sâ‘at-i zamāniyyeden: -A 23b/10

⁴⁹⁸ miğdārdur anlaruñ bilinmesi beyānındadır. Bunlaruñ tarîki budur ki şebek devr olına tā derede-i şems: -A 23b/11

⁴⁹⁹ vağt: -A 23b/12

⁵⁰⁰ muğantara: derece B 23b/12

⁵⁰¹ andan nazar olına ki: -B 23b/13

⁵⁰² nehārı: nehārda B 23b/13

⁵⁰³ derece-i şemsüñ: derece-i şemsinde B 24a/1

⁵⁰⁴ nazîri: nazîrde B 24a/1

⁵⁰⁵ olursa: oldıysa B 24a/3

⁵⁰⁶ irtifâ‘ da: irtifâ‘ B 24a/4

⁵⁰⁷ olıcağ: -A 24a/5

⁵⁰⁸ nazar olına: evveline B 24a/6

⁵⁰⁹ irtifâ‘dan: irtifâ‘da B 24a/6

⁵¹⁰ leyden: leyde B 24a/6

⁵¹¹ zamāniyye: -B 24a/7

⁵¹² tarîki: -A 24a/7

⁵¹³ nazîri: nazar B 24a/8

⁵¹⁴ sâ‘atler: sâ‘atlerden B 24a/8

⁵¹⁵ yine şebekeyi: andan şoñra şebeke 24a/10

⁵¹⁶ nazîri: nazarı B 24a/11

⁵¹⁷ yine: -B 24a/12

⁵¹⁸ eyledüğü: itdüğü B 24a/13

sā^c at-i [2] nehār ol olur. Eger eczā^c -i şems ile ‘amel eylesek⁵²⁰ [3] eczā^c -i sā^c at-i leyl⁵²¹ olur. Meşelā, şems şevr evvelinde [4] olsa⁵²² ol nehārda⁵²³ irtifā^c daḥı yigirmi dōrt [5] derece olsa şebeke hareket itdürdük. Tā şevrūñ [6] evvelki yigirmi⁵²⁴ muḳantāra üzerine vāḳı^c olunca [7] andan naẓar eyledük⁵²⁵. Şevrūñ naẓīri⁵²⁶ ‘aḳrebdür, [8] aşağa sā^c at-i zamāniyyeden ikinci sā^c at üzerine [9] vāḳı^c oldı⁵²⁷ şevr evvelinde ol irtifā^c dan⁵²⁸ [10] iki sā^c at-i zamāniyye geçmiş olur⁵²⁹ otuz altı [11] irtifā^c da üç sā^c at geçmiş olur⁵³⁰. Ve daḥı [12] şebeke bu ḥāl üzere tūrurken re’s-i merīye [13] naẓar eyledük. Eczā^c -i ḥücreden elli bir derece ḳaṭ^c **25a** [1] eylemiş ḥıfz eyledük. Andan şoñra ‘akreb evvelini [2] sā^c at-i zamāniyyeden üçüncü sā^c at üzerine [3] getürüp ba^c de⁵³¹ naẓar eyledük. Merīde evvelki nişāna [4] varınca on yediden eksük⁵³² ol gün ol [5] irtifā^c da eczā^c -i sā^c at-i zamāniyye ol olur. [6] Eger iki sā^c at mābeyinlerinde vāḳı^c olsa [7] bunuñ ta^c dīl eylemesi⁵³³ vardır. Meşelā, budur ki [8] yine⁵³⁴ [8] şevr evvelinde ol vaḳt⁵³⁵ şevrūñ naẓīri⁵³⁶ ki [9] ‘aḳreb evvelidür⁵³⁷ ki sā^c at-i zamāniyye ikinci sā^c atle⁵³⁸ [10] üçüncü sā^c atüñ mābeyninde vāḳı^c olmuşdur⁵³⁹. [11] Pes⁵⁴⁰ ol sā^c atüñ arasında vāḳı^c olıcaḳ [12] olıcaḳ⁵⁴¹ re’s-i merīde elli sekiz derecede bir nişān [13] eyleyesin. Andan⁵⁴² derece-i şemsüñ naẓīri⁵⁴³ ki **25b** [1] ‘aḳreb evvelidür. İkinci sā^c atüñ üzerine getürüp [2] yine eczā^c -i ḥücre üzerine merī teḳāṭu^c itdügi [3] derece elli bir derece⁵⁴⁴ üzerinde daḥı⁵⁴⁵ bir nişān [4] eyleyesin bu ikinci nişāndur. Ve bu nişān⁵⁴⁶ ile [5] öbür⁵⁴⁷ nişānuñ mābeyni yedi derecedür ki buña [6] eczā^c -i ta^c dīl dirler. Andan⁵⁴⁸ derece-i şems naẓīri⁵⁴⁹ ki [7] evvel

⁵¹⁹ var ise: varsa B 24b/1

⁵²⁰ eylesek: eylemesek B 24b/2

⁵²¹ leyl: -B 24b/3

⁵²² olsa: olursa B 24b/4

⁵²³ ol nehārda: evvel nehārdan B 24b/4

⁵²⁴ dōrt: -A 24b/6

⁵²⁵ eyledük: itdük B 24b/7

⁵²⁶ naẓīri: naẓīresi B 24b/7

⁵²⁷ oldı: olmuş B 24b/9

⁵²⁸ evvel nehārdan: -B 24b/9

⁵²⁹ olur: didük B 24b/10

⁵³⁰ otuz altı irtifā^c da üç sā^c at geçmiş olur: -B 24b/11

⁵³¹ ba^c de: andan B 25a/3

⁵³² eksük: eksücek B 25a/4

⁵³³ ta^c dīl eylemesi: ta^c dīlü’l müsem mā B 25a/7

⁵³⁴ meşelā budur ki yine: misāli budur ki meşelā B 25a/8

⁵³⁵ vaḳt: vaḳtde B 25a/8

⁵³⁶ naẓīri: naẓar B 25a/8

⁵³⁷ evvelidür: ol B 25a/9

⁵³⁸ sā^c atle: sā^c atıyle B 25a/9

⁵³⁹ olmuşdur: olmuş dırsen B 25a/10

⁵⁴⁰ pes: -B 25a/11

⁵⁴¹ olıcaḳ olıcaḳ: olduğı B 25a/12

⁵⁴² şoñra: -A 25a/13

⁵⁴³ naẓīri ki: naẓarı ki B 25a/13

⁵⁴⁴ derece: derecedür B 25b/3

⁵⁴⁵ üzerinde daḥı: -B 25b/3

⁵⁴⁶ nişān: nişānlar B 25b/4

⁵⁴⁷ öbür: ol bir B 25b/5

⁵⁴⁸ şoñra: -A 25b/6

⁵⁴⁹ derece-i şems naẓīri: derece-i şemsüñ naẓarı B 25b/6

‘aḳrebdür⁵⁵⁰, üçüncü sâ‘atüñ üzerine [8] getirüp yine eczâ‘-i hücredür⁵⁵¹. Merî teḳātu‘ itdügi [9] altmış yedi derecede⁵⁵² bir nişân ile andan [10] naḳar ile⁵⁵³ ikinci nişândan bu nişâna gelince toḳuz [11] derece vardur. Buña aşl dirler. Pes⁵⁵⁴ toḳuz derece [12] aşl üzerine, yedi derece⁵⁵⁵ eczâ‘-i ta‘dili kısmet [13] eyledük. Kıırk yedi daḳıḳa ḥâşıl oldu. On **26a** [1] iki dereceden eksükdür⁵⁵⁶. Eger⁵⁵⁷ kırk sekiz daḳıḳa [2] olsaydı on iki derece olur idi⁵⁵⁸. Ta‘dîl [3] olmasınıñ⁵⁵⁹ tarîḳi budur ammâ kıyâs ile⁵⁶⁰ taḳrîbi⁵⁶¹ [4] ‘amel olınsa kifâyet ider⁵⁶². Ma‘lûm olına el-bâbü’t- [5] tâsi⁵⁶³ bizüm şehrumüz ğayrı şehirlerüñ⁵⁶⁴ fazl-ı dâ‘ir [6] bilmesi beyânındadır. Şol vaḳt ki bizüm şehrumüzde vaḳt [7] ya‘ni fazl-ı dâir ma‘lûm ola. Pes imdi bunuñ [8] bilmesinüñ tarîḳi budur ki evvelâ bizüm şehrumüzle⁵⁶⁵ [9] ol şehrüñ⁵⁶⁶ maḳlûbuñ tûlları ma‘lûm olıñup [10] mâbeynlerinde fazl olına andan soñra naḳar olına. [11] Eger ol şehri maḳlûbuñ tûli⁵⁶⁷ bizüm şehrumüz⁵⁶⁸ tûlından [12] artuḳ⁵⁶⁹ olursa Dımışk böyle olduğı gibi. [13] Pes⁵⁷⁰ ol fazla bizüm şehrumüzüñ fazl-ı dâirinden⁵⁷¹ **26b** [1] naḳş olına. Ve eger ol şehri maḳlûbuñ tûli [2] bizüm şehrumüzüñ tûlından eksük⁵⁷² olursa [3] Ma‘nisâ böyle olduğı gibi ol fazla⁵⁷³ bizüm [4] şehrumüzüñ fazl-ı dâiri üzerine ziyâde olına. [5] İkisinden⁵⁷⁴ her ne ḥâşıl⁵⁷⁵ olursa ol şehri [6] maḳlûbuñ ol vaḳtde⁵⁷⁶ fazl-ı dâir ol olur. [7] Eger ol ‘amel⁵⁷⁷ olınan fazl-ı dâir ḳable‘z-zevâl [8] ise⁵⁷⁸ ^{579c} amel ‘aksi üzerine olına. Ya‘ni ol⁵⁸⁰ şehri [9] maḳlûbuñ tûli bizüm şehrumüz⁵⁸¹ tûlından artuḳ⁵⁸² [10] olursa ol vaḳt olıñduğında⁵⁸³ ol fazl-ı [11] fazl

⁵⁵⁰ evvel ‘aḳrebdür: ‘aḳreb evvelidür B 25b/7

⁵⁵¹ eczâ‘-i hücredür: eczâ‘-i hücre üzerinde B 25b/8

⁵⁵² derecede: derecedür B 25b/9

⁵⁵³ andan naḳar ile: -B 25b/10

⁵⁵⁴ pes: bu B 25b/11

⁵⁵⁵ yedi derece: -B 25b/12

⁵⁵⁶ eksükdür: eksücekdür B 26a/1

⁵⁵⁷ eger: egerci B 26a/1

⁵⁵⁸ olur idi: olurdu B 26a/2

⁵⁵⁹ olmasınıñ: bilmesinüñ B 26a/3

⁵⁶⁰ kıyâs ile: kıyâmetile B 26a/3

⁵⁶¹ taḳrîbi: -B 26a/3

⁵⁶² şöyle: -A 26a/4

⁵⁶³ fi ma‘rifet-i fazlü’d dâir fi ğayrı beled vaḳt fi belednâ ma‘lûmen toḳuzuncı bâb: -A 26a/5

⁵⁶⁴ ğayrı şehirlerüñ: ğayr şehrüñ B 26a/5

⁵⁶⁵ şehrumüzle: şehirle B 25a/8

⁵⁶⁶ şehrüñ: -B 25a/9

⁵⁶⁷ tûli: tûl B 25a/11

⁵⁶⁸ şehrumüz: -B 25a/11

⁵⁶⁹ olıcaḳ: -A 25a/12

⁵⁷⁰ imdi: -A 25a/13

⁵⁷¹ dâirinden: dâirden B 25a/13

⁵⁷² olıcaḳ: -A 26b/2

⁵⁷³ fazla: fazlı B 26b/3

⁵⁷⁴ bile: -A 26b/5

⁵⁷⁵ ḥâşıl: -B 26b/5

⁵⁷⁶ vaḳtde: vaḳtinde B 26b/6

⁵⁷⁷ ‘amel: ḥamel B 26b/7

⁵⁷⁸ ise: olıcaḳ olursa B 26b/8

⁵⁷⁹ böyle ve ammâ ba‘de‘z zevâl olıcaḳ olursa: -A 26b/8

⁵⁸⁰ ol: -B 26b/8

⁵⁸¹ şehrumüz: şehrumüzüñ B 26b/9

⁵⁸² olıcaḳ: -A 26b/9

⁵⁸³ olıñduğında: -B 26b/10

dāirümüz⁵⁸⁴ üzerine ziyāde olına. Ve eger eksük [12] ise naqş olına ki⁵⁸⁵ şehr-i maṭlūbuñ fazlū'd- [13] dāiri ḥāşıl olur⁵⁸⁶. Meşelā, Ḳoştāntīniyye'nūñ ṭūl⁵⁸⁷ 27a [1] sin⁵⁸⁸ ve⁵⁸⁹ Dımişķ'uñ ṭūl⁵⁹⁰ 'ayın derecedür. Mābeynlerinde [2] on derece fazl vardır. Fazl-ı dāirümüz ḳable'z-zevāl [3] otuz derece olduđı taḳdīrce⁵⁹¹ on derece naqş [4] eyledük. Dımişķ'uñ ol vaḳtde yigirmi derece [5] fazl-ı dāir ḥāşıl oldu⁵⁹². Zirā' Dımişķ'da şems [6] nişf-ı nehār⁵⁹³ bizüm şehrümüzden on derece olur- [7] dı⁵⁹⁴ gelür. Şöyle ma' lūm ola ve dađı Ma' nisā'nuñ [8] ṭūl⁵⁹⁵ elli sekiz buçuḳ derecedür⁵⁹⁶. Bizüm şehrü- [9] müzden bir buçuḳ derece eksükdür⁵⁹⁷. Dāima bizüm şehrü- [10] müzden fazl-ı dāiri bir buçuḳ derece artuḳ olsa⁵⁹⁸ [11] gerekdür⁵⁹⁹. Öylesi de dāima bizüm şehrümüzde öyleden⁶⁰⁰ [12] bir buçuḳ derece şoñra olur ve şu⁶⁰¹ dađı ma' lūm olına ki⁶⁰² [13] meşela, Ḳoştāntīniyye'nūñ⁶⁰³ fazl-ı dāir ḳable'z-zevāl 27b [1] on derece olsa Dımişķ'da öyle olur. Ammā beş [2] derece olsa Dımişķ'da bu' de'z-zevāl fazl-ı dāir [3] beş derece olur. Ve bunda öyle olsa⁶⁰⁴ Dımişķ'da [4] öyleden on derece geḳmişdür⁶⁰⁵. Ammā Ma' nisā'da⁶⁰⁶ [5] on derece fazl-ı dāir ḳalsa Ḳoştāntīniyye'de⁶⁰⁷ sekiz [6] buçuḳ derece ḳalsa gerekdür ki bizüm öylemüz vaḳtinde [7] Ma' nisā'da bir buçuḳ derece şoñra ola gerekdür. [8] Şöyle ma' lūm olına⁶⁰⁸ ve bu maḥalde⁶⁰⁹ ba' zı şehirlerüñ⁶¹⁰ [9] ṭūlları yazıcaḳ⁶¹¹ lāzım geldük de⁶¹² on şehrüñ [10] ṭūlların⁶¹³ yazdum. Ve⁶¹⁴ ṭūlları yazıldıđı [11] taḳdīrce 'arzlarını⁶¹⁵ dađı bizümki 'arzları [12] dađı yazılmış olsaydı denilmesün için⁶¹⁶. Pes

⁵⁸⁴ dāirümüz: dāir B 26b/11

⁵⁸⁵ olına ki: olınmak gerekdür ki B 26b/12

⁵⁸⁶ olur: ola B 26b/13

⁵⁸⁷ ṭūl: ṭūl B 26b/13

⁵⁸⁸ derecedür: -A 27a/1

⁵⁸⁹ ve: -A 27a/1

⁵⁹⁰ ṭūl: ṭūl B 27a/1

⁵⁹¹ on derece fazl vardır. Fazl-ı dāirümüz ḳable'z zevāl otuz derece olduđı taḳdīrce: -B 27a/3

⁵⁹² ki: -A 27a/5

⁵⁹³ yevm: -B 27a/6

⁵⁹⁴ olurdu: öñredi B 27a/7

⁵⁹⁵ ṭūl: ṭūl B 27a/8

⁵⁹⁶ derecedür: derece B 27a/8

⁵⁹⁷ eksükdür: eksük B 27a/9

⁵⁹⁸ olsa: olmasa B 27a/10

⁵⁹⁹ ki: -B 27a/11

⁶⁰⁰ şehrümüzde öyleden: öylemüzden B 27a/11

⁶⁰¹ şu: şura B 27a/12

⁶⁰² vaḳt ki: -B 27a/12

⁶⁰³ ḳoştāntīniyye'nūñ: ḳoştāntīniyye'de B 27a/13

⁶⁰⁴ olsa: olursa B 27b/3

⁶⁰⁵ geḳmişdür: geḳmiş olur B 27b/4

⁶⁰⁶ mani' sā'da: -B 27b/4

⁶⁰⁷ ḳoştāntīniyye'de: ḳoştāntīniyye B 27b/5

⁶⁰⁸ bu miḳdar kifāyet olındı: -A 27b/8

⁶⁰⁹ bu maḥalde: -B 27b/8

⁶¹⁰ şehirlerüñ: şehrüñ B 27b/8

⁶¹¹ yazıcaḳ: yazılmaḳ B 27b/9

⁶¹² geldük de: gelmegin B 27b/9

⁶¹³ dađı: -A 27b/10

⁶¹⁴ dađı: -A 27b/10

⁶¹⁵ 'arzlarını: 'arzları B 27b/11

⁶¹⁶ dađı bizümki 'arzları dađı yazılmış olsaydı denilmesün için: yazıldı B 27b/12

[13] imdi ol on şehirler⁶¹⁷ bunlardır: **Ḳoştantiniyye'nün**⁶¹⁸ **28a [1]** tūlı sin derecedür ve⁶¹⁹ 'arz derecedür. [2] Ve⁶²⁰ Edirne'nün tūlı derecedür ve⁶²¹ 'arz [3] derecedür⁶²². Ve⁶²³ Şofya'nun tūlı derecedür⁶²⁴ [4] ve 'arz derecedür. Ve Semendere'nün tūlı [5] derecedür ve 'arz derecedür. Ve Burusa'nun [6] tūlı sin derecedür lam daқиқadur⁶²⁵ ve 'arz mim [7] derecedür. Ve Ma'nisā'nun tūlı derece lam daқиқadur. [8] Ve Ḳonya'nun tūlı derecedür ve 'arz derecedür. [9] Ve Amasya'nun tūlı 'ayın derecedür ve 'arz mim derecedür. [10] Ve Dımışk'ın tūlı 'ayın derecedür ve 'arz derecedür [11] lam daқиқadur⁶²⁶. Ve Mekke'nun tūlı derecedür ve 'arz [12] derecedür, lam daқиқadur⁶²⁷.
⁶²⁸El-bābü'l-āşir⁶²⁹ irtifā' dan [13] zıll bilmesün⁶³⁰ beyānındadır zıll⁶³¹ iki dürlüdür⁶³²: **28 b [1]** Birisi⁶³³ usturlābuñ zuhrınuñ⁶³⁴ kenārında resm olunur⁶³⁵ [2] ve biri⁶³⁶ murabba' ü'ş-şekl resm olunur⁶³⁷. Pes imdi⁶³⁸ [3] kenārında yazılan zılluñ 'ameli budur ki şāziyye-i [4] 'idādeyi kavş-i irtifā' dan kırk beş 'aded [5] üzerine vaz' olına. Andan nazar idesin ki⁶³⁹ şāziyyenün [6] ol bir kenārı bir şāziyyeyi⁶⁴⁰ on iki zıll üzerine [7] vāқи' oldıysa ma'lūm olına ki ol kenārında⁶⁴¹ [8] resm olunmuş zıll eşābi' dūr. Ve eger yedi zıll [9] üzerine vāқи' oldıysa iḳdāmdur. Meşhūrı [10] eşābi' olan zılldur. Her kanḳı ise kaçan⁶⁴² [11] irtifā' uñ zıllı⁶⁴³ murād olınsa şāziyye-i 'idādenün [12] birisi ol ma'lūm olan irtifā'⁶⁴⁴ üzerine [13] vaz' olına andan nazar olına. Kenārında⁶⁴⁵ olan **29a [1]** zıllıdan ne vāқи' oldıysa ol irtifā' uñ zıllı [2] ol olur. Meşelā, irtifā' otuz derece olsa [3] şāziyye-i 'idādenün birisin otuz irtifā' [4] üzerine vaz' eyledük. Andan nazar eyledük aşığa [5] kavş-i zıllıdan bir uci yigirmi birden eksücek [6] zıll kaç' eylemiş otuz irtifā' uñ zıll-ı mebsūtı [7] ol olur. Ammā bir zıll dağı ki murabba'-ı şekli

⁶¹⁷ şehirler: şehir B 27b/13

⁶¹⁸ Ḳoştantiniyye'nün: Ḳoştantiniyye B 27b/13

⁶¹⁹ ve: -B 28a/1

⁶²⁰ ve: -B 28a/1

⁶²¹ ve: -B 28a/2

⁶²² derecedür: derece B 28a/3

⁶²³ ve: -B 28a/3

⁶²⁴ derecedür: -B 28a/3

⁶²⁵ lam daқиқadur: -B 28a/6

⁶²⁶ lam daқиқadur: -B 28a/11

⁶²⁷ lam daқиқadur: -B 28a/12

⁶²⁸ Allahu a'lem: -A 28a/12

⁶²⁹ fi ma' rifetü'z zıll mine'l irtifā' onuncı bāb: -A 28a/12

⁶³⁰ bilmesün: bilmesi B 28a/13

⁶³¹ dağı: -A 28a/13

⁶³² ki: -A 28a/13

⁶³³ birisi: -B 28b/1

⁶³⁴ zuhrınuñ: zuhrında B 28b/1

⁶³⁵ kenārında resm olunur: yazılıdur B 28b/1

⁶³⁶ biri: ba' zı B 28b/2

⁶³⁷ resm olunur: yazılır B 28b/2

⁶³⁸ evvelā: -A 28b/2

⁶³⁹ idesin ki: olına B 28b/5

⁶⁴⁰ bir şāziyyeyi: -B 28b/6

⁶⁴¹ kenārında: kenārda B 28b/7

⁶⁴² kanḳı ise kaçan: kanḳısından B 28b/10

⁶⁴³ zıllı: zıll B 28b/11

⁶⁴⁴ irtifā': irtifā' uñ B 28b/12

⁶⁴⁵ kenārında: kenārda B 28b/13

gibi [8] a' dādı her cānibinden on ikişer resm olunmuşdur. [9] Ba' zınuñ üzerine zıll-ı mebsūt diyü yazılmışdur. [10] Ve iki kenārlarında olanuñ üzerlerine zıll-ı [11] kām diyü yazılmışdur. Pes bundan zıll bilmesinüñ [12] tarīki ikiden hālī degüldür. İrtifā' kırk [13] beşden artuğ yā eksük ola. Eger irtifā' 29b [1] kırk beş dereceden artuğ olur şāziyye-i 'idādeyi [2] kavsi irtifā' dan irtifā' muz miqdārı üzerine [3] vaz' eyledük andan nazār eyledük. Harf-i 'idādenüñ [4] ol birisi murabba' -ı zıllıdan kaç zıll kaç' eylediyse [5] ol irtifā' zıll-ı mebsūtı ol olur. Meşelā, [6] irtifā' muz altmış derece olsa harf-i 'idāde [7] altmış derece üzerine vaz' eyledük andan [8] nazār eyledük. Harf-i 'idādenüñ öbür kenārı [9] tarafı zıll-ı mebsūtdan yedi zıll kaç' eylemiş [10] altmış irtifā' uñ zıll-ı mebsūtı ol olur. [11] Ammā kırk beş irtifā' uñ zıll-ı mebsūtı [12] on iki olur. Zıll-ı menkūs dağı on ikidür. [13] Zīrā' ikisinde de kırk beş irtifā' olur. 30a [1] Ğayrı vaqtinde degül şöyle ma' lūm ola. Ammā [2] irtifā' kırk beşden eksük olsa ol vaqt-i [3] 'idādenüñ bir ucını irtifā' derecesinüñ üzerine [4] vaz' eyledük. Ol kenārı zıll-ı kāmıdan ne kaç' [5] eylediyse bunuñ üzerine yüz kırk dört 'adedi [6] bahş eyledük. Ne hāşıl olursa ol ir- [7] tifā' uñ zıll-ı mebsūtı ol olur. Meşelā, irtifā' muz [8] otuz olsa harf-i 'idāde kavsi irtifā' dan [9] otuz derece üzerine vaz' eyledük. Andan nazār [10] eyledük harf-i 'idāde zıll-ı menkūsdan ki zıll-ı [11] kāmıdır. Yedi zıll kaç' eylemişdür andan sonra [12] yüz kırk dört 'adedi bahş eyledük. Yigirmi [13] buçuğ 'aded otuz irtifā' uñ zıll-ı mebsūtı hāşıl 30b [1] oldu. Eger irtifā' on dört olsa zıll-ı [2] menkūsı üç bulunur yüz kırk dört üçe [3] kısmet eyledük. Kırk sekiz 'aded on dört [4] irtifā' uñ zıll-ı mebsūtı hāşıl oldu. Ammā [5] irtifā' otuz yedi olsa zıll-ı menkūsı toğuz [6] bulunur. Aḥadi yüz dördi toğuz taḥsīm itdük. [7] On altı 'aded otuz yedi irtifā' uñ zıll-ı [8] mebsūtı hāşıl oldu⁶⁴⁶. El-bābü'l-hādī aḥr⁶⁴⁷ [9] zıllıdan irtifā' bilmek⁶⁴⁸ beyānındadır⁶⁴⁹. Tarīki oldur ki⁶⁵⁰ [10] harf-i 'idāde ol kenārda olan⁶⁵¹ zıllı ma' lūm⁶⁵² [11] idünüp⁶⁵³ üzerine vaz' idesin⁶⁵⁴. Andan nazār [12] idüp⁶⁵⁵ şāziyye-i aḥir kavsi irtifā' dan kaç⁶⁵⁶ [13] derece kaç' eylediyse ol miqdār zıllıuñ irtifā' ı⁶⁵⁷ 31a [1] ol olur. Meşelā, zıllımız otuz bir olsa harf-i 'idāde [2] otuz bir zıll üzerine vaz' eyledük, andan nazār [3] eyledük. Şāziyye-i aḥir kavsi irtifā' dan otuz [4] bir zıllıuñ yigirmi⁶⁵⁸ irtifā' ı hāşıl oldu. Ve⁶⁵⁹ dağı [5] ol⁶⁶⁰ bir murabba' ü'ş-şekl olan zıllıdan irtifā' ı [6] bilmesinüñ⁶⁶¹ tarīki budur ki zıll-ı mebsūtı⁶⁶² birden on [7] ikiye varınca irtifā' yıla bulunur⁶⁶³. Meşelā, zıllımız [8] on olsa

⁶⁴⁶ 29a/2-30b/8: -B

⁶⁴⁷ fi ma' rifetü'l irtifā' mine'z zıll on birinci bāb: -A 30b/8

⁶⁴⁸ bilmek: bilmesi B 30b/9

⁶⁴⁹ bunuñ bilmesinüñ: -A 30b/9

⁶⁵⁰ budur ki: oldur ki B 30b/9

⁶⁵¹ olan: ol B 30b/10

⁶⁵² neyse anuñ: -A 30b/10

⁶⁵³ idünüp: -B 30b/11

⁶⁵⁴ idesin: idüp B 30b/11

⁶⁵⁵ idesin: eyleyesin B 30b/12

⁶⁵⁶ derece: -B 30b/12

⁶⁵⁷ irtifā' ı: irtifā' B 30b/13

⁶⁵⁸ otuz bir zıllıuñ yigirmi: yigirmi derece otuz bir zıllıuñ B 31a/4

⁶⁵⁹ ve: ol B 31a/4

⁶⁶⁰ ol: -B 31a/5

⁶⁶¹ irtifā' ı bilmesinüñ: irtifā' bilmesi B 31a/6

⁶⁶² zıll-ı mebsūtı: zıll-ı mebsūt B 31a/6

⁶⁶³ bulunur: bulinsa B 31a/7

ḥarf-i ‘iḍāde on zıll-ı mebsūt üzerine [9] vaż‘ idüp⁶⁶⁴ şāziyye-i aḥire nażar eyledük. Elli iki⁶⁶⁵ [10] derece on⁶⁶⁶ zıll-ı mebsūtuñ irtifā‘ı ḥāşıl [11] oldu ve ammā zıll-ı mebsūt on iki olsa irtifā‘ı [12] daḥı⁶⁶⁷ kırk beş bulunur. Ve⁶⁶⁸ ammā zıll-ı mebsūt on [13] ikiden artuğ olsa ol zıll kaç ise yüz kırk **31b [1]** dört ‘adedi ve ammā⁶⁶⁹ ol zıll üzerine baḥş [2] eyle, kaç ‘adedi⁶⁷⁰ ḥāşıl olursa zıll-ı menkūs ol [3] olur⁶⁷¹. ^{672c}İḍadeyi⁶⁷³ ol ‘aded miḳdārı⁶⁷⁴ zıll-ı menkūs [4] üzerine vaż‘ eyle, andan nażar eyle. Şāziyye-i aḥir [5] ḳavs-i irtifā‘dan kaç derece ḳat‘ eylediyse [6] ol miḳdār zıll-ı mebsūtuñ irtifā‘ı olur⁶⁷⁵. [7] Eger zıll-ı mebsūt yigirmi dört olsa bunuñ [8] üzerine yüz kırk dört ‘adedi baḥş eyledük, [9] altı ‘aded ḥāşıl oldu. Bunu zıll⁶⁷⁶ farz eyledük [10] andan ‘iḍāde⁶⁷⁷ altı ‘aded zıll-ı menkūs üzerine [11] vaż‘ eyledük andan nażar eyledük. Şāziyye-i aḥir [12] ḳavs-i irtifā‘dan yigirmi yedi⁶⁷⁸ derece, yigirmi dört [13] derece⁶⁷⁹ zıll-ı mebsūtuñ irtifā‘ı ḥāşıl oldu⁶⁸⁰. **32a [1]** On sekiz zıll-ı mebsūtuñ otuz dört⁶⁸¹ irtifā‘ı [2] bulunur⁶⁸². El-bābü’s-şānī ‘aşr⁶⁸³ ‘aşruñ irtifā‘ı [3] ve zuhruñ ol vaḳtini⁶⁸⁴ ve zuhr ile⁶⁸⁵ ‘aşruñ mābeyninde [4] geḳen dāiri ve⁶⁸⁶ ‘aşr ile⁶⁸⁷ ğurūb⁶⁸⁸ mābeyninde geḳen dāiri [5] beyān ider⁶⁸⁹. Evvelā zuhruñ ol⁶⁹⁰ vaḳtini ‘ulemā’nuñ [6] ittifāḳı üzere⁶⁹¹ şemsüñ rāst merkezi ki dev- [7] rinüñ üzerine gider⁶⁹² nişf-ı nehār dāiresinden [8] zāil olmasıdır. Eger bir daḳıḳa miḳdārı daḥı [9] olursa⁶⁹³ pes imdi zuhruñ ol vaḳtini⁶⁹⁴ [10] bilmesinde nice ṭarīḳ beyān itmişlerdür. Ammā dördini⁶⁹⁵ [11] burada⁶⁹⁶ yazmaḳ lāzım geldi⁶⁹⁷. ⁶⁹⁸Biri budur ki, ol [12]

⁶⁶⁴ vaż‘ idüp: ḳoyup B 31a/9

⁶⁶⁵ iki: -B 31a/9

⁶⁶⁶ on: ol B 31a/10

⁶⁶⁷ daḥı: -B 31a/12

⁶⁶⁸ ve: -B 31a/12

⁶⁶⁹ ve ammā: dāima B 31b/1

⁶⁷⁰ ‘adedi: ‘aded B 31b/2

⁶⁷¹ ol olur: farz eyle B 31b/3

⁶⁷² andan: -A 31b/3

⁶⁷³ ‘iḍādeyi: ḥarf-i ‘iḍāde B 31b/3

⁶⁷⁴ ‘aded miḳdārı: -B 31b/3

⁶⁷⁵ ve: -A 31b/6

⁶⁷⁶ zıll: zıll-ı menkūs B 31b/9

⁶⁷⁷ ‘iḍāde: ḥarf-i ‘iḍāde B 31b/10

⁶⁷⁸ yigirmi yedi: yigirmi yediden B 31b/12

⁶⁷⁹ derece yigirmi dört derece: -B 31b/13

⁶⁸⁰ oldu: olur B 31b/13

⁶⁸¹ otuz dört: on dört derece B 32a/1

⁶⁸² veḳıs ālā hazā: -A 32a/2

⁶⁸³ fī ma‘rifet-i vaḳtū’z zuhr ve irtifā‘ü’l ‘aşr ve’d dāir beyne’l zuhr ve’l ‘aşr ve’l maḡrib on ikinci bāb: -A 32a/2

⁶⁸⁴ ‘aşruñ irtifā‘ı ve zuhruñ ol vaḳtini: zuhruñ ol vaḳtini ve ‘aşruñ irtifā‘ı B 32a/3

⁶⁸⁵ zuhr ile: zuhrla B 32a/3

⁶⁸⁶ daḥı: -A 32a/4

⁶⁸⁷ ‘aşr ile: ‘aşrla B 32a/4

⁶⁸⁸ ğurūb: ğurūb-ı şemsüñ B 32a/4

⁶⁸⁹ beyān ider: bilmesinün beyānındadır B 32a/5

⁶⁹⁰ ol: evvel B 32a/5

⁶⁹¹ üzere: üzerine B 32a/6

⁶⁹² üzerine gider: ortasında B 32a/7

⁶⁹³ eger bir daḳıḳa miḳdārı daḥı olursa: -B 32a/9

⁶⁹⁴ vaḳtini: vaḳtinüñ B 32a/9

⁶⁹⁵ dördini: dört B 32a/10

⁶⁹⁶ burada: yerde B 32a/11

gün ki⁶⁹⁹ ol gâyet-i irtifâ^c ını⁷⁰⁰ diğğatle⁷⁰¹ beklemek [13] gereksin⁷⁰² tâ şol vağte degin ki⁷⁰³ şems ol 32b [1] irtifâ^c dan öte geçmeye belki eksülmege başlaya⁷⁰⁴. ⁷⁰⁵Bu [2] tarîki ile⁷⁰⁶ öylenüñ evvel vağtini⁷⁰⁷ girmiş⁷⁰⁸ olur. [3] Ne qadar ki âlet-i irtifâ^c ya büyük olursa⁷⁰⁹ [4] ‘ameli şağih olur⁷¹⁰. Şöyle ma^c lüm olına. İkinci tarîk [5] budur ki, nışf-ı nehâr dâiresinüñ üzerine⁷¹¹ [6] râst⁷¹² şağihçe iki⁷¹³ hayt-ı sâire⁷¹⁴ çekilmiş ola⁷¹⁵. [7] Ve⁷¹⁶ şemsün râst merkezi gelüp ol iki [8] hayta⁷¹⁷ üzerinden geçe eger anı bir barmak⁷¹⁸ miğdârı [9] geçerse dağı öylenüñ ol⁷¹⁹ vağti olmuş olur. [10] İşbu hayt-ı sâire ‘ameli gâyet ile⁷²⁰ şahihdür [11] hemân hüner budur ki râstca gerekdür hem muğkem [12] görüle. Üçüncü tarîki budur ki şemsün tülü^c ında⁷²¹ [13] şağih sâ^c atler⁷²² ve dereceler ile⁷²³ ol günüñ 33a [1] nışf-ı qavsü’n-nehârı geçmekle olur ki ikinci [2] nışf- nehâra qadem başmış ola. Dördüncü [3] tarîk budur ki zıll⁷²⁴ eksüle eksüle⁷²⁵ bir mertebeye vara ki⁷²⁶ [4] gerüsünde⁷²⁷ ziyâde diğğat⁷²⁸ olınmağıla⁷²⁹ bulunur⁷³⁰. ⁷³¹Ve şu dağı [5] ma^c lüm olına ki⁷³² her şehriñ öylesi bir vağtde [6] olmaz. Zirâ maşriğ tarafına yağın olanuñ öylesinden⁷³³ [7] ol⁷³⁴ olsa gerekdür. Meşelâ, Tebriz’ün öylesi

⁶⁹⁷ geldi: gelür B 32a/11

⁶⁹⁸ dörtden evvelâ: -A 32a/11

⁶⁹⁹ gün ki: günüñ B 32a/12

⁷⁰⁰ gâyet-i irtifâ^c ını: gâyet-i irtifâ^c ı B 32a/12

⁷⁰¹ diğğatle: diğğatiyle B 32a/12

⁷⁰² beklemek gereksin: bekleyesin B 32a/13

⁷⁰³ ki: kim B 32a/13

⁷⁰⁴ başlaya: başlamağa B 32b/1

⁷⁰⁵ meyl iderken ola: -A 32b/1

⁷⁰⁶ tarîki ile: tarîikle B 32b/2

⁷⁰⁷ evvel vağtini: vağt-i evvel B 32b/2

⁷⁰⁸ girmiş: olmuş B 32b/2

⁷⁰⁹ olursa: ola B 32b/3

⁷¹⁰ olur: gelse gerekdür B 32b/4

⁷¹¹ üzerine: üzere B 32b/5

⁷¹² râst: set B 32b/6

⁷¹³ iki: bir çift B 32b/6

⁷¹⁴ hayt-ı sâire: hayt-ı mesâtire B 32b/6

⁷¹⁵ ola: -B 32b/6

⁷¹⁶ ve: evvelâ B 32b/7

⁷¹⁷ hayta: haytuñ B 32b/8

⁷¹⁸ aynı: -A 32/8

⁷¹⁹ ol: evvel B 32b/9

⁷²⁰ gâyet ile: gâyetde B

⁷²¹ tülü^c ında: tülü^c ından B 32b/12

⁷²² sâ^c atler: sâ^c atlerle B 32b/13

⁷²³ dereceler ile: derecelerle B 32b/13

⁷²⁴ zıll: zıll-ı mebsüt B 33a/3

⁷²⁵ eksüle: -B 33a/3

⁷²⁶ vara ki: var ki B 33a/3

⁷²⁷ gerüsünde: gerü B 33a/4

⁷²⁸ diğğat: -B 33a/4

⁷²⁹ olınmağıla: olmağa B 33a/4

⁷³⁰ bulunur: meyl ide B 33a/4

⁷³¹ evvelâ işbu tarîikle dağı öylenüñ vağti olmuş olur ve bur tarîikle bilinmez illâ ziyâde diğğat olınmağıla bulunur: -A 33a/4

⁷³² ki: -B 33a/5

⁷³³ maşriğa ırağ olanuñ öylesinden öñredi -A 33a/6

⁷³⁴ ol: -B 33a/7

dāima [8] Kōstantīniyye'nün⁷³⁵ öylesinden bir sā'at ve yedi derece [9] evvel⁷³⁶ olur. Kōstantīniyye'nün öylesi dāima mağrib [10] vilāyetinde olan Fās⁷³⁷ öylesinden iki sā'at [11] ve beş derece evvel⁷³⁸ olur. Ve dağı Çin şehirlerinde [12] Çemkūn ki⁷³⁹ nihāyet Çin'dür. Anuñ öylesi⁷⁴⁰ [13] mağribde olan Fās⁷⁴¹ öylesinden dāima⁷⁴² on **33b** [1] iki⁷⁴³ sā'at evvel⁷⁴⁴ olur⁷⁴⁵. Şöyle ma'lūm olma [2] pes⁷⁴⁶ hışsetü'l-^c aşr⁷⁴⁷ bilmesinüñ⁷⁴⁸ bilmesinüñ tarīki [3] budur ki ikiden hālī degüldür. Yā usturlābda tahte'l- [4] ufqda hıttı⁷⁴⁹ ola yā olmaya. Eger olıcağ olursa [5] ol vaqt derece-i şemsün nazīrini vetedü'l-^c arzda⁷⁵⁰ [6] hıttı-ı zevāl üzerine vaz^c eyle⁷⁵¹ andan nazār eyle⁷⁵². Re^c sü'l- [7] merī eczā^c -i hücreden ne derece üzerine vāki^c [8] olduysa andan⁷⁵³ bir nişān eyle⁷⁵⁴ andan şebeke [9] sağ tarafına hareket eyle⁷⁵⁵. Tā derece-i şemsün nazīri⁷⁵⁶ [10] hıttı-ı ^c aşr⁷⁵⁷ üzerine vāki^c olunca⁷⁵⁸. Andan şoñra evvelki [11] nişāndan merīye⁷⁵⁹ gelince eczā^c -i hücreden kaç derece [12] varsa ol günün hışşe-i ^c aşrı ol olur. Meşelā, [13] sereṭān evvelinde ki cedī nazīridür cedī **34a** [1] evvelini vetedü'l-^c arzda hıttı-ı zevāl üzerine vāz^c [2] eyledük, andan nazār eyledük. Re^c s-i merī eczā^c -i [3] hücreden yüz seksen üzerine vāki^c olmuş [4] yā toḡsan üzerine vāki^c olmuş. Zīrā eczā^c -i [5] hücrenün bahşı iki dürlüdür: Biri üç yüz altmış [6] bahş olmuşdur ve birisi dört rub'a ya'ni dört [7] toḡsana bahş olmuşdur. Şöyle ma'lūm olma pes [8] imdi her kankı ise anuñ üzerine bir nişān [9] eylesin andan şebeke hareket itdüresin. Tā derece-i [10] şemsün nazīri ki ya'ni cedī evvelidür. Hıttı-ı [11] ^c aşruñ üzerine vāki^c olunca andan nazār eyledük. [12] Evvelki nişāndan merīye gelince altmış derece [13] sereṭān evvelinün hışşe-i ^c aşr evveli hāşıl **34b** [1] oldu. Zīrā kim ^c aşr-ı sānīnün hıttı bu kadar⁷⁶⁰ [2] ve ammā usturlābda hıttı-ı ^c aşr olmasa tarīki budur ki şāziyye-i [3] ^c idāde kavv-i irtifā^c derecātından ol [4] günün gāyet-i irtifā^c ı⁷⁶¹ kaç derece ise⁷⁶²

⁷³⁵ kōstantīniyye'nün: kōstantīniyye B 33a/8

⁷³⁶ evvel: öñredi B 33a/9

⁷³⁷ Fās: Fāris B 33a/10

⁷³⁸ evvel: öñredi B 33a/11

⁷³⁹ ki: -B 33a/12

⁷⁴⁰ dāima: -A 33a/12

⁷⁴¹ Fās: Fāris B 33a/13

⁷⁴² dāima: tamām B 33a/13

⁷⁴³ iki: bir B 33b/1

⁷⁴⁴ evvel: öñredi B 33b/1

⁷⁴⁵ ve dağı nihāyet maşriḡ öylesi nihāyet mağribün öylesinden dāima on iki sā'at öñredi olur: -A 33b/1

⁷⁴⁶ pes: ammā B 33b/2

⁷⁴⁷ hışsetü'l-^c aşr: hışsetü'l-^c aşruñ B 33b/2

⁷⁴⁸ bilmesinüñ: bilmesi B 33b/2

⁷⁴⁹ ^c aşr: -A 33b/4

⁷⁵⁰ ^c arzda: ^c arzında B

⁷⁵¹ eyle: eyleye B 33b/6

⁷⁵² eyle: eyleye B 33b/6

⁷⁵³ andan: -B 33b/8

⁷⁵⁴ eyle: eyleye B 33b/8

⁷⁵⁵ eyle: eyleye B 33b/9

⁷⁵⁶ nazīri: nazārı B 33b/9

⁷⁵⁷ hıttı-ı ^c aşr: hıttı-ı ^c aşruñ B 33b/10

⁷⁵⁸ olunca: olınacağ B 33b/10

⁷⁵⁹ merīye: merī B 33b/11

⁷⁶⁰ 33b/12-34b/2: -B

⁷⁶¹ gāyet-i irtifā^c ı: gāyet-i irtifā^c B 34b/4

⁷⁶² ufq: -A 34b/4

anuñ⁷⁶³ [5] üzerine vaz⁶ olma. Şāziyye-i ahir zıll-ı mebsūtdan [6] kaç kaç⁷⁶⁴ eylediye⁷⁶⁵ gāyet-i irtifā⁶ uñ zıllı [7] ol olur ve⁷⁶⁶ fuḳahā⁶ bu zılla fey-i zevāl dirler. [8] Ve daḫı bu zılluñ üzerine ya⁶ ni feyü'z-zevāl [9] zıllunuñ üzerine⁷⁶⁷ kāmēt ki on iki eşabi⁶ dūr. [10] Ziyāde olma ki bir kāmēt ziyāde olmuş olur⁷⁶⁸. [11] İmāmeyn ḳavli üzerine⁷⁶⁹ olan ⁶aşruñ vaḳti [12] bir⁷⁷⁰ kāmēt ziyāde eylemekdür ki⁷⁷¹ aña ⁶aşr evvel [13] dirler⁷⁷². Ve ammā⁷⁷³ İmām Ebū Ḥanife raḥmetullāhi ⁶aleyh⁷⁷⁴ ḳavli⁷⁷⁵ **35a** [1] üzerine iki kāmēt ziyāde eylemekdür ki⁷⁷⁶ aña ⁶aşr-ı [2] şānī dirler. Her⁷⁷⁷ ḳanḳısı ise ⁶aşruñ⁷⁷⁸ iki [3] mezheb üzerine⁷⁷⁹ irtifā⁶ uñ zıllı ḥāşıl [4] olur. Andan şoñra ḫarf-i ⁶iḍāde eczā⁶ -i [5] zıllıdan meblaḡ üzerine vaz⁶ olma. Fey-i zevāl [6] zamm olma andan şoñra nazār olma şāziyye-i ahir ḳavs-i [7] irtifā⁶ uñ evvelinden kaç derece kaç⁶ itdiye⁷⁸⁰ [8] iki mezheb üzerine ⁶aşruñ irtifā⁶ ı ol [9] olur. Meşelā, seretāñ evvelinden gāyet-i irtifā⁶ muz [10] yetmiş iki buçuk derecedür. Ḥarf-i ⁶iḍāde [11] ḳavs-i irtifā⁶ derecātından gāyet-i irtifā⁶ [12] miḳdārı derece üzerine vaz⁶ eyledük, andan [13] nazār eyledük. Aşaḡa zıll-ı mebsūtdan şāziyye-i **35b** [1] ahir ḳavsden dörtten eksücek zıll kaç⁶ [2] eylemiş yetmiş iki buçuk gāyet-i irtifā⁶ uñ [3] zıllı bu olur ki feyü'z-zevāl didükleri budur. [4] Daḫı dört zılluñ üzerine bir kāmēt ziyāde [5] eyledük on altıdan eksücek ⁶aşr-ı irtifā⁶ uñ [6] zıllı ḥāşıl olur. Ve iki kāmēt ziyāde eyledük [7] yigirmi sekizden eksücek ḥāşıl oldı. Andan [8] ḫarf-i ⁶iḍāde ahir zıllıdan on altıdan [9] eksücek zıll üzerine vaz⁶ eyledük şāziyye-i ahir [10] ḳavs-i irtifā⁶ evvelinden otuz yedi dereceden [11] artucaḡ seretāñ evvelinüñ irtifā⁶ ⁶aşrı [12] ḥāşıl oldı. Andan seretāñ evvelini ḫatt-ı [13] nişfü'n-nehār üzerine vaz⁶ eyledük. Re⁶s **36a** [1] ü'l-merī ecza-i ḫücreden ne derece kaç⁶ eylediye [2] andan bir nişān eyledük. Andan şebeke şaḡ taraḫa [3] ḫareket itdürdük. Tā seretāñ evveli otuz yedi [4] irtifā⁶ miḳdārı muḳantarāt ḡarḫı üzerine [5] vāḳi⁶ olunca nazār eyledük. Evvelki nişāndan re⁶s-i [6] merīye gelince altmış derece seretāñ evvelinüñ [7] ḫişşe-i ⁶aşr evveli ḥāşıl oldı. ⁶Aşr-ı şānī bunda [8] yetmiş toḡuz derecedür ve daḫı Mekke'de şems [9] seretāñ evvelinde olduḡı gün ḫişşe-i ⁶aşr [10] evvel elli derecedür. Dimişḡ'de elli altı derecedür [11] ve Semendire'de altmış iki buçuk derecedür. İmām [12] Şāfi'nüñ daḫı muḫtārı bu ⁶aşrdur pes [13] imdi işbu mişāller anuñçün beyān olındı ki **36b** [1] bāḳi sizde bu mişāllere göre ḳıyās olma. Ve daḫı [2] işbu aḫḡar ⁶ibādullah bunı daḫı [3] bu mişāller ile ⁶amel eyleyüp ḫatt-ı istivā⁶ da [4] zılları bu faḡir için ve cümle müminler için ḫayr-ı [5] du⁶ adan ferāmuş itmeyeler. Tā ki anlar daḫı ecr-i [6] cezīl ve şevāb-ı

⁷⁶³ anuñ: kaç B 34b/4

⁷⁶⁴ kaç⁶: zıll B 34b/6

⁷⁶⁵ eylediye: vāḳi⁶ oldıysa B 34b/6

⁷⁶⁶ ve: ki B 34b/7

⁷⁶⁷ ya⁶ ni feyü'z zevāl zıllunuñ üzerine: -B 34b/9

⁷⁶⁸ ki bir kāmēt ziyāde olmuş olur: -B 34b/10

⁷⁶⁹ üzerine: üzere B 34b/11

⁷⁷⁰ olan ⁶aşruñ vaḳti bir: -B 34b/12

⁷⁷¹ eylemekdür ki: eylemek B 34b/12

⁷⁷² aña ⁶aşr evvel dirler: -B 34b/13

⁷⁷³ ammā: -B 34b/13

⁷⁷⁴ raḥmetullahi ⁶aleyh: -B 34b/13

⁷⁷⁵ ḳavli: ḳavl B 34b/13

⁷⁷⁶ ki: -B 35a/1

⁷⁷⁷ aña ⁶aşr-ı şānī dirler her: -B 35a/2

⁷⁷⁸ ⁶aşruñ: -B 35a/2

⁷⁷⁹ ⁶aşruñ: -A 35a/3

⁷⁸⁰ itdiye: eylediye B 35a/7

cemile muğtenim ola ki ve dağı hişse-i [7] ‘aşrı ol günün nişf-ı kavş-i nehârandan [8] tarh eylesin ‘aşrdan gurûba kalan hâşıl [9] olur. Meşelâ, seretân evvelinde altmış derece [10] hişse-i ‘aşrimuz vardır. Seretân evvelinün nişf-ı [11] kavş-i nehârandan yüz on iki buçuk derecedür [12] hişse-i ‘aşrı tarh eyledük. Elli iki buçuk derece [13] ‘aşrdan gurûba degin hişse-i gurûb hâşıl oldu⁷⁸¹. **37a [1]** El-bâbü’s-sâlis ‘aşr⁷⁸² aḥşamuñ⁷⁸³ vaḳti ve şafaḡuñ [2] ve fecrûñ hişşeleri beyânındadır.⁷⁸⁴ Ve dağı mübârek [3] ramazânda şahûruñ ol vaḳti ne vaḳitdür. [4] Ve⁷⁸⁵ şavm-i niyyet eylemek ne vaḳitdür^{786 787} anlaruñ⁷⁸⁸ beyânındadır. [5] Pes tarîki budur ki⁷⁸⁹ evvelâ aḥşamuñ evvel [6] vaḳtinün duḡulî şemsün şahiḡce her bir şehrûn [7] ufḡ-ı maḡribinden gurûb eylesidür⁷⁹⁰. Dağı şemsün [8] gurûb eylediḡi⁷⁹¹ olmaz. İllâ⁷⁹² âlât-ı irtifâ‘iyenün [9] ‘amelinde ziyâde ihtimâm eyleyenler ḡatında ma‘lûm [10] olur ancak. Ve dağı şemsün gurûb-ı maşriḡ [11] cânibinde olan ufḡdan⁷⁹³ zulumât-ı zâhir olmaḡıla [12] ma‘lûm olur. Zîrâ⁷⁹⁴ mâdemki şems⁷⁹⁵ tamâm⁷⁹⁶ gurûb [13] eylemeyince^{797 798} zulumât şarḡ cânibinün ufḡından **37b [1]** zâhir olmaz⁷⁹⁹.⁸⁰⁰ Dağı şemsün ṭulû‘i⁸⁰¹ böyledür. [2] Mâdemki şems ṭulû‘ eylemiş⁸⁰² ola zulumât [3] aşaḡa gurûb⁸⁰³ cânibinün ufḡından inüp [4] gitme⁸⁰⁴ gerekdür. Az az iner gider. Hemân güneş [5] ufḡdan görindi zulumât ḡâyet olur⁸⁰⁵. Ve dağı [6] her şehrûñ gurûbı bir vaḳtde olmaz. Öylesi [7] bir vaḳtde olmadıḡı gibi. Ya‘ni⁸⁰⁶ Ḳostantiniyye’de [8] şemsün gurûb aṭvel-i eyyâmda, Semerḡand gurûbından [9] iki sâ‘at⁸⁰⁷ toḡuz buçuk derece soñra olur [10] Ṭunus’uñ gurûbı Ḳostantiniyye gurûbından bir sâ‘at [11] ve iki derece soñra olur. Pes⁸⁰⁸ bu mertebe ile⁸⁰⁹ kifâyet [12] olındı dir⁸¹⁰. Beyân⁸¹¹ şafaḡ ve

⁷⁸¹ 35a/9-36b/13: -B

⁷⁸² fi ma‘ rifet-i duḡul evvel vaḳtû‘l maḡrib ve hişsetü’ş şafaḡ ve‘l fecr ve vaḳtû’s şahûe ve‘n niyyet fi ramazân ve vaḳt-i şalavatü’l ‘idin on üçüncü bâb: -A 37a/1

⁷⁸³ ol: -A 37a/1

⁷⁸⁴ beyânındadır: -B 37a/2

⁷⁸⁵ ve: -B 37a/4

⁷⁸⁶ ne vaḳitdür: ne vaḳt degindür B 37a/4

⁷⁸⁷ ve iki bayrâmuñ namâzinuñ olvaḳti ne vaḳtdür: -A 37a/4

⁷⁸⁸ bilmesi: -A 37a/4

⁷⁸⁹ pes tarîki budur ki: -B 37a/5

⁷⁹⁰ ve: -B 37a/7

⁷⁹¹ ma‘lûm: -A 37a/8

⁷⁹² illâ: -B 37a/8

⁷⁹³ ufḡdan: ufḡında B 37a/11

⁷⁹⁴ zîrâ: -B 37a/12

⁷⁹⁵ şems: -B 37a/12

⁷⁹⁶ tamâm: tamâmca B 37a/12

⁷⁹⁷ eylemeyince: eylememiş B 37a/13

⁷⁹⁸ ola ol: -A 37a/13

⁷⁹⁹ olmaz: olmasa gerekdür B 37b/1

⁸⁰⁰ ve: -B 37b/1

⁸⁰¹ dağı: -A 37b/1

⁸⁰² eylemiş: eylememiş B 37b/2

⁸⁰³ gurûb: ḡarb B 37b/3

⁸⁰⁴ gitme: gitmeye B 37b/4

⁸⁰⁵ hemân güneş ufḡdan görindi zulumât ḡâyet olur: -B 37b/5

⁸⁰⁶ ya‘ni: -B 37b/7

⁸⁰⁷ ve: -A 37b/9

⁸⁰⁸ pes: -B 37b/11

⁸⁰⁹ mertebe ile: miḡdâr B 37b/11

⁸¹⁰ dir: -B 37b/12

fece diyü⁸¹², İmāmeyn [13] kavli üzerine ufq-ı mağribde⁸¹³ şol kızılığa dirler⁸¹⁴ 38a [1] güneş gürüb eyledükden şoñra zāhir olur. [2] ve tediç ile ufqdan aşığa iner gider. Pes⁸¹⁵ [3] şafaķuñ hişsesi⁸¹⁶ diyü⁸¹⁷ şemsuñ gürübıyla ol⁸¹⁸ [4] kızılığuş gāyib olması mābeyninde olan müddete [5] dirler. İmāmeyn kavli üzere⁸¹⁹ olan ‘amel budur⁸²⁰, [6] İmam Şāfi’nuñ dağı muhtarı budur. Ammā [7] İmam Ebū Hānife muhtarı budur ki kızılığ gāyib⁸²¹ [8] olduğdan şoñra ol aqlığ dağı gitmek⁸²² gerekdür. [9] Bu ikisinuñ mābeyni üç dört dereceden⁸²³ artuğ⁸²⁴ [10] olur. Aşvel-i eyyāmda olan leyālī de beş [11] derece olur. Ve⁸²⁵ fece iki dürlüdü: Birine⁸²⁶ fece-i evvel [12] dirler. Ve birine fece-i şānī dirler. Ammā fece-i evvel⁸²⁷ [13] bir aqlığdur⁸²⁸ ki ufq-ı maşriğdan yuğaru gün 38b [1] ortasına varınca uzanmışdur⁸²⁹. Fuğahā-i kirām [2] ol aqlığ⁸³⁰ kırt kıtruğına teşbīh itmişlerdür. [3] Ve dağı⁸³¹ ‘alāmetindendür⁸³². Aşığa ufq-ı karanuluğ [4] olmuş⁸³³ hemān yuğaru⁸³⁴ uzandur⁸³⁵ aydınlığ olan [5] andan şoñra ol yuğaruya uzayan aydınlığ [6] aşığa ine. ‘Ulemā‘ bu aralığda bir karanuluğ olur [7] dimişlerdür. Belürmez olıncaya degin gide⁸³⁶ pes [8] bu fece şubh-ı kāzib dirler. Yatsu namāzınuñ⁸³⁷ [9] vitrni⁸³⁸ kılmāğ ve sağūr yemek bu vağtde düüstüdür. [10] Mādemki şubh-ı şādığ⁸³⁹ toğmaya andan şoñra [11] fece-i şānī toğar kimse⁸⁴⁰ fuğahā aña şubh-ı şādığ [12] dirler. Aşl ma‘ mül bih olan dağı bu fecedür. [13] ‘Ulemā‘ nuñ ittifağı dağı bunuñ üzerinedür⁸⁴¹. 39a [1] Pes⁸⁴² fece-i şānī diyü şol ufq-ı maşriğdan [2] arğurısına ağaran aydınlığa dirler ki⁸⁴³ fece-rüñ [3] hişsesi diyü

⁸¹¹ beyān: ve şimdiden şoñra şafağ ve fece ağvāline geelim ki B 37b/12

⁸¹² diyü: -B 37b/12

⁸¹³ ufq-ı mağribde: mağribde B 37b/13

⁸¹⁴ ki: -A 37b/13

⁸¹⁵ pes: -B 38a/2

⁸¹⁶ şafaķuñ hişsesi: şafağ hişsesi B 38a/3

⁸¹⁷ diyü: bu B 38a/3

⁸¹⁸ ol: -B 38a/3

⁸¹⁹ üzere: üzerine B 38a/5

⁸²⁰ ki ammā: -A 38a/5

⁸²¹ gāyib: gāyet B 38a/7

⁸²² gitmek: gidmek B 38a/8

⁸²³ dereceden: derece B 38a/9

⁸²⁴ artuğ: ancağ B 38a/9

⁸²⁵ ve: dağı B 38a/11

⁸²⁶ birine: birisine B 38a/11

⁸²⁷ ve birine fece-i şānī dirler ammā fece-i ewvel: -B 38a/12

⁸²⁸ aqlığdur: aydınlığdur B 38a/13

⁸²⁹ uzanmışdur: uzanmış gitmişdür B 38b/1

⁸³⁰ aqlığ: aydınlığ B 38b/2

⁸³¹ bunuñ: -A 38b/3

⁸³² ‘alāmetindendür: ‘alāmetiylendür B 38b/3

⁸³³ olmuş: -B 38b/4

⁸³⁴ yuğaru: yuğaruya B 38b/4

⁸³⁵ uzandur: uzanan B 38b/4

⁸³⁶ gide: giden B 38b/7

⁸³⁷ namāzınuñ: namāzını B 38b/8

⁸³⁸ vitrni: vitr B 38b/9

⁸³⁹ şubh-ı şādığ: şādığ B 38b/10

⁸⁴⁰ kimse: ki B 38b/11

⁸⁴¹ üzerinedür: üzerine dirsın B 38b/13

⁸⁴² pes: -B 39a/1

⁸⁴³ ki: B 39a/2

kendiniñ tülû^c ıyla ya^c ni şubḥ-ı [4] şādık toğmasıyla şemsüñ toğmasınıñ⁸⁴⁴ [5] mabeyninde olan müddete dirler. Pes bunlaruñ [6] bilmesiniñ tarīki budur ki evvelā şafaḳ için [7] usturlābda ḥaṭṭ-ı şafaḳ olmasa şafaḳ için⁸⁴⁵ [8] derece-i şemsüñ nazīrini⁸⁴⁶ ufḳ-ı maşrıḳ üzerine [9] vaz^c olına. Ve⁸⁴⁷ daḥı nazar⁸⁴⁸ olına⁸⁴⁹ merī eczā^c-i hücreden [10] ḳanḳı derece üzerine vāḳi^c oldıysa anuñ üzerine [11] bir⁸⁵⁰ alāmet ḳılına andan şebeke şaḡ tarafa [12] devr olına. Ya^c ni tevālisi üzerine dimekdür. [13] Tā derece-i şemsüñ nazīri muḳaṭṭarātndan on **39b** [1] yedi derece miḳdārı muḳaṭṭara üzerine vāḳi^c [2] olunca andan nazar olına ol^c alāmetden merīye⁸⁵¹ [3] gelince eczā^c-i hücreden kaç derece vāḳi^c oldıysa [4] ol günüñ ḥişşe-i şafaḳı⁸⁵² ol olur. Ammā fecr [5] için derece-i şemsüñ⁸⁵³ derece-i nazīri⁸⁵⁴ ufḳ-ı [6] maşrıḳ üzerine vaz^c olunup eczā^c-i hücrede [7] merīye⁸⁵⁵ bir nişān olına andan şebekeyi⁸⁵⁶ şaḡa⁸⁵⁷ [8] devr itdürüp⁸⁵⁸ derece-i şemsüñ⁸⁵⁹ nazīri⁸⁶⁰ on [9] toḳuz muḳaṭṭara üzerine vāḳi^c olunca andan nazar [10] olına. Merīden ol nişāna varınca kaç derece [11] varsa⁸⁶¹ ol günüñ ḥişşe-i fecri ol olur. [12] Meşelā, şems sereṭān evvelinde olsa nazīri⁸⁶² ki⁸⁶³ [13] cedīnūñ evvelidür. Pes cedi⁸⁶⁴ evvelini ufḳ-ı maşrıḳ **40a** [1] üzerine vaz^c idüp nazar eyledük. Merī eczā^c-i [2] hücreden iki yüz toḳsan iki derece ḳaṭ^c eylemiş. [3] Eger eczā^c-i hücre üç yüz altmış dereceye ḳısmet⁸⁶⁵ [4] olunmuş ise⁸⁶⁶ ve eger dört rub^c ḳısmet⁸⁶⁷ olunmuş [5] ise⁸⁶⁸ ki ba^c zı usturlābda toḳsan dereceye⁸⁶⁹ [6] ḳısmet iderler⁸⁷⁰. Ol vaḳtde⁸⁷¹ merī eczā^c-i hücreden [7] alāḳadan şol tarafa altmış sekiz derece ḳaṭ^c [8] eylemiş olur. Yā ḥaṭṭ-ı maşrıḳ teḳāṭu^c itdügi [9] dereceden⁸⁷² yigirmi iki derece olur⁸⁷³. Ḳanḳı⁸⁷⁴ ise [10] anuñ üzerine nişān eyledük andan⁸⁷⁵

⁸⁴⁴ şemsüñ toğmasınıñ: -B 39a/4

⁸⁴⁵ şafaḳ için: -B 39a/7

⁸⁴⁶ nazīrini: nazīr B 39a/8

⁸⁴⁷ ve: -B 39a/9

⁸⁴⁸ nazar: nazīr B 39a/9

⁸⁴⁹ olına: olan B 39a/9

⁸⁵⁰ bir: -B 39a/11

⁸⁵¹ merīye: merī B 39b/2

⁸⁵² ḥişşe-i şafaḳı: ḥişşe-i şafaḳ B 39b/4

⁸⁵³ derece-i şemsüñ: şemsüñ B 39b/5

⁸⁵⁴ derece-i nazīri: derece-i nazīrūñ B 39b/5

⁸⁵⁵ merīye: merīde B 39b/7

⁸⁵⁶ şebekeyi: şebeke B 39b/7

⁸⁵⁷ şaḡa: -B 39b/7

⁸⁵⁸ itdürüp: eyleyüp B 39b/8

⁸⁵⁹ derece-i şemsüñ: şemsüñ B 39b/8

⁸⁶⁰ nazīri: nazīr B 39b/8

⁸⁶¹ varsa: olursa B 39b/11

⁸⁶² nazīri: nazīr B 39b/12

⁸⁶³ ki: -B 39b/12

⁸⁶⁴ cedi: cedīnūñ B 39b/13

⁸⁶⁵ ḳısmet: taḳsīm B 40/3

⁸⁶⁶ olunmuş ise: olıcaḳ olursa B 40a/4

⁸⁶⁷ ḳısmet: yazılmış B 40a/4

⁸⁶⁸ olunmuş ise: olursa B 40a/5

⁸⁶⁹ dereceye: derece B 40a/5

⁸⁷⁰ ḳısmet iderler: yazarlar B 40a/6

⁸⁷¹ vaḳtde: vaḳt B 40a/6

⁸⁷² dereceden: devrden B 40a/9

⁸⁷³ her: -B 40a/9

⁸⁷⁴ ḳanḳı: ḳanḳısı B 40a/9

şebeke [11] sağ tarafa hâreket itdürdük. Tâ derece-i şemsün [12] nazîri⁸⁷⁶ ki cedî evvelidür. On yedi muqantara [13] üzerine vâki⁸⁷⁷ olunca andan nazar eyledük. Evvelki 40b [1] ⁸⁷⁸ ‘alâmetden merîye⁸⁷⁷ gelince sereţân evvelinüñ [2] otuz buçuğ derece hişşe-i şafağı var⁸⁷⁹ didük. Ve dahı [3] sereţân evvelinden ‘amel eyledük. Fecrün hişşesi [4] otuz altı derece hâşıl oldı⁸⁸⁰. Ammâ usturlâbda [5] şafağın hattı olsa⁸⁸¹ ol vaqt hişşe-i şafağı⁸⁸² [6] bilmenün⁸⁸³ tarîki budur⁸⁸⁴ ki derece-i şems ufğ-ı mağrib⁸⁸⁵ [7] üzerine vaz⁸⁸⁶ eyledük⁸⁸⁶ hatt-ı şafağ ol cānibdür⁸⁸⁷. [8] Andan re⁸⁸⁸ ‘s-i⁸⁸⁸ merî teğātu⁸⁸⁵ itdügi derecede [9] bir nişān eyledük. Andan⁸⁸⁹ derece-i şems hatt-ı [10] şafağ üzerine getürüp⁸⁹⁰ nazar eyledük. Ol [11] nişāndan merîye⁸⁹¹ gelince eczā⁸⁹² -i hücreden kaç [12] derece bulunursa⁸⁹² ol günün hişşe-i şafağı⁸⁹³ ol [13] olur. Ve eger fecr için bilmek dilersen⁸⁹⁴ tarîki 41a [1] budur ki derece-i şems ufğ-ı maşriğ üzerine [2] getürüp⁸⁹⁵ eczā⁸⁹⁵ -i hücreden merî ne derece teğātu⁸⁹⁶ [3] itdürse andan bir nişān olına. Andan⁸⁹⁶ şebekeyi⁸⁹⁷ [4] sağ tarafa hareket itdürdük⁸⁹⁸. Tâ derece-i şems [5] kavş-i fecr üzerine vâki⁸⁹⁹ olunca andan⁸⁹⁹ merî kaç⁹⁰⁰ [6] itdük⁹⁰⁰ dereceden ol nişāna⁹⁰¹ varınca eczā⁹⁰² -i hücreden [7] kaç derece bulunursa ol günün⁹⁰² hişşe-i fecri [8] hâşıl olur⁹⁰³. Ve ba⁹⁰⁴ ‘zı usturlâbda bu iki kavş [9] ‘aksi⁹⁰⁴ olur⁹⁰⁵. Öyle olsa⁹⁰⁶ ‘ameli⁹⁰⁷ dahı ‘aksi⁹⁰⁸ olur. [10] Meşelâ, şems sereţân evvelinde olsa⁹⁰⁹ evvel sereţân [11] ufğ-ı mağrib üzerine vaz⁹¹⁰ eyledük

⁸⁷⁵ şoñra: -A 40a/10

⁸⁷⁶ nazîri: nazarı B 40a/12

⁸⁷⁷ merîye: merî B 40b/1

⁸⁷⁸ teğātu⁸⁸⁵ itdügi dereceye: -A 40b/1

⁸⁷⁹ var: vardur B 40b/2

⁸⁸⁰ ğaflet olunmaya: -A 40b/4

⁸⁸¹ ba⁹⁰⁴ ‘zı usturlâbda olduğı gibi: -A 40b/5

⁸⁸² hişşe-i şafağı: hişşe-i şafağın B 40b/5

⁸⁸³ bilmenün: bilmesi B 40b/6

⁸⁸⁴ budur: oldur B 40b/6

⁸⁸⁵ ufğ-ı mağrib: ufğ-ı maşriğ B 40b/6

⁸⁸⁶ ki: -A 40b/7

⁸⁸⁷ cānibdür: cānibdedür B 40b/7

⁸⁸⁸ re⁸⁸⁸ ‘s: -B 40b/8

⁸⁸⁹ andan: -B 40b/9

⁸⁹⁰ getürüp: getürdük B 40b/10

⁸⁹¹ merîye: merî B 40b/11

⁸⁹² eczā⁸⁹² -i hücreden kaç derece bulunursa: -B 40b/12

⁸⁹³ hişşe-i şafağı: hişşe-i şafağ B 40b/12

⁸⁹⁴ bilmek dilersen: ‘amel eylemek murād olınsa B 40b/13

⁸⁹⁵ getürüp: koyup B 41a/2

⁸⁹⁶ şoñra: -A 41a/3

⁸⁹⁷ şebekeyi: şebeke B 41a/3

⁸⁹⁸ itdürdük: olına B 41a/4

⁸⁹⁹ nazar olına: -A 41a/5

⁹⁰⁰ itdük: eyledügi B 41a/6

⁹⁰¹ nişāna: nişān B 41a/6

⁹⁰² eczā⁸⁹² -i hücreden kaç derece bulunursa ol günün: -B 41a/7

⁹⁰³ hâşıl olur: ol olur B 41a/8

⁹⁰⁴ ‘aksi: ‘aks B 41a/9

⁹⁰⁵ olur: olursa B 41a/9

⁹⁰⁶ öyle olsa: -B 41a/9

⁹⁰⁷ ‘ameli: ‘amel B 41a/9

⁹⁰⁸ ‘aksi: ‘aks B 41a/9

⁹⁰⁹ olsa: olduğı B 41a/10

andan⁹¹¹ nazār [12] eyledük. Kürsiden aşığa şol tarafda eczā^c-i [13] hücrenden merī altmış sekiz derece kaç^c eylemiş 41b [1] andan bir nişān eyledi⁹¹². Andan⁹¹³ sereṭān evvelini⁹¹⁴ [2] ḥaṭṭ-ı şafaḳ üzerine getürdük andan nazār eyledük. [3] Ol nişāndan merīye gelince otuz derece sereṭān [4] evvelinüñ ḥişşe-i şafaḳ ḥāşıl oldı ve daḡı fecr [5] içün⁹¹⁵ sereṭān evvelini ufḳ-ı maşrıḳ üzerine [6] vaż^c eyledük, andan nazār eyledük. Kürsiden⁹¹⁶ [7] aşığa⁹¹⁷ şaḡ tarafa eczā^c-i hücrenden merī altmış [8] sekiz derece kaç^c eylemiş andan bir nişān eyledük. [9] Andan⁹¹⁸ sereṭān evvelini ḥaṭṭ-ı fecr üzerine getürüp⁹¹⁹ [10] nazār eyledük⁹²⁰. Ol nişāndan merīye⁹²¹ gelince [11] otuz altı derece sereṭān evvelinüñ⁹²² ḥişşe-i [12] fecri⁹²³ ḥāşıl oldı⁹²⁴. Ammā sereṭān evvelinde [13] Mekke-i Mükerra^cde⁹²⁵ 926 ḥişşe-i şafaḳ yigirmi buçuḳdan artucaḳdur. 42a [1] Ve fecr⁹²⁷ yigirmi dört buçuḳ derecedür ve Cidde sereṭān [2] evvelinde ḥişşe-i şafaḳ üç sâ^c at ve⁹²⁸ dört [3] derecedür. Ve⁹²⁹ ḥişşe-i fecr⁹³⁰ dört sâ^c at üç derecedür. [4] Ve daḡı öte şimālî cānibine gitdükce yatsunuñ [5] vaḳtı bulunmadıḡı yerlere⁹³¹ varsa gerekdür⁹³². Bulḡar^cuñ⁹³³ [6] meşhūrıdur anda⁹³⁴ şems⁹³⁵ sereṭān evvelinde [7] olduḡı gicelerde on gün miḳdārı yatsunuñ [8] vaḳtı bulunmaz. Şafaḳ ḡāyib⁹³⁶ olmadın fecr⁹³⁷ toḡru⁹³⁸ [9] daḡı öte gitdükce yatsunuñ vaḳtı bulunmamaḡa⁹³⁹ [10] daḡı ziyāde olsa gerekdür. Zirā ba^czı yer vardur ki [11] yılda bir iki⁹⁴⁰ ay tā⁹⁴¹ altı aya varınca şöyle ma^clūm [12] olına. Bundan⁹⁴² şoñra⁹⁴³ mübārek ramazān⁹⁴⁴ saḡūruñ [13] evvel vaḳtı budur ki mādemki şubḡ-ı

⁹¹⁰ taḳdīrce: -A 41a/10

⁹¹¹ andan: -B 41a/11

⁹¹² eyledi: eyledük B 41b/1

⁹¹³ şoñra: -A 41b/1

⁹¹⁴ evvelini: evveli B 41b/1

⁹¹⁵ fecr içün: -B 41b/5

⁹¹⁶ kürsiden: kürsīde B 41b/6

⁹¹⁷ aşığa: -B 41b/7

⁹¹⁸ yine: -A 41b/9

⁹¹⁹ getürüp: getürdük B 41b/9

⁹²⁰ nazār eyledük: -B 41b/10

⁹²¹ merīye: merī B 41b/10

⁹²² evvelinüñ: evvelne B 41b/11

⁹²³ ḥişşe-i fecri: ḥişşeü'l fecr B 41b/12

⁹²⁴ vekīs ālā hazā: -A 41b/12

⁹²⁵ mekke-i mükerra^cde: mekke^cde B 41b/13

⁹²⁶ şerifihā Allah: -A 41b/13

⁹²⁷ fecr: ḥişşe-i fecr B 42a/1

⁹²⁸ ve: -B 42a/2

⁹²⁹ ve: -B 42a/3

⁹³⁰ ḥişşe-i fecr: ḥişşe-i fecrdür B 42a/3

⁹³¹ yerlere: yerlerde B 42a/5

⁹³² ḥaṭṭa: -A 42a/5

⁹³³ bulḡar^cuñ: bulḡar ki B 42a/5

⁹³⁴ anda: andan B 42a/6

⁹³⁵ şems: -B 42a/6

⁹³⁶ ḡāyib: ḡāyet B 42a/8

⁹³⁷ ṭulū^cḡından ötüri ve: -A 42a/8

⁹³⁸ toḡru: -B 42a/8

⁹³⁹ bulunmamaḡa: bulunmamaḳ B 42a/9

⁹⁴⁰ iki: -B 42a/11

⁹⁴¹ tā: ve B 42a/11

⁹⁴² bundan: bunlardan B 42a/12

⁹⁴³ saḡūr vaḳtine geelim: -A 42a/12

şādık ıođmamiş **42b** [1] ola ve Ĥazret-i Resūlullah⁹⁴⁵ şallahū teālā ‘aleyhi [2] ve sellemūñ sūnneti bunuñ üzerinedür ki pes [3] ramazān⁹⁴⁶ ‘alāmetiçün⁹⁴⁷ minārede⁹⁴⁸ yanan řandil- [4] leri şubĥ-ı şādık ıođmadın⁹⁴⁹ şöndürmesün⁹⁵⁰. [5] ‘Ādetā māni‘ saĥūrdur şāfi‘ ‘ulemā‘ dan ba‘zı [6] bida‘-ı münkeredendür dimişlerdür sūnnete muĥālif olduđı içün⁹⁵¹. [7] Zīrā şāim olanlaruñ saĥūr yemeleri ol yanan [8] řandillere mevķūfdur. Eger ol minārelerde [9] yanan řandiller söyünmedin⁹⁵² yerler ve eger sönse⁹⁵³ [10] yemezler. Pes imdi muvaķķit olanlara bu emrde [11] ziyāde ihtimām üzere⁹⁵⁴ gerekdür. Şāim olanlaruñ⁹⁵⁵ [12] yemelerine māni‘ olup anlar ol⁹⁵⁶ şevābdan [13] maĥrūm eylemege sebep olmayalar. Ammā muvaķķit **43a** [1] olan dertmendleri kendi ĥāllerine řomazlar. [2] Vaķtinde söyündürecek olursa müselmānlara [3] oruĥların yedürdük diyü muvaķķitleri techil iderler⁹⁵⁷. [4] Ve daĥı⁹⁵⁸ ramazānda⁹⁵⁹ gicede şavme⁹⁶⁰ niyyet itmese⁹⁶¹ [5] daĥve-i kübrāya varıncaya deĥin⁹⁶² niyyet dürüstdür⁹⁶³. [6] Andan soñra⁹⁶⁴ niyyet dürüst degüldür. Zīrā şavm-ı [7] niyyet⁹⁶⁵ olduđı⁹⁶⁶ vaķtten⁹⁶⁷ ĥurūba⁹⁶⁸ varınca nişf-ı [8] yevmden artuķ⁹⁶⁹ gerekdür bir derece miķdārı da [9] olsun yine⁹⁷⁰ dürüstdür. Zīrā bu miķdār ziyāde [10] olmađıla ekşer yevmlik bulunur⁹⁷¹. İmdi daĥve-i [11] kübrā her günde ne vaķtde⁹⁷² olur bunuñ vaķtini [12] kimse bilmez. İllā muvaķķit olanlar bilürler⁹⁷³. Pes imdi⁹⁷⁴ [13] bir kimse⁹⁷⁵ her⁹⁷⁶ günde ne vaķtde⁹⁷⁷ ve ne sā‘ atde⁹⁷⁸ olduđın

⁹⁴⁴ ayında: -A 42a/12

⁹⁴⁵ ĥazret-i resūlullah: ĥazret-i resūl’üñ B 42b/1

⁹⁴⁶ ramazān: ramazānuñ B 42b/3

⁹⁴⁷ ‘alāmetiçün: ‘alāmeti B 42b/3

⁹⁴⁸ minārede: minārelerde B 42b/3

⁹⁴⁹ řađmadın: řođmaylan B 42b/4

⁹⁵⁰ şöndürmesün: şöyündürenüñ B 42b/4

⁹⁵¹ olduđı içün: olındıđından ötüri B 42b/6

⁹⁵² söyünmedin: söyünmedi ise B 42b/9

⁹⁵³ sönse: söyüñdi ise B 42b/9

⁹⁵⁴ üzere: itmek B 42b/11

⁹⁵⁵ saĥūr: -A 42b/11

⁹⁵⁶ anlar ol: -B 42b/12

⁹⁵⁷ şöyle ma‘lūm olına: -A 43a/3

⁹⁵⁸ mübārek: -A 43a/4

⁹⁵⁹ ramazānda: ramazān ayında B 43a/4

⁹⁶⁰ gicede şavme: şavmı gecede B 43a/4

⁹⁶¹ itmese: eylemese B 43a/4

⁹⁶² deĥin: dek B 43a/5

⁹⁶³ niyyet dürüstdür: cāizdür niyyet eylemek B 43a/5

⁹⁶⁴ andan soñra: ammā daĥve-i kübrā olduđı vaķtin B 43a/6

⁹⁶⁵ şavm-ı niyyet: şavme niyyet B 43a/7

⁹⁶⁶ olduđı: itdüđi B 43a/7

⁹⁶⁷ şemsün: -A 43a/7

⁹⁶⁸ ĥurūba: ĥurūbına B 43a/7

⁹⁶⁹ řalmaķ: -A 43a/8

⁹⁷⁰ yine: -B 43a/9

⁹⁷¹ şöyle ma‘lūm olına geldük: -A 43a/10

⁹⁷² vaķtde: vaķt B 43a/11

⁹⁷³ bilürler: bilür ancaķ B 43a/12

⁹⁷⁴ böyle olduđı taķdīrce: -A 43a/12

⁹⁷⁵ ki: -A 43a/13

⁹⁷⁶ her: -B 43a/13

⁹⁷⁷ vaķtde: vaķt B 43a/13

43b [1] bilmeğe. Her⁹⁷⁹ güne bir mişāl eylemek çok zaḥmetdür. [2] Ve⁹⁸⁰ ammā bilūñ üç vaḳtine⁹⁸¹ göre⁹⁸² bir mişāl idelim⁹⁸³ ki [3] dāima bu üç mişāle göre mābeynleri kıyās [4] olına⁹⁸⁴. Bu faḳīri⁹⁸⁵ ḥayr-ı du‘adan⁹⁸⁶ ferāmuş itmeyeler⁹⁸⁷. [5] Meşelā, Ḳoştanṭiniyye’nün⁹⁸⁸ ḡāyetiyle⁹⁸⁹ uzun⁹⁹⁰ günlerinde⁹⁹¹ [6] ḍaḥve-i kübrā şemsūñ tulū‘ından altı sâ‘at [7] ve üç derece geçüp⁹⁹² öyleye yigirmi derece bākī⁹⁹³ ḳala⁹⁹⁴. [8] Ol vaḳtdūñ⁹⁹⁵ niyyet dūrüstdür. Ve evvel ḥamel ve mizānda [9] şabāḥdan beş sâ‘at geçüp öyleye bir sâ‘at [10] ḳala ḍaḥve-i kübrā olur. Ve evvel cedīde ḍaḥve-i kübrā [11] tulū‘ından üç buçuḳ sâ‘at geçe öyleye [12] bir sâ‘at bākī ḳala sāir-i eyyām buña kıyās [13] olına⁹⁹⁶. Ma‘lūm ola⁹⁹⁷ ki ḍaḥve-i kübrā her yerde bir degüldür⁹⁹⁸. **44a** [1] Zīrā Mışır’da şabāḥdan altı sâ‘at geçüp [2] öyleye bir sâ‘at ḳala evvel Semerḳand’da ḍaḥve olur. [3] Ve ol ḥamel ve mizānda beş sâ‘at dört [4] derece geçe ol cedīde üç sâ‘at beş derece [5] geçe ḍaḥve olur. Semendire’de ol sereṭānda ḍaḥve-i [6] kübrā ol nehārdan beş sâ‘at on dört [7] derece geçe öyleye bir sâ‘at ve on iki derece [8] bākī ḳalan olur. Ve gice ile gün berāber olduḡı [9] ve vaḳtde şabāḥdan dört sâ‘at ve üç [10] derece geçe. Bunuñ için bir mişāl idelim ki aña [11] kıyās olına⁹⁹⁹. Meşelā, Ḳoştanṭiniyye’nün¹⁰⁰⁰ ¹⁰⁰¹uzun [12] gününde¹⁰⁰² ya‘ni şems sereṭān evvelinde olduḡı¹⁰⁰³ [13] günde ḥişşe-i fecr otuz altı derecedür. İki yüz **44b** [1] yigirmi beş dereceyle cem‘ eyledük. İki yüz altmış [2] bir derece oldu¹⁰⁰⁴. Nişfi yüz otuz¹⁰⁰⁵ buçuḳdur¹⁰⁰⁶. Ol [3] günde bu miḳdār derece olduḡı için ḍaḥve-i kübrā [4] olur. Ya‘ni şubḥ-ı şādıḳdan¹⁰⁰⁷ ¹⁰⁰⁸ḍaḥve-i kübrāya¹⁰⁰⁹ [5] sekiz sâ‘at on buçuḳ

⁹⁷⁸ sâ‘atte: sâ‘atlerde B 43a/13

⁹⁷⁹ her: meger B 43b/1

⁹⁸⁰ ve: -B 43b/2

⁹⁸¹ vaḳtine: vaḳtde B 43b/2

⁹⁸² göre: -B 43b/3

⁹⁸³ idelim: eyleyelim B 43b/3

⁹⁸⁴ olına: olınup B 43b/4

⁹⁸⁵ faḳīri: faḳīr B 43b/4

⁹⁸⁶ ḥayr-ı du‘adan: ḥayr-ı du‘ayla B 43b/4

⁹⁸⁷ ferāmuş itmeyeler: yād olına B 43b/4

⁹⁸⁸ ḳoştanṭiniyye’nün: şehr-i ḳoştanṭiniyye’de B 43b/5

⁹⁸⁹ ḡāyetiyle: ḡāyetle B 43b/5

⁹⁹⁰ olduḡı: -A 43b/5

⁹⁹¹ günlerinde: günlerde B 43b/5

⁹⁹² geçüp: olur B 43b/7

⁹⁹³ bākī: ḥālī B 43b/7

⁹⁹⁴ ḳala: olur B 43b/7

⁹⁹⁵ vaḳtdūñ: vaḳte varınca B 43b/8

⁹⁹⁶ ve daḥı: -A 43b/13

⁹⁹⁷ ola: olına B 43b/13

⁹⁹⁸ degüldür: degül B 43b/13

⁹⁹⁹ 44a/1-44a/11: -B

¹⁰⁰⁰ ḳoştanṭiniyye’nün: ḳoştanṭiniyye’de B 44a/11

¹⁰⁰¹ ḡāyetle: -A 44a/11

¹⁰⁰² gününde: olduḡı B 44a/12

¹⁰⁰³ günün sâ‘at-i nehār iki yüz yigirmi beş derecedür ki on beş sâ‘at olur ol: -A 44a/12

¹⁰⁰⁴ bunuñ: -A 44b/2

¹⁰⁰⁵ otuz: -B 44b/2

¹⁰⁰⁶ buçuḳdur: buçuḳ derece olur B 44b/2

¹⁰⁰⁷ şubḥ-ı şādıḳdan: şubḥ-ı şādıḳ B 44b/4

¹⁰⁰⁸ tulū‘ itdüḡi zamānda: -A 44b/4

¹⁰⁰⁹ varınca: -A 44b/4

derece olur. Pes [6] imdi şemsün tülû^c indan daḥve-i kübrāya [7] varınca¹⁰¹⁰ ne miḳdār olur bilmek murād¹⁰¹¹ olınsa¹⁰¹². Otuz [8] altı derece ḥiṣṣe-i fecri giderdük şemsün [9] tülû^c indan altı sâ^c at dört buçuḳ derece [10] ḳaldı. Ol gün tülû^c -ı şemsden daḥve-i [11] kübrāya varınca zamān bu olur. Ammā şubḥ-ı şadıḳ [12] tülû^c indan bu zamāna¹⁰¹³ dek¹⁰¹⁴ nişf-ı yevm olur. [13] İşbu günlerde bu zamānda şavme niyyet eylemek 45a [1] cāiz¹⁰¹⁵ degüldür. Ammā bir derece yā iki derece bu vaḳtten [2] evvel¹⁰¹⁶ 1017 şavme niyyet dürüstdür. Zīrā bunda¹⁰¹⁸ nişf-ı [3] yevmlik bulunmaz. Şöyle ma^c lūm ola¹⁰¹⁹ ve ammā iḳşār-ı [4] eyyāmda cedī evvelinde sâ^c at-i nehār toḳuzdur, [5] yüz otuz beş derece ider¹⁰²⁰. Ol günde ḥiṣṣe-i [6] fecr yigirmi yedi buçuḳ derece olur¹⁰²¹. Yüz otuz beş [7] derece ile¹⁰²² cem^c eyledük. Yüz altmış iki buçuḳ [8] derece oldı. Bunuñ nişfi seksen bir dereceden [9] artuḳ¹⁰²³ olur. Pes ol gün şubḥ-ı şadıḳdan [10] daḥve-i kübrāya varınca beş sâ^c at altı [11] dereceden artuḳ olur¹⁰²⁴. Pes imdi şemsün [12] tülû^c indan daḥve-i kübrāya varınca bilmek ḥiṣṣe-i [13] fecr¹⁰²⁵ ki yigirmi yedi buçuḳ derecedür¹⁰²⁶. Seksen 45b [1] bir dereceden tarḥ eyledük elli dört derece bāḳī¹⁰²⁷ [2] ḳaldı ki ol gün tülû^c -ı şemsün¹⁰²⁸ daḥve-i [3] kübrāya varınca o ḳadar¹⁰²⁹ olur. Ol¹⁰³⁰ zamānda şavme [4] niyyet eylemek dürüst degül¹⁰³¹. Ammā bir derece yā¹⁰³² iki [5] derece bu vaḳtten evvel¹⁰³³ olsa¹⁰³⁴ 1035 dürüst olur¹⁰³⁶. [6] Bunda nişf-ı yevmlik¹⁰³⁷ bulunmadığından ötüri [7] bu iki mişāl kāfīdür. Ve daḥı iki bayrāmlaruñ¹⁰³⁸ [8] ol vaḳtleri ki ^c ulemā^c -yı ^c a^c ḳam ḳavlince pes ufḳdan [9] dört derece miḳdārı geḳe veyā bir sekü miḳdārı¹⁰³⁹ [10] yā¹⁰⁴⁰ iki sekü¹⁰⁴¹

¹⁰¹⁰ daḥve-i kübrāya varınca: -B 44b/7

¹⁰¹¹ murād: āsān B 44b/7

¹⁰¹² olınsa: olsun için B 44b/7

¹⁰¹³ zamāna: mekāna B 44b/12

¹⁰¹⁴ dek: degin B 44b/12

¹⁰¹⁵ cāiz: dürüst B 45a/1

¹⁰¹⁶ evvel: öñredi B 45a/2

¹⁰¹⁷ ola ol vaḳte degin şavme : -A 45a/2

¹⁰¹⁸ bunda: bunlara B 45a/2

¹⁰¹⁹ ola: olına B 45a/3

¹⁰²⁰ ider: olur B 45a/5

¹⁰²¹ derece olur: derecedür B 45a/6

¹⁰²² derece ile: dereceyle B 45a/7

¹⁰²³ artuḳ: artucaḳ B 45a/9

¹⁰²⁴ pes ol gün şubḥ-ı şadıḳdan daḥve-i kübrāya varınca beş sâ^c at altı dereceden artuḳ olur: -B 45a/11

¹⁰²⁵ ḥiṣṣe-i fecr: fecri B 45a/13

¹⁰²⁶ ki yigirmi yedi buçuḳ derecedür: -B 45a/13

¹⁰²⁷ bāḳī: -B 45b/1

¹⁰²⁸ tülû^c -ı şemsün: tülû^c -ı şemsden B 45b/2

¹⁰²⁹ o ḳadar: zamān B 45b/3

¹⁰³⁰ ol: bu B 45b/3

¹⁰³¹ degül: degüldür B 45b/4

¹⁰³² yā: veyā B 45b/4

¹⁰³³ evvel: öñredi B 45b/5

¹⁰³⁴ olsa: ola B 45b/5

¹⁰³⁵ ol vaḳte degin şavme niyyet eylemek: -A 45b/5

¹⁰³⁶ dürüst olur: dürüstdür B 45b/5

¹⁰³⁷ nişf-ı yevmlik: yevmlik B 45b/6

¹⁰³⁸ bayrāmlaruñ: bayrām namāzlarinuñ B 45b/7

¹⁰³⁹ miḳdārı: -B 45b/9

¹⁰⁴⁰ yā: veyā B 45b/10

¹⁰⁴¹ būy: -A 45b/10

miq̄dārı k̄aldığı zamānda olur [11] dimişler. Ba‘zı¹⁰⁴² ‘id-i fıṭırdan rub‘-ı sâ‘at¹⁰⁴³ [12] miq̄dārı geçdikden soñra ve ‘id-i adḥāda şems¹⁰⁴⁴ [13] sâ‘at ya‘ni üç derece geçmek¹⁰⁴⁵ gerekdür.¹⁰⁴⁶ Ve iḡşar-ı 46a [1] eyyāmda bucuḡ sâ‘atden on dereceye varınca [2] geçmek gerekdür. Zīrā şemsüñ cirmi¹⁰⁴⁷ ufğından [3] görünüp kırk daḡıka tamām çıkar ki şalışen [4] derecedür. Ve şu daḡı¹⁰⁴⁸ ma‘lūm olına ki aṭvel-i [5] eyyāmda şemsüñ¹⁰⁴⁹ bir kenārına degin kırk daḡıka [6] geçdik de ṭulū-ı şemsden beş derece¹⁰⁵⁰ şemsüñ [7] yedi ḡıṭrı miq̄dārınca k̄almış olur. Bir sekü [8] miq̄dārı¹⁰⁵¹ yā¹⁰⁵² iki seküye yaḡın¹⁰⁵³ k̄almış ola¹⁰⁵⁴. [9] Ammā iḡşar-ı eyyāmda şems yukarıya ṭoḡrı [10] k̄aldığından¹⁰⁵⁵ ötüri¹⁰⁵⁶ geçen ‘amel gibi olmaz¹⁰⁵⁷. Zīrā [11] şems ufḡa yaḡın k̄alkar tā¹⁰⁵⁸ bucuḡ sâ‘atden [12] ziyāde¹⁰⁵⁹ geçmeyince sekü miq̄dārı daḡı artuḡ¹⁰⁶⁰ olmaz. [13] Bu Rum ili cānibine daḡı aṡaḡa gitdükce on 46b [1] derece on beş derece¹⁰⁶¹ yerine¹⁰⁶² göre¹⁰⁶³ ufğdan yukarı [2] ve daḡı ziyāde geçmek gerekdür. ‘idnuñ evvel vaḡtı [3] ola bu miq̄dār ile kifāyet olındı. El-bābü’l- [4] rābi‘ aṡr şemsüñ yā kevkebüñ sia-i maṡrıḡ yā maḡribini [5] beyānındadır. Ṭarīḡi budur ki derece-i şems yā kevkeblerden [6] birisin ufḡ-ı maṡrıḡ üzerine vaz‘ idüp [7] andan naḡar olına. Ufḡ-ı maṡrıḡ üzerine noḡta-i [8] maṡrıḡdan derece-i şems yā merī-i kevkeb [9] teḡātū‘ itdüḡi maḡale gelince kaçınıcı semt vāḡi‘ [10] oldıysa ol günün yā ol kevkebün sia-i [11] maṡrıḡı ol olur. Sia-i maḡrib daḡı ol [12] miq̄dār olur. Meşelā, şems şevr evvelinde olsa [13] şevrün evvelini ufḡ-ı maṡrıḡ üzerine ḡoduḡ.

¹⁰⁴² fuḡalā: -A 45b/11

¹⁰⁴³ şemsüñ ṭulū‘ından ya‘ni dört derece: -A 45b/11

¹⁰⁴⁴ şems: ḡams B 45b/12

¹⁰⁴⁵ geçmek: geḡe B 45b/13

¹⁰⁴⁶ bunlar diyārı ḡarbda maḡbuldür bu bizüm diyārda degül aṭveli eyyāmda beş derece geçmek gerekdür: -A 45b/13

¹⁰⁴⁷ cirmi: -B 46a/2

¹⁰⁴⁸ cirmi: -A 46a/4

¹⁰⁴⁹ bir kenārından: -A 46a/5

¹⁰⁵⁰ ki geḡe: -A 46a/6

¹⁰⁵¹ degül: -A 46a/8

¹⁰⁵² yā: bil ki B 46a/8

¹⁰⁵³ yaḡın: ḡarīb B 46a/8

¹⁰⁵⁴ ola: olur B 46a/8

¹⁰⁵⁵ k̄aldığından: k̄alkmadığından B 46a/10

¹⁰⁵⁶ şu: -A 46a/10

¹⁰⁵⁷ olmaz: ola B 46a/10

¹⁰⁵⁸ tā: -B 46a/11

¹⁰⁵⁹ ziyāde: -B 46a/12

¹⁰⁶⁰ artuḡ: artucaḡ B 46a/12

¹⁰⁶¹ derece: dereceden B 46b/1

¹⁰⁶² yerine: buna B 46b/1

¹⁰⁶³ daḡı: -A 46b/

4.DİZİN

- a‘dād** [Ar.] Sayılar.
a.+ ı 07b/03, 11b/09, 29a/08
a.+ inuñ 07a/13, 10b/03
- ‘aded** [Ar.] Sayı.
‘a. 28b/04, 30a/13, 30b/03, 30b/07, 31b/03, 31b/09
‘a.+ e 10b/04
‘a.+ i 30a/05, 30a/12, 31b/01, 31b/02, 31b/08
‘a.+ in 07b/07
‘a.+ inde 07b/05, 07b/06
‘a.+ inüñ 07b/01
- ‘adetā** [Ar.] Bayağı, basbayağı.
‘a. 42b/05
- aḏhā** [Ar.] Kurbanlar.
‘īd-i a.+ da “Kurban bayramı.” 45b/12
- āfākī** [Ar.] Belirli bir konudan uzak.
ā.+ de 03a/09
şahīfe-i ā. 03a/08
- ağar -** [T.] Ağarmak, aydınlanmak.
a.- an 39a/02
- aḥad** [Ar.] Bir.
a.+ i 30b/06
- āḥir** [Ar.] Son.
a. 08a/13, 35b/08
şāziyye-i a. 30b/12, 31a/03, 31b/04, 31b/11, 34b/05, 35a/06, 35b/01, 35b/09
şāziyye-i a.+ e 31a/09
- aḥkar** [Ar.] Hakir olan.
a. 01a/10, 36b/02
- aḥşam** [T.] Akşam.
a.+ uñ 37a/01, 37a/05
- aḥlīk** [T.] Aklık, beyazlık.
a. 38a/08
a.+ dur 38a/13
a.+ ı 38b/02
- ‘akreb** [Ar.] Semānın kuzey yarımküresinde görülebilen büyük bir burç.
‘a. 15b/13, 25a/01, 25a/09, 25b/01
‘a.+ dür 24b/07, 25b/07
‘a.+ üñ 19a/05
- ‘aks** [Ar.] Ters, zıt.
‘a.+ i 26b/08, 41a/09
‘a.+ ine 07b/02, 11b/10
- aḥşā** [Ar.] Uzak.
a. 23b/05
- aḥsām** [Ar.] Parçalar, bölümler.
a.+ inuñ 03b/11, 06b/10
- al -** [T.] Ölçmek veya aynını çıkarmak suretiyle tespit etmek; içine sıgdırmak.
a.- duğı 07a/04
a.- up 07a/11
- al-** [T.] Yardımcı fiil.

- irtifā^ʿ a.- asın 14b/01
 irtifā^ʿ a.- duğdan 21b/05
 irtifā^ʿ uñ a.- mağ 13b/11
 irtifā^ʿ a.- mağdan 13a/08
 irtifā^ʿ a.- manuñ 13a/05
 irtifā^ʿ a.- masınuñ 13/09
- ālā** [Ar.] En yüksek.
 nısf-ı ā.+ sına 09a/12
- ʿalāka** [Ar.] İpek iplik.
 ʿa. 07b/11, 08a/06, 08a/07, 09b/08
 ʿa.+ dan 40a/07
 ʿa.+ dur 07a/03
 ʿa.+ sını 13/09
 ħaṭṭ-ı ʿa. 07b/12
- ʿalāmet** [Ar.] İşaret.
 ʿa. 22b/07, 42b/03
 ʿa.+ den 21b/12, 22a/04, 22a/08, 22b/10, 23a/02, 39b/02, 40b/01
 ʿa.+ e 20b/09
 ʿa.+ indendür 38b/03
 ʿa. kılna 39a/11
 ʿa. kılnup 22a/02
- ālāt** [Ar.] Aletler.
 ā.-ı irtifā^ʿ iyenüñ 37a/08
 ā.-ı munğabız 12b/13
 ā.+ ü'l uşurlāb 06b/06
- ʿālem** [Ar.] Dünya.
 mir^ʿ āt-ı ʿā. 07a/02
- ālet** [Ar.] Alet, araç.
 ā. 14a/13
 ā.+ den 21b/05
 ā.+ dür 06b/12, 06b/13
 ā.+ inde 07a/13
 ā.+ lerüñ 01b/02
 ā.-i irtifā^ʿ ya 32b/03
 hazāü'l ā.+ i 04a/05
- alın -** [T.] Belirlenmek; tespit edilmek.
 a.- mağdur 14b/04
 a.- sa 14b/07
 irtifā^ʿ a.- sa 14b/07
- ʿAlī** [Ar.] Yüce.
 ʿA. 01a/10
- alt** [T.] Alt.
 a.+ ina 13a/03
 a.+ nda 10a/13
- altı** [T.] Altı.
 a. 04a/06, 16a/10, 31b/09, 42a/11, 43b/06, 44a/01, 44b/09, 45a/10
 a.+ sı 10a/13, 10b/01
 elli a. 36a/10
 on a. 03a/07, 04b/07, 30b/07
 on a. buçuğ 02a/06

- on a.+ dan 35b/05, 35b/08
otuz a. 02b/06, 06a/06, 24b/10, 40b/04, 41b/11, 44a/13, 44b/08
yirmi a. 05a/09
- altışar** [T.] Altışar.
a. 10a/01
a.+ a 11b/05
- altmış** [T.] Altmış.
a. 19a/02, 19b/01, 19b/02, 22b/11, 23b/02, 23b/07, 29b/06, 29b/07, 29b/10, 34a/12, 36a/06, 36b/09
a. buçuk 15a/13, 15b/03, 18b/06, 18b/08
a. iki 23a/07
a. iki buçuk 36a/11
a. sekiz 40a/07, 41a/13, 41b/07
a. sekiz buçuk 17b/11
a. yedi 25b/09
iki yüz a. bir 44b/01
üç yüz a. 07a/12, 34a/05, 40a/03
üç yüz a.+ a 07b/08
yüz a. 21b/02, 23a/03
yüz a. iki buçuk 45a/07
- a‘māl** [Ar.] İşler.
a.-ı nücūmiyye 06b/12
- Amasya** [] Yer adı.
A.+ nuñ 28a/09
- ‘amel** [Ar.] İş.
‘a. 16a/12, 26b/08, 38a/05, 46a/10
‘a.+ i 28b/03, 32b/04, 32b/10, 41a/09
‘a.+ inde 37a/09
‘a.+ leri 18b/07
‘a. eyledük 15b/01, 40b/03
‘a. eylesek 24b/02
‘a. eyleyüp 36b/03
‘a. olına 19b/05
‘a. olınan 26b/07
‘a. olınsa 26a/04
‘a. olınsun 03a/09
- ‘amele** [Ar.] İşçi.
‘a.-i mübāşeret 03b/05
- ‘āmm** [Ar.] Genel, herkese ait.
‘ā. ola 01b/04
- ammā** [Ar.] Ama, fakat.
a. 01b/10, 08b/08, 08b/09, 10a/02, 10a/05, 10b/08, 12a/09, 14a/09, 16a/07, 18a/04, 19a/06, 19b/09, 23a/04, 23b/03, 24a/07, 26a/03, 27b/01, 27b/04, 29a/07, 29b/11, 30a/01, 30b/04, 31a/11, 31a/12, 31b/01, 32a/10, 34b/02, 34b/13, 38a/06, 38a/12, 39b/04, 40b/04, 41b/12, 42b/13, 43b/02, 44b/11, 45a/01, 45a/03, 45b/04, 46a/09
- aña** [T.] Ona.
a. 01b/08, 07b/12, 11b/08, 34b/12, 35a/01, 38b/11, 44a/10
- ancağ** [T.] Ancak.
a. 08a/13, 37a/10

- anda** [T.] Onda.
a. 42a/06
- andan** [T.] Ondan.
a. 03b/05, 13b/03, 14a/02, 14b/05, 14b/08, 14b/13, 15a/02, 15a/06, 20a/05, 20a/07, 20a/12, 20b/13, 21a/02, 21a/03, 21a/07, 21b/08, 21b/09, 21b/11, 22a/02, 22a/04, 22b/01, 22b/04, 22b/08, 22b/09, 23a/01, 23b/13, 24a/12, 24b/07, 25a/01, 25a/13, 25b/06, 25b/09, 26a/10, 28b/05, 28b/13, 29a/04, 29b/03, 29b/07, 30a/09, 30a/11, 30b/11, 31a/02, 31b/04, 31b/09, 31b/11, 33b/06, 33b/08, 33b/10, 34a/02, 34a/09, 34a/11, 35a/04, 35a/06, 35a/12, 35b/07, 35b/12, 36a/02, 38b/05, 38b/10, 39a/11, 39b/02, 39b/07, 39b/09, 40a/10, 40a/13, 40b/08, 40b/09, 41a/03, 41a/05, 41a/11, 41b/01, 41b/02, 41b/06, 41b/08, 41b/09, 43a/06, 46b/07
- anı** [T.] Onu.
a. 22b/01, 32b/08
- ‘**ankebüt** [Ar.] Usturlabın ana parçasının en üstüne yerleştirilen levhanın adı.
‘a. 11a/11
- anlar** [T.] Onlar.
a. 36b/05, 42b/12
a.+ uñ 08b/10, 37a/04
- anuñ** [T.] Onun.
a. 07a/09, 09a/11, 09b/02, 15a/05, 18a/03, 20a/04, 33a/12, 34a/08, 34b/04, 39a/10, 40a/10
a.+ çün 19b/12, 36a/13
a.+ la 07a/04, 16a/12
- ara** [T.] Ara, mesafe.
a.+ larına 16a/10
a.+ sı 20a/08, 20b/01
a.+ sında 16b/06, 16b/08, 17a/04, 25a/11
- aralık** [T.] Ara, mesafe.
a.+ da 38b/06
- arğa** [T.] Arka.
a.+ sı 13a/10
- arğuri** [T.] Eğri, yanlamasına.
a. 07b/10, 08a/03, 09a/10, 09b/02
a.+ sına 39a/02
- art** [T.] Arka, geri.
a.+ inca (ardınca) 14b/04, 14b/06
a.+ nda 07b/10
- artucağ** [T.] Fazlaca.
a. 35b/11
a.+ dur 41b/13
- artuğ** [T.] Çok, sayıca fazla.
a. 29a/13, 43a/08
a. olmaz 46a/12
a. olsa 27a/10, 31a/13
a. olur 29b/01, 38a/09, 45a/09, 45a/11
a. olursa 26a/12, 26b/09
- ‘**arż** [Ar.] Enlem.
‘a. 02a/01, 02a/06, 02a/10, 02b/02, 02b/03, 02b/10, 02b/11, 02b/13, 03a/04, 03a/06, 10b/07, 28a/01, 28a/02, 28a/04, 28a/05, 28a/06, 28a/08, 28a/09, 28a/10, 28a/11

- ‘a.+ a 01b/12, 03b/04
‘a.+ ı 02a/07, 02a/12, 02b/07, 03a/02, 06b/03, 18a/03, 18b/02, 18b/12, 19a/04, 19a/11, 19b/03, 19b/04
‘a.+ lar 08b/09
‘a.+ ları 27b/11
‘a.+ larını 27b/11
‘a.+ uñ 02a/04, 19b/05
‘a.+ da olduğıuñ 03b/02
‘a.-ı beled “Şehrin enlemi.” 10b/06, 17a/11
‘a.-ı beledi 03a/13, 17b/06, 18a/01
‘a.-ı beledüñ 15a/03
‘a.+ e’l beledi 04a/04, 05a/07
‘a.-ı kevkeb 02b/05
‘a.-ı tamām 17b/04, 18b/10
ḥaṭṭ-ı vetedü’l ‘a. 08a/02, 09b/01, 20b/08
taḥte’l ‘a.+ dan 20b/06
vetedü’l ‘a.+ da 10a/13, 33b/05, 34a/01
- āsān** [Far.] Kolay.
ā. olup 03b/09
- aşl** [Ar.] Asıl, temel.
a. 25b/11, 25b/12, 38b/12
- ‘aşr** [Ar.] İkinci vakti.
‘a. 32a/04, 34b/12
‘a.+ dan 36b/08, 36b/13
‘a.+ dur 36a/12
‘a.+ ı 35b/11
‘a.+ uñ 32a/02, 32a/03, 34b/11, 35a/02, 35a/08
‘a.-ı irtifā‘ uñ 35b/05
‘a.-ı şānī “İkinci namazının kılınabileceği ikinci vaktinin son zamanları.” 35a/01, 36a/07
‘a.-ı şānīnūñ 34b/01
ḥaṭṭ-ı ‘a. “İkinci çizgisi.” 33b/10, 34b/02
ḥaṭṭ-ı ‘a.+ uñ 34a/11
ḥişşe-i ‘a. 34a/13, 36a/07, 36a/09
ḥişşe-i ‘a.+ ı 33b/12, 36b/07, 36b/12
ḥişşe-i ‘a.+ imuz 36b/10
ḥişšetü’l ‘a. 33b/02
ve’l ‘a.+ i 04b/02
- aşağa** [T.] Aşağı, alt.
a. 24a/01, 24b/08, 29a/04, 35a/13, 37b/03, 38a/02, 38b/03, 38b/06, 41a/12, 41b/07, 46a/13
- aşağı** [T.] Aşağı, alt.
a. 08a/02, 14a/09
- ‘aşr** [Ar.] Ona yükseltme; dokuza bir ekleyerek on sayısını elde etme.
‘a. 30b/08, 32a/02, 37a/01, 46b/04
el-bābü’l ‘a. 28a/12
- at** [T.] Hayvan adı.
a. 13a/01
- aṭvel** [Ar.] Pek uzun.
a.+ i 06b/02

- a.-i eyyāmda “En uzun gün.” 37b/08, 38a/10, 46a/04
a.-i nehārda “En uzun gece.” 02a/13, 02b/08, 02b/12, 03a/02
a.-i nehārında 02a/08, 02b/04, 03a/06
- ay** [T.] Yılın on iki bölümünden her biri.
a. 42a/11
a.+ a 42a/11
a.+ larında 18a/06, 18a/08
- aydınlık** [T.] Aydınlık, ışık.
a. 38b/04, 38b/05
a.+ a (aydınlığa) 39a/02
- ‘ayın** [Ar.] Osmanlı alfabesinin yirmi birinci harfi olup “ebced” hesabında yetmiş sayısının karşılığıdır.
‘a. 27a/01, 28a/09, 28a/10
- az** [T.] Az.
a. 14b/04, 16a/07, 37b/04
- a‘zam** [Ar.] Büyük.
‘ulemā‘-yı a. 45b/08
- bāb** [Ar.] Kitapların bölümlerinden her biri.
b. 03b/08, 04a/01, 04a/02, 04a/03, 04a/04, 04a/06, 04a/07, 04a/08, 04a/11, 04a/12, 04a/13, 04b/01, 04b/03, 04b/05, 04b/06, 04b/07, 04b/09, 04b/11, 04b/12, 04b/13, 05a/02, 05a/04, 05a/06, 05a/07, 05a/09, 05a/10, 05b/01, 05b/05, 05b/10, 05b/13, 06a/02, 06a/03, 06a/05, 06a/06, 06a/08, 06a/09, 06a/11, 06a/12, 06b/01, 06b/02, 06b/05, 06b/06
b.+ da 14a/09
b.+ larda 18b/07
b.+ ü’l evvel 03b/13
- ba‘de** [Ar.] Sonra.
b. 25a/03
- bahār** [Far.] Kışla yaz arasındaki mevsim.
b. 18a/06
fazl-ı b.+ nda 15a/12
- baḥş** [Far.] Verme.
b.+ e 12b/09
b.+ ı 34a/05
b.+ ina 11a/09
b. eyle 31b/01
b. eyledük 30a/06, 30a/12, 31b/08
b. eylerler 11a/09, 12b/09
b. iderler 11a/11, 12b/11
b. olunmuşdur 08a/08
b. olmuşdur 34a/06, 34a/07
- bākī** [Ar.] Artan, geri kalan.
b. 17b/05, 18a/01, 18b/01, 18b/11, 19a/02, 36b/01, 43b/07, 43b/12, 44a/08, 45b/01
b.+ yi 18b/11, 19a/02
- barmak** [T.] Parmak.
b. 32b/08
- baş -** [T.] Vücutun ağırlığını verecek bir biçimde ayak tabanını bir yere veya bir şeyin üzerine koymak.
b.- miş 33a/02

- başar** [Ar.] Göz.
b.+uñ 14a/01
- başka** [T.] Başka.
b. 15b/10
b.+ dur 15b/10
- başla** - [T.] Bir işe girişmek, harekete geçmek.
b.- ya 14b/08, 32b/01
- başlu** [T.] Başı olan.
b.+ ca 13a/01
- bayrām** [Far.] Bayram.
b.+ laruñ 45b/07
- ba'zı** [Ar.] Birazı, bir kısmı.
b. 03a/08, 08a/08, 08a/10, 08b/09, 09b/11, 09b/12, 10b/05, 10b/12, 11a/08,
12a/09, 12b/08, 15a/01, 27b/08, 40a/05, 41a/08, 42a/10, 42b/05, 45b/11
b.+ ları 10a/01
b.+ nda 09b/13
b.+ nuñ 29a/09
- bekle** - [T.] Beklemek.
b.- mek 32a/12
- beled** [Ar.] Şehir.
‘arz-ı b. 10b/06, 17a/12
‘arz-ı b.+ i 03a/13, 17b/06, 18a/01
‘arz-ı b.+ üñ 15a/03
‘arže’l b.+ i 04a/05, 05a/07
- belki** [Ar.+Far.] Belki.
b. 32b/01
- belür** - [T.] Belirmek, ortaya çıkmak.
b.- mez 38b/07
- berkenār** [Far.] Kenara yazılan yazı.
b. 12a/10
- berāber** [Far.] Birlikte bulunan, bir arada.
b. 11a/09, 12b/09
b. olduğu 44a/08
- berkit** - [T.] Sağlamlaştırmak.
b.- esin (berkidesin) 03b/05
b.- miş 12a/07
b.- mişdür 12a/05
- beş** [T.] Beş.
b. 04a/04, 07b/05, 27b/01, 27b/03, 33a/11, 38a/10, 43b/09, 44a/03, 44a/04,
44a/06, 45a/10, 46a/06
iki yüz yigirmi b. 44b/01
kırk b. 03a/01, 03a/05, 03b/07, 06b/06, 28b/04, 29b/01, 29b/11, 29b/13, 31a/12
kırk b.+ den 29a/13, 30a/02
on b. 02b/10, 02b/13, 04b/06, 46b/01
on b. buçuğ 03a/03
otuz b. 06a/05, 23a/06
yirmi b. 05a/07
yüz otuz b. 45a/05, 45a/06
- beşer** [T.] Beşer.
b.+ e 11b/04

- beyān** [Ar.] Anlatma, açıklama.
b. 37b/12
b.+ indadır 03b/12, 06b/11, 13a/05, 14a/12, 16b/01, 17a/02, 17a/12, 21b/04, 26a/06, 28a/13, 30b/09, 37a/02, 37a/04, 46b/05
b. idelim 03b/13
b. ider 19b/13, 32a/05
b. itmişlerdür 32a/10
b. olındı 36a/13
b. olınsa 03b/06, 14a/10
- bida**^c [Ar.] Sonradan meydana çıkan şeyler.
b.-ı münkiredendür “Dinden çıkmaya neden olacak davranış.” 42b/06
- bil -** [T.] Bilmek.
b. 14b/09, 19b/11
b.- dük 15b/02
b.- mege 14b/02, 43b/01
b.- menüñ 15a/03, 17a/12, 40b/06
b.- mesi 14a/11, 14a/12, 16b/01, 21b/04, 24a/07, 26a/06
b.- mesinde 32a/10
b.- mesinüñ 03b/12, 21b/04, 26a/08, 29a/11, 31a/06, 33b/02, 39a/06
b.- mesüñ 28a/13
b.- mez 43a/12
b.- üñ 43b/02
b.- ürler 43a/12
- bildür-** [T.] Bildirmek, açıklamak.
b.- mese 13b/08
b.- ür 16a/13
- bile** [T.] Da, de, dahı.
b. 12a/08, 12a/12
- bilin -** [T.] Bilinmek.
b.- mek 08a/11, 19b/04
b.- ür 06b/13
- bilmek** [T.] Bilmek.
b. 16a/06, 17a/01, 18b/03, 30b/09, 40b/13, 44b/07, 45a/12
b.- den 13b/11
- bir** [T.] Bir; eşit, aynı.
b. 01b/04, 03a/08, 03b/07, 06b/12, 07a/05, 07a/08, 07b/11, 08a/03, 08b/06, 08b/13, 09a/06, 09b/01, 10a/09, 11a/09, 11a/10, 12a/03, 12a/07, 12a/10, 13a/01, 13a/02, 13a/07, 13a/11, 13b/09, 14a/02, 14a/03, 14b/07, 15a/06, 15b/05, 19a/04, 20a/04, 20b/06, 21b/08, 22a/02, 22b/06, 23a/10, 23a/11, 24a/09, 24a/10, 25a/12, 25b/03, 25b/09, 28b/06, 29a/05, 29a/07, 30a/03, 31a/05, 32a/08, 32b/08, 33a/03, 33a/05, 33a/08, 33b/08, 34a/08, 34b/10, 34b/12, 35b/04, 36a/02, 37a/06, 37b/06, 37b/07, 37b/10, 38a/13, 38b/06, 39a/11, 39b/07, 40b/09, 41a/03, 41b/01, 41b/08, 42a/11, 43a/08, 43a/13, 43b/01, 43b/02, 43b/09, 43b/12, 43b/13, 44a/02, 44a/07, 44a/10, 45a/01, 45b/04, 45b/09, 46a/05, 46a/07
b.+ den 10b/04, 29a/05, 31a/06
b. buçuğ 27a/09, 27a/10, 27a/12, 27b/07
elli b. 24b/13, 25b/03
iki yüz altmış b. 44b/02
kırk b. 02b/10, 06b/01, 18a/01, 18b/12
kırk b. buçuğ 23a/08

- on b. 04a/13
on b. buçuk 16b/12, 18b/08, 19a/01, 19a/06, 19a/13
on b. buçuktur 18b/05
otuz b. 05b/13, 31a/01, 31a/02, 31a/04
seksen b. 45a/08, 45b/01
yetmiş b. buçuk 18b/13
yirmi b. 04b/13
- bir bir** [T.] Birer birer.
b. 03b/06
- birbiri** [T.] Karşılıklı olarak biri ötekini, öteki de berikini.
b. 07b/10, 14b/04, 14b/06
b.+ nden 08b/12, 09b/10
b.+ ne 12b/02
b.+ ni 09a/10
- birer** [T.] Birer.
b. 10a/03
b.+ e 11b/06
- bir** [T.] Bir tanesi.
b. 01b/07, 03a/10, 07a/10, 09b/10, 11a/01, 28b/02, 32a/11, 34a/05
b.+ dür 19b/06
b.+ nden 09b/10
b.+ ne 11a/01, 38a/11, 38a/12
b.+ nüñ 03a/13, 11b/02, 12a/03
b.+ si 01b/09, 03b/06, 07a/05, 07a/06, 08a/05, 08b/05, 09a/03, 09b/07, 10a/04, 10a/08, 10a/11, 10b/10, 10b/11, 28b/01, 28b/12, 29b/04, 34a/06
b.+ sin 29a/03, 46b/06
b.+ sine 11a/05, 12b/05
b.+ sini 03a/11, 09a/11
b.+ süñ 09b/09, 21a/13
- biz** [T.] Biz.
b.+ üm 26a/05, 26a/06, 26a/08, 26a/11, 26a/13, 26b/02, 26b/03, 26b/09, 27a/06, 27a/08, 27a/09, 27a/11, 27b/06
b.+ ümki 27b/11
- böyle** [T.] Böyle.
b. 14a/05, 26a/12, 26b/03
b.+ dür 37b/01
- bu** [T.] Bu.
b. 01a/10, 01b/06, 02a/08, 02a/12, 02b/03, 02b/07, 02b/11, 03a/02, 03a/06, 03b/09, 06b/09, 07b/12, 09a/06, 11a/13, 12b/09, 14a/13, 18a/13, 18b/07, 18b/11, 19a/02, 19a/08, 19b/02, 19b/05, 19b/08, 23b/08, 23b/11, 24b/12, 25b/04, 25b/10, 27b/08, 32b/01, 34b/01, 34b/07, 34b/08, 35b/03, 36a/12, 36b/01, 36b/03, 36b/04, 37b/11, 38a/09, 38b/06, 38b/08, 38b/09, 38b/12, 41a/08, 42b/10, 43a/09, 43b/03, 43b/04, 44b/03, 44b/11, 44b/12, 44b/13, 45a/01, 45b/05, 45b/07, 46a/13, 46b/03
b.+dur 02a/05, 07b/02, 11b/10, 13/09, 14a/13, 15a/03, 17a/02, 17a/12, 20a/01, 21b/05, 24a/08, 25a/07, 26a/03, 26a/08, 28b/03, 31a/06, 32a/11, 32b/05, 32b/11, 32b/12, 33a/03, 33b/03, 34b/02, 35b/03, 37a/05, 38a/05, 38a/06, 38a/07, 39a/06, 40b/06, 41a/01, 42a/13, 46b/05
b.+ ña 10a/03, 25b/05, 25b/11, 43b/12
b.+ nda 27b/03, 36a/07, 45a/02, 45b/06

b.+ ndan 18a/04, 20b/01, 21a/09, 29a/11, 42a/12
b.+ nı 31b/09, 36b/02
b.+ nlar 03b/01, 12a/02, 16a/02
b.+ nlardur 27b/13
b.+ nlarıñ 10b/09, 15b/09, 16a/01, 21b/04, 39a/05
b.+ nuñ 07b/03, 19a/05, 25a/07, 26a/07, 30a/05, 31b/07, 38b/13, 42b/02, 43a/11,
44a/10, 45a/08
b.+ nuñla 06b/13, 16b/03, 16b/10, 17a/03, 17a/08, 19a/13, 20a/08

buçuk [T.] Yarım.

b. 46a/01, 46a/11
altmış b. 15a/13, 15b/03, 18b/06, 18b/09
altmış iki b. 36a/11
altmış sekiz b. 17b/11
bir b. 27a/09, 27a/10, 27a/12, 27b/07
dört b. 44b/09
elli iki b. 36b/12
elli sekiz b. 27a/08
iki b. 23b/03
kırk bir b. 23a/08
kırk sekiz b. 19a/12
on altı b. 02a/06
on b. 44b/05
on beş b. 03a/03
on bir b. 16b/12, 18b/08, 19a/01, 19a/06, 19a/13
on bir b.+ dur 18b/05
on dört b. 02b/09
on üç b. 02b/01
otuz b. 40b/02
otuz yedi b. 19a/07
sekiz b. 27b/06
toğuz b. 37b/09
üç b. 43b/11
yetmiş bir b. 18b/13
yetmiş iki b. 35a/10, 35b/02
yigirmi b. 30a/13
yigirmi b.+ dan 41b/13
yigirmi dört b. 42a/01
yigirmi yedi b. 45a/06, 45a/13
yüz altmış iki b. 45a/07
yüz on iki b. 36b/11
yüz otuz b.+ dur 44b/02

bu'd [Ar.] Uzaklık.

b.+ ı 17a/05
b.+ nı 17a/01, 17a/10
b.+ e'l kevākibi 04a/04
b.+ e'l kuṭr 06a/05
b.+ e'z zevāl 13b/06, 27b/02

bul - [T.] Bulmak.

b.- duğ 15a/13, 16b/12, 17a/10

Bulğar[T.] Bulgar.

- B.+ uñ 03a/06, 42a/05
- bulm** - [T.] Bulunmak.
b.- a 14b/04
b.- an 17b/03, 17b/12
b.- dı 15a/10
b.- maduđı 42a/05
b.- maduđından 45b/06
b.- mamađa 42a/09
b.- maz 42a/08, 45a/03
b.- ur 19a/01, 30b/02, 30b/06, 31a/07, 31a/12, 32a/02, 33a/04, 43a/10
b.- ursa 40b/12, 41a/07
- burada** [T.] Burada.
b. 32a/11
- burc** [Ar.] Güneşin, gök küre üzerinde yıl boyunca izlediđi yörüngede yaklaşık otuz derecelik yay veya önünden geçmiş gibi görüldüğü, güneş sistemine ait on iki takım yıldızından her biri.
b.+ ı 08a/12
b.+ ınuñ 18b/04, 23a/05
b.+ larında 18a/07, 18a/08
b.+ uñ 11b/03
- burc** [Ar.] Burçlar.
b. 11b/07
mınıřkatü'l felekü'l b. 11b/01
mınıřkatü'l b.+ dan 15a/09
- Bursa** [] Yer adı.
B.+ da 17b/10
B.+ nuñ 28a/05
- büyük** [T.] Büyük.
b. 10a/02
b.+ dür 08b/12, 09a/02
b. olursa 32b/03
- büyüklük** [T.] Büyüklük.
b.+ ine (büyüklüğüne) 07b/06, 11b/09
- cāiz** [Ar.] Yapılması uygun ve yerinde görülen davranıř.
c. degül 45a/01
- cāmi'** [Ar.] Derleyen, toplayan.
c. ola 01b/05
- cānib** [Ar.] Taraf.
c.+ dür 19b/08, 40b/07
c.+ inde 23a/11, 23a/12, 37a/11
c.+ inden 07b/11, 13a/07, 29a/08
c.+ ine 09b/08, 10a/06, 10a/07, 19b/06, 19b/09, 42a/04, 46a/13
c.+ inüñ 37a/13, 37b/03
c.+ üñ 19b/10
c.+ ine kılına 13a/12
- cedi** [Ar.] Ođlak burcu.
c. 11b/12, 15b/08, 33b/13, 34a/10, 39b/13, 40a/12, 45a/04
c.+ de 43b/10, 44a/04
c.+ nüñ 39b/13
medār-ı c. 16b/06

- medārü'l c. 09a/02
- cem'** [Ar.] Toplama, yığma.
c.+ den 18a/13
c. eyledük 19a/08, 19a/13, 44b/01, 45a/07
c. idesin 18a/12
c.-i mesâil-i mühimmeyi 01b/05
- cemî'** [Ar.] Cümle, hep.
c.+ inden 09a/01
c.-i devâiri 09a/01
- cemîl** [Ar.] Güzel.
sevâb-ı c. 36b/06
- cenüb** [Ar.] Güney.
c. 19b/09
- cenübî** [Ar.] Cenüba mensup, güneyde bulunan.
c. 18a/08
c.+ dür 19a/06, 19b/10
c.+ midür 16a/13, 17a/01
c. idelim 19a/04
c. ola 18a/07
c. olduğu 14b/11, 18a/12, 18b/10, 19a/08, 19b/01
c. olur 16b/07, 17a/06
c. olursa 18a/11
gâyet-i c. 18a/11
kutup yıldızının karşısında olanı." 14b/12
- cevzâ** [Ar.] İkizler burcu.
c. 15b/12
- ceyb** [Ar.] Sinüs.
c. 08a/09, 11a/11, 12b/11
c.+ ü'l kıavs 06a/04
kıavsü'l c.+ i 06a/04
mine'l c. 06a/05, 06a/06, 06a/08, 06a/09, 06a/12, 06a/13, 06b/01
- cezîl** [Ar.] Çok, bol.
ecr-i c. "Bol sevap." 36b/06
- Cidde** [] Yer adı.
C. 42a/01
- cihât** [Ar.] Taraflar, yönler.
c.+ ü'l erba' a "Dört taraf." 04b/11
- cihet** [Ar.] Yan, taraf.
c.+ i 04a/03, 04a/04, 17a/01, 19b/05
- cins** [Ar.] Tür, cins.
c.+ dür 01b/07
- cirm** [Ar.] Cisim, hacim.
c.+ i 13b/07, 13b/13, 14a/04, 46a/02
- cümel** [Ar.] Cümleler.
hurûf-ı c. 07b/07
- cümle** [Ar.] Bütün, hep.
c. 01b/05, 36b/04
c.+ si 19b/07
c.+ sinüh 03b/04

- çağ** - [T.] Vurarak sokup yerleştirmek.
ç.- mışları 11a/01
- çekil** - [T.] Sınırı belirlenmek.
ç.- endür 09b/02
ç.- miş 32b/06
ç.- mişdür 09a/09
- Çemkün** [T.] Yer adı.
Ç. 23b/04, 33a/12
Ç.+ de 23b/08
- çepçevre** [T.] Bütün yanlarını kuşatan, çepçevre.
ç. 07a/07, 07a/11, 08a/10, 08b/13
- çevre** [T.] Bir şeyin yakını, etrafı.
ç. 13a/11
- çık** - [T.] Çıkmak.
ç.- ar 46a/03
ç.- mışdur 07a/08, 12b/12
- Çin** [] Çin.
Ç. 23b/03, 33a/11
Ç.+ dür 23b/05, 33a/12
- çiz** - [T.] Çizmek.
ç.- erler 03a/09
ç.- mişlerdür 02a/01
- çizil** - [T.] Çizilmek.
ç.- miş 03b/04
ç.- mişdür 09b/09
- çok** [T.] Çok.
ç. 43b/01
- da** [T.] Da, de, dahı.
d. 43a/08
- dağı** [T.] Da, de, dahı.
d. 01b/09, 01b/10, 02a/01, 02a/02, 03a/08, 03b/07, 03b/12, 06b/13, 07a/02, 07a/05, 07a/06, 07a/10, 07a/12, 07b/04, 07b/08, 07b/09, 08a/01, 08a/03, 08a/05, 08a/11, 08a/12, 08b/05, 09a/03, 09a/06, 09a/09, 09a/13, 09b/01, 09b/04, 09b/07, 10a/04, 10a/05, 10a/08, 10a/11, 10b/02, 10b/06, 10b/10, 11a/04, 11a/06, 11a/07, 11a/11, 11a/13, 12a/01, 12a/10, 12b/04, 12b/06, 12b/07, 13a/10, 13a/12, 14b/10, 15a/02, 15b/05, 15b/06, 16a/01, 16a/05, 16a/08, 16a/13, 17a/01, 18b/03, 19a/04, 19a/05, 19b/05, 19b/07, 20a/10, 22a/01, 22a/11, 22b/05, 22b/13, 23a/10, 23b/10, 24b/04, 24b/11, 25b/03, 27a/07, 27a/12, 27b/11, 27b/12, 29a/07, 29b/12, 31a/04, 31a/12, 32a/08, 32b/09, 33a/04, 33a/11, 34b/08, 35b/04, 36a/08, 36a/12, 36b/01, 36b/02, 36b/05, 36b/06, 37a/02, 37a/07, 37a/10, 37b/01, 37b/05, 38a/06, 38a/08, 38b/03, 38b/12, 38b/13, 39a/09, 40b/02, 41a/09, 41b/04, 42a/04, 42a/09, 42a/10, 43a/04, 45b/07, 46a/04, 46a/12, 46a/13, 46b/02, 46b/11
- dâhil** [Ar.] İç, içeri.
d.+ inde 17a/05
- dağve** [Ar.] Güneş'in ufuktan henüz yükselip yayılmaya başladığı zaman, ilk kuşluk vakti.
d. 44a/02, 44a/05
d.-i kübrā "Kaba kuşluk." 43a/10, 43b/06, 43b/10, 43b/13, 44a/05, 44b/03
d.-i kübrāya 43a/05, 44b/04, 44b/06, 44b/10, 45a/10, 45a/12, 45b/02
- dâima** [Ar.] Her vakit.
d. 27a/09, 27a/11, 33a/07, 33a/09, 33a/13, 43b/03

- dāir** [Ar.] Güneş'in doğu ya da batı noktalarından olan uzaklığı.
d. 21b/03, 22b/05, 23a/04, 23a/06, 23a/08
d.+ dür 09b/11
d.+ i 21b/13, 22a/09, 32a/04
d.+ ümüz 26b/11
d.-i keşire 03a/10
fażl-ı d. 21b/04, 22b/12, 23a/07, 23a/11, 23b/02, 26a/05, 26a/07, 26b/06, 26b/07,
27a/05, 27a/13, 27b/02, 27b/05
fażl-ı d.+ i 22a/06, 26b/04, 27a/10
fażl-ı d.+ inden 26a/13
fażl-ı d.+ lerinden 23a/13
fażl-ı d.+ ümüz 27a/02
fażlü'd d. 04a/11, 06a/09, 23a/09
fażlü'd d.+ i 04a/08, 23a/12, 26b/13
ma'rifetü'd d. 06a/08
ma'rifetü'd d.+ i 04a/07
ve'd d.+ i 04b/02
- dāire** [Ar.] Çember.
d. 08b/11, 08b/13, 10a/05
d.+ den 07a/08, 11b/12
d.+ dür 09a/04, 09b/08, 11b/01
d.+ sidür 10a/05
d.+ sinden 32a/07
d.+ sinüñ 32b/05
d.+ ye 09a/02, 09a/07
d.-i mu'addilü'n-nehār "Hatt-ı istiva; ekvator dairesi. Yer merkezinde dönme eksenine
dik olan düzlemin yer yuvarlağı ile ara kesiti." 09a/08
- dakika** [Ar.] Dakika.
d. 25b/13, 26a/01, 32a/08, 46a/03, 46a/05
d.+ dur 02a/11, 02b/02, 02b/06, 02b/10, 03a/01, 03a/05, 28a/06, 28a/07, 28a/11,
28a/12
- dal** [Ar.] Osmanlı alfabesinin onuncu harfi olup "ebced" hesabında dört sayısının karşılığıdır."
d. 08b/04
- dār** [Tr] Önüne geldiği kelimelere "yer, mekan, mahal" anlamı katan söz.
d.+ ü's-selām ider 01b/01
- de** [T.] Da, de, dahı.
d. 16a/06, 18a/12, 19a/08, 19a/13, 27a/11, 27b/09, 29b/13, 38a/10, 46a/6
- degin** [T.] Değın; kadar.
d. 14a/05, 14b/13, 32a/13, 36b/13, 38b/07, 43a/05, 46a/05
- degül** [T.] Değil.
d. 30a/01, 45b/04
d.+ dür 09b/12, 10a/05, 18a/05, 19b/11, 29a/12, 33b/03, 43a/06, 43b/13, 45a/01
- dek** [T.] Değın; kadar.
d. 10b/04, 13b/02, 44b/12
- del -** [T.] Delmek.
d.- üp 12a/08
- delük** [T.] Delik.
d. 12a/10
d.+ i (delügi) 11a/02, 12b/02

- d.+ ine 13a/02
d.+ lerinden 14a/04
d.+ lerine 11a/03, 12b/03
d.+ üm 12a/11
- delv** [Ar.] Kova burcu. On iki burçtan birinin adı olup Güneş, eski ocak ayının sekizinci günü bu burca girer.
d. 16a/01
ḳable'd-d. 05b/07
- denil** - [T.] Söylenmek.
d.- mesün 27b/12
d.- miş idi 06b/11
- depe** [T.] Tepe.
d.+ si 14a/05
d.+ siyle 14a/01
- derbān** [T.] Yıldız ibresi.
d.+ ü'l kevākib 12a/01
- derecāt** [Ar.] Dereceler.
d.+ a 07b/08
d.+ dan 24a/13
d.+ ndan 34b/03, 35a/11
d.+ ıyla 08a/12
d.-ı eczā' ları 11b/03
d.-ı irtifā' 13a/07
- derece** [Ar.] Derece.
d. 02a/03, 02a/10, 02a/11, 02b/02, 02b/06, 02b/10, 03a/01, 03a/05, 13b/04, 14a/08, 15a/05, 15a/10, 15a/13, 15b/08, 15b/10, 16a/04, 16a/11, 17b/03, 17b/09, 17b/12, 18a/01, 18a/02, 18b/10, 18b/12, 19a/01, 19a/03, 19a/09, 19a/12, 19b/01, 19b/03, 20a/03, 20a/09, 20b/02, 20b/04, 21a/01, 21a/05, 21a/09, 21a/10, 21a/12, 21b/01, 21b/02, 21b/07, 21b/13, 22a/05, 22a/11, 22a/13, 22b/02, 22b/05, 22b/06, 22b/11, 23a/03, 23a/05, 23a/06, 23a/07, 23b/03, 23b/07, 23b/08, 24b/01, 24b/05, 24b/13, 25b/03, 25b/11, 25b/12, 26a/02, 27a/02, 27a/03, 27a/04, 27a/06, 27a/09, 27a/10, 27a/12, 27b/01, 27b/02, 27b/03, 27b/04, 27b/05, 27b/06, 27b/07, 28a/07, 29a/02, 29b/06, 29b/07, 30a/09, 30b/13, 31a/10, 31b/05, 31b/12, 31b/13, 33a/08, 33a/11, 33b/07, 33b/11, 34a/12, 34b/04, 35a/07, 35a/12, 36a/01, 36a/06, 36b/09, 36b/12, 37b/09, 37b/11, 38a/11, 39a/10, 39b/01, 39b/03, 39b/10, 40a/02, 40a/07, 40a/09, 40b/02, 40b/04, 40b/12, 41a/02, 41a/07, 41a/13, 41b/03, 41b/08, 41b/11, 43a/08, 43b/07, 44a/04, 44a/07, 44a/10, 44b/02, 44b/03, 44b/05, 44b/08, 44b/09, 45a/01, 45a/05, 45a/06, 45a/07, 45a/08, 45b/01, 45b/04, 45b/05, 45b/09, 45b/13, 46a/06, 46b/01
d.+ de 25a/12, 25b/09, 40b/08
d.+ den 17b/04, 17b/13, 26a/01, 29b/01, 35b/10, 38a/09, 40a/09, 41a/06, 45a/08, 45a/11, 45b/01
d.+ dür 02a/06, 16a/10, 17b/10, 17b/11, 18b/06, 19a/06, 19a/07, 22b/07, 23a/09, 23b/02, 25b/05, 27a/01, 27a/08, 28a/01, 28a/02, 28a/03, 28a/04, 28a/05, 28a/06, 28a/07, 28a/08, 28a/09, 28a/10, 28a/11, 28a/12, 35a/10, 36a/08, 36a/10, 36a/11, 36b/11, 42a/01, 42a/03, 44a/13, 45a/13, 46a/04
d.+ ler 32b/13
d.+ nūñ 16b/04, 22a/01
d.+ sinūñ 30a/03
d.+ ye 07a/12, 08a/08, 09b/13, 10a/01, 10a/03, 14b/07, 40a/03, 40a/05, 46a/01

- d.+ yi 19b/02
d.+ yle 44b/01
d.-i nazîri 39b/05
d.-i şems 08a/11, 14a/12, 15a/03, 15a/11, 15b/02, 15b/04, 16a/05, 16b/02, 16b/05,
20a/01, 20a/05, 20a/10, 20b/07, 21a/02, 21b/06, 21b/09, 22a/03, 22a/06, 24a/05,
25b/06, 40b/06, 40b/09, 41a/01, 41a/04, 46b/05, 46b/08
d.-i şemsün 24a/01, 24a/08, 24a/11, 25a/13, 33b/05, 33b/09, 34a/09, 39a/08, 39a/13,
39b/05, 39b/08, 40a/11
d.+ tü'ş şems 04a/02
- dertmend** [Far.] Yoksul.
d.+ leri 43a/01
- devā'ir** [Ar.] Daireler.
d.+ i 06b/10
d.+ üñ 03b/11
cemī' -i d.+ i 09a/01
- devr** [Ar.] Dönme, bir şeyin etrafını dolaşma.
d.+ inüñ 32a/06
d. eylemek 11b/10
d. eylemekdür 11b/11
d. eyler 10b/13, 12b/01
d. eyleyüp 09a/01
d. itdük 22b/13
d. itdürdük 22b/08
d. itdürüp 39b/08
d. olına 13a/13, 21b/09, 22a/02, 39a/12
d. olunca 22a/07
- di -** [T.] Demek, söylemek.
d.- dük 15b/03, 16b/13, 40b/02
d.- dükleri 19b/08, 35b/03
d.- mek 07a/01
d.- mekdür 07a/01, 39a/12
d.- mekle 01b/02, 23b/04
d.- mişler 45b/11
d.- mişlerdür 38b/07, 42b/06
d.- r 12b/07, 37b/12
d.- rler 01b/08, 07a/02, 07a/10, 07b/03, 07b/09, 07b/12, 07b/13, 08a/01, 08a/03,
08a/04, 08a/05, 09a/02, 09a/03, 09a/05, 09a/06, 09a/08, 09a/09, 09a/12, 09a/13,
09b/01, 09b/03, 09b/04, 09b/05, 09b/06, 09b/07, 10a/01, 10a/02, 10a/03, 10a/07,
10a/08, 11a/03, 11a/04, 11a/06, 11a/07, 11a/10, 11a/13, 11b/13, 12a/01, 12b/03,
12b/04, 12b/06, 12b/10, 12b/11, 13a/01, 14b/02, 16a/07, 25b/06, 25b/11, 34b/07,
34b/13, 35a/02, 37b/13, 38a/05, 38a/12, 38b/08, 38b/12, 39a/02, 39a/05
d.- yü 11b/12, 12a/06, 14b/02, 29a/09, 29a/11, 37b/12, 38a/03, 39a/01, 39a/03,
43a/03
- dikkat** [Ar.] Dikkat.
d. 14b/02
d.+ le 32a/12
d. eylemek 14b/05
d. idüp 14b/01
d. olunmağıla 33a/04
- dile -** [T.] Dilemek, istemek.

- d.- dim 01b/01
d.- rsen 40b/13
d.- seň 13b/11
- Dımıřk** [Ar.] řam.
D. 26a/12
D.+ de 27a/05, 27b/01, 27b/02, 27b/03, 36a/10
D.+ üñ 27a/01, 27a/04, 28a/10
- dokuz** [T.] Dokuz.
d. 04a/11
on d. 04b/11
otuz d. 06a/11
yirmi d. 05b/05
- dön** - [T.] Kendi eksenini üzerinde veya başka bir řeyin dolayında hareket etmek.
d.- er 11b/10
d.- mesün 12a/08, 12a/12
- döndürmek** [T.] Döndürmek.
d.- den 12a/05
- dördüncü** [T.] Dördüncü.
d. 33a/02
- dört** [T.] Dört.
d. 04a/03, 04b/05, 34a/06, 35b/04, 38a/09, 40a/04, 42a/02, 42a/03, 44a/03,
44a/06, 44a/09, 45b/09
d.+ den 35b/01
d.+ ini (dördünü) 32a/10
d. buçuđ 44b/09
elli d. 45b/01
kırđ d. 06b/05
on d. 30b/01, 30b/03
on d. buçuđ 02b/08
otuz d. 06a/05, 32a/01
yigirmi d. 02a/11, 24b/04, 31b/07, 31b/12
yigirmi d. buçuđ 42a/01
yirmi d. 05a/06
yüz d.+ i 30b/06
yüz kırđ d. 30a/05, 30a/12, 31b/01, 31b/08
yüz kırđ d. üçe 30b/02
- duā'** [Ar.] Allah'a yalvarma, niyaz.
đayr-ı d.+ dan 03b/09, 36b/05, 43b/04
- duđul** [Ar.] İçeri girme, içine girme.
d.+ ı 04b/03, 37a/06
- đutıl** - [T.] Yardımcı fiil.
muđkem d.- a 13a/10
- dürlü** [T.] Türlü, çeřitli.
d.+ dür 01b/10, 28a/13, 34a/05, 38a/11
- dürüst** [Far.] Doğru, düzgün.
d. 43a/06, 45b/04, 45b/05
d.+ dür 38b/09, 43a/05, 43a/09, 43b/08, 45a/02
- düz** - [T.] Düzmek.
d.- müřler 01b/13
- ecr** [Ar.] Sevap.

- e.-i cezîl 36b/05
- eczâ**^ç [Ar.] Parçalar, kısımlar.
e.+ sı 23b/11
e.-i hücre 07b/09, 22a/09, 25b/02, 40a/03
e.-i hücrede 39b/06
e.-i hücreden 20a/03, 20a/07, 20a/13, 20b/13, 21a/08, 21b/07, 21b/12, 22a/05, 22a/13, 22b/11, 23a/02, 24b/13, 33b/07, 33b/11, 34a/02, 36a/01, 39a/09, 39b/03, 40a/01, 40a/06, 40b/11, 41a/02, 41a/06, 41a/12, 41b/07
e.-i hücredür 25b/08
e.-i hücrenüñ 07b/05, 34a/04
e.-i irtifâ^ç 13a/13
e.-i irtifâ^ç dan 13b/04, 14a/07
e.-i muqanţarâtdan 16a/06, 21b/10, 23b/11
e.-i sâ^ç at-i leyl 24b/03
e.-i sâ^ç at-i nehâr 24b/01
e.-i sâ^ç at-i zamâniyye 24a/07, 25a/05
e.+ ü's sâ^ç at 04a/10
e.-i şems 24b/02
e.-i ta^ç dîl 25b/06
e.-i ta^ç dîli 25b/12
e.-i ümm 07b/09
e.-i zılldan 35a/04
e.+ ü'z zıll 08b/05
derecât-ı e.+ ları 11b/03
- Edirne** [] Yer adı.
E.+ de 17b/09
E.+ nüñ 28a/02
- eger** [T.] Eğer.
e. 11b/03, 11b/04, 11b/05, 13b/07, 15a/08, 16b/05, 16b/07, 17a/05, 17b/01, 18a/04, 18a/09, 18a/11, 20b/02, 22a/06, 23b/13, 24a/05, 24b/02, 25a/06, 26a/01, 26a/11, 26b/01, 26b/07, 26b/11, 28b/08, 29a/13, 30b/01, 31b/07, 32a/08, 32b/08, 33b/04, 40a/03, 40a/04, 40b/13, 42b/08, 42b/09
- ehl** [Ar.] Sahip, bir işte maharetli.
e. 01b/10
- ekâlîm** [Ar.] İklimler.
e. 08b/10
e.-i seb^ç adur 01b/11
- ekşer** [Ar.] En çok, daha ziyade.
e. 06b/12, 14b/10, 43a/10
e.+ i 19b/11
- eksücek** [T.] Eksik.
e. 17a/09, 29a/05, 35b/01, 35b/05, 35b/07, 35b/09
- eksük** [T.] Eksik.
e. 25a/04, 26b/11
e.+ dür 26a/01, 27a/09
e. ola 29a/13
e. olsa 23a/13, 30a/02
e. olursa 26b/02
- eksül** - [T.] Eksilmek.
e.- e 33a/03

- e.- mege 14b/08, 32b/01
- el** [T.] El.
e.+ üñle 13a/10, 13b/12
e.+ iyle 13a/12
- el-‘alāka** [Ar.] İpek iplik.
e. 07a/02
- el-bāb** [Ar.] Kitapların bölümlerinden her biri.
e.+ ü'l evvel 13a/04
e.+ ü'l hādī 30b/08
e.+ ü'l hāmīs 17a/10
e.+ ü'l ‘aşr 28a/12
e.+ ü'r rābi‘ 16b/13, 46b/03
e.+ ü's sābi‘ 21b/03
e.+ ü's sādīs 19b/12
e.+ ü's şāliş 16a/12, 37a/01
e.+ ü's şāmin 23b/09
e.+ ü's şānī 14a/10, 32a/02
e.+ ü't tāsī‘ 26a/04
- el-feres** [Ar.] Semānın kuzey yarımküresinde Keykāvūs ile Elfāris burçları yakınında parlak yıldızlardan müteşekkil bir burç.
e. 12b/13
- el-fülūs** [Ar.] Feresin şebekeyi tutmaması için altına koyulan yassıca halka.
e. 13a/02
- el-Ḥakānī** [Far.+Ar.] Hakan ile ilgili, hakana mensup.
e.+ ü's Selīmī 01a/11
- el-ḥücre** [Ar.] Göz, odacık.
e. 07a/10
- el-‘iḏāde** [Ar.] Usturlabın sırtı üzerine konulmuş, mihver veya meyil etrafında dönen bir nişan cetveli olup, yıldızların yüksekliğini ölçmeye yarar.
e. 12a/12
- el-kuṭb** [Ar.] Dünya yuvarlağının ekvatorundan en uzak olan ve yer ekseninin geçtiği varsayılan iki noktasından her biri.
e. 12b/11
- el-kürsī** [Ar.] Arş-ı a‘zam’ın altında bir düzlükte olan, levh-i mahfuzun bulunduğu yer.
e. 07a/06
- elli** [T.] Elli.
e. 17b/10, 31a/09, 36a/10
e. altı 36a/10
e. bir 24b/13, 25b/03
e. dört 45b/01
e. iki 17b/10
e. iki buçuk 36b/12
e. sekiz 25a/12
e. sekiz buçuk 27a/08
e. toktuz 23a/09
e. yedi 22b/07
- el-māsike** [Ar.] Çivi ile levhayı deldikten sonra şebekenin dönmemesi için çiviye geçirilen parça.
e. 12a/06
- el-merī** [Ar.] Zamanı bulmaya yarayan parça.

- e. 11b/12
el-muḳaṭṭarāt [Ar.] Ufka paralel olan yükseklik daireleri.
e. 09b/07
el-muḳkaddimet [Ar.] Başlangıç, giriş.
e. 06b/08
el-Muvakkıt [Ar.] Vakti tayin eden kimse.
e. 01a/11
el-müdir [Ar.] İdare eden.
e. 12a/04
el-ufḳ [Ar.] Gözlemcinin bulunduğu noktadan yere çizilen teğet düzlemin gökküresi ile ara kesiti.
e. 10a/04
el-‘urve [Ar.] Kulp.
e. 07a/05
emr [Ar.] İş buyurma, buyruk.
e.+ de 42b/10
emsāl [Ar.] Örnekler.
e.+ i 16a/01
erba‘a [Ar.] Dört.
e. 04b/10
cihātü’l e. 04b/12
eşābi‘ [Ar.] Parmaklar.
e.+ dür 28b/08, 34b/09
e. olan 28b/10
esāmī [Ar.] Adlar.
e.+ leri 06b/10
esed [Ar.] Arslan burcu.
e. 15b/12
ḳable’l e. 05b/08
eşer [Ar.] Nişan, iz.
e. eylesün 13a/03
esfel [Ar.] Aşağı.
nışf-ı e.+ ine 09a/13
es-sumūt [Ar.] Güney açısı.
e. 10b/10
eşref [Ar.] Şerefli, onurlu.
e. 06b/13
evḳāt [Ar.] Zamanlar.
e.+ te 15a/01
evvel [Ar.] Önce.
e. 04b/04, 10a/04, 13b/12, 15b/04, 21b/05, 23b/10, 25b/07, 32b/02, 34b/12,
36a/10, 37a/05, 41a/10, 42a/13, 43b/08, 43b/10, 44a/02, 45a/02, 45b/05, 46b/02
e.+ i 10b/03, 15b/04, 15b/09, 15b/11, 15b/12, 15b/13, 16a/01, 22b/09, 22b/13,
34a/13, 36a/03, 36a/07
e.+ idür 25a/09, 25b/01, 34a/10, 39b/13, 40a/12
e.+ i imiş 15b/02
e.+ inde 11b/12, 16b/09, 17b/07, 18b/04, 19a/05, 20b/11, 22a/10, 22b/02, 23a/05,
23b/01, 23b/06, 24b/03, 24b/09, 25a/08, 33b/13, 36a/09, 36b/09, 39b/12, 41a/10,
41b/12, 42a/02, 42a/06, 44a/12, 45a/04, 46b/12
e.+ inden 35a/07, 35a/09, 35b/10, 40b/03

e.+ ine 15b/06
e.+ ini 16b/09, 20b/12, 21a/06, 22a/11, 25a/01, 34a/01, 35b/12, 39b/13, 41b/01,
41b/05, 41b/09, 46b/13
e.+ inüñ 16b/12, 21a/10, 34a/13, 35b/11, 36a/06, 36b/10, 40b/01, 41b/04, 41b/11
e.+ iyle 15b/08
e. olur 33a/09, 33a/11, 33b/01
bābü'l e. 03b/13
el-bābü'l e. 13a/04
fecn-i e. 38a/11, 38a/12
iqlim-i e.+ üñ 02a/05

evvelā [Ar.] Evvela.

e. 06b/11, 13a/06, 14a/13, 17a/12, 20a/01, 22a/11, 26a/08, 32a/05, 37a/05,
39a/06

evvelki [Ar.+Far.] Önceki.

e. 07a/06, 20a/08, 20b/01, 20b/03, 20b/09, 21a/09, 22b/04, 24a/13, 24b/06,
25a/03, 33b/10, 34a/12, 36a/05, 40a/13
e.+ si 07a/03, 08b/11

eyle - [T.] Yapmak, etmek; yardımcı fiil.

e.- miş 37b/02
e.- rler 12a/11
e.- yen 36b/03
e.- yesin 03b/06
‘amel e.- dük 15b/01, 40b/03
başş e. 31b/02
hareket e. 33b/09
nażar e. 31b/04, 33b/06
nişān e. 33b/08
vaż e. 31b/04, 33b/06
nişān e.- di 41b/01
kaţ e.- diyse 13b/05, 14a/08, 20a/08, 20a/13, 29b/04, 30a/05, 30b/13, 31b/05, 34b/06,
36a/01
gurüb e.- dügi 37a/08
iktizā e.- dügi 10b/06
kaţ e.- dügi 24a/13
başş e.- dük 30a/06, 30a/12, 31b/08
cem e.- dük 19a/08, 19a/13, 44b/01, 45a/07
farz e.- dük 31b/09
hıfz e.- dük 25a/01
kısmet e.- dük 25b/13, 30b/03
naşş e.- dük 27a/04
nażar e.- dük 16b/10, 17a/03, 17a/08, 20b/13, 21a/04, 21a/08, 22a/04, 22a/12, 22b/04,
22b/10, 23a/01, 24b/07, 24b/13, 25a/03, 29a/04, 29b/03, 29b/08, 30a/10, 31a/03,
31a/09, 31b/11, 34a/02, 34a/11, 35a/13, 36a/05, 40a/01, 40a/13, 40b/10, 41a/12,
41b/02, 41b/06, 41b/10
nişān e.- dük 21a/02, 22b/07, 36a/02, 40a/10, 40b/09, 41b/08
taż if e.- dük 21b/01
taleb e.- dük 15a/13
tarh e.- dük 21a/12, 36b/12, 45b/01
vaż e.- dük 16a/10, 20b/13, 29a/04, 29b/03, 29b/07, 30a/04, 30a/09, 31a/02, 31b/11,
34a/02, 35a/12, 35b/09, 35b/13, 40b/07, 41a/11, 41b/06

ziyāde e.- dük 35b/05, 35b/06
gurüb e.- dükden 38a/01
mahrüm e.- mege 42b/13
tertüb e.- mege 03b/08
devr e.- mek 11b/10
diḳḳat e.- mek 14b/05
mişāl e.- mek 43b/01
niyyet e.- mek 44b/13, 45b/04
şavm-i niyyet e.- mek 37a/04
ta^c dīl e.- mek 16a/07
ta^c yīn e.- mek 16a/06
devr e.- mekdür 11b/11
ziyāde e.- mekdür 34b/12, 35a/01
ta^c dīl e.- mesi 25a/07
gurüb e.- mesidür 37a/07
eşer e.- mesün 13a/04
gurüb e.- meyince 37a/13
ḳaṭ^c e.- miş 21a/01, 21a/09, 22b/01, 25a/01, 29a/06, 29b/09, 35b/02, 40a/02, 40a/08,
41a/13, 41b/08
ḳaṭ^c e.- mişdür 30a/11
naḳş e.- mişlerdür 13a/07
devr e.- r 10b/13, 12b/01
kiḫāyet e.- r 16a/12
baḥş e.- rler 11a/09, 12b/09
resm e.- rler 03a/10, 08a/13
iḳtizā e.- rse 10b/07
amel e.- sek 24b/02
naẓar e.- sün 20a/13
nişān e.- ye 15a/06
risāle e.- yem 01b/04
ihāṭa e.- yen 07a/07
ihtimām e.- yenler 37a/09
naẓar e.- yesin 24a/12
nişān e.- yesin 25a/13, 25b/04, 34a/09
tarḥ e.- yesin 36b/08
devr e.- yüp 09a/01
amel e.- yüp 36b/03

eymen [Ar.] Sağ taraftaki.
nişf-ı e.+ ine 09b/03

eyser [Ar.] Sol taraftaki.
nişf-ı e.+ ine 09b/03

eyyām [Ar.] Günler.
sāir-i e. 43b/12
aṭvel-i e.+ da 37b/08, 38a/10, 46a/05
iḳşār-ı e.+ da 45a/04, 46a/01, 46a/09

fāide [Ar.] Fayda.
f.+ si 01b/04

fakīr [Ar.] Fakir.
f. 36b/04
f.+ i 03b/09, 43b/04

- farq** [Ar.] Fark.
f. olmsun 10b/08
- farz** [Ar.] Lüzumlu, gerekli olan şey.
f. eyledük 31b/09
- Fās** [T.] Yer adı.
F. 33a/10, 33a/13
- fażl** [Ar.] Fazla, ziyade.
f. 15a/07, 26b/11, 27a/02
f.+ a 26a/13, 26b/03
f.+ da 15a/11
f.+ dan 15a/07
f.+ ı 26b/10
f.+ ına 16a/04
f.-ı bahārında 15a/12
f.-ı dāir “Gündüz, Güneş’in zeval vakti ile arasında; gece ise gece yarısı ile arasında olan zaman farkı.” 21b/04, 22b/12, 23a/06, 23a/10, 23b/02, 26a/05, 26a/07, 26b/06, 26b/07, 27a/05, 27a/13, 27b/02, 27b/05
f.-ı dāiri 22a/06, 26b/04, 27a/10
f.-ı dāirinden 26a/13
f.-ı dāirlerinden 23a/13
f.-ı dāirümüz 27a/02
f.-ı rub‘ da 15b/03
f.-ı şayfda 15b/05
f. olma 26a/10
f.+ ü’ d dāir 04a/11, 06a/09, 23a/09
f.+ ü’ d dāiri 04a/08, 23a/12, 26b/12
nışf-ı f.+ uñ 21a/05
- fażla** [Ar.] Çok.
nışf-ı f.+ sı 20a/09
nışf-ı f.+ yı 19b/13
- fecr** [Ar.] Sabaha karşı, ufkun gün doğusu tarafından görünen aydınlığı, tan yerinin ağarması.
f. 37b/12, 38a/11, 39b/04, 40b/13, 41b/04, 42a/01, 42a/08
f.+ dūr 38b/12
f.+ e 38b/08
f.+ üñ 37a/02, 39a/02, 40b/03
f.-i evvel 38a/11, 38a/12
f.-i şānī 38a/12, 38b/11, 39a/01
ḥaṭṭ-ı f. 41b/09
ḥişşe-i f. 42a/03, 44a/13, 45a/06, 45a/13
ḥişşe-i f.+ i 39b/11, 41a/07, 41b/12, 44b/08
ḳavs-i f. 41a/05
ve’l f.+ i 04b/04
- felek** [Ar.] Gökyüzü, semā.
mıntıkatü’l-f.+ ü’l burūc 11b/01
- ferāmüş** [Far.] Unutma, hatırdan çıkma.
f. itmeyeler 03b/09, 36b/05, 43b/04
- feres** [Ar.] Semānın kuzey yarımküresinde Keykāvüs ile Elfāris burçları yakınında parlak yıldızlardan müteşekkil bir burç.
f. 12b/13, 13a/03

- f.+ üñ 13a/03
- fitır** [Ar.] Ramazan ayının sonu.
‘id-i f.+ dan “Ramazan bayramı.” 45b/11
- fi-zevāl** [Ar.] Öğle vakti.
f. 34b/07, 35a/05
f.+ ü’z-zevāl 34b/08, 35b/03
- fukahā** [Ar.] Fıkıh ilminin üstadı.
f. 34b/07, 38b/11
f.-i kirām 38b/01
- ğarb** [Ar.] Batı.
ğ.+ ı 36a/04
- ğarbī** [Ar.] Batı ile ilgili.
ğ. olur 13b/07
- ğāyet** [Ar.] Çok, fazla.
ğ. 18b/09, 32b/10
ğ.+ de 10a/10
ğ.+ den 18b/09, 19a/01
ğ.+ inden 18a/10
ğ.+ iyle 18a/12, 43b/05
ğ. olur 37b/05
ğ.-i cenūbī 18a/10
ğ.-i irtifā[‘] 14a/11, 15a/05, 15b/03, 15b/05, 15b/07, 16a/02, 17b/03, 18b/13, 19a/07, 19a/12, 35a/11
ğ.-i irtifā[‘] da 15a/12
ğ.-i irtifā[‘] dan 14a/11, 15a/02, 17a/11
ğ.-i irtifā[‘] ı 14b/09, 14b/10, 17a/13, 18b/06, 34b/04
ğ.-i irtifā[‘] ını 32a/12
ğ.-i irtifā[‘] ları 15b/09
ğ.-i irtifā[‘] muz 17b/08, 35a/09
ğ.-i irtifā[‘] uñ 34b/06, 35b/02
ğ.+ ü’l irtifā[‘] 04a/01, 04a/05, 17b/13
ğ.+ ü’l irtifā[‘] ı 18a/02
mine’l ğ. 04a/02
- ğā’ib** [Ar.] Görünmeyen, yok olan.
ğ. 42a/08
ğ. olduğdan 38a/07
ğ. olması 38a/04
- ğaym** [Ar.] Bulut.
ğ. 13b/08
- ğayri** [Ar.] Ayrı, başka.
ğ. 10b/09, 30a/01
ğ.+ dur 09b/10
ğ.+ şehirlerüñ 26a/05
- geç -** [T.] Geçmek.
g.- dikde 46a/06
g.- dikden 45b/12
g.- e 32b/08, 43b/11, 44a/04, 44a/05, 44a/07, 44a/10, 45b/09
g.- en 32a/04, 46a/10
g.- endür 09a/11
g.- er 23b/08

- g.- erse 32b/09
g.- inceye 14b/13
g.- mek 45b/13, 46a/02, 46b/02
g.- mekle 33a/01
g.- meye 32b/01
g.- meyince 46a/12
g.- miş 24a/04, 24a/07, 24b/10, 24b/11
g.- mişdür 07a/06, 18b/07, 23b/10, 27b/04
g.- mişlerdür 10b/12
g.- üp 13b/01, 14a/04, 43b/07, 43b/09, 44a/01
- geçür** - [T.] Geçirmek.
g.- ürler 12a/08
- gel** - [T.] Gelmek; yardımcı fiil.
g.- di 15b/02, 32a/11
g.- dük 06b/08, 27b/09
g.- ince 20b/04, 21b/12, 22a/03, 22a/04, 22a/07, 22a/08, 22b/09, 22b/10, 23a/01, 23a/02, 24a/12, 25b/10, 33b/11, 34a/12, 36a/06, 39b/03, 40b/01, 40b/11, 41b/03, 41b/10, 46b/09
g.- mez 15b/09
g.- se 14b/03
g.- üp 32b/07
g.- ür 27a/07
râst g.- enler 15b/10
râst g.- ür 15b/06, 15b/08
râst g.- ürse 16a/04
- gerek** [T.] Gerek.
g.+ dür 03b/06, 14a/10, 14b/04, 14b/05, 16a/07, 23b/01, 27a/11, 27b/06, 27b/07, 32b/11, 33a/07, 37b/04, 38a/08, 42a/05, 42a/10, 42b/11, 43a/08, 45b/13, 46a/02, 46b/02
g.+ sin 32a/13
- gerü** [T.] Geri.
g.+ sinde 33a/04
- getür** - [T.] Getirmek.
g.- dük 21a/07, 41b/02
g.- esin 16b/02
g.- esüñ 20a/12
g.- üp 16b/10, 17a/03, 17a/08, 20a/11, 20b/03, 25a/03, 25b/01, 25b/08, 40b/10, 41a/02, 41b/09
- gibi** [T.] Gibi.
g. 02a/07, 02a/08, 02a/13, 02b/04, 02b/07, 02b/12, 03a/02, 03a/06, 13b/09, 15b/11, 15b/12, 15b/13, 16a/01, 17b/03, 18a/07, 18a/09, 26a/12, 26b/03, 29a/07, 37b/07, 46a/10
- gice** [T.] Gece.
g. 44a/08
g.+ de 43a/04
g.+ lerde 42a/07
- gider** - [T.] Ortadan kaldırmak, yok etmek.
g.- dük 17b/13, 18a/03
- gir** - [T.] Yardımcı fiil.
vaqtini g.- miş 32b/02

- git** - sakbından g.- ünceye 13b/02
[T.] Gitmek.
g.- dükce 42a/04, 42a/09, 46a/13
g.- e (gide) 38b/07
g.- er 32a/07, 37b/04, 38a/02
g.- erdük 44b/08
g.- me 37b/04
g.- mek 38a/08
- göre** [T.] Göre.
g. 01b/12, 01b/13, 07b/07, 11b/08, 11b/09, 16a/04, 36b/01, 43b/02, 43b/03, 46b/01
- göril** - [T.] Görülmek.
g.- e 32b/12
- görin** - [T.] Görünmek.
g.- ceye 14a/05
g.- di 37b/05
g.- üp 13b/07, 46a/03
- götür** - [T.] Götürmek.
g.- üp 03b/05
- göz** [T.] Göz.
g.+ le 14a/03
g.+ üñ 14a/02
- gurüb** [Ar.] Bir gök cisminin batıda görünmez olması, batması.
ğ. 32a/04, 37b/03, 37b/08
ğ.+ a 22a/09, 23a/03, 36b/08, 36b/13, 43a/07
ğ.+ ı 37b/06, 37b/10
ğ.+ ından 37b/08, 37b/10
ğ.+ ıyla 38a/03
ğ. eylediği 37a/08
ğ. eyledükden 38a/01
ğ. eylesidür 37a/07
ğ. eylemeyince 37a/12
ğ.-ı maşrıķ 37a/10
hişşe-i ğ. 36b/13
- gün** [T.] Gün, güneş, yirmi dört saatlik zaman dilimi.
g. 23a/05, 25a/04, 32a/12, 36a/09, 38a/13, 42a/07, 44a/08, 44b/10, 45a/09, 45b/02
g.+ de 17b/01, 17b/07, 17b/08, 18b/13, 19a/07, 19a/11, 23a/08, 43a/11, 43a/13, 44a/13, 44b/03, 45a/05
g.+ e 43b/01
g.+ lerde 44b/13
g.+ lerinde 43b/05
g.+ üñ 14b/09, 17a/13, 18a/09, 18b/05, 20a/09, 20b/01, 21a/05, 32b/13, 33b/12, 34b/04, 36b/07, 39b/04, 39b/11, 40b/12, 41a/07, 46b/10
g.+ ünde 44a/12
- güneş** [T.] Güneş.
g. 37b/04, 38a/01
- güz** [T.] Sonbahar.
g. 18a/07
- hādī** [Ar.] İlk, birinci.

- hāl** el-bābü'l h. 30b/08
[Ar.] Durum.
h. 24b/12
h.+ lerine 43a/01
- Haleb** [Ar.] Yer adı.
H.+ üñ 02b/07
- hālī** [Ar.] Boş.
h. 18a/05, 29a/12, 33b/03
- halka** [Ar.] Halka.
h.+ dur 07a/05, 13a/02
h.+ ya 07a/06
- hamel** [Ar.] Semānın kuzey yarım küresinde sevr burcu ile süreyya manzumesinin yakınlarında bulunan bir burç ki, Güneş buraya martın dokuzunda dahil olur. Koç burcu.
h. 15b/11, 17b/02, 17b/07, 43b/08, 44a/03
ḳable'l-h. 05b/06
medār-ı h. 16b/05, 16b/07, 17a/04, 17a/08
medār-ı h.+ üñ 17a/05
medār-ı h. ve mizān 03a/11, 16b/03, 16b/11
medār-ı h. ve'l mizān 09a/07
ve'l h. 05b/06
- hāmīs** [Ar.] Beşinci.
el-bābü'l h. 17a/11
iklim-i h.+ üñ 02b/09
- hamse** [Ar.] Beş.
h. 11b/05
- harāb** [Ar.] Yıkık, viran.
h. olup 19b/11
- hareket** [Ar.] Hareket.
h. eyle- 33b/09
h. itdür 15a/06
h. itdürdük 22b/02, 24b/05, 36a/03, 40a/11, 41a/04
h. itdüresin 20b/07, 24a/10, 34a/09
h. itdürüñ 21a/02
- harf** [Ar.] Harf.
h. 12b/07
h.+ nüñ 17a/10
h.-i ' idāde 29b/06, 30a/08, 30a/10, 30b/10, 31a/01, 31a/08, 35a/04, 35a/10, 35b/08
h.-i ' idādenüñ 29b/03, 29b/08
- hāric** [Ar.] Dış ,dışarı.
h.+ inde 17a/06
- hāşıl** [Ar.] Meydana gelen.
h. oldı 18a/01, 18b/12, 19a/04, 19a/11, 19b/03, 21a/11, 21a/13, 22a/10, 22b/05, 25b/13, 27a/05, 30a/13, 30b/04, 30b/08, 31a/04, 31a/10, 31b/09, 31b/13, 34a/13, 35b/07, 35b/12, 36a/07, 36b/13, 40b/04, 41b/04, 41b/12
h. olur 20b/11, 21a/05, 23a/04, 26b/13, 35a/03, 35b/06, 36b/08, 41a/08
h. olursa 18a/13, 26b/05, 30a/06, 31b/02
- hatt** [Ar.] Çizgi.
h. 07b/10, 07b/11, 08a/03, 09a/09, 09b/01
h.+ dur 07b/01
h.+ ı 08a/06, 34b/01, 40b/05

- h.+ inuñ 08a/07
 h.+ uñ 07b/12, 09a/10, 09b/04, 16a/09
 h.-1 fecr 41b/09
 h.-1 istivā^c da 17b/11, 18a/02, 36b/03
 h.-1 istivā^c dan 19b/06, 19b/09
 h.-1 istivā^c ya 15a/01
 h.-1 mağrib ve maşriğ 08a/04, 20a/10
 h.-1 maşriğ 21a/03, 21a/06, 40a/08
 h.-1 maşriğ ve mağrib “Doğu ve batı çizgisi. Doğu ve batı noktasını birleştiren çizgi.”
 20a/06
 h.-1 maşriğ ve mağribden 13b/03, 14a/06
 h.-1 maşriğ ve mağrible 03a/11
 h.-1 nişf-ı nehārda 16a/03
 h.-1 nişfü’l leyl 08a/02
 h.-1 nişfü’n nehār “Meridyen hattı, meridyen çizgisi.” 07b/13, 09a/12, 16b/02, 22b/09,
 35b/12
 h.-1 ‘alāka 07b/12
 h.-1 ‘aşr “İkinci çizgisi.” 33b/10, 34b/02
 h.-1 ‘aşruñ 34a/10
 h.-1 şafağ 39a/07, 40b/07, 40b/09, 41b/02
 h.-1 vasaṭu’s semā^c “Ortalama çizgi: Dış merkezden ve episiklin merkezinden geçen
 çizgi.” 07b/13, 09a/12, 09b/08, 10b/01, 10b/02, 15a/04, 16b/09, 17a/02, 17a/07,
 20a/11, 21a/07, 22a/03
 h.-1 vetedü’l ‘arż 08a/02, 09b/01, 20b/07
 h.-1 zevāl 08a/01, 33b/06, 34a/01
 h.+ u’l i’tidālin 09b/05
 h.+ u’l istivā^c “Hatt-ı istiva, ekvator; ekvator dairesi. Yer merkezinde dönme eksenine
 dik olan düzlemin yer yuvarlağı ile arakesiti.” 05a/01, 08a/04, 09b/05
 h.+ u’l mağrib 09b/03
 h.+ u’l maşriğ 09b/03
 h.+ u’l maşriğ ve’l mağrib 09b/06
 h.+ u’l ufğ 09b/06
 h. ola 33b/04
hayr [Ar.] İyi, faydalı.
 h.-1 duā^c dan 03b/09, 36b/04, 43b/04
hayt [Ar.] İplik.
 h.+ a 32b/08
 h.-1 sāire 32b/06, 32b/10
he [Ar.] Osmanlı alfabesinin otuzuncu harfi olup “ebced” hesabında beş sayısının
 karşılığıdır.
 h. 08b/02
hedd-i fettān [Ar.] Rub tahtasından dışarı taşan iki fazlalığa verilen isim.
 murabba^c -ı h.-i fettān 11a/02, 12b/03
hedefe [Ar.] Gözlem deliği.
 şuā^c -ı h.-i ‘ulyānuñ 13b/01
 h.-i süflinüñ 13b/02, 14a/03
hem [Far.] Hem.
 h. 32b/11
hemān [Far.] Hemen, derhal.
 h. 32b/11, 37b/04, 38b/04

- her** [Far.] Her.
h. 01b/12, 02a/01, 02a/04, 03a/10, 03a/13, 03b/06, 07b/05, 08b/08, 09b/09, 10b/11, 11a/05, 11b/02, 12a/03, 12b/05, 15b/07, 16a/02, 16a/11, 19b/04, 20b/10, 21a/13, 26b/05, 28b/10, 29a/08, 33a/05, 34a/08, 35a/02, 37a/06, 37b/06, 43a/11, 43a/13, 43b/01, 43b/13
- hı** [Ar.] Osmanlı alfabesinin dokuzuncu harfi olup “ebced” hesabında altı yüz sayısının karşılığıdır.
h. 08b/03
- hıfz** [Ar.] Saklama.
h. eyledük 25a/01
- hiç** [Far.] Hiç.
h. 18a/03
- hılâf** [Ar.] Karşı, zıt.
h. 07b/02, 07b/04
h.-ı tevālî 11b/11
- Hind** [Ar.] Hindistan.
H.+ de 02a/07
- hişşe** [Ar.] Pay.
h.-i ‘aşr 34a/13, 36a/07, 36a/09
h.-i ‘aşrı 33b/12, 36b/06, 36b/12
h.-i ‘aşrımız 36b/10
h.+ leri 37a/02
h.+ si 38a/03, 39a/03, 40b/03
h.-i fecr 42a/03, 44a/13, 45a/05, 45a/12
h.-i fecri 39b/11, 41a/07, 41b/11, 44b/08
h.-i gürüb 36b/13
h.-i şafağ 41b/04, 41b/13, 42a/02
h.-i şafağı 39b/04, 40b/02, 40b/05, 40b/12
h.+ tü’l ‘aşr 33b/02
- hurūf** [Ar.] Harfler.
h.-ı cümel 07b/07
- hūt** [Ar.] Semânın güney yarımküresinde sevr burcundan ileride hamel burcunun istikametinde olan burç. Balık burcu.
h. 15b/13
ķable’l h.+ i 05b/07
ve’l h.+ i 05b/07
- huṭūṭ** [Ar.] Çizgiler.
h. 03b/11
h.+ ı 06b/10
h.-ı sâ’ at-i zamāniyye 11a/09, 12b/09
- hücre** [Ar.] Göz, odacık.
h. 08b/09, 22b/10
h.+ dür 07a/10
h.+ nüñ 07b/09, 12a/09
h.+ sini 12a/07
eczā^c-i h. 07b/09, 22a/09, 25b/02, 40a/03
eczā^c-i h.+ de 39b/06
eczā^c-i h.+ den 20a/03, 20a/07, 20a/13, 20b/13, 21a/08, 21b/07, 21b/12, 22a/05, 22a/13,
22b/11, 23a/02, 24b/13, 33b/07, 33b/11, 34a/03, 36a/01, 39a/09, 39b/03, 40a/02,

- 40a/06, 40b/11, 41a/02, 41a/06, 41a/13, 41b/07
eczā^c -i ḥ.+ dūr 25b/08
eczā^c -i ḥ.+ nūñ 07b/05, 34a/05
- hüner** [Far.] Marifet.
h. 32b/11
- ‘īd** [Ar.] Bayram.
‘ī.+ muñ 46b/02
‘ī.-i aḏḥāda “Kurban bayramı.” 45b/12
‘ī.-i fitırdan “Ramazan bayramı.”45b/11
- ‘ibādullah** [Ar.] Tanrı’nun kulları.
‘i. 01a/10, 36b/02
- ibrā** [Ar.] Yıldız ibresi.
i.+ ü’l kevākib 12a/01
- ibrişim** [Far.] İplik.
i.+ den 07a/05
- ibtidā^c** [Ar.] Başlama, başlangıç.
i.+ sı 07a/13
- iç** [T.] İç.
i. 08a/09
i.+ inde 01b/13, 08b/09, 12a/07, 12a/09, 13b/08
i.+ ine 07a/11
- içün** [T.] İçin.
i. 01b/03, 03a/09, 08a/11, 08b/10, 10b/08, 12a/09, 12a/12, 12b/13, 13a/04,
18a/11, 18a/13, 18b/10, 19a/09, 19b/01, 27b/12, 36b/04, 39a/06, 39a/07, 39b/05,
40b/13, 41b/05, 42b/03, 42b/06, 44a/10, 44b/03
- ‘idāde** [Ar.] Usturlabın sırtı üzerine konulmuş, mihver veya meyil etrafında dönen bir nişan
cetveli olup, yıldızların yüksekliğini ölçmeye yarar.
‘i. 12a/13, 31b/09
‘i.+ nūñ 11a/04, 11a/06, 11a/08, 12b/04, 12b/06, 12b/08, 12b/12
‘i.+ yi 13a/12, 31b/03
ḥarf-i ‘i. 29b/06, 30a/08, 30a/10, 30b/10, 31a/01, 31a/08, 35a/04, 35a/10, 35b/08
ḥarf-i ‘i.+ nūñ 29b/03, 29b/08
merī-i ‘i. 13b/03, 14a/06
merü’l ‘i. 11a/06, 12b/06
şāziyye-i ‘i. 12b/05, 34b/03
şāziyye-i ‘i.+ nūñ 28b/11, 29a/03
şāziyye-i ‘i.+ yi 28b/04, 29b/01
vaḳt-i ‘i.+ nūñ 30a/03
- iḥāṭa** [Ar.] Bir şeyin etrafını çevirme, kuşatma.
i. eyleyen 07a/07
- ihtimām** [Ar.] Dikkatle.
i. 42b/11
i. eyleyenler 37a/09
- iḳdām** [Ar.] İlerleme.
i.+ dur 28b/09
- iki** [T.] İki.
i. 01b/07, 04a/01, 07b/10, 09a/09, 10b/13, 11a/01, 11a/02, 11a/04, 12b/01,
12b/02, 12b/03, 12b/04, 14a/04, 15b/07, 15b/10, 16a/09, 16a/11, 17b/08, 24b/10,
25a/06, 28a/13, 29a/10, 31a/09, 32b/06, 32b/07, 33a/10, 34a/05, 35a/01, 35a/02,
35a/08, 35b/06, 37b/09, 37b/11, 38a/11, 41a/08, 42a/11, 45a/01, 45b/04, 45b/07,

- 45b/10, 46a/08
i.+ den 18a/05, 29a/12, 33b/03
i.+ si 18a/12, 18b/07, 19a/08, 19a/13
i.+ sin 19a/08
i.+ sinde 29b/13
i.+ sinden 26b/05
i.+ sinüñ 09a/06, 38a/09
i. buçuq 23b/03
i. yüz 21b/01
i. yüz altmış bir 44b/01
i. yüz toqsan iki 40a/02
i. yüz yigirmi beş 44a/13
altmış i. 23a/07
altmış i. buçuq 36a/11
elli i. 17b/10
elli i. buçuq 36b/12
iki yüz toqsan i. 40a/02
kırk i. 06b/02
on i. 04b/01, 08a/11, 10a/12, 10b/04, 11b/03, 26a/01, 26a/02, 28b/06, 29b/12, 31a/11, 33b/01, 34b/09, 44a/07
on i.+ den 31a/13
on i.+ dür 29b/12
on i.+ ne 11a/09
on i.+ ye 11b/02, 12b/09, 31a/07
otuz i. 06a/02
yigirmi i. 02b/06, 03a/01, 40a/09
yirmi i. 05a/02
yetmiş i. buçuq 35a/10, 35b/02
yüz altmış i. buçuq 45a/07
yüz on i. buçuq 36b/11
- ikinci** [T.] İkinci.
i. 22a/04, 22a/08, 22b/07, 22b/10, 23a/01, 24a/11, 24b/08, 25a/09, 25b/01, 25b/04, 25b/10, 32b/04, 33a/01
- ikişer** [T.] İkişer.
i. 09b/13, 16a/10, 16a/11
on i. 29a/08
- iklîm** [Ar.] İklim.
i. 02a/02, 03b/03
i.+ üñ 01b/13, 02a/05, 03b/02
i.-i evvelüñ 02a/05
i.-i hâmisüñ 02b/09
i.-i râbi' üñ 02b/05
i.-i sâbi' üñ 03a/04
i.-i sâdisüñ 02b/13
i.-i şalışüñ 02b/01
i.-i şâninüñ 02a/10
- ikşâr** [Ar.] Çoğaltma, arttırma.
i.-i eyyâmnda 45a/03, 45b/13, 46a/09
- iktizâ** [Ar.] Lazım gelme, gerekme.
i. eyledügi 10b/06

- il** i. eylerse 10b/07
[T.] İl.
i.+ i 46a/13
- ilā** [Ar.] Dek, deġin.
i. 04a/10, 05a/10, 05a/11, 05a/12, 05a/13, 05b/01
- ile** [T.] İle.
i. 07b/07, 08a/06, 12a/08, 12a/12, 14a/01, 14a/11, 14b/01, 14b/02, 14b/11, 15b/11, 15b/12, 15b/13, 16a/01, 16b/05, 16b/07, 19b/05, 23b/09, 24b/02, 25b/04, 25b/09, 25b/10, 26a/03, 32a/03, 32a/04, 32b/02, 32b/10, 32b/13, 36b/03, 37b/11, 38a/02, 44a/08, 45a/07, 46b/03
- illā** [Ar.] İlle, mutlaka.
i. 15b/08, 37a/08, 43a/12
- İmām** [Ar.] İmam.
İ. Ebū Ḥanife raḥmetullāhi ‘aleyh “ Hanefî mezhebinin kurucusu.” 34b/13
İ. Ebū Ḥanife 38a/07
İ. Şāfi‘ nūñ 36a/11, 38a/06
- İmāmeyn** [Ar.] İki imam.
İ. 34b/11, 37b/12, 38a/05
- imdi** [T.] Şimdi.
i. 01b/07, 02a/05, 03b/10, 06b/08, 11b/07, 13a/08, 14b/06, 16a/02, 17b/12, 19a/12, 26a/07, 27b/13, 28b/02, 32a/09, 34a/08, 36a/13, 42b/10, 43a/10, 43a/12, 44b/06, 45a/11
- in -** [T.] İnmek.
i.- e 38b/06
i.- er 37b/04, 38a/02
i.- mişdür 07b/12
i.- üp 37b/03
- irtifā‘** [Ar.] Yükseklik.
i. 03b/13, 07a/03, 14b/03, 22a/11, 22b/03, 23b/12, 23b/13, 24b/04, 28b/12, 29a/02, 29a/03, 29a/12, 29a/13, 29b/05, 29b/13, 30a/02, 30a/03, 30b/01, 30b/05, 30b/09, 35b/11, 36a/04
i.+ da 22b/12, 23a/03, 23a/08, 23b/02, 23b/06, 24a/04, 24b/11, 25a/05
i.+ dan 21b/03, 23a/06, 24a/06, 24b/09, 28a/12, 32b/01
i.+ ı 13b/05, 14a/08, 30b/13, 31a/04, 31a/05, 31a/10, 31a/11, 31b/06, 31b/13
i.+ muz 29b/02, 29b/06, 30a/07
i.+ uñ 13b/09, 21b/13, 22a/06, 22a/09, 28b/11, 29a/01, 29a/06, 29b/10, 29b/11, 30a/06, 30a/13, 30b/04, 30b/07, 35a/03
i.+ yıla 31a/07
i. alasin 14b/01
i. alduqdan 21b/05
i. alinsa 14b/06
i. almaqdan 13a/08
i. almanuñ 13a/05
i. almasınuñ 13a/08
i.+ uñ almak 13b/11
ālet-i i.+ ya 32b/03
derecāt-ı i. 13a/07
eczā‘-i i. 13a/13
eczā‘-i i.+ dan 13b/04, 14a/07
ġāyet-i i. 14a/11, 15a/05, 15b/04, 15b/05, 15b/07, 16a/03, 17b/03, 18b/13, 19a/07,

19a/12, 35a/11
ğāyet-i i.+ da 15a/12
ğāyet-i i.+ dan 14a/12, 15a/02, 17a/11
ğāyet-i i.+ ı 14b/09, 14b/10, 17a/13, 18b/06, 34b/04
ğāyet-i i.+ mı 32a/12
ğāyet-i i.+ ları 15b/09
ğāyet-i i.+ muz 17b/08, 35a/09
ğāyet-i i.+ uñ 34b/06, 35b/02
ğāyetü'li. 04a/01, 04a/05, 17b/13
ğāyetü'li.+ ı 18a/02
i.+ ü'l' aşri 04b/02
ķavs-i i. 34b/03, 35a/11, 35b/10
ķavs-i i.+ dan 28b/04, 29b/02, 30a/08, 30b/12, 31a/03, 31b/05, 31b/12
ķavs-i i.+ uñ 35a/07
ķavsü'li. 08a/05
ķavsü'li.+ dur 08a/06,
ķavsü'li.+ uñ 08a/09, 08b/06
ma'rifetü'li. 04a/13, 04b/07
mine'li. 04a/08, 04a/13, 04b/08, 06a/13
şakbetinü'li. 12b/04
şakbetü'li. 11a/03
şāziyye-i i. 12b/06
şāziyyetü'li. 11a/05
vaķt-i i. 21b/10
ve'li. 04b/08
'aşr-i i.+ uñ 35b/05

ise

[T.] İse.
i. 02a/01, 02a/02, 02a/03, 03a/13, 08b/08, 13b/06, 13b/07, 15a/05, 15a/10,
16b/04, 17a/06, 17b/02, 17b/04, 20a/09, 24b/01, 26b/08, 26b/12, 28b/10, 31a/13,
34a/08, 34b/04, 35a/02, 40a/04, 40a/05, 40a/09

İskenderiyye [Ar.] Mısır'da bulunan İskenderiye şehri.

İ.+ nüñ 02b/03

istivā'

[Ar.] Ekvator.
ħaṭṭ-i i.+ da 17b/11, 18a/02, 36b/03
ħaṭṭ-i i.+ dan 19b/06, 19b/09
ħaṭṭ-i i.+ ya 15a/01
ħaṭṭu'li. 05a/01, 08a/04, 09b/05

işbu

[T.] Bu.
i. 03b/07, 03b/10, 06b/09, 07b/08, 09b/04, 15b/05, 18b/13, 21b/05, 32b/10,
36a/13, 36b/02, 44b/13

it -

[T.] Etmek; yardımcı fiil.
i.- düğün 16a/03
i.- er (ider) 45a/05
i.- erler 12a/10
ķaṭ' i.- diyse 35a/07
teķāṭu' i.- düği 03a/12, 22a/01, 22b/06, 25b/02, 25b/08, 40a/08, 40b/08, 46b/09
devr i.- dük 22b/13
ķaṭ' i.- dük 41a/06
naķş i.- dük 18b/09, 19a/02, 19a/10, 19b/02
taķsım i.- dük 30b/06

- tarḥ i.- dük 18b/12, 19a/03
 hareket i.- dür 15a/06
 hareket i.- dürdük 24b/05, 36a/03, 40a/11, 41a/04
 hareket i.- düresin 34a/09
 hareket i.- dürüñ 21a/02
 devr i.- dürüp 39b/08
 beyān i.- elim 03b/13
 cenübī i.- elim 19a/04
 mişāl i.- elim 43b/02, 44a/10
 şürū^c i.- elim 06b/11
 beyān i.- er 20a/01, 32a/05
 dārū's selām i.- er 01b/01
 kifāyet i.- er 26a/04
 baḥş i.- erler 11a/11, 12b/11
 kısmet i.- erler 40a/06
 nişān i.- erler 10b/10
 noḡtalar i.- erler 10b/09
 techīl i.- erler 43a/03
 cem^c i.- esin 18a/12
 naḡş i.- esin 18a/10
 naẓar i.- esin 16b/03, 20a/03, 20b/03, 28b/05
 vaẓ^c i.- esin 30b/11
 niyyet i.- mese 43a/04
 ferāmūş i.- meyeler 03b/10, 36b/05, 43b/04
 beyān i.- mişlerdür 32a/10
 ḡat^c i.- mişlerdür 03a/12
 teşbīh i.- mişlerdür 38b/02
 yoḡ i.- ügi 18a/04
 diḡḡat i.- üp 14b/01
 naẓar i.- üp 30b/12
 nişān i.- üp 20b/06
 vaẓ^c i.- üp 20a/06, 21b/07, 22a/12, 24a/09, 31a/09, 40a/01, 46b/06
- itdür** - [T.] Yaptırmak.
 devr i.- dük 22b/08
 hareket i.- dük 22b/02
 hareket i.- esin 20b/07, 24a/11
 tekāṭu^c i.- se 41a/03
- i' tidāl** [Ar.] Ortalama.
 ḡaṭṭu'l i.+ in 09b/05
 medārü'l i.+ in 09a/08
- itin** - [T.] Edinmek.
 ma^c lüm i.- esin (idinesin) 17b/01
 ma^c lüm i.- üp 30b/11
- ittifāḡ** [Ar.] Anlaşma.
 i.+ 1 32a/06, 38b/13
- ḡabl** [Ar.] Ön, önce.
 ḡ.+ e'd delv 05b/07
 ḡ.+ e'l esed 05b/08
 ḡ.+ e'l ḡamel 05b/06
 ḡ.+ e'l ḡüti 05b/06

- ķ.+ e'l mīzān 05b/08
ķ.+ e's sūnbūl 05b/08
ķ.+ e'z zevāl 13b/06, 26b/07, 27a/02, 27a/13
- ķaç** [T.] Kaç.
ķ. 02a/03, 10b/07, 13b/04, 14a/07, 15a/05, 16b/04, 17b/03, 20b/04, 21b/13, 22a/05, 24b/01, 29b/04, 30b/12, 31a/13, 31b/02, 31b/05, 33b/11, 34b/04, 34b/06, 35a/07, 39b/03, 39b/10, 40b/11, 41a/07
- ķaçan** [T.] Ne zaman.
ķ. 14b/02, 28b/10
- ķaçar** [T.] Kaçar.
ķ.+ a 11b/07
- ķaçıncı** [T.] Kaçıncı.
ķ. 17a/04, 24a/02, 46b/09
- ķadar** [Ar.] Kadar.
ķ. 32b/03, 34b/01, 45b/03
- ķadem** [Ar.] Ayak.
ķ. 33a/02
- ķāfi** [Ar.] Yeter, yeterli.
ķ.+ dūr 23b/09, 45b/07
- ķāim** [Ar.] Dik.
zıll-ı ķ. 29a/11
zıll-ı ķ.+ den 30a/04
zıll-ı ķ.+ dūr 30a/11
- ķal -** [T.] Kalmak.
ķ.- a 43b/07, 43b/10, 43b/12, 44a/02
ķ.- an 22a/09, 23a/04, 36b/08, 44a/08
ķ.- dı 18b/11, 19a/02, 44b/10, 45b/02
ķ.- duđı 23b/07, 45b/10
ķ.- duđından 46a/10
ķ.- maz 18a/03
ķ.- mıř 46a/07, 46a/08
ķ.- sa 27b/05, 27b/06
ķ.- urisa 17b/05
- ķaldur -** [T.] Kaldırmak.
ķ.- asın 13b/13
- ķalk -** [T.] Kalkmak.
ķ.- ar 46a/11
- ķamer** [Ar.] Ay.
ķ. 08b/04
- ķāmet** [Ar.] Boy.
ķ. 34b/09, 34b/10, 34b/12, 35a/01, 35b/04, 35b/06
- ķandīl** [Ar.] Kandil.
ķ.+ ler 42b/09
ķ.+ lere 42b/08
ķ.+ leri 42b/03
- ķanķı** [T.] Hangi.
ķ. 03b/02, 15a/07, 15a/10, 16a/02, 16a/04, 19b/04, 20a/03, 20b/10, 21b/07, 28b/10, 34a/08, 39a/10, 40a/09
ķ.+ sı 08b/08, 35a/02
- ķapla -** [T.] Kaplamak.

ķ.- mışdur 07a/11, 09a/01
ķaranulucuk [T.] Karanlık.
ķ. 38b/06
ķaranuluk [T.] Karanlık.
ufķ-ı ķ. 38b/03
ķarār [Ar.] Karar.
ķ. 14b/07
ķarīb [Ar.] Yakın.
ķ. 09a/04, 14a/13
ķarşu [T.] Karşı.
ķ. 11a/01, 12b/02
ķat [T.] Yan.
ķ.+ ında 37a/09
ķatf [Ar.] İlerleme, yol alma.
ķ. eylediye 13b/04, 14a/08, 20a/08, 20a/13, 29b/04, 30a/04, 30b/13, 31b/05, 34b/06,
36a/01
ķ. eylediği 24a/13
ķ. eylemiş 21a/01, 21a/09, 22b/01, 24b/13, 29a/06, 29b/09, 35b/01, 40a/02, 40a/07,
41a/13, 41b/08
ķ. eylemişdür 30a/11
ķ. itdiyse 35a/07
ķ. itdük 41a/05
ķ. itmişlerdür 03a/12
ķ. oldı 22b/11
ķavl [Ar.] Söz.
ķ.+ i 34b/11, 34b/13, 37b/13, 38a/05
ķ.+ ince 45b/08
ķavs [Ar.] Yay burcu.
ķ. 15b/13
ķavs [Ar.] Yay.
ķ. 41a/08
ķ.+ den 35b/01
ķ.+ dür 10a/12
ķ.+ lerdür 10b/11
ķ.+ leri 20b/11
ķ.-i fecr 41a/05
ķ.-i irtifā^ç “Yükseklik yayı.” 34b/03, 35a/11, 35b/10
ķ.-i irtifā^ç dan 28b/04, 29b/02, 30a/08, 30b/12, 31a/03, 31b/05, 31b/12
ķ.-i irtifā^ç uñ 35a/06
ķ.+ ü’l irtifā^ç 08a/05
ķ.+ ü’l irtifā^ç dur 08a/06
ķ.+ ü’l irtifā^ç uñ 08a/09, 08b/06
ķ.-i nehār “Gündüz yayı.” 20b/05
ķ.+ ü’n nehār “Meridyen yayı.” 06a/07, 21b/01
ķ.-i zılldan 29a/05
ķ.+ ü’l ceybi 06a/04
ķ.+ ü’l leyl “Gece yayı.” 21b/02
ceybü’l ķ. 06a/04
nışf-ı ķ.+ ü’l leyl 20b/09, 21a/12
nışf-ı ķ.-i nehār 19b/13

- nısf-ı k.-i nehārından 36b/07, 36b/11
nısfü'l k.+ ü'n nehār 04a/06
nısf-ı k.+ ü'n nehārı 20b/02, 21a/11, 33a/01
- kāzib** [Ar.] Yalancı.
şubh-ı k. "Sabaha karşı görünen ve bir müddet sonra kaybolan beyazlık." 38b/08
- kenār** [Far.] Kıyı, çevre.
k.+ da 30b/10
k.+ ı 28b/06, 29b/08, 30a/04
k.+ ma 11a/07, 12b/07, 46a/05
k.+ ında 08b/13, 28b/01, 28b/03, 28b/07, 28b/13
k.+ inuñ 13a/11
k.+ larında 29a/10
- kendi** [T.] Kendi.
k. 13a/11, 43a/01
k.+ nūñ 39a/03
- kes -** [T.] Kesmek.
k.- mişdür 07b/11, 09a/10
- keşir** [Ar.] Çok, bol.
dāir-i k.+ e 03a/10
- kevākib** [Ar.] Yıldızlar.
k.+ den 17a/07
k.+ leri 08a/12
k.+ üñ 08a/13
k.-i şābiteden "Durağan yıldız." 12a/03
bu' de'l k.+ i 04a/04
derbānū'l k. "Yıldız ibresi." 12a/01
ibrāū'l k. "Yıldız ibresi." 12a/01
şezyāyū'l k. "Yıldız ibresi." 11b/13
- kevkeb** [Ar.] Yıldız.
k.+ den 13a/05
k.+ i 05a/11
k.+ lerden 46b/05
k.+ üñ 12a/03, 13b/09, 13b/13, 14a/08, 16b/13, 17a/05, 46b/04, 46b/10
k.+ ü's şābitet 05a/05, 05a/07
merī-i k. 46b/08
meṭālī' ü'l k.+ i 05a/03
mine'l k. 05a/12
' arz-ı k. 02b/06
şāziyye-i k. 17a/02
- kıble** [Ar.] Kible.
semtü'l k. 04b/09, 06b/01
- kıl -** [T.] Yardımcı fiil.
nişān k.- asın 24a/10
vitri k.- maḳ 38b/09
- kılım -** [T.] Kılınmak.
cānibine k.- a 13a/12
nişān k.- a 21b/08
' alāmet k.- a 39a/11
ṭarafına k.- a 13a/11
' alāmet k.- up 22a/02

kırk [T.] Kırk.
k. 02a/11, 02b/02, 06a/12, 22b/05, 46a/03, 46a/05
k. beş 03a/01, 03a/05, 03b/07, 06b/06, 28b/04, 29b/01, 29b/11, 29b/13, 31a/12
k. beşden 29a/12, 30a/02
k. bir 02b/10, 06b/01, 18a/01, 18b/12
k. bir buçuk 23a/08
k. birer 19a/10
k. dört 06b/05
k. iki 06b/02
k. sekiz 03a/05, 17b/09, 26a/01, 30b/03
k. sekiz buçuk 19a/12
k. toktuz 17b/09, 18b/10, 19a/09
k. üç 06b/04
k. yedi 25b/13
yüz k. dört 30a/05, 30a/12, 31a/13, 31b/08
yüz k. dört üçe 30b/02

kısmet [Ar.] Bölme, pay etme.
k. eyledük 25b/12, 30b/03
k. iderler 40a/06
k. olan 07b/08
k. olunmuş 40a/03, 40a/04
k. olunmuşdur 07a/12, 11b/02
nokta-i k.+ e 09a/11

kış [T.] Kış.
k. 18a/08

kıyās [Ar.] Karşılaştırma.
k. 26a/03
k. olına 36b/01, 43b/03, 43b/12, 44a/11
vahtü'l k. 04a/10

kızılık [T.] Kızılık.
k. 38a/07
k.+ a (kızılığa) 37b/13
k.+ uñ 38a/04

ki [Far.] Ki bağlacı.
k. 01b/01, 01b/04, 01b/08, 01b/12, 03a/09, 06b/09, 06b/12, 07a/06, 07a/07,
07b/01, 07b/11, 08a/06, 08a/10, 08b/06, 08b/10, 08b/11, 08b/13, 09a/03, 09a/04,
09a/06, 09a/11, 09b/01, 09b/08, 10a/02, 10a/04, 10a/06, 10a/09, 10a/12, 10b/11,
11b/01, 12a/02, 12a/04, 12a/07, 12a/13, 12b/02, 13/09, 13a/01, 13a/02, 13a/06,
14a/13, 14b/07, 14b/09, 15a/03, 15b/06, 15b/07, 16a/03, 16a/05, 16b/01, 17a/02,
17a/12, 17b/02, 19b/07, 19b/09, 19b/11, 20a/01, 21b/05, 22b/07, 23a/10, 23b/13,
24a/08, 25a/07, 25a/08, 25a/09, 25a/13, 25b/05, 25b/06, 26a/06, 26a/08, 26b/12,
27a/12, 27b/06, 28b/03, 28b/05, 28b/07, 29a/07, 30a/10, 30b/09, 31a/06, 32a/06,
32a/11, 32a/12, 32a/13, 32b/03, 32b/05, 32b/11, 32b/12, 33a/01, 33a/03, 33a/05,
33a/12, 33b/03, 33b/13, 34a/10, 34b/02, 34b/09, 34b/10, 34b/12, 35a/01, 35b/03,
36a/13, 36b/05, 36b/06, 37a/05, 38a/07, 38a/13, 39a/02, 39a/06, 39b/12, 40a/05,
40a/12, 40b/06, 41a/01, 42a/10, 42a/13, 42b/02, 43b/02, 43b/13, 44a/10, 45a/13,
45b/02, 45b/08, 46a/03, 46a/04, 46b/05

kifāyet [Ar.] Yeterlik.
k. eyler 16a/12
k. ider 26a/04

- k. olındı 37b/11, 46b/03
- kim** [T.] Ki bağlacı.
k. 12a/11, 15b/02, 34b/01
- kimse** [T.] Kimse.
k. 38b/11, 43a/12, 43a/13
- kirām** [Ar.] Ulular, şerefliiler.
fuḫahā^c-i k. 38b/01
- ko -** [T.] Koymak.
k.- duk 46b/13
k.- mazlar 43a/01
k.- rlar 13a/03
- Ḳostantiniyye** [] İstanbul'un eski adı.
Ḳ. 18b/02, 37b/10
Ḳ.+ de 15a/12, 17b/06, 17b/12, 23b/01, 23b/05, 27b/05, 37b/07
Ḳ.+ nūñ 02b/11, 18b/12, 19a/10, 26b/13, 27a/13, 27b/13, 33a/08, 33a/09, 43b/05, 44a/11
- Ḳonya** [] Yer adı.
Ḳ.+ da 17b/10
Ḳ.+ nuñ 28a/08
- ko -** [T.] Koymak.
k.- up 21a/06
- Kūfe** [Ar.] Yer adı.
K.+ nūñ 03a/02
- ḳurt** [T.] Kurt.
k. 38b/02
- ḳuṭb** [Ar.] Dünya yuvarlağının ekvatorundan en uzak olan ve yer ekseninin geçtiği varsayılan iki noktasından her biri.
ḳ.+ uñ 13a/02
ḳ.-ı cenūbī “Güney kutbu.” 14b/11
- ḳuṭr** [Ar.] Çap.
ḳ.+ ı 46a/07
bu^c de'l ḳ. 06a/05
- ḳuyruk** [T.] Kuyruk.
ḳ.+ ina (ḳuyruğına) 38b/02
- kūbrā** [Ar.] Büyük olan.
ḏaḥve-i k. “Kaba kuşluk.” 43a/11, 43b/06, 43b/10, 43b/13, 44a/06, 44b/03
ḏaḥve-i k.+ ya 43a/05, 44b/04, 44b/06, 44b/11, 45a/10, 45a/12, 45b/03
- kūçük** [T.] Küçük.
k. 09a/04
- kūçüklük** [T.] Küçüklük.
k.+ ine (kūçüklüğine) 07b/06
- küllī** [Ar.] Bütün.
k. 06b/02
k.+ si 19b/11
- kürevī** [Ar.] Yuvarlak.
uṣṭurlāb-ı k. 01b/08
k.+ ü'ş şekldür “Yuvarlak şekil.” 01b/08
- kürsī** [Ar.] Arş-ı a^c zam'ın altında bir düzlükte olan, levh-i mahfuzun bulunduğu yer.
k. 07a/13
k.+ den 41a/12, 41b/06

- k.+ dūr 07a/07
- kūsūr** [Ar.] Parçalar, kesirler.
k.+ ı 24a/03
- lām** [Ar.] Osmanlı alfabesinin yirmi altıncı harfi olup “ebced” hesabında otuz sayısının karşılığıdır.
l. 08b/01, 28a/06, 28a/07, 28a/11, 28a/12
- lāzım** [Ar.] Gerekli.
l. 27b/09, 32a/11
- leyālī** [Ar.] Geceler.
l. 38a/10
- leyl** [Ar.] Gece.
l.+ de 24a/05
l.+ den 23b/10, 24a/06
l.+ i 19b/13
eczā^c -i sā^c at-i l. 24b/03
ḥaṭṭ-ı nıṣṣü’l l. 08a/03
ḳavsü’l l. “Gece yayı.” 21b/02
nıṣṣ-ı ḳavsü’l l. 20b/10, 21a/13
ve’l l.+ i 05a/11, 06a/08
- mābeyn** [Ar.] İki şeyin arası.
m.+ i 16a/09, 16a/11, 25b/05, 38a/09
m.+ inde 01b/10, 08a/07, 09a/06, 10b/01, 10b/02, 14a/02, 14b/12, 16b/03, 16b/11,
17a/08, 25a/10, 32a/03, 32a/04, 38a/04, 39a/05
m.+ leri 43b/03
m.+ lerinde 25a/06, 26a/10, 27a/01
- mādemki** [Ar.+Far.] Mademki.
m. 37a/12, 37b/02, 38b/10, 42a/13
- mağrib** [Ar.] Batı.
m. 08a/07, 23a/12, 33a/09
m.+ de 33a/13
m.+ ini 46b/04
ḥaṭṭ-ı m. ve maşrıḳ 08a/04, 20a/11
ḥaṭṭ-ı maşrıḳ ve m. 20a/06
ḥaṭṭ-ı maşrıḳ ve m.+ den 13b/03, 14a/07
ḥaṭṭ-ı maşrıḳ ve m.+ le 03a/12
ḥaṭṭu’l m. 09b/03
ḥaṭṭu’l maşrıḳ ve’l m. 09b/06
sia-i m. 46b/11
siatü’l maşrıḳ ve’l m. 04b/06, 06a/12
ufḳ-ı m. 10a/07, 20b/03, 22a/07, 23a/01, 40b/06, 41a/11
ufḳ-ı m.+ de 37b/13
ufḳ-ı m.+ dendür 10b/03
ufḳ-ı m.+ inden 37a/07
ufḳ-ı m.+ le 10b/01
ufḳ-ı m. ve maşrıḳ 21b/06
vaḳtü’l m.+ i 04b/04
ve’l m.+ i 04b/03
- maḥal** [Ar.] Yer.
m.+ de 20b/05, 27b/08
m.+ e 46b/09

maḥrūm [Ar.] Yoksun.

m. eylemege 42b/13

ma' lūm [Ar.] Bilinen, belli.

m. 46a/04

m. idinesin 17a/13

m. idinüp 30b/10

m. ola 26a/07, 27a/07, 30a/01, 43b/13, 45a/03

m. olan 28b/12

m. oldu 18a/04

m. olduğdan 03b/01, 16a/02

m. olına 13a/06, 16a/12, 23a/10, 26a/04, 27a/12, 27b/08, 28b/07, 32b/04, 33a/05, 33b/01, 34a/07, 42a/11

m. olduğdan 18b/08

m. olunup 26a/09

m. olmadığı 18b/02

m. olur 37a/09, 37a/12

m. olursa 15a/08

ma' mül-bih [Ar.] Yürülükte olan.

m. 38b/12

ma' mūr [Ar.] Bayındır; işlenmiş.

m. 19b/11

m. olan 19b/07

māni' [Ar.] Engel olmak.

m. 42b/05

m. olup 42b/12

Ma' nisā [] Yer adı.

M. 26b/03

M.+ da 27b/04, 27b/07

M.+ nuñ 27a/07, 28a/07

ma' rifet [Ar.] Hüner, ustalık.

m. 03b/13

m.+ i 04a/01, 04a/03, 04a/04, 04a/06, 04a/10, 04a/11, 04b/01, 04b/03, 04b/05, 04b/09, 04b/10, 05a/01, 05a/02, 05a/05, 05a/06, 05a/08, 05a/10, 05b/13, 06a/02, 06a/04, 06a/05, 06a/06, 06a/07, 06a/09, 06a/11, 06b/01, 06b/02, 06b/04, 06b/05, 06b/06

m.+ ü'd dāir 06a/08

m.+ ü'd dāiri 04a/07

m.+ ü'l irtifā' 04a/13, 04b/06

m.+ ü's semā' 05b/01

m.+ ü's semti 04b/07, 06a/13

m.+ ü'z zıll 04a/12

ma' rūf [Ar.] Herkesçe bilinen, belli.

m. 23b/04

māsike [Ar.] Çivi ile levhayı deldikten sonra şebekenin dönmemesi için çiviye geçirilen parça.

m. 12a/06

maşrık [Ar.] Doğu.

m. 08a/06, 33a/06

ğurüb-ı m. 37a/10

ḥaṭṭ-ı m. 21a/03, 21a/06, 40a/08

- ḥaṭṭ-ı m. ve mağrib 20a/06
ḥaṭṭ-ı m. ve mağribden 13b/03, 14a/06
ḥaṭṭ-ı m. ve mağrible 03a/11
ḥaṭṭ-ı mağrib ve m. 08a/04, 20a/11
ḥaṭṭu'l m. 09b/04
ḥaṭṭu'l m. ve'l mağrib 09b/06
nokṭa-i m.+ dan 46b/08
sia-i m. 46b/04
sia-i m.+ ı 46b/11
siatü'l m. ve'l mağrib 04b/06, 06a/12
ufk-ı m. 10a/08, 20a/02, 20b/12, 22a/12, 39a/08, 39b/06, 39b/13, 41a/01, 41b/05, 46b/06, 46b/07, 46b/13
ufk-ı m.+ a 10b/04
ufk-ı m.+ dan 38a/13, 39a/01
ufk-ı m.+ la 10b/02
ufk-ı mağrib ve m. 21b/06
- maṭlûb** [Ar.] Taleb edilen, istenilen.
m.+ uñ 26a/09
şehr-i m.+ uñ 18b/01, 26a/11, 26b/01, 26b/06, 26b/09, 26b/12
- meblağ** [Ar.] Para.
m. 35a/05
- mabsûṭ** [Ar.] Yayılmış, açılmış.
zıll-ı m. 08b/07, 29a/09, 31a/08, 31a/11, 31a/12, 31b/07
zıll-ı m.+ dan 29b/09, 34b/05, 35a/13
zıll-ı m.+ ı 29a/06, 29b/05, 29b/10, 29b/11, 30a/07, 30a/13, 30b/04, 30b/08, 31a/06
zıll-ı m.+ uñ 31a/10, 31b/06, 31b/13, 32a/01
- medār** [Ar.] Yörünge, bir seyyarenin (gezegen) Güneş etrafında dönerken çizdiği daire.
m. 16b/10
m.+ dur 09a/06
m.+ ı 09a/04
m.-ı cedī 16b/06 “Oğlak dönencesi, ekvatorun iki cihetinde varsayılan iki daireden güneyde bulunanı.”
m.+ ü'l cedī 09a/02
m.-ı ḥamel 16b/05, 16b/07, 17a/04, 17a/08
m.-ı ḥamelüñ 17a/05
m.-ı ḥamel ve mizān 03a/11, 16b/03, 16b/11
m.-ı ḥamel ve'l mizān 09a/07
m.+ ü'l i' tidālin 09a/08
m.+ ü'l münḳalibü'l şayfī 09a/05
m.+ ü'l münḳalibü'l şitevī 09a/02
m.-ı sereṭān 16b/07 “Ekvatorun iki cihetinde varsayılan iki daireden kuzeyde bulunanı, yengeç dönencesi.”
- Medīne** [Ar.] Medine.
M.-i Münevvere Şerefullah 14b/12
M.-i Münevverenüñ 02a/12 “Medīne şehri.”
- Mekke** [Ar.] Mekke.
M.+ de 36a/08
M.+ nüñ 28a/11
M.-i Mükerrerede “Mekke şehri.” 17b/10, 41b/13
- menkûs** [Ar.] Başaşağı çevrilmiş, tersine dönmüş.

- zıll-ı m. 08b/08, 29b/12, 31b/02, 31b/03, 31b/09
zıll-ı m.+ dan 30a/10
zıll-ı m.+ ı 30b/02, 30b/05
- merî** [Ar.] Zamanı bulmaya yarayan parça.
m. 11b/12, 20a/03, 20a/07, 20a/13, 20b/13, 22a/01, 22a/08, 22b/06, 25b/02,
25b/08, 39a/09, 40a/01, 40a/06, 41a/02, 41a/05, 41a/13, 41b/07
m.+ de 25a/03
m.+ den 20b/09, 21a/04, 22b/04, 39b/10
m.+ ye 20b/04, 20b/05, 22a/04, 22b/10, 23a/02, 33b/11, 34a/12, 39b/02, 39b/07,
40b/01, 40b/11, 41b/03, 41b/10
m.-i ı idāde 13b/03, 14a/06
m.+ ü'l ı idāde 11a/06, 12b/06
m.-i kevkeb 46b/08
re's-i m. 21a/08, 21b/07, 22a/13, 24a/13, 34a/02, 40b/08
re's-i m.+ de 24a/10, 25a/12
re's-i m.+ ye 21b/12, 24b/12, 36a/06
re'sü'l m. 33b/07, 36a/01
- merîh** [Ar.] Dünyadan sonra Güneş'e en yakın olan seyyare (gezegen), Mars.
m. 08b/02
- merkez** [Ar.] Yuvarlak bir çizginin (çemberin) her noktasından aynı uzaklıkta bulunan nokta.
m.+ e 09a/04
m.+ i 09b/10, 32a/06, 32b/07
m.+ idür 08b/12
m.+ inden 12b/12
m.+ ine 12b/12
m.+ leri 08b/12
- mertebe** [Ar.] Derece, basamak.
m. 37b/11
m.+ ye 33a/03
- mesâil** [Ar.] Meseleler.
cemî' m.-i mühimmeyi 01b/05
- meşelâ** [Ar.] Mesela.
m. 08a/13, 15a/11, 16a/08, 16b/08, 17a/06, 17b/06, 18b/02, 19a/05, 20b/11,
21a/06, 22a/10, 24b/03, 25a/07, 26b/13, 27a/13, 29a/02, 29b/05, 30a/07, 31a/01,
31a/07, 33a/07, 33b/12, 35a/09, 36b/09, 39b/12, 41a/10, 43b/05, 44a/11, 46b/12
- meskûn** [Ar.] İçinde insan oturan yer.
rub' -ı m. "Dünya'nın insan bulunan (dörtte bir) kısmı." 19b/08
- meşhûr** [Ar.] Meşhur.
m.+ ı 01b/11, 28b/09
m.+ ıdur 01b/03, 42a/06
m. olan 01b/02
- meţâli'** [Ar.] Tulû' edecek, doğacak yerler.
m.+ ü'l kevkebi 05a/02
- mevkûf** [Ar.] Bir şeye bağlı olan; bağlı.
m.+ dur 42b/08
- meyl** [Ar.] Eğim.
m. 16b/06, 16b/08
m.+ den 17a/11
m.+ i 05b/11, 16b/05, 17b/02, 17b/08, 18a/05, 18a/10, 18a/12, 18b/04, 18b/05,
18b/08, 18b/09, 19a/01, 19a/06, 19a/13

- m.+ ini 16a/13, 16b/12, 18a/09
mine'l m.+ i 04a/05
m.+ ü'ş şems 04a/03
- mezheb** [Ar.] Mezhep.
m. 35a/03, 35a/08
- mih** [Far.] Mih, çivi.
m.+ a 12a/08
m.+ dur 12a/07
m.+ nı 12b/11
- mihlân-** [Far.] Mih ile tutturulmak; çivilenmek.
m.- mişdur 07a/09
- mıntıka** [Ar.] Yer yuvarlağının üstündeki bölge.
m.+ dan 15b/01, 15b/07
m.+ tü'l burücdan "On iki burcun buldukları tutulma dairesi, zodyak." 15a/09
m.+ tü'l felekü'l burüc 11b/01
- Mışır** [Ar.] Yer adı.
M.+ da 19a/11, 23a/04, 44a/01
M.+ uñ 19a/03, 19b/03
- mıştara** [Ar.] Yazı cetveli.
m.+ dur 12a/13
- miqdâr** [Ar.] Parça, kısım.
m. 07a/08, 10b/06, 15b/05, 20a/09, 21b/10, 23b/08, 30b/13, 31b/06, 43a/09,
44b/03, 44b/07, 46b/03
m.+ ı 22b/03, 23b/12, 29b/02, 31b/03, 32a/08, 32b/08, 35a/12, 36a/04, 39b/01,
42a/07, 43a/08, 45b/09, 45b/10, 45b/12, 46a/08, 46a/12
m.+ nca 46a/07
m. olduğu 02a/08, 02a/12, 02b/03, 02b/07, 02b/11, 03a/02, 03a/06
m. olur 46b/12
- mim** [Ar.] Osmanlı alfabesinin yirmi yedinci harfi olup "ebced" hesabında kırk sayısının karşılığıdır.
m. 28a/06, 28a/09
- min** [Ar.] den, den beri.
m.+ e'l 05b/11
m.+ e'l ceyb 06a/05, 06a/06, 06a/08, 06a/09, 06a/12, 06a/13, 06b/01
m.+ e'l gâyet 04a/02
m.+ e'l irtifâc 04a/08, 04a/13, 04b/08, 06a/13
m.+ e'l kevkeb 05a/12
m.+ e'l meyli 04a/05
m.+ e'l uşurlâb 04a/01
m.+ e'n nehâr 04a/09, 05a/11
m.+ e's semti 04b/08
m.+ e'z zıll 04b/01
- minâre** [Ar.] Minare.
m.+ de 42b/03
m.+ lerde 42b/08
m.+ nüñ 13b/10, 14a/01, 14a/09
- mir'ât** [Ar.] Ayna.
m.-ı c' âlem 07a/02
m.+ ü'ş şems 07a/01
- mişâl** [Ar.] Örnek.

- m. 18b/05, 19a/04, 45b/07
m.+ e 43b/03
m.+ ler 36a/13, 36b/03
m.+ lere 36b/01
m. eylemek 43b/01
m. idelim 43b/02, 44a/10
- mīzān** [Ar.] Terazi burcu.
m. 15b/12, 17b/07
m.+ da 17b/02, 43b/08, 44a/03
m.-ı şems 07a/01
ḳable'l m. 05b/08
medār-ı ḫamel ve m. 03a/11, 16b/03, 16b/11
medār-ı ḫamel ve'l m. 09a/07
ve'l m. 05b/08
- mu'addil** [Ar.] Düzelten, denkleştiren.
dāire-i m.+ ü'n nehār 09a/08
- muḡtenim** [Ar.] Ganimet olarak alan, ganimet bilen.
m. ola 36b/06
- muḫālif** [Ar.] Aykırılık gösteren, uygun olmayan.
m. olduḡı 42b/06
- muḫkem** [Ar.] Sağlamlaştırılmış, kuvvetli.
m. 32b/11
m. dutıla 13a/10
- muḫtār** [Ar.] Seçilmiş, seçkin.
m.+ ı 36a/12, 38a/06, 38a/07
- muḳābile** [Ar.] Karşılık verme.
m.+ sinde 08b/06
- muḳaddime** [Ar.] Başlanıç, giriş.
m. 03b/07, 03b/10, 06b/09
m.+ ye 06b/09
- muḳaṅṅara** [Ar.] Ufka paralel olan yükseklik daireleri.
m. 15a/10, 16b/04, 16b/12, 17a/04, 17a/09, 21b/11, 22b/03, 23b/12, 24b/06,
39b/01, 39b/09, 40a/12
m.+ nuñ 10a/04
- muḳaṅṅarāt** [Ar.] Ufka paralel olan yükseklik daireleri.
m. 09b/07, 09b/12, 11b/03, 11b/08, 36a/04
m.+ dan 16b/04, 16b/11, 17a/09, 39a/13
m.+ uñ 10a/09
eczā^c -i m.+ dan 16a/06, 21b/10, 23b/11
- murabba'** [Ar.] Dört köşeli; kare.
m. 11a/01, 12b/01
m.-ı hedd-i fettān 11a/02, 12b/03
m.-ı şekl 08b/07
m.-ı şekli 29a/07
m.+ ü'ş şekl 28b/02, 31a/05
m.-ı zıllıdan 29b/04
- murād** [Ar.] Arzu, istek.
m. olan 16b/13
m. olınan 17a/12
m. olinsa 18b/03, 19b/04, 28b/11, 44b/07

- musattah** [Ar.] Düz, yassı hale sokulmuş; düzlem.
m.+ dur 01b/09
m. olan 01b/09
- Muṣṭafa** [Ar.] Osmanlı astronomi bilgini, coğrafyacı ve muvakkit. Muṣṭafa İbn Āli el-Muvakkīt bi'l cāmī' el-Ḥaḳānīū's Selīmī bivāhillāh el-melikū'l allāmu dārū's selām.
M. 01a/10
- muvakkīt** [Ar.] Tevkīt eden, vakti tayin eden kimse.
m.+ leri 43a/03
m. olan 42b/13
m. olanlar 43a/12
m. olanlara 42b/10
- mübārek** [Ar.] Bereketli, kutsal.
m. 37a/02, 42a/12
- mübāşeret** [Ar.] Bir işe başlama, girişme.
amele-i m. 03b/05
- müddet** [Ar.] Zaman.
m.+ e 38a/04, 39a/05
- müdevver** [Ar.] Yuvarlak, daire.
m.+ ce 12a/04
- mühimme** [Ar.] Önemli.
cemī' mesāil-i m.+ yi 01b/05
- Mükerrerme** [Ar.] Aziz, saygı değer.
Mekke-i M.+ de "Mekke şehri." 17b/10, 41b/13
- mümin** [Ar.] Mümin.
m.+ ler 36b/04
- mümkın** [Ar.] Mümkün.
m.+ dūr 16a/08
- Münevvere** [Ar.] Nurlandırılmış, aydınlatılmış.
Medīne-i M.+ nūñ 02a/12
Medīne-i M. Şerefullah 14b/12
- münkalib** [Ar.] Dönen, dönmüş.
medārū'l m.+ ü'l şayfī "Yaz dönencesi." 09a/05
medārū'l m.+ ü'l şitevi "Kış dönencesi." 09a/03
- mümkire** [Ar.] İnkār eden, kabul etmeyen.
bida' -ı m.+ dendür 42b/06
- müselmān** [Far.] Müslüman.
m.+ lara 43a/02
- müsta'mel** [Ar.] Kullanılmış olan; kullanılan.
m. olan 01b/11
- müstefid** [Ar.] İstifade eden, faydalanan.
m. olalar 01b/06
- müsteviyye** [Ar.] Düz, düzlem.
sā' at-i m. 10b/05
- müşteri** [Ar.] Jüpiter. Eskiden altıncı gezegen, dış gezegenlerin ikincisi.
m. 08b/01
- müyesser** [Ar.] Kolaylıkla olan.
m. olursa 14a/10
- naḳş** [Ar.] Noksan, eksiklik.
n. eyledük 27a/03
n. eylemişlerdür 13a/07

- n. itdük 18b/09, 19a/02, 19a/10, 19b/02
n. idesin 18a/10
n. olına 17b/05, 26b/01, 26b/12
- naķş** [Ar.] Nakıř.
n. olınmıřdur 02a/04, 12a/04
- namāz** [Far.] Namaz.
n.+ ınuñ 38b/08
- nazar** [Ar.] Bakma, bakıř.
n. 25b/10
n.+ uñ 14a/04
n. eyle 31b/04, 33b/06
n. eyledük 16b/10, 17a/03, 17a/08, 20b/13, 21a/04, 21a/08, 22a/04, 22a/12, 22b/04, 22b/10, 23a/01, 24b/07, 24b/13, 25a/03, 29a/04, 29b/03, 29b/08, 30a/09, 31a/02, 31a/09, 31b/11, 34a/02, 34a/11, 35a/13, 36a/05, 40a/01, 40a/13, 40b/10, 41a/11, 41b/02, 41b/06, 41b/10
n. eylesün 20a/12
n. eylesin 24a/12
n. idesin 16b/03, 20a/03, 20b/03, 28b/05
n. idüp 30b/11
n. olına 03b/01, 13b/03, 14a/03, 14a/06, 15a/08, 17b/01, 20a/07, 20b/08, 21b/11, 23b/13, 24a/06, 26a/10, 28b/13, 35a/06, 39a/09, 39b/02, 39b/09, 46b/07
řakbetü'n n. 11a/03
- nażır** [Ar.] Benzer, eř.
n.+ i 24a/01, 24a/08, 24a/11, 24b/07, 25a/08, 25a/13, 25b/06, 33b/09, 34a/10, 39a/13, 39b/08, 39b/12, 40a/12
n.+ idür 33b/13
n.+ ini 33b/05, 39a/08
derece-i n.+ i 39b/05
- ne** [T.] Ne.
n. 02a/01, 03a/13, 17b/05, 18a/13, 20a/08, 20a/09, 20a/13, 23b/10, 23b/11, 26b/05, 29a/01, 30a/04, 30a/06, 32b/03, 33b/07, 36a/01, 37a/03, 37a/04, 41a/02, 43a/11, 43a/13, 44b/07
- nehār** [Ar.] Gündüz.
n.+ da 24b/04
n.+ dan 23b/10, 44a/06
n.+ ı 23 b/13
aŗvel-i n.+ da 02a/13, 02b/08, 02b/12, 03a/03
aŗvel-i n.+ ında 02a/08, 02b/04, 03a/07
dāire-i mu' addilü'n n. "Hatt-ı istiva, ekvator; Ekvator dairesi." 09a/08
eczā' -i sā' at-i n. 24b/02
ŗaŗı-ı nıřf-ı n.+ da 16a/03
ŗaŗı-ı nıřfü'n n. "Meridyen çizgisi." 08a/01, 09a/13, 16b/02, 22b/09, 35b/13
ŗavs-i n.+ ı "Gündüz yayı." 20b/05
ŗavsü'n n. 06a/07, 21b/01
mine'n n. 04a/09, 05a/11
nıřf-ı n. 27a/06, 32a/07, 32b/05
nıřf-ı n.+ a "Meridyen." 14b/03, 33a/02
nıřf-ı řavs-i n. 19b/13
nıřf-ı řavs-i n.+ ından 36b/07, 36b/11
nıřf-ı řavsü'n n.+ ı 20b/02, 21a/11, 33a/01

- nıřfũ'ı kavsũ'n n. 04a/07
sā'at-i n. 45a/04
tũl-ı n.+ larına 02a/02
- nesne** [T.] Nesne.
n. 18a/03
n.+ dũr 12a/04
- nıřf** [Ar.] Yarım, yarı.
n.+ ı 06a/07, 13a/02, 44b/02, 45a/08
n.+ ın 12b/08
n.+ ına 07b/13, 08a/02, 10a/06, 10a/07
n.+ ını 11a/08
n.+ ınıñ 11a/10, 12b/10
n.-ı ālāsına 09a/12
n.-ı esfeline 09a/13
n.-ı eymenine 09b/02
n.-ı eyserine 09b/03
n.-ı fażlası "Gũndũz dũzeltimi." 20a/09
n.-ı fażlayı 19b/12
n.-ı fażluñ 21a/05
n.-ı kavs-i nehār 19b/13
n.-ı kavs-i nehārından 36b/07, 36b/10
n.-ı kavsũ'ı leyl 20b/09, 21a/12
n.-ı kavsũ'n nehārı "Öğlen yayı." 20b/02, 21a/10, 33a/01
n.+ ü'ı kavsũ'n nehār 04a/06
n.-ı nehār "Meridyen." 27a/06, 32a/07, 32b/05
n.-ı nehāra 14b/03, 33a/02
n.-ı yevm 44b/12
n.-ı yevmden 43a/07
n.-ı yevmlik 45a/02, 45b/06
ḥaṭṭ-ı n.-ı nehārda 16a/03
ḥaṭṭ-ı n.+ ü'ı leyl 08a/02
ḥaṭṭ-ı n.+ ü'n nehār 08a/01, 09a/13, 16b/02, 22b/09, 35b/13
- nice** [T.] Çok.
n. 01b/10, 16a/01, 32a/10
- nihāyet** [Ar.] Son.
n. 33a/12
- niřān** [Far.] Niřan, iz.
n. 20a/08, 20b/01, 25b/04, 25b/09
n.+ a 16a/04, 21a/04, 21a/10, 22b/04, 24b/01, 25a/03, 25b/10, 39b/10, 41a/06
n.+ dan 20b/04, 25b/10, 33b/11, 34a/12, 36a/05, 40b/11, 41b/03, 41b/10
n.+ dur 25b/04
n.+ uñ 25b/05
n. eyle 33b/08
n. eyledi 41b/01
n. eyledũk 21a/01, 22b/06, 36a/02, 40a/10, 40b/09, 41b/08
n. eyleye 15a/06
n. eyleyesin 25a/12, 25b/03, 34a/08
n. iderler 10b/10
n. idũp 20b/06
n. kılasın 24a/10

- n. kılarına 21b/08
n. olan 15a/09
n. olma 20a/04, 39b/07, 41a/03
- nişânla-** [Far.+T.] İşaretlemek.
n.- duğ 22b/01
- nitekim** [T.] Nitekim.
n. 18b/06
- niyyet** [Ar.] Niyet; namazdan, oruçtan önce başlama duâsını okuma.
n. 43a/05, 43a/06, 43b/08, 45a/02
n. eylemek 44b/13, 45b/04
n. itmese 43a/04
şavm-ı n. 43a/07
şavm-i n. eylemek 37a/04
ve'n n.+ i 04b/05
- nokta** [Ar.] Nokta.
n. 16a/10
n.+ dur 03a/12, 10a/09
n.+ nuñ 16a/11
n.+ lar iderler 10b/09
n.-i kısmete 09a/11
n.-i maşrıqdan “Nokta-i tulû, doğu noktası, doğu ılım noktası:Ufuk dairesinin ekvatoru kestiği noktalardan doğu tarafında olanı.” 46b/07
n.-i semt-i re'se 10b/11
- nücūmiyye** [Ar.] Yıldızlarla ilgili.
a' māl-ı n. 06b/12
- ol -** [T.] Olmak; yardımcı fiil.
o.- a 10a/02, 14b/08, 27b/07, 32b/06, 33a/02, 37b/02, 42b/01, 46a/08, 46b/03
o.- an 03b/03, 03b/11, 06b/10, 07a/13, 07b/10, 08a/03, 08b/11, 09a/04, 10a/07, 11a/12, 19b/06, 19b/10, 23a/11, 23a/12, 28b/13, 30b/10, 31a/05, 33a/10, 33a/13, 34b/11, 37a/11, 38a/04, 38a/05, 38a/10, 38b/04, 38b/12, 39a/05
o.- ana 13a/01
o.- anlaruñ 07a/03
o.- anuñ 29a/10
o.- dı 19a/09, 19b/01, 21b/02, 44b/02, 45a/08
o.- duğı 10a/10, 11a/07, 12b/07, 13b/09, 14a/05, 16a/09, 17b/07, 18a/07, 18a/08, 18a/11, 23a/05, 23b/06, 26a/12, 26b/03, 27a/03, 36a/09, 42a/07, 43a/07, 44a/12, 44b/03
o.- duğıdur 14b/12
o.- duğın 43a/13
o.- ıcağ 24a/01, 25a/12, 33b/04
o.- incaya 38b/07
o.- madın 42a/08
o.- maduğı 17b/02, 37b/07
o.- mağıla 37a/11
o.- mağın 16a/08
o.- masa 34b/02, 39a/07
o.- maya 33b/04
o.- maz 17b/02, 17b/08, 23a/11, 33a/06, 37a/08, 37b/06, 46a/10
o.- miş 32b/09, 38b/04
o.- sa 16b/09, 18b/04, 19a/05, 20b/12, 22a/10, 22a/11, 24b/04, 24b/05, 27b/01,

27b/02, 29a/02, 29b/06, 30a/08, 30b/01, 30b/05, 31a/01, 31a/08, 31a/11, 31b/07,
33a/07, 39b/12, 40b/05, 41a/10, 45b/05, 46b/12
o.- saydı 26a/02, 27b/12
o.- sun 43a/09
o.- ur 08a/10, 11b/04, 11b/05, 11b/06, 11b/07, 11b/09, 13b/05, 14a/09, 14b/10,
15a/02, 15a/11, 15b/04, 15b/06, 16a/05, 16a/11, 16b/05, 17a/05, 17b/04, 17b/06,
17b/09, 17b/12, 18b/02, 20a/10, 20b/02, 20b/05, 20b/10, 22a/01, 22a/06, 22b/08,
22b/12, 23a/07, 23b/03, 24a/05, 24a/07, 24b/02, 24b/03, 24b/10, 24b/11, 25a/05,
26b/06, 27a/12, 27b/03, 29a/02, 29a/07, 29b/05, 29b/10, 29b/12, 29b/13, 30a/07,
31a/01, 31b/03, 31b/06, 32b/02, 32b/09, 33a/01, 33b/12, 34b/07, 34b/10, 35a/09,
35b/03, 37b/09, 37b/11, 38a/11, 38b/06, 39b/04, 39b/11, 40a/08, 40a/09, 40b/13,
41a/09, 43a/11, 43b/10, 44a/02, 44a/05, 44a/08, 44b/04, 44b/05, 44b/07, 44b/11,
44b/12, 45a/06, 45b/03, 45b/05, 45b/10, 46a/07, 46b/11
o.- urdı 27a/06
o.- ur idi 26a/02
o.- urda 16b/08, 18a/05, 20b/04, 24a/01, 24a/05, 32a/09, 33b/04, 43a/02
cāmī^ç o.- a 01b/05
cenūbī o.- a 18a/07
eksük o.- a 29a/13
ḥaṭṭ o.- a 33b/04
ma^ç lūm o.- a 26a/07, 27a/07, 30a/01, 43b/13, 45a/03
muğtenim o.- a 36b/06
^ç āmm o.- a 01b/04
şimālī o.- a 18a/06
müstefīd o.- alar 01b/06
eşābī^ç o.- an 28b/10
kısmet o.- an 07b/08
ma^ç lūm o.- an 28b/12
ma^ç mūr o.- an 19b/07
meşhūr o.- an 01b/02
murād o.- an 16b/13
musatṭaḥ o.- an 01b/09
muvakḳit o.- an 43a/01
mūsta^ç mel o.- an 01b/11
nişān o.- an 15a/09
yaqın o.- an 20a/05
zāid o.- an 11b/13
vāqī^ç o.- andur 10a/06
muvakḳit o.- anlar 43a/12
rāğīb o.- anlar 01b/03
ṭālib o.- anlar 01b/06
muvakḳit o.- anlara 42b/10
şāim o.- anlarıñ 42b/07, 42b/11
yaqın o.- anıñ 33a/06
ḥāşıl o.- dı 18a/01, 18b/13, 19a/04, 19a/11, 19b/03, 21a/11, 21a/13, 22a/10, 22b/05,
25b/13, 27a/05, 30b/01, 30b/04, 30b/08, 31a/04, 31a/11, 31b/09, 31b/13, 34b/01,
35b/07, 35b/12, 36a/07, 36b/13, 40b/04, 41b/04, 41b/12
kaṭ^ç o.- dı 22b/11
ma^ç lūm o.- dı 18a/04
vāqī^ç o.- dı 24b/09

vāķi^ç o.- dıysa 20a/04, 21b/08, 21b/13, 22a/05, 28b/07, 28b/09, 29a/01, 33b/08,
39a/10,
39b/03, 46b/10
berāber o.- duđı 44a/08
cenūbī o.- duđı 14b/11, 18a/13, 18b/10, 19a/09, 19b/01
miķdār o.- duđı 02a/08, 02a/12, 02b/03, 02b/07, 02b/11, 03a/02, 03a/06
muħālif o.- duđı 42b/06
şimālī o.- duđını 18b/04
^ç arzda o.- duđuñ 03b/02
ğāyib o.- duđdan 38a/08
ma^ç lūm o.- duđdan 03b/01, 16a/02
vāķi^ç o.- ıcaķ 25a/11
devr o.- ınca 22a/08
vāķi^ç o.- ınca 14a/02, 20b/08, 21a/03, 21b/11, 22b/03, 23b/13, 24b/06, 33b/10, 34a/11,
36a/05, 39b/02, 39b/09, 40a/13, 41a/05
ma^ç lūm o.- madıđı 18b/02
ziyāde o.- mađıla 43a/10
ta^ç dīl o.- masa 16a/08
ğāyib o.- ması 38a/04
zāil o.- masıdur 32a/08
ta^ç dīl o.- masınuñ 26a/03
sebeb o.- mayalar 42b/13
artuķ o.- maz 46a/12
zāhir o.- maz 37b/01
vāķi^ç o.- mış 34a/03, 34a/04
ziyāde o.- mış 34b/10
başş o.- mışdur 34a/06, 34a/07
vāķi^ç o.- mışdur 09a/07, 10a/13, 10b/03, 25a/10
artuķ o.- sa 27a/10, 31a/13
eksūk o.- sa 23b/01, 30a/02
öyle o.- sa 27b/03, 41a/09
vāķi^ç o.- sa 25a/06
ziyāde o.- sa 42a/10
āsān o.- up 03b/09
ħarāb o.- up 19b/11
māni^ç o.- up 42b/12
artuķ o.- ur 29b/01, 38a/10, 45a/09, 45a/11
cenūbī o.- ur 16b/07, 17a/06
evvel o.- ur 33a/09, 33a/11, 33b/01
ğarbī o.- ur 13b/07
ğāyet o.- ur 37b/05
ħaşıl o.- ur 20b/11, 21a/05, 23a/04, 26b/13, 35a/04, 35b/06, 36b/09, 41a/08
ma^ç lūm o.- ur 37a/10, 37a/12
miķdār o.- ur 46b/12
öyle o.- ur 27b/01
şahīħ o.- ur 32b/04
şarkī o.- ur 13b/06
şimālī o.- ur 16b/08
zāhir o.- ur 38a/01
artuķ o.- ursa 26a/12, 26b/10

büyük o.- ursa 32b/03
cenübî o.- ursa 18a/11
eksük o.- ursa 26b/02
hâşıl o.- ursa 18b/01, 26b/05, 30a/06, 31b/02
ma' lüm o.- ursa 15a/08
müyesser o.- ursa 14a/10
şimālî o.- ursa 18a/09
vāқи' o.- ursa 15a/07, 16b/06, 24a/03

ol [T.] Ol zamiri. Krş O.

o. 03b/03, 07b/11, 08a/03, 08b/13, 09a/02, 09a/03, 09a/06, 09a/07, 09a/10, 09b/01, 10b/11, 11a/02, 11a/10, 12a/08, 12a/11, 12b/02, 13b/05, 14a/09, 14b/03, 14b/06, 14b/08, 14b/09, 15a/08, 15a/09, 15a/11, 15b/01, 15b/10, 16a/03, 16a/05, 16b/04, 16b/05, 16b/06, 16b/08, 17a/04, 17a/05, 17b/01, 17b/02, 17b/03, 17b/04, 17b/05, 17b/06, 17b/08, 18a/09, 18a/12, 18b/05, 19a/01, 19a/06, 19a/07, 19a/11, 19b/10, 20a/09, 20a/10, 20b/01, 20b/05, 20b/08, 21a/04, 21b/12, 21b/13, 22a/01, 22a/05, 22a/06, 22a/08, 22a/09, 22b/12, 23a/08, 23b/07, 24a/03, 24a/04, 24a/06, 24a/08, 24b/02, 24b/04, 24b/09, 25a/04, 25a/05, 25a/08, 25a/11, 26a/09, 26a/11, 26a/13, 26b/01, 26b/03, 26b/05, 26b/06, 26b/07, 26b/08, 26b/10, 27a/04, 27b/13, 28b/06, 28b/07, 28b/12, 29a/01, 29a/02, 29a/07, 29b/04, 29b/05, 29b/10, 30a/02, 30a/04, 30a/06, 30a/07, 30b/10, 30b/13, 31a/01, 31a/05, 31a/13, 31b/01, 31b/02, 31b/03, 31b/06, 32a/03, 32a/05, 32a/09, 32a/11, 32a/12, 32a/13, 32b/07, 32b/09, 32b/13, 33a/07, 33b/05, 33b/12, 34b/03, 34b/07, 35a/08, 36b/07, 37a/03, 38a/03, 38a/08, 38b/02, 38b/05, 39b/02, 39b/04, 39b/10, 39b/11, 40a/06, 40b/05, 40b/07, 40b/10, 40b/12, 41a/06, 41a/07, 41b/03, 41b/10, 42b/07, 42b/08, 42b/12, 43b/08, 44a/03, 44a/04, 44a/05, 44a/06, 44b/02, 44b/10, 45a/05, 45a/09, 45b/02, 45b/03, 45b/08, 46b/10, 46b/11
o.+ dur 30b/09

olın - [T.] Yardımcı fiil, yapılmak.

o.- a 26b/08, 46a/04
devr o.- a 13a/13, 21b/09, 22a/02, 39a/12
faẓl o.- a 26a/10
kıyās o.- a 36b/01, 43b/04, 43b/13, 44a/11
ma' lüm o.- a 13a/06, 16a/12, 23a/10, 26a/04, 27a/12, 27b/08, 28b/07, 32b/04, 33a/05, 33b/01, 34a/07, 42a/12
naķş o.- a 17b/05, 26b/01, 26b/12
naẓar o.- a 03b/01, 13b/03, 14a/04, 14a/06, 15a/09, 17b/01, 20a/07, 20b/08, 21b/11, 23b/13, 24a/06, 26a/10, 28b/13, 35a/06, 39a/09, 39b/02, 39b/10, 46b/07
nişān o.- a 20a/05, 39b/07, 41a/03
amel o.- a 19b/05
tarḥ o.- a 18b/01
vaż' o.- a 28b/05, 28b/13, 34b/05, 35a/05, 39a/09
żamm o.- a 35a/06
ziyāde o.- a 26b/04, 26b/11, 34b/10
murād o.- an 17a/13
amel o.- an 26b/07
beyān o.- dı 36a/13
kifāyet o.- dı 37b/12, 46b/03
resm o.- dıysa 11b/04, 11b/05, 11b/06, 11b/08
vaķt o.- duğında 26b/10
ma' lüm o.- duğdan 18b/08

vaż' o.- duđdan 20a/02
zıkr o.- madı 19b/12
dıkkat o.- mađıla 33a/04
kısmet o.- mıř 40a/04
resm o.- mıř 28b/08
bađř o.- mıřdur 08a/08
kısmet o.- mıřdur 07a/12, 11b/02
nađř o.- mıřdur 02a/04, 12a/04
resm o.- mıřdur 29a/08
beyān o.- sa 03b/06, 14a/10
murād o.- sa 18b/03, 19b/04, 28b/11, 44b/07
‘amel o.- sa 26a/04
taż‘if o.- sa 20b/10
farđ o.- sun 10b/08
‘amel o.- sun 03a/09
ma‘lūm o.- up 26a/09
vaż' o.- up 39b/06
resm o.- ur 11b/08, 28b/01, 28b/02

olmađ [T.] Olmak.

o. 12b/13

on [T.] On.

o. 02b/04, 04a/12, 04b/05, 07b/05, 21a/05, 27a/02, 27a/03, 27a/06, 27b/01, 27b/04, 27b/05, 27b/09, 27b/13, 31a/08, 31a/10, 42a/07, 44a/06, 46a/01, 46a/13

o. altı 03a/07, 04b/07, 30b/07

o. altı buçuk 02a/06

o. altıdan 35b/05, 35b/08

o. beř 02b/10, 02b/12, 04b/06, 46b/01

o. beř buçuk 03a/03

o. bir 04a/13

o. bir buçuk 16b/11, 18b/08, 19a/01, 19a/06, 19a/13

o. bir buçukdur 18b/05

o. buçuk 44b/05

o. dokuz 04b/11

o. dört 30b/01, 30b/03

o. dört buçuk 02b/08

o. iki 04b/01, 08a/11, 10a/12, 10b/04, 11b/02, 25b/13, 26a/02, 28b/06, 29b/12, 31a/11, 33a/13, 34b/09, 44a/07

o. ikiden 31a/12

o. ikidür 29b/12

o. ikine 11a/09

o. ikiřer 29a/08

o. ikiye 11b/01, 12b/09, 31a/06

o. sekiz 02a/09, 04b/09, 32a/01

o. tođuz 39b/08

o. üç 02a/09, 04b/03

o. üç buçuk 02a/13

o. yedi 04b/09, 21a/01, 22a/13, 39a/13, 40a/12

o. yediden 17a/09, 25a/04

yüz o. iki buçuk 36b/11

yüz o. yedi 21a/09

- orta** [T.] Orta, ara.
o.+ sina 38b/01
o.+ sında 07a/09
- oruç** [T.] Oruç.
o.+ ların 43a/03
- otuz** [T.] Otuz.
o. 02b/02, 05b/10, 19a/03, 19b/03, 22a/11, 22b/02, 23a/03, 23a/05, 23b/02, 23b/06, 27a/03, 29a/02, 29a/03, 29a/06, 30a/08, 30a/09, 30a/13, 41b/03
o. altı 02b/06, 06a/06, 24b/10, 40b/04, 41b/11, 44a/13, 44b/07
o. beş 06a/05, 23a/06
o. bir 05b/13, 31a/01, 31a/02, 31a/03
o. buçuk 40b/02
o. dokuz 06a/11
o. dört 06a/05, 32a/01
o. iki 06a/02
o. sekiz 06a/09
o. üç 06a/03
o. yedi 06a/08, 30b/05, 30b/07, 35b/10, 36a/03
o. yedi buçuk 19a/07
yüz o. beş 45a/05, 45a/06
yüz o. buçuktur 44b/02
- öbür** [T.] Öteki, diğer.
ö. 12b/10, 25b/05, 29b/08
- öte** [T.] Öte, öbür taraf.
ö. 32b/01, 42a/04, 42a/09
ö.+ si 19b/09
ö.+ sinde 14b/13
- ötürü** [T.] Ötürü.
ö. 12a/06, 13a/08, 13b/11, 14b/05, 45b/06, 46a/10
- öyle** [T.] Öğle vakti.
ö.+ den 23b/08, 27a/11, 27b/04
ö.+ müz 27b/06
ö.+ nün 32b/02, 32b/09
ö.+ si 33a/05, 33a/07, 33a/09, 33a/12, 37b/06
ö.+ side 27a/11
ö.+ sinden 33a/06, 33a/08, 33a/10, 33a/13
ö.+ ye 23b/06, 43b/07, 43b/09, 43b/11, 44a/02, 44a/07
- öyle** [T.] Öyle.
ö. olsa 27b/03, 41a/09
ö. olur 27b/01
- pes** [Far.] Öyle ise; imdi.
p. 01b/07, 02a/04, 03b/01, 03b/10, 06b/08, 09a/10, 11b/07, 11b/09, 12a/01, 13a/08, 14a/05, 14b/05, 15a/08, 16a/01, 17b/08, 17b/12, 18a/09, 18b/05, 18b/07, 19a/01, 19a/08, 19a/11, 19b/03, 19b/10, 25a/11, 25b/11, 26a/07, 26a/13, 27b/12, 28b/02, 29a/11, 32a/09, 33b/02, 34a/07, 36a/12, 37a/05, 37b/11, 38a/02, 38b/07, 39a/01, 39a/05, 39b/13, 42b/02, 42b/10, 43a/12, 44b/05, 45a/09, 45a/11, 45b/08
- rābi'** [Ar.] Dördüncü.
el-bābü'r r. 16b/13, 46b/04
iqlim-i r.+ ün 02b/05
- rāğib** [Ar.] İstekli, isteyen.

- r. olanlar 01b/03
- raḳam** [Ar.] Rakam.
r.+ in 07b/07
- ramazān** [Ar.] Oruç ayı.
r. 04b/05, 42a/12, 42b/03
r.+ da 37a/03, 43a/04
- raṣad** [Ar.] Gözleme, ölçme (rasad aleti ile).
r. 04a/02, 14a/11, 14b/01
- rāst** [Far.] Doğru.
r. 07a/09, 13b/02, 15b/01, 32a/06, 32b/06, 32b/07
r.+ ca 32b/11
r. gelenler 15b/10
r. gelür 15b/06, 15b/08
r. gelürse 16a/04
semt-i r. 10a/08
- rı** [Ar.] Osmanlı alfabesinin on ikinci harfi olup “ebced” hesabında iki yüz sayısının karşılığıdır.
r. 08b/05
- re’s** [Ar.] Tepe; uç nokta; uç. Çıkış düğümü: Bir gezegenin yörüngesinin, ekliptik düzlemini, güneyden kuzeye çıkarken deldiği nokta.
r.-i merī 21a/08, 21b/07, 22a/13, 24a/13, 34a/02, 40b/08
r.-i merīde 24a/09, 25a/12
r.-i merīye 21b/12, 24b/12, 36a/05
r.+ ü’l merī 33b/06, 35b/13
r.-i sereṭān 09a/05
semt-i r. 14b/11
semt-i r.+ dūr 10a/09
noḳta-i semt-i r.+ e 10b/12
- resm** [Ar.] Resim.
r.+ lerden 07b/10
r. eylerler 03a/10, 08a/12
r. olındıysa 11b/04, 11b/05, 11b/06, 11b/07
r. olınmış 28b/08
r. olınmışdur 29a/08
r. olunur 11b/08, 28b/01, 28b/02
- risāle** [Ar.] Kısa yazılmış küçük kitap.
r. 03b/07
r.+ den 01b/06
r. eyleyem 01b/04
- rub^ç** [Ar.] Dörtte bir, çeyrek.
r. 40a/04
r.+ a 34a/06
r.+ da 08b/06, 08b/07
r.+ ında 03a/10
r.-ı meskūn 19b/08
r.-ı sâ^ç at 45b/11
faḫl-ı r.+ da 15b/03
- Rum** [Ar.] Anadolu.
R. 46a/13
- rüsūm** [Ar.] Usūl.

- r.+ uñ 08b/11
r.+ ü's şafâih 08b/09
- şâ' at** [Ar.] Saat.
s. 02a/03, 02a/09, 02a/13, 02b/04, 02b/08, 02b/12, 03a/03, 03a/07, 10b/07,
24a/02, 24b/08, 24b/11, 25a/02, 25a/06, 33a/08, 33a/10, 33b/01, 37b/09, 37b/10,
42a/02, 42a/03, 43b/06, 43b/09, 43b/11, 43b/12, 44a/01, 44a/02, 44a/03, 44a/04,
44a/06, 44a/07, 44a/09, 44b/05, 44b/09, 45a/10, 45b/13
s.+ de 43a/13
s.+ den 46a/01, 46a/11
s.+ dür 02b/01, 02b/05, 02b/09, 02b/13, 03a/04, 03a/07
s.+ i 02a/03, 05b/03
s.+ le 25a/09
s.+ ler 24a/08, 32b/13
s.+ lerün 23b/11
s.+ üñ 24a/09, 24a/12, 25a/10, 25a/11, 25b/01, 25b/07
s.-i müsteviyye 10b/05
s.-i nehâr 45a/04
s.-i zamâniyye 23b/09, 24b/10, 25a/09
s.-i zamâniyyeden 10b/08, 24a/02, 24a/04, 24b/08, 25a/02
s.-i zamâniyyedür 10a/12
s.+ ü'z zamâniyye 10a/11
eczâ' -i s.-i leyl 24b/03
eczâ' -i s.-i nehâr 24b/01
eczâ' ü's s. 04a/10
eczâ' -i s.-i zamâniyye 24a/07, 25a/05
huṭṭ-ı s.-i zamâniyye 11a/10, 12b/10
rub' -ı s. 45b/11
- şabâh** [Ar.] Sabah.
ş.+ dan 43b/09, 44a/01, 44a/09
- şâbi'** [Ar.] Yedinci.
el-bâbü's s. 21b/03
iḳlim-i s.+ üñ 03a/04
- şâbite** [Ar.] Seyyar olmayan ve yerinde durur gibi görünen yıldız.
kevâkib-i ş.+ den 12a/03
- şad** [Ar.] Osmanlı alfabesinin on yedinci harfi olup "ebced" hesabında doksan sayısının karşılığıdır.
ş. 10a/10, 10a/11
- şâdıḳ** [Ar.] Doğru, gerçek.
şubḥ-ı ş. "Tan yerinin ağarması." 38b/10, 38b/11, 39a/04, 42a/13, 42b/04, 44b/11
şubḥ-ı ş.+ dan 44b/04, 45a/09
- sâdis** [Ar.] Altıncı.
el-bâbü's s. 19b/12
iḳlim-i s.+ üñ 02b/13
- şafâih** [Ar.] Düz yassı şeyler.
ş.+ i 07a/11
rüsümü's ş. 08b/09
- şâg** [T.] Sağ taraf.
ş. 07b/01, 07b/04, 10a/06, 13a/10, 13b/12, 33b/09, 36a/02, 39a/11, 40a/11,
41a/04, 41b/07
ş.+ a 39b/07

- ş.+ dan 09b/02
ş.+ na 11b/11
- şahâif** [Ar.] Sahifeler, yapraklar.
ş.+ üñ 03b/03, 12a/10
- şahâifeyi** [Ar.] Sahifeler, yapraklar.
ş.+ 11b/03
- şahife** [Ar.] Sayfa.
ş.+ ler 01b/13
ş.+ lerüñ 11a/12
ş.+ sin 03b/04
ş.+ sinden 15a/04
ş.+ ye 11a/13
ş.-i âfâkî 03a/08
- şahîh** [Ar.] Gerçek, doğru.
ş. 32b/13
ş.+ ce 32b/06, 37a/06
ş.+ dür 32b/10
ş. olur 32b/04
- şahūr** [Ar.] Sahur.
s.+ dur 42b/05
s.+ uñ 37a/03, 42a/12
s. yemek 38b/09
s. yemeleri 42b/07
vaqtü's s. 04b/05
- şâim** [Ar.] Oruç tutan, oruçlu.
ş. olanlarıñ 42b/07, 42b/11
- sâ'ir** [Ar.] Başka, diğer.
s.-i eyyâm 43b/12
hayt-ı s.+ e 32b/06
- şakb** [Ar.] Bir taraftan öteki tarafa kadar açık olan delik.
ş.+ na 14a/03
ş.+ ndan 13b/01, 13b/02
ş.+ ü'l irtifâ^c 11a/03
ş.+ ü'n naẓar 11a/03
ş.+ ü'ş şuâ^c 11a/04
- şâlis** [Ar.] Üçüncü.
el-bâbü's ş. 16a/13, 37a/01
iqlim-i ş.+ üñ 02b/01
- şalışen** [Ar.] Üçüncü olarak.
ş. 46a/03
- şâmin** [Ar.] Sekizinci.
el-bâbü's ş. 23b/09
- şânî** [Ar.] İkinci.
el-bâbü's ş. 14a/11, 32a/02
fecn-i ş. 38a/12, 38b/11, 39a/01
^c aşr-ı ş. 35a/02, 36a/07
^c aşr-ı ş.+ nüñ 34b/01
iqlim-i ş.+ nüñ 02a/10
- şarfe** [Ar.] Menâzil-i kamerden biri.
ş.+ yi 17a/07

- şavm** [Ar.] Oruç.
ş.+ e a 43a/04, 44b/13, 45a/02, 45b/03
ş.-ı niyyet 43a/06
ş.-i niyyet eylemek 37a/04
- şayf** [Ar.] Yaz mevsimi.
fażl-ı ş.+ da 15b/06
- şayfi** [Ar.] Yaza ait, yazla ilgili.
ş.+ ler 08b/10, 12a/11
ş.+ leri 12a/07
ş.+ lerüñ 09b/08
ş.+ nüñ 08b/13, 09a/09
medârü'l münkalibü'l ş. 09a/05
- seb'a** [Ar.] Yedi.
ekālīm-i s.+ dur 01b/11
- sebeb** [Ar.] Sebep, neden.
s. olmayalar 42b/13
- sekiz** [T.] Sekiz.
s. 04a/08, 44b/05
s. buçuķ 27b/05
altmış s. 40a/07, 41a/13, 41b/08
altmış s. buçuķ 17b/11
elli s. 25a/12
elli s. buçuķ 27a/08
kırķ s. 03a/05, 17b/09, 26a/01, 30b/03
kırķ s. buçuķ 19a/12
on s. 02a/10, 04b/09, 32a/01
otuz s. 06a/09
yirmi s. 05b/01
yigirmi s.+ den 35b/07
- seksen** [T.] Seksen.
s. 21a/12
s. bir 45a/08, 45a/13
yüz s. 34a/03
yüz s.+ den 21a/11
- sekü** [T.] Basamak.
s. 45b/09, 45b/10, 46a/07, 46a/12
s.+ ye 46a/08
- selām** [Ar.] Selam.
dārü's s. ider 01b/01
- semā'** [Ar.] Gökyüzü.
ḥaṭṭ-ı vasaṭu's s. 07b/13, 09a/12, 09b/09, 10b/01, 10b/02, 15a/04, 16b/10, 17a/03,
17a/07,
20a/12, 21a/07, 22a/03
ma'rifetü's s. 05b/01
- Semendire** [] Sırbistan'da bir şehir.
S.+ de 23a/07, 36a/11, 44a/05
S.+ nüñ 28a/04
- Semerķand** [] Özbekistan'da bir şehir.
S. 37b/08
S.+ da 23b/03, 44a/02

- semt** [Ar.] Güney açısı: Ufuk koordinat sisteminde, bir yıldızın güney doğrultusuna göre açısız uzaklığı
s. 46b/09
s.-i rāst 10a/08
s.-i re's 14b/11
s.-i re'sdür 10a/09
s.+ ü'l kıble 04b/09, 06b/01
nokta-i s.-i re'se 10b/12
ma'rifetü's s.+ i 04b/08, 06a/13
mine's s.+ i 04b/08
- sen** [T.] Sen.
s. 14b/09
- sereṭān** [Ar.] Yengeç burcu.
s. 15b/08, 33b/13, 34a/13, 35a/09, 35b/11, 35b/12, 36a/03, 36a/06, 36a/09,
36b/09, 36b/10, 39b/12, 40b/01, 40b/03, 41a/10, 41b/01, 41b/03, 41b/05, 41b/09,
41b/11, 41b/12, 42a/01, 42a/06, 44a/12
s.+ da 44a/05
medār-ı s. 16b/07
re's-i s. 09a/05
- şevāb** [Ar.] Sevap.
ş.+ dan 42b/12
ş.-ı cemil 36b/06
- şevr** [Ar.] Boğa burcu.
ş. 15b/01, 15b/04, 15b/11, 16b/09, 16b/12, 18b/03, 20b/12, 21a/06, 21a/10,
22a/10, 22a/11, 22b/02, 22b/08, 22b/13, 23a/05, 23b/01, 23b/05, 24b/03, 24b/09,
25a/08, 46b/12
ş.+ üñ 15b/02, 20b/11, 24b/05, 24b/07, 25a/08, 46b/13
- si'a** [Ar.] Genişlik, bolluk.
s.-i mağrib 46b/11
s.-i maşriḳ 46b/04
s.-i maşriḳı 46b/10
s.+ tü'l maşriḳ ve'l mağrib 04b/06, 06a/12
- sin** [Ar.] Osmanlı alfabesinin on beşinci harfi olup "ebced" hesabında altmış sayısının karşılığıdır.
s. 08b/04, 27a/01, 28a/01, 28a/06
- sivri** [T.] Sivri.
s.+ ce 12a/07, 12a/11
s.+ celerdür 11a/05, 12a/02, 12b/05
s.+ ceye 11b/13
- siz** [T.] Siz.
s.+ de 36b/01
- Şofya** [] Yer adı.
Ş.+ nuñ 28a/03
- şoḳ -** [T.] Sokmak.
ş.- arlar 12a/11, 13a/02
- şol** [T.] Sol.
ş. 07b/02, 10a/07, 13a/12, 40a/07, 41a/12
ş.+ a 07b/04, 09b/02
ş.+ ina 11b/10
- şoñra** [T.] Sonra.

- ş. 03b/01, 03b/05, 14a/02, 14b/08, 15a/02, 16a/02, 18b/08, 20a/02, 20a/05, 20a/07, 20a/12, 20b/13, 21a/02, 21a/08, 21b/06, 22b/01, 22b/04, 25a/01, 26a/10, 27a/12, 27b/07, 30a/11, 33b/10, 35a/04, 35a/06, 37b/09, 37b/11, 38a/01, 38a/08, 38b/05, 38b/10, 42a/12, 43a/06, 45b/12
- sön** - [T.] Sönmek.
s.- se 42b/09
- şöndür** - [T.] Söndürmek.
ş.- mesüñ 42b/04
- söyün** - [T.] Sönmek.
s.- medin 42b/09
- söyündür** - [T.] Söndürmek.
s.- ecek 43a/02
- şubh** [Ar.] Sabah.
ş.-ı kâzib “Fecirden önce, geçici olarak, tan yerinin ağarması.” 38b/08
ş.-ı şādık “Tan yerinin ağarması.” 38b/10, 38b/11, 39a/03, 42a/13, 42b/04, 44b/11
ş.-ı şādıkdan 44b/04, 45a/09
- Sümnāt** [Ar.] Hindistan’da Gücerat diyarında bulunan meşhur bir puthanenin adı.
S. 02a/07
- sumüt** [Ar.] Güney açısı.
s. 10b/11
s.+ dur 10b/10
- südāsī** [Ar.] Altılı.
s. 10a/02
- süds** [Ar.] Altıda bir.
s.+ i 11b/06, 16a/09
- süflī** [Ar.] Utarit ile, Venüs gezegenleri.
hedefe-i s.+ nuñ 13b/02, 14a/03
- şülüşi** [Ar.] Üçte bir.
ş. 10a/01, 11b/04
- sünbül** [Ar.] Başak burcu.
şable’s s. 05b/08
- sünbüle** [Ar.] Başak burcu.
s. 15b/06, 15b/11
- sünnet** [Ar.] Sünnet.
s.+ e 42b/06
s.+ i 42b/02
- şafak** [Ar.] Güneş doğmadan önceki alacalık.
ş. 37b/12, 39a/06, 39a/07, 42a/08
ş.+ uñ (şafağūñ) 37a/01, 38a/03, 40b/05
ḥaṭṭ-ı ş. 39a/07, 40b/07, 40b/10, 41b/02
ḥişşe-i ş. 41b/04, 41b/13, 42a/02
ḥişşe-i ş.+ i 39b/04, 40b/02, 40b/05, 40b/12
ḥişsetü’ş ş.+ i 04b/04
- Şāfi‘** [Ar.] İmam-ı Şafii mezhebinden olan kimse.
ş. 42b/05
İmām Ş.+ nuñ 36a/12, 38a/06
- şark** [Ar.] Doğu.
ş. 23a/11, 37a/13
- şarkī** [Ar.] Doğu ile ilgili.
ş. olur 13b/06

şāziyye [Ar.] Yay, kavis.

ş. 11a/07, 12b/07

ş.+ yi 28b/06

ş.+ nüñ 28b/05

ş.-i aḥir 30b/12, 31a/03, 31b/04, 31b/11, 34b/05, 35a/06, 35a/13, 35b/09

ş.-i aḥire 31a/09

ş.-i irtifā^c 12b/05

ş.-i kevkeb 17a/02

ş.-i ^c idāde 12b/05, 34b/02

ş.-i ^c idādenüñ 28b/11, 29a/03

ş.-i ^c idādeyi 28b/03, 29b/01

ş.+ tü'l irtifā^c 11a/05

şebeke [Ar.] Astr. Delinmiş bir disk.

ş. 07b/03, 11a/13, 12a/08, 12a/12, 12b/12, 13a/01, 20b/06, 22a/02, 22a/07, 22b/13, 24b/05, 24b/12, 33b/08, 34a/09, 36a/02, 39a/11, 40a/10

ş.+ de 11b/12

ş.+ nüñ 11b/09, 12a/02, 12a/05

ş.+ ye 11a/12, 13a/03

ş.+ yi 15a/06, 21a/02, 21b/09, 22b/01, 22b/08, 24a/10, 39b/07, 41a/03

şehir [Far.] Şehir.

ş.+ de 23a/10

ş.+ ler 27b/13

ş.+ lerinde 33a/11

ş.+ lerüñ 23a/11, 23a/13, 27b/08

ş.+ ümüz 26a/05, 26a/11, 26b/09

ş.+ ümüzde 26a/06, 27a/11

ş.+ ümüzden 27a/06, 27a/08, 27a/09

ş.+ ümüzle 26a/08

ş.+ ümüzüñ 26a/13, 26b/02, 26b/04

ş.+ üñ 02a/07, 17b/04, 17b/05, 19b/04, 23b/04, 26a/09, 27b/09, 33a/05, 37a/06, 37b/06

ş.-i maṭlūbuñ 18b/01, 26a/11, 26b/01, 26b/05, 26b/08, 26b/12

ḡayr-ı ş.+ lerüñ 26a/05

şekl [Ar.] Şekil.

murabba^c-ı ş. 08b/07

murabba^c-ı ş.+ i 29a/07

murabba^c ü'ş ş. 28b/02, 31a/05

küreviyyü'ş ş.+ dür 01b/08

şems [Ar.] Güneş.

ş. 08b/03, 13a/12, 14b/02, 16b/09, 17b/06, 19a/05, 20b/11, 22a/10, 23a/04, 23b/05, 24b/03, 27a/05, 32a/13, 36a/08, 37a/12, 37b/02, 39b/12, 41a/10, 42a/06, 44a/12, 45b/12, 46a/09, 46a/11, 46b/12

ş.+ den 13a/04

ş.+ üñ 13a/13, 13b/07, 13b/13, 14a/08, 16a/13, 17b/01, 17b/07, 18a/05, 18b/03, 32a/06, 32b/07, 32b/12, 37a/06, 37a/07, 37a/10, 37b/01, 37b/08, 38a/03, 39a/04, 43b/06, 44b/06, 44b/08, 45a/11, 46a/02, 46a/05, 46a/06, 46b/04

derece-i ş. 08a/11, 14a/12, 15a/03, 15a/11, 15b/02, 15b/04, 16a/05, 16a/06, 16b/02, 16b/05, 20a/01, 20a/05, 20a/10, 20b/07, 21a/03, 21b/06, 21b/10, 22a/03, 22a/07, 24a/05, 25b/06, 40b/06, 40b/09, 41a/01, 41a/04, 46b/05, 46b/08

derece-i ş.+ üñ 24a/01, 24a/08, 24a/11, 25a/13, 33b/05, 33b/09, 34a/10, 39a/08,

- 39a/13, 39b/05, 39b/08, 40a/11
derecetü'ş ş. 04a/02
eczā'-i ş. 24b/02
meylü'ş ş. 04a/03
mir'ātü'ş ş. 07a/01
mizān-ı ş. 07a/01
tulū'-ı ş.+ den 44b/10, 46a/06
tulū'-ı ş.+ üñ 45b/02
- şemsiyye** [Ar.] Güneş ile ilgili.
şühür-i ş. 08a/10
- Şerefullah** [Ar.] “Allah'ın şereflendirdiği” anlamına gelen söz.
Medine-i Münevvere Ş. 14b/13
- şezāyā** [Ar.] Yıldız ibresi.
ş.+ ü'l kevākib 11b/13
- şimālī** [Ar.] Kuzeyle ilgili.
ş. 15a/01, 16b/13, 17a/06, 18a/06, 18a/10, 18b/09, 19b/06, 42a/04
ş.+ dūr 01b/12, 19b/07
ş.+ midūr 16b/01, 17a/01
ş. ola 18a/06
ş. olduğunu 18b/04
ş. olur 16b/08
ş. olursa 18a/09
- şitevī** [Ar.] Kışla ilgili.
medārü'l münkalibü'l ş. 09a/03
- şol** [T.] Şu.
ş. 09b/07, 10a/09, 11a/12, 11b/01, 12a/02, 12a/04, 12a/13, 12b/11, 13a/01,
26a/06, 32a/13, 37b/13, 39a/01
- şöyle** [T.] Şöyle.
ş. 13a/06, 16a/12, 27a/07, 27b/08, 30a/01, 32b/04, 33b/01, 34a/07, 42a/11,
45a/03
- şu** [T.] Şu.
ş. 23a/10, 27a/12, 33a/04, 46a/04
- şuā'** [Ar.] Işın.
ş.+ ı 13b/08
ş.-ı hedefe-i 'ulyānuñ 13b/01
şakbü'ş ş. 11a/04
- şühür** [Ar.] Aylar.
ş.-i şemsiyye 08a/10
- şürü'** [Ar.] Başlama.
ş. idelim 06b/11
- tā** [Far.] Ta.
t. 10a/06, 13a/13, 13b/13, 14a/04, 14b/12, 15a/01, 20b/07, 21a/02, 21b/09,
22a/03, 22b/02, 22b/08, 24a/11, 24b/05, 32a/13, 33b/09, 34a/09, 36a/03, 36b/05,
39a/13, 40a/11, 41a/04, 42a/11, 46a/11
- ta' dīl** [Ar.] Düzeltim.
t. eylemek 16a/07
t. eylemesi 25a/07
t. olmasa 16a/08
t. olmasınun 26a/02
eczā'-i t. 25b/06

- eczā^c -i t.+ i 25b/12
- tafşil** [Ar.] Açıklama.
t.+ i 02a/05
- tağ** [T.] Dağ.
t.+ uñ 13b/10, 14a/01
- taht** [Ar.] Alt, aşağı.
t.+ e'l 'arzdān 20b/06
t.+ e'l ufqda 33b/03
- takdırce** [Ar.+T.] -dığı zaman
t. 03b/02, 14a/06, 16a/09, 18b/03, 23b/07, 27a/03, 27b/11
- takrīb** [Ar.] Yaklaşık olarak.
t.+ i 26a/03
- takrīben** [Ar.] Aşağı yukarı.
t. 02b/07
- taksīm** [Ar.] Bölme, parçalara ayırma.
t. itdük 30b/06
- taleb** [Ar.] İstek.
t. eyledük 15a/13
- tālib** [Ar.] İsteyen, istekli.
t. 01b/03
t.+ lere 03b/08
t. olanlar 01b/06
- tāmm** [Ar.] Tam, bütün.
t. 11b/07
- tamām** [Ar.] Bütün.
t. 09b/11, 10a/05, 11b/01, 20b/05, 20b/10, 21b/01, 37a/12, 46a/03
'arz-ı t. 17b/04, 18b/11
usturlāb-ı t. 10a/03, 11b/07
- tar** [T.] Dar.
t. 10a/10
t.+ dur 09b/11
- taraf** [Ar.] Taraf, yön.
t. 11a/07
t.+ a 36a/02, 39a/11, 40a/07, 40a/11, 41a/04, 41b/07
t.+ da 41a/12
t.+ dur 19b/07, 19b/08
t.+ ı 07b/01, 13a/11, 29b/09
t.+ ıdur 07b/04, 19b/10
t.+ in 08a/13
t.+ ina 07b/02, 08a/07, 33a/06, 33b/09
t.+ ina kılına 13a/11
- tarh** [Ar.] Çıkarma işlemi.
t.+ dan 18a/13
t. eyledük 21a/12, 36b/12, 45b/01
t. eylesin 36b/08
t. itdük 18b/11, 19a/03
t. olma 18b/01
- tarīk** [Ar.] Takip edilen yol, yöntem.
t. 19b/05, 32a/10, 32b/04, 33a/03
t.+ i 14a/13, 15a/03, 16b/01, 17a/02, 17a/12, 20a/01, 21b/05, 26a/03, 26a/08,

- 29a/12, 30b/09, 31a/06, 32b/02, 32b/12, 33b/02, 34b/02, 37a/05, 39a/06, 40b/06, 40b/13, 46b/05
- tāsi'** [Ar.] Dokuzuncu.
el-bābü't t. 26a/05
- ta'yīn** [Ar.] Belli etme.
t. eylemek 16a/06
- taẓ'if** [Ar.] İki kat etme.
t. eyledük 21a/13
t. olinsa 20b/10
- Tebriz** [] Yer adı.
T.+ üñ 33a/07
- techil** [Ar.] Birinin cahilliğini ortaya koyma.
t. iderler 43a/03
- tedric** [Ar.] Derece derece ilerleme.
t. 38a/02
- tefavüt** [Ar.] Farklı.
t. 14b/04, 16a/07
- tekātu'** [Ar.] İki çizginin birbirini kesip geçmesi.
t. itdüğü 03a/12, 22a/01, 22b/06, 25b/02, 25b/08, 40a/08, 40b/08, 46b/09
t. itdürse 41a/02
- tertüb** [Ar.] Dizme, sıralama.
t. 03b/12, 21b/09
t. eylemege 03b/08
- teşbih** [Ar.] Benzetme.
t. itmişlerdür 38b/02
- tevālī** [Ar.] Birbiri arkasından gelme, devam etme.
t.+ si 07b/02, 07b/03, 07b/04, 11b/10, 39a/12
hılāf-ı t. 11b/11
- toğ -** [T.] Doğmak.
t.- ar 38b/11
t.- madın 42b/04
t.- mamış 42a/13
t.- masınuñ 39a/04
t.- masıyla 39a/04
t.- maya 38b/10
- toğru** [T.] Doğru.
t. 42a/08, 46a/09
- toğsan** [T.] Doksan.
t. 08a/07, 17b/04, 17b/11, 17b/13, 18a/02, 34a/04, 40a/05
t.+ a 34a/07
t.+ dan 18a/03, 18b/01, 18b/11, 19a/03, 19a/09, 19b/02
iki yüz t. iki 40a/02
- toğuz** [T.] Dokuz.
t. 25b/10, 25b/11, 30b/05
t.+ a 30b/06
t.+ dur 45a/04
t. buçuk 37b/09
elli t. 23a/09
kırk t. 17b/09, 18b/10, 19a/09
on t. 39b/09

- yetmiş t. 36a/08
- tolan** - [T.] Dolanmak.
t.- ur 07b/01
- tül** [Ar.] Boylam.
t. 27a/08
t.+ ı 26a/11, 26b/01, 26b/09, 26b/13, 27a/01, 28a/01, 28a/02, 28a/03, 28a/04,
28a/06, 28a/07, 28a/08, 28a/09, 28a/10, 28a/11
t.+ ından 26a/11, 26b/02, 26b/09
t.+ ları 26a/09, 27b/09, 27b/10
t.+ ların 27b/10
t.-ı nehârlarına 02a/02
- tulûc** [Ar.] Doğma, doğuş.
t. 37b/02
t.+ ı 37b/01
t.+ ıdan 43b/11
t.+ ında 32b/12
t.+ ından 43b/06, 44b/06, 44b/09, 44b/12, 45a/12
t.+ ıyla 39a/03
t.-ı şemsden 44b/10, 46a/06
t.-ı şemsün 45b/02
- tuman** [T.] Duman.
t. 13b/08
- Ṭunus** [Ar.] Yer adı.
Ṭ.+ uñ 37b/10
- tur** - [T.] Durmak.
t.- urken 24b/12
- tut** - [T.] Tutmak.
t.- arlar 07a/04
t.- up 13b/12
- Türki** [T.+Ar.] Türklerle ilgili.
T. 01b/04
T.+ ce 03b/08
- uç** [T.] Uç.
u.+ ı (ucı) 11a/05, 29a/05
u.+ ında 10b/13, 12b/01
u.+ ımı 30a/03
u.+ ıyla 12b/04
- ufk** [Ar.] Gözlemcinin bulunduğu noktadan yere çizilen teğet düzlemin gökküresi ile arakesiti.
u.+ a 46a/11
u.+ dan 37a/11, 37b/05, 38a/02, 45b/08, 46b/01
u.+ dur 10a/04
u.+ ı 20a/10
u.+ ından 37a/13, 37b/03, 46a/02
u.+ uñ 10a/05, 10a/12
u.-ı karanuluk 38b/03
u.-ı mağrib 10a/07, 20b/02, 22a/07, 22b/13, 40b/06, 41a/11
u.-ı mağribde 37b/13
u.-ı mağribdendür 10b/03
u.-ı mağribinden 37a/07

- u.-ı mağrible 10b/01
u.-ı mağrib ve maşriğ 21b/06
u.-ı maşriğ 10a/08, 20a/01, 20b/12, 22a/12, 39a/08, 39b/05, 39b/13, 41a/01, 41b/05, 46b/06, 46b/07, 46b/13
u.-ı maşriğa 10b/04
u.-ı maşriğdan 38a/13, 39a/01
u.-ı maşriğla 10b/02
ḥaṭṭu'l u. 09b/06
taḥte'l u.+ da 33b/04
- uğra** - [T.] Uğramak.
u.- yup 09a/11, 10b/12
- ‘ulemā’ [Ar.] Alimler.
‘u. 38b/06
‘u.+ dan 42b/05
‘u.+ nuñ 32a/05, 38b/13
‘u.-yı a‘ zam 45b/08
- ‘ulyā [Ar.] Çok yüksek, çok yüce.
şuā‘ -ı hedefe-i ‘u.+ nuñ 13b/01
- ūmm** [Ar.] Ana. Astr. Ana disk.
ū. 07a/10
eczā‘ -i ū. 07b/09
- ‘urve [Ar.] Kulp.
‘u. 07a/05, 07a/09
- uṣṭurlāb** [Ar.] Güneş ve yıldızların ufuk yüksekliklerini ölçüp buradan zaman hesabı yapmayı sağlayan bir gözlem aracı.
u. 01a/02, 01b/02, 01b/07, 01b/10, 01b/12, 05a/12, 05b/12, 06b/08, 06b/12, 06b/13, 10a/02, 16a/08
u.+ da 03a/08, 03b/03, 08a/08, 09b/12, 10b/05, 11a/08, 12a/09, 12b/08, 33b/03, 34b/02, 39a/07, 40a/05, 40b/04, 41a/08
u.+ ı 07a/04, 07a/07, 13b/12
u.+ la 13a/04
u.+ uñ 03b/10, 06b/09, 07a/02, 07b/06, 08b/12, 10b/13, 11b/08, 12a/06, 12a/13, 13/09, 13a/06, 13a/10, 28b/01
u.-ı kürevî 01b/08
u.-ı tamām 10a/03, 11b/06
ālātü'l u. 06b/06
mine'l u. 04a/01
- ‘uṭārid [Ar.] Utarid, Merkür.
‘u. 08b/04
- uza** - [T.] Uzamak.
u.- yan 38b/05
- uzan** - [T.] Uzanmak.
u.- dur 38b/04
u.- mişdur 38b/01
- uzun** [T.] Uzun.
u. 43b/05, 44a/11
- üç** [T.] Üç.
ü. 04a/02, 08b/11, 24b/11, 30b/02, 38a/09, 42a/02, 42a/03, 43b/02, 43b/03, 43b/07, 44a/04, 44a/09, 45b/13
ü. buçuk 43b/11

- ü. yüz altmış 07a/12, 34a/05, 40a/03
ü. yüz altmışa 07b/08
kırk ü. 06b/04
on ü. 02a/09, 04b/03
on ü. buçuğ 02a/13
otuz ü. 06a/03
yirmi ü. 05a/04
yüz kırk dört ü.+ e 30b/02
- üçer** [T.] Üçer.
ü. 09b/13
ü.+ e 11b/04
- üçüncü** [T.] Üçüncü.
ü. 25a/02, 25a/10, 25b/07, 32b/12
- üzer** [T.] Üst.
ü.+ lerine 29a/10
- üzere** [T.] Üzere.
ü. 03b/12, 24b/12, 32a/06, 38a/05, 42b/11
- üzeri** [T.] Üzeri.
ü.+ nde 02a/02, 03b/11, 06b/09, 07a/03, 08b/10, 09a/09, 09b/09, 11a/12, 15a/04, 15a/10, 25b/03
ü.+ ndedür 03a/13
ü.+ nden 32b/08
ü.+ ne 03b/04, 03b/08, 07b/01, 08b/08, 10a/10, 10b/09, 11a/11, 11b/02, 11b/11, 12a/03, 12a/05, 12b/10, 13a/01, 13a/13, 14b/07, 15a/05, 15a/07, 16b/02, 16b/10, 17a/03, 17a/07, 20a/02, 20a/04, 20a/06, 20a/11, 20a/12, 20b/03, 20b/08, 20b/12, 21a/01, 21a/03, 21a/06, 21a/07, 21b/08, 21b/09, 21b/11, 22a/02, 22a/03, 22a/07, 22a/12, 22b/03, 22b/06, 22b/09, 23a/01, 23b/12, 24a/02, 24a/03, 24a/09, 24a/12, 24b/06, 24b/08, 25a/02, 25b/01, 25b/02, 25b/07, 25b/12, 26b/04, 26b/08, 26b/11, 28b/05, 28b/06, 28b/09, 28b/12, 29a/04, 29a/09, 29b/02, 29b/07, 30a/03, 30a/05, 30a/09, 30b/11, 31a/02, 31a/08, 31b/01, 31b/04, 31b/08, 31b/09, 32a/07, 32b/05, 33b/06, 33b/07, 33b/10, 34a/01, 34a/03, 34a/04, 34a/08, 34a/11, 34b/05, 34b/08, 34b/09, 34b/11, 35a/01, 35a/03, 35a/05, 35a/08, 35a/12, 35b/04, 35b/09, 35b/13, 36a/04, 37b/13, 39a/08, 39a/10, 39a/12, 39b/01, 39b/06, 39b/09, 40a/01, 40a/10, 40a/13, 40b/07, 40b/10, 41a/01, 41a/05, 41a/11, 41b/02, 41b/05, 41b/09, 46b/06, 46b/07, 46b/13
ü.+ nedür 38b/13, 42b/02
- vâki** [Ar.] Vukū bulan, olan.
v. olandır 10a/06
v. oldı 24b/09
v. oldıysa 20a/04, 21b/08, 21b/13, 22a/05, 28b/07, 28b/09, 29a/01, 33b/07, 39a/10, 39b/03, 46b/09
v. olıcağ 25a/11
v. olunca 14a/02, 20b/08, 21a/03, 21b/11, 22b/03, 23b/12, 24b/06, 33b/10, 34a/11, 36a/05, 39b/01, 39b/09, 40a/13, 41a/05
v. olmuş 34a/03, 34a/04
v. olmuşdur 09a/07, 10a/13, 10b/03, 25a/10
v. olsa 25a/06
v. olursa 15a/07, 16b/06, 24a/03
- vaqt** [Ar.] Vakit.
v. 14b/08, 20b/08, 25a/08, 26a/06, 33b/05, 40b/05

- v.+ de 23b/07, 26b/06, 27a/04, 33a/05, 37b/06, 37b/07, 38b/09, 40a/06, 43a/11, 43a/13, 44a/09
v.+ den 43a/07, 45a/01, 45b/05
v.+ dūñ 43b/08
v.+ dūr 37a/03, 37a/04
v.+ e 32a/13
v.+ i 04a/12, 05a/13, 32b/09, 34b/11, 37a/01, 37a/03, 42a/05, 42a/08, 42a/09, 42a/13, 46b/02
v.+ in 07a/04, 14b/03, 15a/08
v.+ inde 27b/06, 30a/01, 43a/02
v.+ ine 14a/13, 43b/02
v.+ ini 32a/03, 32a/05, 32a/09, 32b/02
v.+ inüñ 37a/06
v.+ lerde 14b/06
v.+ leri 45b/08
v.+ ni 43a/11
v.+ üñ 13b/05, 22a/08
v. olduğında 26b/10
v.-i 'idādenüñ 30a/02
v.-i irtifā' 21b/10
v.+ ü'l kıyās 04a/10
v.+ ü'l mağribi 04b/04
v.+ ü's saḥūr 04b/04
v.+ ü'z zuhr 04b/01
- var** [T.] Var.
v. 16b/04, 24b/01, 40b/02
v.+ dur 08b/10, 08b/11, 11a/01, 11a/02, 12b/02, 15b/07, 23a/03, 25a/07, 25b/11, 27a/02, 36b/10, 42a/10
v.+ sa 17a/04, 33b/12, 39b/11, 42a/05
- var-** [T.] Varmak.
v.- a 33a/03
v.- inca 10b/04, 15a/01, 20b/09, 21a/04, 21a/10, 22b/05, 24b/01, 25a/04, 31a/07, 38b/01, 39b/10, 41a/06, 42a/11, 43a/07, 44b/07, 44b/11, 45a/10, 45a/12, 45b/03, 46a/01
v.- incaya 43a/05
v.- ur 14b/07
- vasaṭ** [Ar.] Orta.
v.+ ina 01b/13
v.+ inda 02a/06, 02a/10, 02b/01, 02b/05, 02b/09, 03a/04
ḥaṭṭ-ı v.+ u's semā' 07b/13, 09a/12, 09b/09, 10b/01, 10b/02, 15a/04, 16b/09, 17a/03, 17a/07,
20a/11, 21a/07, 22a/03
- vaz'** [Ar.] Koyma, konulma.
v. eyle 31b/04, 33b/06
v. eyledük 16a/10, 20b/12, 29a/04, 29b/03, 29b/07, 30a/04, 30a/09, 31a/02, 31b/11, 34a/01, 35a/12, 35b/09, 35b/13, 40b/07, 41a/11, 41b/06
v. idesin 30b/11
v. idüp 20a/06, 21b/06, 22a/12, 24a/09, 31a/09, 40a/01, 46b/06
v. olına 28b/05, 28b/13, 34b/05, 35a/05, 39a/09
v. olduğundan 20a/02

v. olup 39b/06

ve [Ar.] Ve.

v. 01b/03, 01b/05, 01b/09, 02a/01, 02a/02, 02a/03, 02a/08, 02a/09, 02a/10, 02a/11, 02b/01, 02b/02, 02b/04, 02b/05, 02b/06, 02b/08, 02b/09, 02b/12, 02b/13, 03a/01, 03a/02, 03a/04, 03a/05, 03a/06, 03a/08, 03a/10, 03a/11, 03a/13, 03b/03, 03b/06, 03b/07, 03b/11, 03b/12, 04a/02, 04a/03, 04a/04, 04a/05, 04a/06, 04a/08, 04a/10, 04b/02, 04b/04, 04b/10, 04b/12, 05a/02, 05a/06, 05a/13, 05b/01, 05b/04, 05b/07, 05b/09, 06a/04, 06a/07, 06a/09, 06b/04, 06b/10, 06b/13, 07a/01, 07a/02, 07a/12, 07b/02, 07b/04, 07b/06, 07b/08, 07b/09, 07b/12, 07b/13, 08a/01, 08a/02, 08a/03, 08a/04, 08a/07, 08a/08, 08a/10, 08a/11, 08a/12, 08a/13, 08b/01, 08b/02, 08b/03, 08b/04, 08b/07, 08b/08, 09a/01, 09a/02, 09a/03, 09a/05, 09a/08, 09a/09, 09a/12, 09a/13, 09b/01, 09b/03, 09b/04, 09b/05, 09b/06, 09b/09, 09b/10, 09b/11, 09b/12, 09b/13, 10a/01, 10a/05, 10a/07, 10b/01, 10b/05, 10b/12, 11a/01, 11a/02, 11a/03, 11a/04, 11a/06, 11a/07, 11a/10, 11a/11, 11a/13, 12a/01, 12b/03, 12b/04, 12b/05, 12b/06, 12b/07, 12b/10, 13a/10, 13a/11, 13a/12, 13b/08, 14a/11, 14b/10, 15b/06, 15b/11, 15b/12, 15b/13, 16a/05, 16a/13, 16b/03, 16b/05, 16b/13, 17a/01, 17a/06, 17a/11, 17b/01, 17b/02, 17b/07, 18a/02, 18a/06, 18a/08, 18a/10, 18a/11, 18b/06, 19a/04, 19b/05, 19b/09, 19b/13, 20a/10, 20b/02, 21b/04, 22a/01, 22a/06, 22b/05, 22b/13, 23a/06, 23a/07, 23a/08, 23a/09, 23a/10, 23b/10, 23b/11, 24a/05, 24a/07, 24b/11, 25b/04, 26b/01, 26b/11, 27a/01, 27a/07, 27a/12, 27b/03, 27b/08, 27b/10, 28a/01, 28a/02, 28a/03, 28a/04, 28a/05, 28a/06, 28a/07, 28a/08, 28a/09, 28a/10, 28a/11, 28b/02, 28b/08, 29a/10, 31a/04, 31a/11, 31a/12, 31b/01, 32a/03, 32a/04, 32b/07, 32b/13, 33a/04, 33a/08, 33a/11, 34a/06, 34b/02, 34b/07, 34b/08, 34b/13, 35b/06, 36a/08, 36a/11, 36b/01, 36b/04, 36b/06, 37a/01, 37a/02, 37a/04, 37a/10, 37b/05, 37b/11, 37b/12, 38a/02, 38a/11, 38a/12, 38b/03, 38b/09, 39a/09, 40a/04, 40b/02, 40b/13, 41a/08, 41b/04, 42a/01, 42a/02, 42a/03, 42a/04, 42b/01, 42b/09, 43a/04, 43a/13, 43b/02, 43b/07, 43b/08, 43b/10, 44a/03, 44a/07, 44a/08, 44a/09, 45a/03, 45b/07, 45b/12, 45b/13, 46a/04, 46b/02

v.+ 'd dāiri 04b/02

v.+ 'l fecri 04b/04

v.+ 'l ḥamel 05b/06

v.+ 'l ḥūti 05b/07

v.+ 'l irtifā' 04b/08

v.+ 'l leyli 05a/11, 06a/08

v.+ 'l mağribi 04b/03

v.+ 'l mizān 05b/08

v.+ 'l 'aşri 04b/02

v.+ 'n niyyeti 04b/05

ḥaṭṭ-ı mağrib v. maşriḳ 08a/04, 20a/11

ḥaṭṭ-ı maşriḳ v. mağrib 20a/06

ḥaṭṭ-ı maşriḳ v. mağribden 13b/03, 14a/07

ḥaṭṭ-ı maşriḳ v. mağrible 03a/12

ufḳ-ı mağrib v. maşriḳ 21b/06

medār-ı ḥamel v. mizān 03a/11, 16b/03, 16b/11

siatü'l maşriḳ v.+ 'l mağrib 04b/06, 06a/12

veted [Ar.] Dört eksen: Ufuk ve meridyen dairelerinin Güneş'in günlük yörüngesi ile kesiştikleri dört nokta (tâli, rabi, sabi, âşır) ve bu noktalarla sınırlanan birinci, dördüncü, yedinci ve onuncu beytler.

ḥaṭṭ-ı v.+ ü'l 'arz 08a/02, 09b/01, 20b/07

v.+ ü'l 'arzda 10a/13, 33b/05, 34a/01

- veyā** [Ar.+Far.] Veya.
v. 01b/12, 02a/01, 07b/05, 08b/07, 08b/10, 13a/05, 13b/09, 13b/10, 14a/01, 18a/07, 18a/13, 45b/09
- vilāyet** [Ar.] Vilayet.
v.+ de 14b/10
v.+ inde 23b/04, 33a/10
- vit̄r** [Ar.] Yatsı namazından sonra kılınan üç rekat namaz.
v.+ ni kılmak 38b/09
- yā** [Far.] Veya.
y. 03b/02, 10b/09, 13b/13, 14a/05, 14a/08, 16b/01, 18a/06, 23b/10, 24a/03, 29a/13, 33b/03, 33b/04, 34a/04, 40a/08, 45a/01, 45b/04, 45b/10, 46a/08, 46b/04, 46b/05, 46b/08, 46b/10
- yaq̄ın** [T.]Yakın.
y. 14b/03, 46a/08, 46a/11
y. olan 20a/05
y. olanuñ 33a/06
- yan** [T.] Yan.
y.+ ında 02a/04
- yan -** [T.] Yanmak.
y.- an 42b/03, 42b/07, 42b/09
- yañ** [T.] Yan.
y.+ a 20b/06
- ya' nī** [Ar.] Yani.
y. 10b/07, 15b/01, 18a/06, 18a/08, 26a/07, 26b/08, 34a/06, 34a/10, 34b/08, 37b/07, 39a/03, 39a/12, 44a/12, 44b/04, 45b/13
- yatsu** [T.] Yatsı.
y. 38b/08
y.+ nuñ 42a/04, 42a/07, 42a/09
- yay** [T.] Yaz mevsimi.
y. 18a/06
- yaz -** [T.] Yazmak.
y.- arlar 08a/09, 08a/10, 08a/12, 08a/13, 08b/01, 08b/02, 08b/03, 08b/04, 08b/05, 08b/07, 08b/08, 09b/13, 10a/01, 10a/03, 10b/06, 16a/05
y.- dum 27b/10
y.- ıcağ 27b/09
y.- mağ 32a/11
- yazıl -** [T.] Yazılmak.
y.- acağ 08b/03
y.- an 28b/03
y.- duğı 27b/10
y.- ıcağ 08b/01, 08b/02, 08b/04, 08b/05
y.- mış 27b/12
y.- mışdur 02a/02, 07b/07, 10a/11, 10b/05, 29a/09, 29a/11
- ye** [Ar.] Osmanlı alfabesinin otuz birinci harfı olup "ebced" hesabında on sayısının karşılığıdır.
y. 08b/02
- ye -** [T.] Yemek.
y.- melerine 42b/12
y.- mezler 42b/10
y.- rler 42b/09

- saḥūr y.- mek 38b/09
saḥūr y.- meleri 42b/07
- yedi** [T.] Yedi.
y. 04a/07, 25b/05, 25b/12, 28b/08, 29b/09, 30a/11, 33a/08, 46a/07
altmış y. 25b/09
elli y. 22b/07
kırk y. 25b/13
on y. 04b/09, 21a/01, 22a/13, 39b/01, 40a/12
on y.+ den 17a/09, 25a/04
otuz y. 06a/08, 30b/05, 30b/07, 35b/10, 36a/03
otuz y. buçuk 19a/07
yigirmi y. 31b/12
yigirmi y. buçuk 45a/06, 45a/13
yirmi y. 05a/10
yüz on y. 21a/09
- yedür** - [T.] Yedirmek.
y.- dük 43a/03
- yer** [T.] Yer.
y. 42a/10
y.+ de 08b/01, 08b/02, 08b/03, 08b/04, 08b/05, 43b/13
y.+ dür 10a/10
y.+ ine 46b/01
y.+ lere 42a/05
- yetmiş** [T.] Yetmiş.
y. 23b/08
y. bir buçuk 18b/13
y. iki buçuk 35a/10, 35b/02
y. toğuz 36a/08
- yevm** [Ar.] Gün.
y. 13b/08
y.+ i 05a/13
y.+ lik 43a/10
nısf-ı y. 44b/12
nısf-ı y.+ den 43a/08
nısf-ı y.+ lik 45a/03, 45b/06
- yıl** [T.] Yıl, sene.
y.+ da 42a/11
- yigirmi** [T.] Yirmi.
y. 24b/06, 27a/04, 29a/05, 31a/04, 43b/07
y. buçuk 30a/12
y. buçukdan 41b/13
y. dört 02a/11, 24b/04, 31b/07, 31b/12
y. dört buçuk 42a/01
y. iki 02b/06, 03a/01, 40a/09
y. sekizden 35b/07
y. yedi 31b/12
y. yedi buçuk 45a/06, 45a/13
iki yüz y. beş 44b/01
- yine** [T.] Yine.
y. 22b/06, 24a/10, 24a/12, 25a/08, 25b/02, 25b/08, 43a/09

- yirmi** [T.] Yirmi.
y. 04b/12
y. altı 05a/09
y. beş 05a/07
y. bir 04b/13
y. dokuz 05b/05
y. dört 05a/06
y. iki 05a/02
y. sekiz 05b/01
y. üç 05a/04
y. yedi 05a/10
- yok** [T.] Yok.
y. idügi 18a/04
- yol** [T.] Yol.
y.+ ı 02a/06
- yuğaru** [T.] Yukarı.
y. 07a/08, 07b/13, 13b/04, 13b/12, 14a/07, 18b/07, 38a/13, 38b/04, 46b/01
y.+ ya 38b/05, 46a/09
- yum -** [T.] Yummak.
y.- up 14a/03
- yükseklık** [T.] Yükseklik.
y.+ ini (yüksekligini) 13b/10
- yüz** [T.] Yüz. (Sayı ismi)
y. 21a/10
y. altmış iki buçuk 45a/07
y. altmış 21b/02, 23a/02
y. dördü 30b/06
y. kırk dört üçe 30b/02
y. kırk dört 30a/05, 30a/12, 31a/13, 31b/08
y. on iki buçuk 36b/11
y. on yedi 21a/09
y. otuz beş 45a/05, 45a/06
y. otuz buçukdur 44b/02
y. seksen 34a/03
y. seksenden 21a/11
iki y. 21b/01
iki y. altmış bir 44b/01
iki y. toğsan iki 40a/02
iki y. yigirmi beş 44a/13
üç y. altmış 07a/12, 34a/05, 40a/03
üç y. altmışa 07b/08
- yüz** [T.] Taraf, yön.
y.+ inde 12a/02
y.+ ine 08a/09
- zâhir** [Ar.] Açık, belli.
z. olmaz 37b/01
z. olur 38a/01
zulumât-ı z. 37a/11
- zahmet** [Ar.] Sıkıntı, eziyet.
z.+ dür 43b/01

- zāid** [Ar.] Artan, fazla.
z. 07a/08
z.+ celer 12b/01
z. olan 11b/13
- zāil** [Ar.] Sona eren, geçen.
z. olmasıdır 32a/08
- zamān** [Ar.] Vakit.
z. 23b/06, 44b/11
z.+ a 44b/12
z.+ da 44b/13, 45b/03, 45b/10
- zamāniyye** [Ar.] Zamanla ilgili.
eczā^ç-i sâ^ç at-i z. 24a/07, 25a/05
huṭūṭ-ı sâ^ç at-i z. 11a/10, 12b/10
sâ^ç at-i z. 23b/09, 24b/10, 25a/09
sâ^ç at-i z.+ den 10b/08, 24a/02, 24a/04, 24b/08, 25a/02
sâ^ç at-i z.+ dūr 10a/12
sâ^ç atü'z z. 10a/11
- zamm** [Ar.] Üzerine bir şey katma, ekleme
z. olma 35a/06
- zevāl** [Ar.] Öğle vakti.
z. 14a/13
bu^ç de'z z. 13b/06, 27b/02
fi-i z. 34b/07, 35a/05
fü'z z. 34b/08, 35b/03
ḥaṭṭ-ı z. 08a/01, 33b/06, 34a/01
ḳable'z z. 13b/06, 26b/07, 27a/02, 27a/13
- zıll** [Ar.] Gölge.
z. 28a/13, 28b/06, 28b/08, 29a/06, 29a/07, 29a/11, 29b/04, 29b/09, 30a/11, 31a/02, 31a/13, 31b/01, 31b/09, 33a/03, 35b/01, 35b/09
z.+ a 34b/07
z.+ dan 29a/01, 30b/09, 31a/05, 35b/08
z.+ dur 08b/06, 28b/10
z.+ ı 28b/11, 29a/01, 30b/10, 34b/06, 35a/03, 35b/03, 35b/06
z.+ ımuz 31a/01, 31a/07
z.+ ımuñ 34b/09
z.+ ları 36b/04
z.+ uñ 10a/06, 28b/03, 30b/13, 31a/04, 34b/08, 35b/04
z.-ı ḳāim 29a/10
z.-ı ḳāimden 30a/04
z.-ı ḳāimdür 30a/10
z.-ı mebsūṭ 08b/07, 29a/09, 31a/08, 31a/11, 31a/12, 31b/07
z.-ı mebsūṭdan 29b/09, 34b/05, 35a/13
z.-ı mebsūṭı 29a/06, 29b/05, 29b/10, 29b/11, 30a/07, 30a/13, 30b/04, 30b/07, 31a/06
z.-ı mebsūṭuñ 31a/10, 31b/06, 31b/13, 32a/01
z.-ı menkūs 08b/07, 29b/12, 31b/02, 31b/03, 31b/09
z.-ı menkūsden 30a/10
z.-ı menkūsı 30b/01, 30b/05
eczā^ç-i z.+ dan 35a/05
eczā^ç ü'z z. 08b/05
ḳavs-i z.+ dan 29a/05

- ma'rifetü'z z. 04a/13
mine'z z. 04b/01
murabba' -ı z.+ dan 29b/04
- zıkr** [Ar.] Anmak.
z. olunmadı 19b/12
- zırā** [Far.] Zira, çünkü.
z. 14b/02, 15b/03, 15b/09, 23a/11, 27a/05, 29b/13, 33a/06, 34a/04, 34b/01,
37a/12, 42a/10, 42b/07, 43a/06, 43a/09, 44a/01, 45a/02, 46a/02, 46a/10
- ziyāde** [Ar.] Fazla.
z. 10a/02, 33a/04, 37a/09, 42b/11, 46a/12, 46b/02
z. eyledük 35b/04, 35b/06
z. eylemekdür 34b/12, 35a/01
z. olına 26b/04, 26b/11, 34b/10
z. olmağıla 43a/09
z. olmuş 34b/10
z. olsa 42a/10
- zıhr** [Ar.] Öğle vakti
z. 32a/03
z.+ ında 10b/13, 12b/01
z.+ inuñ 13a/06, 28b/01
z.+ uñ 32a/03, 32a/05, 32a/09
beyne'z z. 04b/02
vaqtü'z z. 04b/01
- zulümāt** [Ar.] Karanlık.
z. 37a/13, 37b/02, 37b/05
z.-ı zāhir 37a/11
- zūhal** [Ar.] Zuhale, Satürn.
z. 08b/01
- zühre** [Ar.] Venüs, çobanyıldızı.
z. 08b/02

SONUÇ

Bu çalışmayı oluşturan Risâle-i Usturlâb-ı Selîmî adlı eser, iki nüsha üzerinden incelenmiştir. Bu nüshalardaki farklılıklar ve nüshalar arasındaki eksiklikler gösterilerek iki nüshanın karşılaştırılması yapılmıştır. Nüshalardan biri Süleymaniye Kütüphanesi Serez nr.1923'te (A nüshası) bulunmaktadır. Bu nüsha, 1a-98b varakları arasında, 13 satırlı harekesiz nesih ile yazılmıştır. Elimizde bulunan yedi nüsha arasından tam olduğunu düşündüğümüz bu nüsha asıl nüsha olarak alınmıştır. Diğer nüsha Nuruosmaniye Kütüphanesi nr. 2916'da (B nüshası) bulunan nüshadır. Bu nüsha, 1a- 73b varakları arasında, 13 satırlı harekesiz nesih ile yazılmıştır. 1923 nüshasından sonra en hacimli eser bu olduğu için bu nüsha ile karşılaştırılmıştır. Risâle-i Usturlâb-ı Selîmî okuyanın kolaylıkla anlayabilmesi için sade ve anlaşılır bir dille yazılmıştır. Eserin genelinde Usturlap adı verilen astronomi aletinin kullanımı ve özellikleri hakkında bilgiler yer almaktadır. Metin harekesiz yazıldığı için bir sözcüğün yazımında çoğunlukla dönem özellikleri esas alınmıştır.

Eserin imlâ özellikleri incelendiğinde Türkçe kelimelerin ünlü sesleri “elif” (l), “vav” (v), “ye” (y) harfleri ile karşılanmıştır. Ama ünsüz harflerin (p, ç, s, t) yazımında bir birlik yoktur. Bu durum, dönem metinlerinde görülen genel bir özelliktir.

Metinde ses bilgisine baktığımızda i/e meselesinde ikilik görülmektedir. Bir sözcük hem “i” hem de “e” ile yazılmıştır. (dimek- demek, itmek- etmek vb.)

Dilimizde kelime başındaki t > d meselesi karışıktır. “t” nin “d” olarak değişmesi Eski Türkçenin sonunda başlamıştır. Fakat Eski Anadolu Türkçesinde bu durum karışıktır. Metinde kalın sıradan ünlü taşıyan bazı kelimelerde söz başı “d” ler “t” şeklindedir. (tağun, toğar, toğru vb.)

Eylem çekiminde haber ve tasarlama kipleri içerisinde bütün şahıs çekimlerinin yer aldığı zaman yoktur. Fakat haber kipleri içerisinde görülen ve öğrenilen geçmiş zaman, tasarlama kipleri içerisinde ise istek kipinin örneklerinin diğer kiplerden daha fazla olduğu görülmektedir. Metnimizde istek eki -A gelecek zaman fonksiyonunda kullanılmıştır. Şimdiki zaman ekine rastlanmamıştır.

Çatı eklerinde ise sadece ettirgen ve edilgen çatılı örneklerle rastlanmıştır.

Dizin kısmında ise asıl nüshada geçen sözcük ve tamlamaların anlamları verilerek gramatikal dizin oluşturulmuştur. Kelimelerin tamamının anlamı metne uygun verilerek aldıkları ekler alfabe sırasıyla dizilip metin numaraları eklenmiştir.

Risâle-i Usturlâb-ı Selîmî, Usturlap adlı astronomi aletinin kullanımı, özellikleri ve bu alet aracılığıyla öğle vakitlerinin belirlenmesi, Ramazan'da sahur ve oruç zamanının bulunması ile ilgili bilgiler içermektedir. Eser, bu konular hakkında bilgi vermek amacıyla yazıldığı için bazı yer isimleri haricinde özel isimlere çok fazla rastlanmamaktadır. Söz varlığı açısından kapsamlı olan bu eser Türk dili ile ilgili önemli verileri barındırmaktadır. Astronomi, usturlap ve çeşitlerinin yapımı, matematik özellikleri, coğrafya gibi farklı bilimsel konuları içeren bu eser, kullanılan terimler sayesinde astronomi, astroloji, matematik, geometri gibi alanlara da kaynak olabilecek niteliktedir.

KAYNAKÇA

- Adivar, Adnan (1982). *Osmanlı Türklerinde İlim* (4.Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Akar, Ali (2018). *Oğuzların Dili Eski Anadolu Türkçesine Giriş*. İstanbul: Ötüken.
- Akpınar, Cemil (1995). Fethullah eş-Şirvanî. *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 12, 463-465. İstanbul.
- Aydın, Cengiz (1989). Ali Kuşçu. *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 2, 408-409. İstanbul.
- Aydüz, Salim (2004). Osmanlı Astronomi Müesseseleri. *Türkiyat Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 2, Sayı 4, 418.
- Aydüz, Salim (2013). İstanbul Muvakkithaneleri. *Yediküta Dergisi*, 67.
- Ayvaz, Hakan (2016). *Osmanlı Astronomisi İle Avrupa Astronomisinin Takıyüddin Er-Rasîd ve Tycho Brahe Örnekleriyle Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Şah Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- CLAUSON, Sir Gerhard (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*. Londra: Oxford At The Clarendon Press.
- Çağbayır, Yaşar (2007). *Ötüken Türkçe Sözlük 1-5*. İstanbul: Ötüken.
- Devellioğlu, Ferit (2000). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügât*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Ergin, Muharrem (2013). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım.
- Fazlıoğlu, İhsan (2003). Osmanlı Felsefe Biliminin Arka Planı: Semerkand Matematik-Astronomi Okulu”, *Divân İlmî Araştırmalar Dergisi*, 1-66.
- Fazlıoğlu, İhsan (2006). Mustafa b. Ali el-Muvakkit. *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 31, 287. İstanbul.
- Fehd, Tevfik (2000). İlm-i Felek. *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 22, 126-128. İstanbul.
- Gülsevin, Gürer (2011). *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler* (3.Basım). Ankara: TDK.
- Helvacı, Mustafa ve Unat, Yavuz (2000). İlm-i Mikât. *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 22, 133. İstanbul.
- Kaçar, Mustafa ve Bir, Atilla (2012). Usturlap. *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 42, 195. İstanbul.
- Korkmaz, Zeynep (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi* (3.Basım). Ankara: TDK.
- Kubbealtı Lugatı (2020). <http://lugatim.com/iletisim>

Kut, Günay (1988). Acâibü'l-Mahlûkât. *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 1, 315-317. İstanbul.

Özer, Hasan ve Sever, Semra (2018). Osmanlı Döneminde Yazılmış Bir Astronomi Eseri: Muvakkit Mustafa Bin Ali'nin Teshil'ül-Mikat'ı. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 149-151.

Şahin, Hatice (2011). *Eski Anadolu Türkçesi* (3. Basım). Ankara: Akçağ Yayınları.

Tağman, S. Ertan (2007). *Mustafa İbn Ali el-Muvakkit'in Usturlap Risalesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Timurtaş, F. Kadri (1976). Küçük Eski Anadolu Türkçesi Grameri. *Türkiyat Mecmuası*, Cilt 8, 345.

Tuncay, Faruk (2009). Yunanca Türkçe Sözlük. Doğu Dil ve Kültürleri Merkezi, 110.

Türk Dil Kurumu (2020). Büyük Türkçe Sözlük. <https://sozluk.gov.tr/>

Unat, Yavuz (1999). Osmanlı Astronomisine Genel Bir Bakış. *Osmanlı*, Cilt 8, Yeni Türkiye Yayınları, 1.

Unat, Yavuz (2001). Eski Astronomi, Metinlerinde Karşılaşılan Astronomi Terimlerine İlişkin Bir Sözlük Denemesi. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, sayı 11, 633-696.

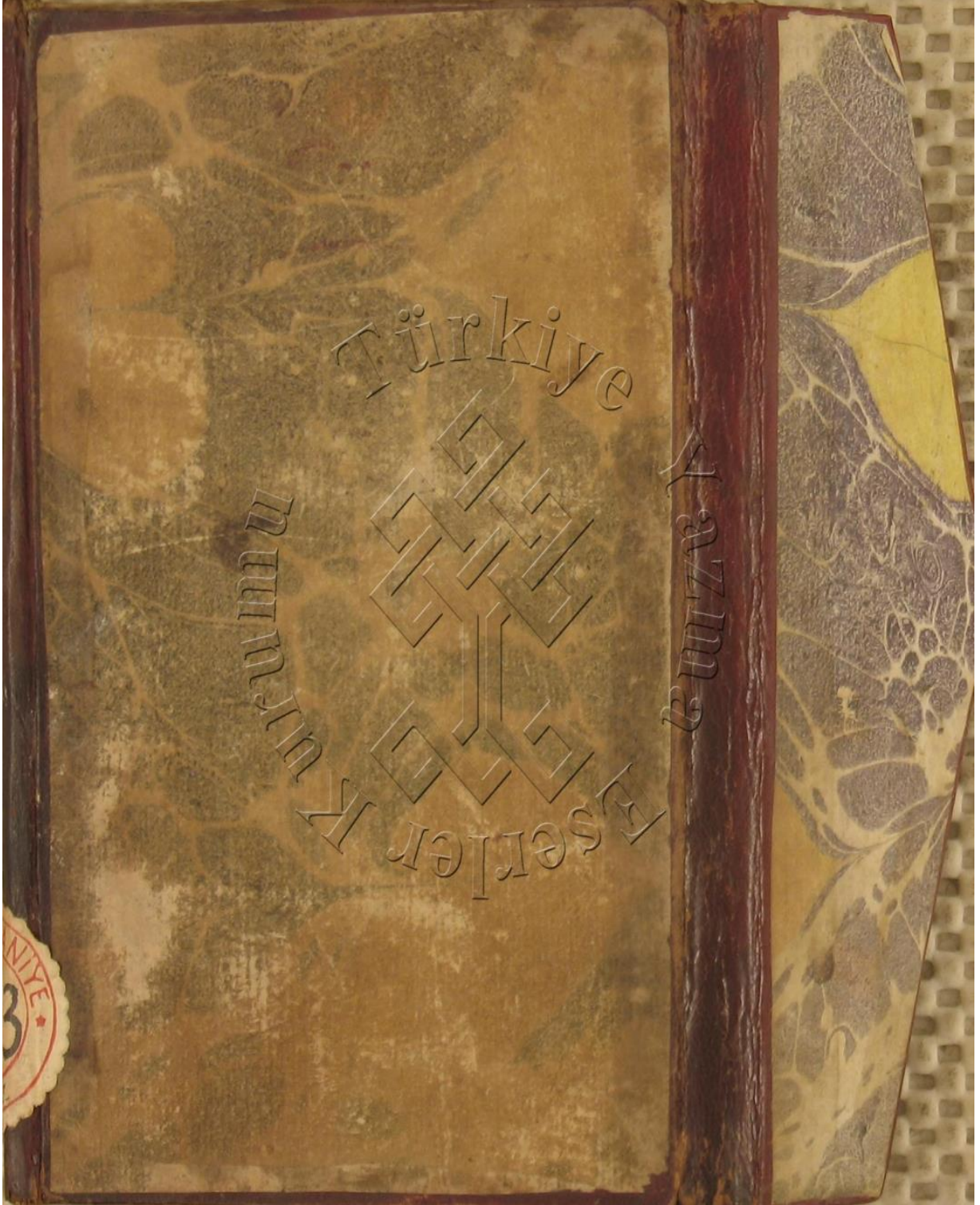
Unat, Yavuz (2004). Mustafa İbn Ali el-Muvakkît ve İ'lâm el-'İbâd fî A'lâm el-Bilâd (Şehirler Aleminde Mesafelerin Bildirimi) Adlı Risâlesi. *EJOS*, VII, 1.

Unat, Yavuz (2006). Tarih Boyunca Türklerde Astronomi. XV. Ulusal Astronomi Kongresi, 10.

Unat, Yavuz ve Tağman, S. Ertan (2011). Gökyüzünün Anahtarı Usturlab. *Popüler Bilim Dergisi*, Sayı 206, 68-72.

5.TIPKIBASIM

1923 "SEREZ" NÜSHASI

وقف هذا الكتاب
قول لياق اسرعيل
غفر الله له

ziye

ESER
EST

uzum

ياق اسرعيل

لزه و اسرعيل

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 الحمد لله الذي جعل أجل الآيات الميثاقاً
 الموصلة إلى القبلة والاوقات الاسطرلاب
 فهوالة لطيفة ومدرجة منيفة من انيق
 الاسباب واشهد ان لا اله الا الله وحده
 لا شريك له الذي له الصفة في الاشياء
 بلا علاج وقدرته فيها دون الاحتياج
 واشهد ان محمداً عبده ورسوله المفضول
 علينا اسرار الاولين والآخرين وصلى
 الله عليه وعلى اله واصحابه الغابرين
 اقام بعد بواحقر عباد الله مصطفى بن علي
 الموقت باجماع الكافين السليمي بواه
 الله

القدامك العلام دار السلام ايدر ديلد مکه
 اسطرلاب ديمکل مشهور اولان التدرک
 مشهور يدر طالب وراغب اولنگر ايجون
 برتر کي رساله ايليم که فائده سمي عام اول
 وجميع مسائل صراحي جامع اوله وجمعه
 طالب اولنگر بور سالدن مستفيد اولر
 بس امدى اسطرلاب ايکي جنس در برى
 کرى الشکل درک اکا اسطرلاب کرى دیر لر
 وجرى سى دخی مسطحی در و مسطح اولان
 اسطرلاب دخی نج و رلو در اما اصل مابینده
 مشهورى اقاليم کبو در مستعمل اولان
 اسطرلاب شمالی در که هر عرض کوره ویا هر
 اقلیمک و طن کوره ایچنده صحیفه لر در شکل

وجز مثل در و دخی صحنه عرض اینه و بیان
 اقلیم اینه اوزرنده یا زلمت در و دخی طول نهار
 لرینه ساعتی قاج ساعتاً و قاج درجه اینه
 هر عرضک یا ننده نقش اولنمندر **بس**
 امدی اقلیمک تفصیلی بود در اقلیم اولدی
 و سطنده عرض **یول** اون التی بجهت درجه
 در صحنده کومنات کبی شهرک عرضی
 بو مقدار اولدوغی کبی و اصلول نهار ننده
 ساعت **بیچ** اون اوج ساعت و اون
 سکر درجه و اقلیم ثانی نند و سطنده عرض
کدم یکرمی درت درجه و فرق دقیقه در
 مدینه منوره نند عرضی بو مقدار اولدوغی
 کبی اصلول نهار ده ساعت **بیچ** اون اوج
 بجهت

بجق ساعت در واقليم ثالثى و سطرده
 عرض **ل م** او تونز درجه و قرق دقيقه در
 اسكندريه نك عرض بو مقدار اولد و غي
 كبي و اصلول نهارنده ساعت **ي د** اون
 ساعت در واقليم رابعى و سطرده عرض
ل و ك ب او تونز التى درجه و يكيرمى ايكي دقيقه در
 حلبك عرضى تقدير بو مقدار اولد و غي كبي
 و اصلول نهارده ساعت **ي د ل** اون درت
 بجق ساعت در واقليم خامسك و سطرده
 عرض **م ا ي ه** قرق بر درجه اون بش دقيقه در
 قسطنطينيه نك عرض بو مقدار اولد و غي
 كبي و اصلول نهارده ساعت **ي ه** اون
 بش ساعت در واقليم سادسك عرض

مکه کب قرق باش درجه و یکری ایکی دقیقه در
 کف نذی عرضی بو مقدار اول و نخی کبی و اطول
 نهارده ساعت **یهل** اون باش بحق
 ساعت در واقلم سابعی و سطنده عرض
مجمعه قرق سکر درجه و قرق باش دقیقه
 بلغاری عرضی بو مقدار اول و نخی کبی و اطول
 نهارنده ساعت **یو** اون التي ساعت در
 و نخی بعضی اسطرلابده بر صحیفه افاقی دخی
 جزر لکره افاقیده عمل اولسون ایچون
 و صهر بعنده و دائر کثیره رسم ایلر و برکی
 برینی مدار حمل و میزان و خط مشرق
 و مغربله تقاطع ایتدوکی نقطه در قطع المثلدر
 و صهر برینک عرض بلدکی نه ایسمه اوزرنده در

بس

بس بوند معلوم اولد قد نسكره نظر اولد
 قنقی اقلیمک یا قنقی عرضه اولد و غل تقدیر
 اسطرلابده اولان صحایفک اول اقلیم و اول
 عرضه جزلمش صحیفه سن جمله سنک اوزرینه
 کتوروب بر کیده سن اندن صکره عمد مباشرت
 ایلیم سن و صحرایی بر بر بیان اولنده کر کرد
 و دخی اشبور ساله بر مقدمه و قرق باش
 باب اوزرینه ترتیب ایلد مکطالبلده
 استان اولوب بوفقیه کی خیر دعادن فراموش
 التمه لمر کبس امدی مقدمه اشبو اسطرلابی
 اوزرنده اولان محطوطه و دوا شرک واقسامنی
 بلمسندک بیاننده در و ابوابن دخی ترتیب اوزر
 بیایدلم **باب الاول** فی موقوفه اخذ الارفع

من الاسطرلاب **باب ٤** في معرفة غاية الارتفاع
 بالرصد ودرجة الشمس من الغاية **باب ٥**
 في معرفة ميل الشمس وجهته **باب ٦** في معرفة
 بعد الكواكب وجهته **باب ٧** في معرفة عرض
 البلد من الميل وغاية الارتفاع وهذه الـ
باب ٨ في معرفة نصف الفضل ونصف قوس
 النهار والليل **باب ٩** في معرفة الدائر
 وفضل الدائر من الارتفاع **باب ١٠** في معرفة
 الساعات الزمانية الماضية من النهار والليل
 لا وقت القياس ومعرفة اجزاء الساعات
باب ١١ في معرفة فضل الدائر من غير بلدنا
 اذا كان الوقت في بلدنا معلوماً **باب ١٢** في معرفة
 القل من الارتفاع **باب ١٣** في معرفة الارتفاع
 من القل

من الظل **باب ١٤** في موقف وقت الظهر
 وارتفاع العصر والدائر بين الظهر والعصر والدائر
 بين العصر والمغرب **باب ١٥** في معرفة دخول
 بقول وقت المغرب وحقته الشفق والخروج وقت
 السجود والنية في رمضان **باب ١٦** في موقف
 سنة الكسوف والمغرب **باب ١٧** في موقف
 الارتفاع الذي لا سمت له **باب ١٨** في موقف
 السم من الارتفاع والارتفاع من السم
باب ١٩ في موقف سمت القبلة **باب ٢٠**
 في موقف اخراج اجزائها الاربعه ونصب القبلة
 بالبلد المفروضة في الضحية **باب ٢١** جهات
 اربعة ووضع قبله **باب ٢٢** في موقف الاوقات
 اربعة وسائر للبيوت الفلكي **باب ٢٣**

في معرفة بين الطلوع الكوكب بخط الاستواء
 وطلوعه بلدك **باب ٤٤** في معرفة مطلق
 الكوكب والدرجة الذي تنوسط الشعاع
 مع الكواكب والتي تطلع وتغرب مع **باب ٤٥**
 في معرفة اى الكوكب الثابتة قبل درجتها
 وتغرب بعدها او بالعكس **باب ٤٦** في معرفة
 عرض البلد من الكوكب الثابتة **باب ٤٧**
 في معرفة مواضع الكوكب الثابتة المرسومة
 في الشبكة **باب ٤٨** في معرفة العروض التي
 بها الفجر والشفق **باب ٤٩** في معرفة اى
 اى وقت من النهار والليل يطلع اى كوكب
 شئت من الكوكب في الاسطرلاب في اى
 يوم شئت وفي اى وقت تنوسط السماء

واي

واما مغرب باب ٢٨ في المعرفة الشمالية التي
 ساعت الشرقية والرأس مرة واحدة والتي
 ساعت فيها مرتين في العام والتي لا
 فيها اصلا ومعرفة اللاجيم الذي تكون المشا
باب ٢٩ في معرفة عروض المواضع التي
 يطلق فيها الشور قبل الحمل والحمل قبل
 الحوت واكوت قبل الدلو ويعرب العقرب
 قبل الميزان والميزان قبل السند قبل الاسد
 وعرض المواضع التي تظهر فيها الاثني عشرة
 برجاً في نظره واحدة **باب ٣٠** في معرفة
 الماضي من الميبل والباقي منه قبل ارتفاع
 بعض الكواكب الموضوعه في الاسطرلاب
باب ٣١ في معرفة طالع تحويل كبرياء العالم

اذا كان طالع سنة ما قبل السنة التي تريد
 تحويلها معلوم **باب ٢٢** في معرفة استخراج
 بعض الاعمال من التحييف الافاقية **باب ٢٣**
 في معرفة جيب القوس وقوس الجيب
باب ٢٤ في معرفة بعد القطر من الجيب **باب ٢٥**
 في معرفة الاصل المطلق من الجيب **باب ٢٦**
 في معرفة نصف الفضلة ونصف قوس النهار
 والتبيل من الجيب **باب ٢٧** في معرفة الدائر
 وفضل الدائر من الجيب **باب ٢٨** في معرفة
 ارتفاع العصر والدائر ما بين الظهر والعصر
 والدائر بين العصر والغروب **باب ٢٩** في معرفة
 سعة المشرق والمغرب من الجيب **باب ٣٠**
 في معرفة التسمت من الارتفاع من الجيب

باب

باب ٤ في معرفة سمت القبلة من الجيب
باب ٥ في معرفة اطول كل قائم على بسيط
 الارض مثل اعلى الجبال والاعمدة والمنار
 وغيره **باب ٦** في معرفة سمت البهار
 والانهار وعمق الابار **باب ٧** في معرفة
 امتحان الدالات الاسطرلاب **باب ٨** في معرفة
 صفة الكواكب من الكواكب الثابتة الموضوعة
 في الاسطرلاب **المقدمة** بس امرى كل ك
 مقدمه ك بومقدمه ك اشبو اسطرلاب اوزنده
 اولان خطوطى و دواشرى واقسامندى سامبلى
 بيانده در دنمىش ايدى شروع ايدى اول
اسطرلاب برالت در ك اكثر اعمال نجوميه
 بونكل بنور اشرف التدر و دنى اسطرلاب

ديمك ميزان شمس ديمك در و مزارات شمس
 و مزارات عالم دخی دیر لمر **العلاق** اسطرلابك
 اوز زنده اولندرك اولكسى علاق در ارتفاع
 الدوغنی وقتن اسطرلابی انكل صلوتر لمر
 ابر شمدن **العروة** بریسی دخی عروه بر خلقه
 دیر که اول که خلقه بگنشد **الکری** بریسی دخی
 که سیدر که اسطرلابی جب جووه احاطه ایلیا
 دائره دن یقار و بر مقدار زائد جمع شد
 عروه اندک راست اورت کنده میخلم شد
الجره بری دخی حجره در امم دخی دیر لمر که
 جب جووه صفایچی ایچنه الوب قابل شد
 و دخی اوجیوز التمش در جیه سمت اولنشد
 اعدادنک ابتدا سی کرسی التنده اولان
 خطدر که

خط در که صاع طرفی اوزرین ملولان نور عددند
 تو ایسی بود و وصول طرفه عکس خلاف تو ایسی
 دیر لر شبکه اعدادی بوند خلافی در تو ایسی
 وصول و خلاف تو ایسی صاع طرفی در و دخی
 اجزاء حجه ندی هر بش عدد دنده و یا اون
 عدد دنده اسطرلابی بویکلون و کوجکلون
 کوره حروف جمعی عددن ایند رقمین نیز لمشر
 و دخی اشیا و جیوز التمث قسمت اولان در جات
 اجزاء حجه دیر لر اجزاء اسم دخی دیر لر و دخی حجه ندی
 اردنده اولان رسم کردن ایکی خط بر برین ارفوری
 کسمت در اول بر خط که علاق جانبدن
 اینم شد در اکا خط علاق دیر لر و بو خطی
 یقار و نصفه خط وسطه السی دیر لر و خط

نصف النهار دیرلر و خط زوال دخی دیرلر
 و اشغلی نصفه خط و تد الارض و خط نصف
 اللیل دخی دیرلر و اول برار قوری اولان خط
 خط مغرب و مشرق دیرلر و خط الاستواء
 دخی دیرلر **قوس الارتفاع** بریسی دخی
 قوس ارتفاع در که علاق خطی ایکه مشرق
 و مغرب حطندک مابینده علاق طرفه طلق
 درجیه بخش اولنم شد و بعضی خط لایده
 قوس ارتفاعک ایچ یوزینه جیب ییزلر
 و بعضی اولور که جب جوهر شهر شمیه ییزلر
 و دخی درجه شمس بلنمک ایچون اون ایکی
 برجی درجایده ییزلر و دخی کواکبدری رسم
 ایلر و کواکبدری اخر طرفن ییزلر ایچق مثلا

نخل

زحل و یوپیچق یرده ل یرز لر و شتری یرزلق یرده
 ی یرز لر و زهره یرزلق یرده ه یرز لر و مریخ
 یرزلق یرده خ یرز لر و شمس یرزلق یرده
 ص یرز لر و عطارد یرزلق یرده د یرز لر و قمر
 یرزلق یرده ر یرز لر اجزاء الفل برسی دخی
 ظل در که قوس ارتفاعك مقابله کنده بر بعد
 ی یرز لر و یا مریخ شکل یرز لر ظل مسوطه و ظل
 منکوس صرقتقسی ایسه اوزرینه یرز لر و اما
 رسوم الصفائح اما حجره ایچنده بعض عرضلر
 ایچون ویاقالم صفحی لکه وارد در انلرک اوزرنده
 اولان رسومک اولکسی اوج دائره وارد که
 مرکز لری اسطرلابی مرکز یدر بر بربندن بیوکر
 اول بر دائره که صفحی نلر کنارنده جب جور

دور ایلیوب جمیع دوائری قبلت در و جمیع مذک
 بیو که در اول دائره یه مدار الجدی دیر لرو مدار
 المنقلب التتوی دخی دیر لرو اول بر پسی که
 مرکز قریب اولان کوچای دائره در که مدار
 رأس سرطان دیر لرو مدار المنقلب الصیفی
 دخی دیر لرو اول بر مدار در که بو ایکی سندان مایینده
 واقع اولمش در اول دائره یه مدار الحمل و المیزان
 دیر لرو مدار الاعتدالین و دائره معتدل النهار
 دیر لرو دخی صفی ندی اوزرنده ایکی خط جگلمش در
 بر برینی ارقوری کسمش در بس اول خطی
 بر سنی که نقطه سمت اوغرایوب کجندرانک
 نصف اعلا کس خط وسط السماء دیر لرو خط
 نصف النهار دخی دیر لرو دخی نصف اسفلت

خط

10
 خط و تد الارض دیر لر و دخی اول بر خط که
 صاغدن صول ارقوری جکلندر اند نصف
 ایکنه خط المغرب دیر لر و نصف ایسره خط
 المشرق دیر لر و دخی ایسره خط کنور و سنه
 خط الاستواء دیر لر و خط الاعتدالین دیر لر
 و خط المشرق و المغرب و خط الافق دیر لر
المقنطرات برسی دخی مقنطرات دیر لر شول
 دائره درک صفحه لری علاق جانینه خط
 وسط السماء اوزرنده جزلمشدر و هر بر سن
 مرکز بریزندن غیر پیدر و بری بریزندن
 طاردر و بعض تمامه دائره در و بعض تمام
 دکلدر و بعض اسطرلابه مقنطرات
 ایکنه درجه یزر لر و بعضنده او جدر درجه

یزر لرثلثی دیر لر و بعضی التشره درجه یزر لر
 سدا سجا دیر لر اما که اسطرلاب زیاده بیوان اول
 بر درجه یزر لر بوکا او سطرلاب تمام دیر لر
الافق برسی دخی افق در که مقنطراتک اول
 دائره سیدر اما تمام دائره دکدر و دخی افق
 نصفه که تاظللک صاع جانب و اقع اولاندر
 افق مغرب دیر لر و صول جانب اولان نصفه
 افق مشرق دیر لر **سمت راسی** برسی دخی
 سمت راس در شول بر نقطه در که مقنطراتک
 غایتده طار اول و دخی بر در او زرنه صادق
 ص یز لر **ساعت الزمانیه** برسی دخی
 ساعت زمانیه در که اون ایکی فوکدر افق
 التند و تد الارض ده واقع اولمندر التها
 افق

افق مغربہ خط وسط السماء ما بیندہ والتی
 دخی افق مشرق خط وسط السماء ما بیندہ
 واقع اول شد در اعداد نیک اولی افق مغربہ در
 افق مشرق و از پنج بردن اون ایکی عدده دیک
 نیز شد و بعضی اسطرلابہ ساعت مستویہ
 دخی نیز لر عرض بلد اقتضا اید و کی مقدار
 یعنی عرض قباچ ساعت اقتضا اید
 اما ساعت ما بیندن فرق اول نسون ایچون
 ہونکر ای او نیزینہ نقطہ لر اید لر یا غیرہ
 نشان اید لر التسموت بریسی دخی سموت در
 سموت اول قوسلر در کہ صر بریسی نقطہ
 سمت راست او غر ایوب جگمشلر در و بعضی
 اسطرلابک ظہرنہ دور اید ایکی او جندہ

ایکی مرتبه جفتش را وارد در و بری بریند قرشو
 ایکی دلو کی وارد در و اول ایکی مرتبه صدفان
 دیر لرو دلو کلیند ثقبه الار تغاع و ثقبه النظر
 و ثقبه الشعاع دخی دیر لرم عضادک ایکی
 اوجی سورجه لرد در صهر بر سن ثقبه الار تغاع
 دیر لرو مرالعضاده دخی دیر لرو دخی عضاده نک
 ثقبه اولدوغی کنارن طرف دیر لرو دخی
 بعض اسطرلابده عضاده نلک نصفنی
 اون کند برابر بخش ایلر لرم بخشن حلو ط
 ساعات زمانیه دیر لرو اول بر نسفندی
 اوزرینه جیب بخش ایدر لرم **عکبوت** و دخی
 شول صحیفه لرا اوزرنده اولان شبکیه
 صحیفه دیر لرو بو صحیفه شبکیه دخی دیر لرو دخی

منطقه

و

منطقه فلك البروج شول تمام دائره در که اون
 ايکيه قسمت اولنمشد در صهر برينک اوزرينه اون
 ايکي برجهک درجات اجزالي الکر صحايقه معتظرات
 اولنجه رسم اولنجه نثلثي اولور الکر بشره رسم
 اولنجه خمسي اولور الکر التي شره رسم اولنجه
 الکرسي اولور بجهه رسم اولنجه اسطلاب
 تمام نام اولور بس امدی بروج فجهه رسم
 اولنجه معتظرات الکر کوره رسم اولنور اسطلابک
 بيوان الکر کوره اولور بس شبکين، اعدادی
 صولنه دونه تو الیسی بودر عکسه دور ایلدی
 صاغنه دور ایلدی در خلاف تو الی اوزرينه
 امری امری دیوشبکه ده جدی اولنده دائره دن
 نازد اولان سون خيه دیر لستظایا الکر الکر

ابراهیم الکواکب و مریان الکواکب دخی دیر لیس
 بونکر شبکنای یوزنده شول سورجه لردر که
 صهر بریندی اوزرینه کواکب ثابت دن بر کوبدن
 نقش اولنمش در **امد بر شول** مدورجه سنه در کم
 شبکنای اوزرینه بر کتمش در دوندر مگردن
 او توری **اماسک** ماسک دیو اسطرلابی
 حجره سننی ایچنده بر کتمش بر سورجه میخدر که صفیری
 دلوب اول میخه کجور لر شبکه ایل بله و نمسون
 ایچون اما بعضی اسطرلابده حجره نل ایچنده
 بردلای ایدر لر دخی صحایغای بر کنار لرینی
 سورجه ایلر لر اول دلو کم صوقر لر کم صفیری لر
 شبکه ایل بله و نمسون ایچون **العضاده**
 عضاده شول مسطره در که اسطرلابی

ظهرنده

ظهرنده دور ایلر ایکی او جنده ایکی مرتبه زانجه لر
 وارد که بر برین قرشو ایکی دلوکی وارد اول
 ایکی مرتبه صدفتان دیر لر و دلوکی لرین شفتین
 الارتفاع دیر لر و دخی عضاده نیک ایکی او جید
 سورجه لر در هر برین شفتیه عضاده و شفتیه
 ارتفاع و مرئی العضاده دیر لر و دخی عضاده نیک
 شفتیه اولد و دخی کنارت حرف دیر و دخی
 بعض اسطرلابده عضاده نیک نصفین
 اولن ایکنه بر ابر بخش ایلر لر بو بخش خطوط
 ساعات زمانیه در لر و او بر نصفین اوزرین
 جیب بخش اید لر **القطب** شول میخ دیر لر
 عضاده نیک مرکز ندن شبیکه مرکز ندن جغت دیر
 الات منقبطه اولمق ایجون **الفرس فرس**

شول برات ۱۰ باشکوه اولان دیر لر که شبکه اوزرینه
 قطبک دلو کون صوقر لر **الفلس** بر نصیر خلق
 دیر که فرسالتن قور لر فرس شیکه پ اثر
 ایلمون ایجون **الباب الاول** اسطرلابک شمدن
 ویا کوبدن ارتفاع المسنک بیاننده در
 اولاشوید معلوم اولن که اسطرلابک ظهرینک
 برجانبندن درجات ارتفاع نقس ایلمشدر
 ارتفاع المقدن او توری بس امده ای ارتفاع
 المسنک بودر که اسطرلابک علاقسنی
 صاع الکلم حکم دوتل ودخی اسطرلابک ارقسی
 کندک طرفنه قلنه وجوره کنارینک بر طرفی
 شمس جانبنه قلنه ودخی صول الید عضایبی
 اجزاء ارتفاع اوزرینه دور اولنه تا شمسک
 شاعی

شعاعی هدف علیاندی ثقبندن کجوب
 راست هدف سفلی ندی ثقبندن کرو و نخبه دك
 اندن نظر اولنه حری عضاده خط مشرق و مغربین
 یوقار و اجزاء ارتفاعدن فاج درجه قطع
 ایلدیه اول وقتدن ارتفاعی اول اولور
 قبل الزوال ایسه شرقی اولور بعد الزوال
 ایسه غربی اولور اگر شمسدن جبری کورنوب
 شعاعی بلدر مسه یوم غیم و طلمان ایچنده
 اولدوغنی کنی و یا بر کو کبدی ارتفاعی
 و یا مناره ندی و یا طاعنی یوکسدی کنی
 بلمدن او توری ارتفاعی اقمق دلسدی
 اول اسطرلابی صاع الکلمه لوتوب یقارو
 قالدوره سن تا شمسدی یا کو کبدی جبری

ایل ویا مناره نیک ویا صلاغی دبه سید بمرک
 مایینده واقع اولنج اندن صکره برکوزک
 بوموب برکوزل صحفه سفلی نیک ثقبه نظر
 اولنه تا نظرک ایکی دلکله دن کجوب جرمی
 یادبسی کورنجیه دکن بسس بوید اولدوخی
 تقدیرجه نظر اولنه حرکی عضاده خط مشرق
 ومغرب دن یوقار و اجزاء ارتفاع دن قاج
 درجه قطع ایلدیه شمسک یا کوبک ای ارتفاعی
 اول اولور اما مناره نیک استاغی بایده
 بیان اولنسه کرکدر میترا اولورسه **الباب**
الثانی رصد ایلدیه غایت ارتفاع بلمسی وغایت
 ارتفاع دن درجه شمس بلمسی بیاتنده در
 طریقی بودر که اولازوال وقتنه قریب بوالت
 ایل

ایلد وقت ایدوب ارتفاع السن رصد
 دیودقت ایلد بلمکه دیر لر زیر افقین شمس
 نصف نهاره یقین کلمه اول وقتین ارتفاع
 جبرجی اوردنجی النقطه ارتفاعات از بولنه کر کدر
 اندن اوتوری دقت ایلمک کر کدر بس
 امرکی اول وقت کدره جبرجی اوردنجی ارتفاع
 النسب النسب بر درجیه وارر که بر فرار اوزینه
 اوله اندن کلمه الکلمیه باشلیه اول وقت
 سن بلمکه اول کوندی غایت ارتفاعی اول
 اولور و دخی غایت ارتفاعی اکثر ولایتده
 جنوبی اولدوغی سمت زاسی ایلد قطب
 جنوبی مابینده اولدوغی در تامدینه منوره
 شرفها الله کبجی بکین اندن اوت کسنده

تا خط او استوایه و از نجه بعض اوقات ده شمالی
 دخی اولور اندن صکره غایت ارتفاع دن
 درجه شمس بلمسند طریق بودر که عرضی بلك
 صحیفه کندن خط وسط السماء اوزرنده
 غایت ارتفاع قیاج درجه ایسه اندن اوزرینه
 بر نشان ایلیه اندن شبکی حرکت ایتر
 فصل دن قنقی فصل اوزرینه واقع اولورسه
 اگر معلوم اولورسه بس اول وقتن نظر
 اولنه منطقه البروج دن اول نشان اولان
 مقنطره اوزرنده قنقی درجه بولندی ایسه
 اول فصلده درجه شمس اول اولور **مثلا**
 قسطنطنیه ده فصل بهارده غایت ارتفاعده
 الشمس یقی درجه بولدی طلب ایلدی
 یعنی

یعنی عمل ایدک منطقه دن اول ثور است
 کلدی ایدک کم درجه شمس ثورک اولی ایش
 ددک زینر فصل ربعده التمش بقی غایت
 ارتفاع اول درجه شمس ثور اولی اولور
 بردخی کسبو مقدار غایت ارتفاع فصل
 سیفزه اولور که سنبده اولنه راست کلور و دخی
 هر غایت ارتفاع که وارد منطقه دن ایکی
 درجه راست کلور الا سرطان اولید جدی
 اولی کلنر زینر بوندک غایت ارتفاعی
 بشقه بشقه در اول ایکی درجه راست کلندر
 ثور اولی اید سنبده اولی کبی و حمل اولی اید
 میزان اولی کبی و جوزا اولی اید اسد اولی
 کبی و عقرب اولی اید حوت اولی کبی و قوس

اولی ایلد ولو اولی کبیخه بونلرک امتثالی دخی بس
 امدی بونلر معلوم اولد قد نضکه صر قنقی غایت
 ارتفاعک خط نصف نهاده اول اتدوکلای
 نشان قنقی درجه راست کلور سه فصلنه کوره
 درجه شمس اول اولور و دخی یزر لمر که درجه
 شمس بلمکه اجزاء مقنطر اتدن تعیین ایلمکه
 تعدیل ایلمک کس کدر دیر لمر اما تفاوت از
 اولمغیان تعدیل اولسه دخی ممکن در خط اطلاب
 کدی اولد و دخی تقدیرجه ایکی خطی مابین
 التی درجه در الرینه ایشر نقطه وضع ایدرک
 صر ایکی نقطه ندی مابیننی ایشر درجه اولور
 عمل انکل کفایت ایلر شوید معلوم اولنه الباء
الثالث شمس میلنی بلد ورر و دخی جنوبی سیدر

یا شما بالمیدر

یا شمالی میسر بلجسی بیاننده در طریقی بود که
 درجه شمس خط نصف النهار اوزرین کتور سن
 و نظر اید سن بونکل مدار حمل و میزان مابینده
 مقنطراتدن قج مقنطره و ارایسه اول درجه نکل
 میلی اول اولور و اگر درجه شمس مدار حمل اید
 مدار جدی اراکنده واقع اولور سه اول میل
 جنوبی اولور اگر مدار حمل اید مدار سرطان
 اراکنده اولور سه اول میل شمالی اولور مثلاً
 شمس ثور اولکنده اولسه ثور اولنی خط وسط
 السماء اوزرین کتور ب نظر ایدن بونکل مدار
 مدار حمل و میزان مابینده مقنطراتدن اولن
 برج حق مقنطره ثور اولکنده میلنی بولدی
 و شمالی ددی **الباب الرابع** مراد اولان کوبدن

بعدنی و دخی جهتی جنوبی بمدار شمالی در بلد
 بیاننده در طریق بود که شقیه کوکب خط
 وسط السماء اوزرینه کتورب نظر ایلدک بونکله
 مدار حمل اراکنده قجنجی مقنطره و ارسه اول
 کوکبک بعدی اول اولور اگر مدار حملک داخلده
 ایسه شمالی و خارجنده ایسه جنوبی اوکور **مثلا**
 کوکبک صرف بی خط وسط السماء اوزرینه
 کتورب نظر ایلدک بونکله مدار حمل مابینده
 مقنطراتدن اون یدیدن کسجه مقنطره
 حرف نك بعدنی بولدق و قس عا **هذا الباب**
الخامس میلدن و غایت ارتفاعدن عرض
 بلد بلنمک بیاننده در طریق بود که اولاصراد
 اولنان کونک غایت ارتفاعنی معلوم
 ایدینه سن

ایدینه سن و نظر اولنه اگر اول کونده شمسی
 میلی اولمز ایسه که اول حمل و مینز انده اولمد و غنی
 کبی اول بولنان غایت ارتفاع قاج درجه
 ایسه اول شهرک عرض تمام اولور طلفک درجه دن
 نقص اولنه باقی نه قکور سه اول شهرک
 عرض بدی اول اولور **مثلاً** قسطنطنیه ده شمس
 حمل و مینزان اولنجه اولد و غنی کونده شمسی
 میلی اولمز بس اول ایکی کونده غایت ارتفاع
 فرق طلقوز درجه اولور ادرنه ده فرق کوز
 درجه در بر کوز **اللی قونیه اللی ایکی مکرم کوز**
 الشمس کوز بوجقی درجه در خط استوا طلفک
 درجه اولور بس امدی قسطنطنیه و غنی بولنان
 غایت الارتفاع طلفک درجه دن کیدر دک

باقی قرق بر درجه عرض بلدی حاصل اولدی
 و خط استوا ده طق درجه غایت الارتهائی
 طق اندن کیدردن صحیح سنه قلمز اندن عرضی
 یوق ایدوکی بوندن معلوم اولدی اما اگر
 شمسی میلی اولورسه ایکی دن خالی دکلدی
 یا شمالی اوله بهار و یای ایلر نده یعنی شمالی
 برج لر نده اولدوغنی کبی و یا جنوبی اوله کوز
 و قیش ایلر نده یعنی جنوبی برج لر نده اولدوغنی
 کبی بس اگر شمالی اولورسه اول کونک میلی
 غایت دن نقص ایده سن میلی شمالی و غایت
 جنوبی اولدوغنی ایچون و اگر جنوبی اولورسه
 اول میلی غایت جمع ایده سن ایکی سیده جنوبی
 اولدوغنی ایچون بو طر حدن و یا جمعدن حاصل

اولورسه

اولور صطق اندن طرح اولند باقی شهر مطلق
 عرضی اولور **مثلاً** قسطنطینہ عرضی معلوم اولدیغی
 تقدیرجه بلدیك مراد اولند شمس دنخی شور
 برجه ای اولنده اولسه میل شمالی اولدوغند
 مثال بس اول کونک میلی اون برجه قدر
 وغایت ارتفاعی التمش بقی درجه درنتکم
 بوقار و ابلمده عملدی بکشد رس بو ایکی
 معلوم اولند قیدن صکه اون برجه میلی التمش
 بقی غایتدن نقص ایتدن میلی شمالی غایت
 جنوبی اولدوغنی ایچون قرق طقوز درجه عرض
 تمام باقی قالدی بو باقی بی صطق اندن طرح
 ایتدن قسطنطینہ ندر قرق بر درجه عرضی حاصل
 اولدی اسبو کونده غایت ارتفاعی التمش بر بقی

درجه بولنور بس اون بر جبق میلی اول غایتن
 نقص اتدك التمش باقی قالدی بوتقای
 طلقان دن طرح اتدك مسرك او تورد درجه
 عرضی حاصل اولدی و دخی بر مثال جنوبی ایدلم
مثلاً شمس عقربك اولنده اولسه بونك دخی
 میلی اون بر جبق درجه در اما جنوبی در اول
 اول کونده غایت ارتفاع او توردی جبق درجه در
 بس بواکسین جمع ایلدك ایکسیده جنوبی
 اولدوغی ایچون فرق طقوز درجه اولدی طلقان دن
 نقص اتدك قسطنطنیه نك فرق برجه
 عرضی حاصل اولدی بس اول کونده مسرده
 غایت ارتفاع فرق کز جبق درجه امدی
 اون بر جبق میلی بونکله جمع ایلدك ایکسیده
 جنوبی

جنوبی اولدوغنی ایچون الشمس درجه اولدی
بو الشمس درجه بی طرف اندن نقص اتدک
او تور درجه مصرک عرضی حاصل اولدی بس
صحر قسقی شهرک عرضی بلندی مراد اولند
بو طریق اید عمل اولند و دخی عرضی جبری
خط استوادن ابری در شمالی جانبته اولان
طرفدر که جمده سی شمالی بیدر معمور اولان دخی
بو جانبدر ربع مسکون دیدکری بو طرفدر
واتا خط استوادن اوتتسی که جنوب جانبته
اولان طرفیدر جنوبیدر بس اول جانبته
اکثری بیک کلیسی خراب اولوب معمور دکدر
انچون ذکر اولندی **الباب السادس** نصف
فصل بی و نصف قوس زهار و لیلی بیان

ایدر طریقی بود که اول درجه شمس افق
 مشرق اوزرینه وضع اولند قنبره
 نظر ایدر سن مری اجزاء حجره دن قنبری درجه
 اوزرینه واقع اولدیس اندک اوزرینه بر نشان
 اولند اندن صکره درجه شمس یقین اولان
 خط مشرق و مغرب اوزرینه وضع ایدوب
 اندن صکره نظر اولند مری اجزاء حجره دن
 نه قطع ایلدیس بونکله اولک نشان اراسی
 نه مقدار درجه ایسه اول کونک نصف فضکی
 اول اولور و دخی درجه شمس افق خط
 مغرب و مشرق اوزرینه کتورب خط وسط
 السماء اوزرینه کتورسک اندن صکره نظر
 ایسک مری اجزاء حجره دن نه قطع ایلدیس
 بوندن

بوندن اولك نشان اراسى اول اول كونك
 نصف قوس النهارى اولور و لك درجه افق
 مغرب اوزرينه كتورب نظر ايد سن اولك
 نشان دن مری به كلنجی قج درجه اولور به
 تمام قوس نهارى اولور اول محله مری به
 بر نشان ایدوب شبك تحت الارض دن ياك
 حرکت ایدوره سن تا درجه شمس خط و تد
 الارض اوزرينه واقع اولنج اول وقت نظر اولند
 مريدن اولك علامت وارنج نصف قوس ~~ال~~
 القیل اولور هر قنفسى تضعیف اولند تمام
 قوسلر حاصل اولور **مثلا** شمس ثور اولنده
 اولسه ثور اولنى افق مشرق اوزرينه وضع
 ايدك اندنكه نظر ايدك مری اجزا و حجه نك

اوان يدي درجه قطع ايلمش اوزرينه نشان
 ايدك اندضكه شبكه بي حركت ايتدون تا درجه
 شمس خط مشرق اوزرينه واقع اولنج اذن
 نظر ايدك مریدك اول نشان وارنج اول
 كوندك اوان درجه نصف فضلك حاصل اولور
مثلا ثور اولني خط مشرق اوزرينه قیوب
 خط وسط السماء اوزرينه كتوردك اذن
 صكه نظر ايدك رأس مری الخراج حجه دن
 یوز اوان يدي درجه قطع ايلمش بوندك اولكي
 نشان وارنج یوز درجه ثور اولنك نصف
 قوس الشهباری حاصل اولدی یوز كی اذن
 طرح ايدك كسان درجه نصف قوس
 الكيل حاصل اولدی صبر سیدك تصعيف
 ايدك

ایلدک تمام قوس النهار ایکی یوز درجه و تمام
 قوس اللیل یوز التمش درجه اولدی و قس
 عاصدا **الباب السابع** ارتفاعدن دائری
 و فصولی دائری بلمسی بیاننده در بونلرک بلمسندک
 طریق بو درک اول اسبو التندن ارتفاع الدقن
 سکره درجه شمس افق مغرب و مشرق وضعه
 ایدوب راس مری اجزاء حجره دن قسقی درجه
 اوزرینه واقع اولدیمه اندن برشتان قلند
 اندن شبکی بی ترتیب اوزرینه دور اولند تا درجه
 شمس اجزاء مقنطراتدن وقت ارتفاع مقدار
 مقنطره اوزرینه واقع اولنج اندن نظر اولند
 اول علامتدن راس مری ب کلنی اجزاء حجره دن
 قس درجه واقع اولدیمه اول ارتفاعی دائری

اول اولور و دخی مری تقاطع ایتد و کی درجه نك
 اوزرینه بر علامت قلوب اندن شبک دور اولند
 تا درجه شمس خط وسط السما اوزرینه کلنجی
 اندن نظر ایلدک ایکنجی علامت دن مری به کلنجی
 اجزاء حجره دن تاج درجه واقع اولدیه اول
 ارتفاع کل فضل دائری اول اولور و اگر درجه
 شمس افق مغرب اوزرینه کلنجی شبک دور
 اولنجی اول وقتن ایکنجی علامت دن مری کلنجی
 اجزاء حجره اول ارتفاع کل غروب قلان دائری
 حاصل اولدی **مثلاً** شمس ثور اولنده اولسه
 ارتفاع دخی او توز درجه اولسه اول ثور اولنی
 افق مشرق اوزرینه وضع ایدوب نظر ایلدک
 راس مری اجزاء حجره دن اون یدی درجه
 قطع

قطع ایمنش انی نشانند فاندن صکه شیکه
 حرکت اتدردک تا شور اولنده او توردجه
 ارتفاع مقداری مقنطره اوزرینه واقع اولنج
 اندن صکه نظر ایدک حریدن اولک نشان
 وارنج قرق درجه دائر حاصل اولدی و دخی
 ین حره تقاطع اتدوکی درجه اوزرینه بر نشان
 ایدک که الی بی درجه در ایکنجی علامت
 اولور اندن شیکه دور ایتدردک تا شور
 اولی خط نصف النهار اوزرینه کلنی اندن
 نظر ایدک ایکنجی علامتدن حجر صریه کلنی
 اجزاء حجره دن التمش درجه قطع اولدی
 اول ارتفاعده فضل دائر اول اولور
 و دخی شیکه دور ایتدک شور اولی افق

مغرب اوزرینه کلنی اندن نظر ایلدک ایکنجی
 علامتدن سر یه کلنی اجزاء حجره دن یوز
 الشمس درجه واردر اوتوز ارتفاعده مغرب
 قیلان دائر حاصل اولور اتمام صوره شمس
 شور بر چنک اولنده اولدوغی کون اوتوز درجه
 ارتفاعدن دائر اوتوز بش درجه و فضل
 دائر الشمس ایکی درجه اولور و سمندره ده
 اول کونده و اول ارتفاعده دائر شرق بر چنک
 درجه در و فضل الدائر الی طغوز درجه در
 و شودخی معلوم اولنکه بر شهرده فضل
 دائر بر اولمز نیز اشرق جانبنده اولان شهر لک
 فضل الدائر ی مغرب جانبنده اولان
 شهر لک فضل دائر لرندن لک
 اول

اوله کسر کدرک قسطنطنیه ده شور اولنده
 او تور ارتفاعده فضل دائر التمش درجه
 در سمرقنده ایکی بقی درجه اولور اما جاین
 ولایتنده جمکوت دیمکل معروف شهرک
 اقصاکی حاین در قسطنطنیه ده شمس شور
 اولنده او تور ارتفاعده اولدوغی زمان اولیه
 التمش درجه فال و غی تقدیرجه اول وقتده
 جمکوتده اولدوغی دن التمش درجه کجر بومقدار
 کافیه **الباب الثامن** ساعات زمانیه ایل
 اول شهرار دن یا اول لیلدن نه کجش دروغی
 بوساعتلرک اجزاسی نه و اجزاء مقنطراتدن
 ارتفاع مقداری مقنطره اوزرینه واقع
 اولنج اندن نظر اولنکه اگر ارتفاع نهاری

اوله جق اولورسه درجه شمسی نظیری اشفا
 ساعتاً زمانیه دن قجنجی ساعتاً اوزرینه
 پاکسوری اوزرینه واقع اولورسه اول
 ارتفاعده ساعتاً زمانیه دن اول کجش
 اولور واکر لیلده اولورسه درجه شمسی
 نظر اولنه اول ارتفاعدن اول لیلدن اول
 کجش اولور واما اجزاء ساعتاً زمانیه بلبسی
 بودر که درجه شمسی نظیری اول ساعتدر
 بر ساعتک اوزرینه وضع ایدوب راس
 مریده بر نشان قیدسن ینه شیکه بی حرکت
 اتدوره سن تا درجه شمسی نظیری ایکنجی
 ساعتک اوزرینه کلنجی انده ین نظر ایلدین
 راس مری قطع ایلدوکی درجا تندن اولکه
 نشان

نشان وارنجہ فاج درجہ وار ایسہ اجزاء ساعت
 نہار اول اولور اگر اجزاء شمس ایل عمل ایسک
 اجزاء ساعت لیل اولور **مثل** شمس ثورا اولندہ
 اولسہ اول نہار دہ ارتفاع دخی یکری درت
 درجہ اولسہ شبکہ حرکت اندردک تا تورا
 اولکی یکری درجہ معنظہ اوزرینہ واقع اولنج
 اندن نظر ایسک تورا نظیری عمق بدر
 اشفا ساعت زمانہ دن ایکنجی ساعت اوزرینہ
 واقع اولدی ثورا اولندہ اول ارتفاع دن
 ایکی ساعت زمانہ کجش اولور او تورا نتی
 ارتفاع دہ اوج ساعت کجش اولور ودخی
 شبکہ بوجال اوزرہ طور رکس راس صریبہ
 نظر ایسک اجزاء حجرہ دن الی بر درجہ قطع

ایلمش حفظ ایلدک اندن صکره عقرب اولنی
 ساعتا زمانیه دن او جنبی ساعتا اوزرینه
 کتورب بعدہ نظر ایلدک مریدہ اولکن نشان
 وارنجہ اون ییدین اکل اول کون اول
 ارتقاعده اجزاء ساعتا زمانیه اول اولو
 اگر ایکی ساعت مابین لرنده واقع اولسه
 بونک تعدیل ایلمسی وارد **مثالی** بودرکه
 یینه نور اولنده اول وقت نورک نظیری کی
 عقرب اولیدرکه ساعتا زمانیه ایلمشی عند
 او جنبی ساعتک مابینده واقع اولمشدر
 بس اول ساعتک اراسنده واقع اولجوق
 اولجوق راس مریدہ الی سکر درجه ده بر نشان
 ایلیه سن اندن درجه شمسک نظیری کی
 عقرب

عقرب اولیدر ایکنجی ساعتک اوزرین کتورب
 ینہ اجزاء حجرہ اوزرینہ مرکی تقاطع ایتدوکی
 درجہ الی بر درجہ اوزرینہ دخی بر نشان
 ایلیسن بو ایکنجی نشاندر و بونشان ایلد
 او بر نشانک مابینن یدی درجہ درک بوک
 اجزاء تعدیل دیر لاندن درجہ شمس نظیری که
 اول عقربدر او جیحی ساعتک اوزرینہ
 کتورب ینہ اجزاء حجرہ در مرکی تقاطع ایتدوکی
 الشمس یدی درجہ ده بر نشان ایلد اندن
 نظر ایلد ایکنجی نشاندن بونشان کلنجی طقوز
 درجہ وارد بوک اصل دیر لرس طقوز درجہ
 اصل اوزرینہ یدی درجہ اجزاء تعدیلی قسمت
 ایلد قرق یدی دقیقہ حاصل اولدی اولن

ایکی درجه دن اکس در اگر فرق سکز و ضیف
 اولیدی اون ایکی درجه اولور ایدی تعدیل
 اولسنک طریق بودر اما قیاس ایدن قریبی
 عمل اولنه کفایت ایدر معلوم اولنه **الباب**

التاسع بزم شهر مزغیه شهر لری فضل دائر
 بلمسی بیاشنده در شول وقتکه بزم شهر مزده وقت
 یعنی فضل دائر معلوم اوله بس امدی بونک
 بلمسنک طریق بودر که اول بزم شهر مزله
 اول شهرک مطلوبک طول لری معلوم اولنوب
 مابینک زنده فضل الن اندن صکره نظر اولنه
 اگر اول شهر مطلوبک طولی بزم شهر مز طولوندن
 ارتق اولور سه دمشق بویله اولدوغی کبی
 بس اول فضل بزم شهر مزک فضل دائرن

نقص

نقص اولنه واکر اول شهر مطلقاً طولی
 بزوم شهر بزرگ طولندن اکسری اولورسه
 مغنیابویله اولدوغنی کبی اول فضل بزوم
 شهر بزرگ فضل دائری اوزرینه زیاده اولنه
 ایکندن هرنه حاصل اولورسه اول شهر
 مطلقاً اول وقتده فضل دائر اولور
 اگر اول عمل اولندان فضل دائر قبل الزوال
 ایسه عمل عکسی اوزرینه اولنه یعنی اول شهر
 مطلقاً طولی بزوم شهر بزرگ طولندن ارتقا
 اولورسه اول وقت اولندوغنده او فضل
 فضل دائریمز اوزرینه زیاده اولنه واکر اکسری
 ایسه نقص اولنه که شهر مطلقاً فضل
 دائری حاصل اولور **شکل** قسطنطنیه ندر طولی

س و مشتق طولی **ع** درجه در مابین نده
 اون درجه فضل وارد در فضل دائرہ قبل الزوال
 او تیز درجه اوله و غی تقدیرجه اون درجه نقص
 ایلدی و مشتق اول وقتده بکرمی درجه
 فضل دائرہ حاصل اولدی زینرا و مشتقده شمس
 نصف نهار بزم شهر مزدن اون درجه اولور
 دی کلور شود معلوم اوله و دخی مقینانک
 طول **خ ل** الی سکر بجق درجه در بزم شهر
 مزدن بزم بجق درجه اسک در دایم بزم شهر
 مزدن فضل دائری بزم بجق درجه ارتق اولسه
 کر کدر اوله سیده دایم بزم شهر مزدن اولدن
 بزم بجق درجه صکره اولور و شود انخی معلوم اولنه که
مشق قسطنطنیه نکی فضل دائرہ قبل الزوال
 اول

اوان درجه اولسه دمشقده اوپله اولور اما بش
 درجه اولسه دمشقده بعد التروال فضل الدائر
 بش درجه اولور و بونده اوپله اولسه دمشقده
 اوپله دن اوان درجه کچمدر **اما** مغنیاده
 اوان درجه فضل دائر قالمق سلطانیه کله
 بحق درجه قلم ککر کدر که بزم اوپله مز وقتده
 مغنیاده بر بحق درجه صکره اول ککر کدر
 شوبله معلوم اولته و بو محله بعض شهر لک
 طول لری یاز بحق لازم کل کده اوان شهرک
 طول لری یاز بزم و طول لری یاز لدوغی
 تقدیرجه عرض لری دخی بزم ک عرص لری
 دخی یزلمش اولیدی دنلمسون ایچون بس
 امدی اول اوان شهر لری بوند در سلطانیه نک

طولی **س** درجه در و عرض **ما** درجه در
 و ادر نه نای طولی **ح** درجه در و عرض
مب درجه در و صوفیه نای طولی **نو** درجه در
 و عرض **ح** درجه در و سمندر نای طولی
ند درجه در و عرض **ه** درجه در و بر و نای
 طولی **س** درجه در ل دقیق در و عرض **م**
 درجه در و مغنی نای طولی **ح** درجه در ل دقیق در
 و قونیه نای طولی **سور** درجه در و عرض **ح** درجه در
 و اقسیه نای طولی **ع** درجه در و عرض **م** درجه در
 و دمشق نای طولی **ع** درجه در و عرض **ح** درجه در
ل دقیق در و مکه نای طولی **عز** درجه در و عرض
کا درجه در ل دقیق در **الباب العاشر** ارتفاع دن
 ظل بلمسک بیاننده در ظل ایکی در لودر
 برسی

بررسی لاسطرلابی ظهریندی کنارنده رسم اولنور
 وبری مربع الشكل رسم اولنور بس امدی
 کنارنده یازیلان ظلک عملی بودر که شظیة
 معصومه بی قوس ارتفاعدن فرق باش عدد
 اوزرینه وضع اولنه اندن نظر ایده سنکه شظیة تک
 اول برکناری بر شظیة سی اون ایکی ظل اوزرینه
 واقع اولدیسه معلوم اولنه که اول کنارنده
 رسم اولنمش ظل اصابع درواکریدی ظل
 اوزرینه واقع اولدیسه اقدامدر شهروری
 اصابع اولان ظلدر صفر فتنی ایسه فجن
 ارتفاعی ظلّی مراد اولنه شظیة معصومه تک
 بررسی اول معلوم اولان ارتفاع اوزرینه
 وضع اولنه اندن نظر اولنه کنارنده اولان

ظلدن نه واقع اولد بيه اول ارتفاع على ظلتي
 اول اولور **مشدا** ارتفاع او تونز درجه اولسه
 شظيئه عضاده نك برس او تونز ارتفاع
 اوزرينه وضع ايلدي اندن نظر ايلدي اشفا
 قوس ظلدن براوجي بكمي برون الكسجي
 ظل قطع ايلمش او تونز ارتفاع على ظل مبسوطي
 اول اولور اما بر ظل دخي كه مرتبج شكلي كبي
 اعدادي صرحا بنسندن اون ايكتمه رسم اولمشدر
 بعضنك اوزرينه ظل مبسوطه ديونيرلشددر
 وايكي کنار لرنده اولاندك اوزلرينه ظل
 قائم ديونيرلشددر بس بوندن ظل بلسندي
 طرفي ايكيدن حالي دكلدر ارتفاع فرق
 بشدن ارتقي يا الكسك اوله اكر ارتفاع
 فرق

قرف بش در جردن ارتق اولور شفق عضاده پی
 قوس ارتفاعدن ارتفاع مقدارکی اوزرینه
 وضع ایلدک اندن نظر ایلدک حرف عضاده نیک
 اول برسی مربع ظلدن قج ظل قطع ایلدیه
 اول ارتفاع ظل مبسوطی اول اولور **مثلا**
 ارتفاع الشمس درجه اولسه حرف عضاده
 الشمس درجه اوزرینه وضع ایلدک اندن
 نظر ایلدک حرف عضاده نیک اوبرکناری
 طرفی ظل مبسوطدن یدی ظل قطع ایلدیه
 الشمس ارتفاعی ظل مبسوطی اول اولور
 اما قرف بش ارتفاعی ظل مبسوطی
 اون ایکی اولور ظل منکوس دخی اون ایکیدر
 زیرا ایکنده ده قرف بش ارتفاع اولور

غیره و وقتند دکل شویده معلوم اول امتی
 ارتفاع فرق بشدن اکس اولسه اول وقت
 عضاده نیک بر او جنی ارتفاع درجه سنک اوزرینه
 وضع ایلدک اول کنار کی ظل قائم بدن قطع
 ایلدیه بوندی اوزرینه یوز فرق درت عددکی
 بخش ایلدک نه حاصل اولور سه اول ار
 تفاعک ظل مبسوطی اول اولور مثلا ارتفاع
 او توز اولسه حرف عضاده قوس ارتفاعن
 او توز درجه اوزرینه وضع ایلدک اندن نظر
 ایلدک حرف عضاده ظل منکوسدن کة ظل
 قائمدریدی ظل قطع ایلمشدر اندن صکه
 یوز فرق درت عددکی بخش ایلدک یکری
 بجق عدد او توز ارتفاعک ظل مبسوطی حاصل

اولدی

اولدی اگر ارتفاع اون درت اولسه ظل
منکوسی اوج بولنور یوز فرق درت اوج
قسمت ایدک فرق سکر عدد اون درت
ارتفاع ظل مبسوطی حاصل اولدی اما
ارتفاع اونوزیدی اولسه ظل منکوسی طغوز
بولنور احدی یوز دردی طغوزه تقسیم ایدک
اون الکی عدد اونوزیدی ارتفاع ظل
مبسوطی حاصل اولدی **الباب الحادی عشر**
ظلمت ارتفاع بگمک بیانشده در طرفی اولدرک
مرفق عضاده اول کنارده اولان ظل معلوم
ایدنوب اوزرینه وضع ایده سن اندن نظر
ایدوب شقیبه اخر قوسی ارتفاعدن فج
درجه قطع ایدسه او مقدار ظلک ارتفاعی

اول اولور مثل ظلّمز او توز بر اولسه حرف عضاده
 او توز بر ظل او زرينه وضع ايلدك اندن نظر
 ايلدك شظية اخر قوس ارتفاعدن او توز
 بر ظلدك يكرمي ارتفاعي حاصل اولدي و دخي
 اول بر مربع الشكل اولان ظلدن ارتفاعي
 بلمسند، طريقي بودر كه ظل مبسوطي ببردن اون
 ايكيه وارنج ارتفاع عيئنه بولنور **مثل ظلّمز**
 اون اولسه حرف عضاده اون ^{ظل} مبسوط او زرينه
 وضع ايدوب شظية اخره نظر ايلدك التي ايكي
 درجه اون ظل مبسوطك ارتفاعي حاصل
 اولدي و اما ظل مبسوط اون ايكي اولسه ارتفاعي
 دخي فرق بش بولنور و اما ظل مبسوط اون
 ايكيدن ارتقا اولسه اول ظل نج ايسه بوز فرق

درت

درت عددی و اما اول ظل اوزرینه بخش
 اید تج عدد حاصل اولور سه ظل منکوس اول
 اولور عضاده بی اول عدد مقداری ظل منکوس
 اوزرینه وضع اید اندک نظر اید نظیته آخر
 قوس ارتفاعن تج درجه قطع اید سه
 اول مقدار ظل مبیوطك ارتفاعی اولور
 اگر ظل مبیوط یکمی درت اولسه بوند
 اوزرینه یوز فرق درت عددی بخش ایدك
 التي عدد حاصل اولدی بونی ظل فرض ایدك
 ایدك عضاده التي عدد ظل منکوس اوزرینه
 وضع ایدك اندک نظر ایدك نظیته آخر
 قوس ارتفاعن یکمی ایدی درجه یکمی درت
 درجه ظل مبیوطك ارتفاعی حاصل اولدی

اوان سکه ظل مبسوطک او تو ز درت ارتفاعی
 بولنور **الباب الثاني عشر** عصرک ارتفاعی
 وظهرك اول وقتى وظهرا بله عصرک مابینده
 کجز دائری و عصر اید غروب مابینده کجز دائری
 بیان ایدر اول وظهرك اول وقتى علمائک
 ارتفاعی اوزره شمک راست مرکزى که دو
 رینک اوزره کیدر نصف نهار دائره کون
 ذائل اول کیدر اکبر دقیق مقارن دخی
 اولور سه بس امدى وظهرك اول وقتى
 بلمسند بخ طریق بیان اتمشد در اقادردخی
 بوراده یز مق لازم کلدى برى بودر که اول
 کونکه اول غایت ارتفاعى دقتد بکلدى
 ککر کین تا شول وقتد کین که شمس اول
 ارتفاعدن

ارتفاع دن اون کجی بلک اکسمیه بشلیه بو
 طریق ایله اویدنک اول وقتنی کمرش اولور
 نه قدر که الت ارتفاعیه بیوک اولورسه
 علمی صحیح اولور شوید معلوم اولنه ایکنجی طریق
 بودر که نصف فتره ها ردائره کسند اوزرین
 راست صحیح جی ایلی حیطه سائره جکلن اول
 و شمشک راست مرکز اکلوب اول ایلی
 حیطه اوزرندن کجی اگر ایلی بر بر مق مقاری
 کجی دخی اویدنک اول وقتنی اولمش اولور
 ایلی حیطه مسائره علمی غایت ایله صحیح در
 صمان صهنه بودر که راستی کجی کدر صهم ایلی محکم
 کجیله او جنجی طریق بودر که شمشک صلوعنده
 صحیح جی کساعنده و در جیلر ایله اول کونلای

نصف قوس الشهارى كجمل اولور كه ايكى
 نصف نهاره قدم باصممش اوله در دنجى
 طريق بودر كه ظل اكس اكس بر مرتبه يه وار كه
 كروست زياده دقت اولنمغل بلنور و شودنجى
 معلوم اولن كه صهر شهرى اويله سى بروقنده
 اولمخر زير اشرق طرفت بفاين اولانك اويله سندن
 اول اولسه كس كدر مثلا بشرى اويله سى داخا
 قسطنطينه اويله سندن برساعت و بيدى درجه
 اول اولور قسطنطينه نك اويله سى داخا مغرب
 ولايتنده اولان فاس اويله سندن ايكى ساعت
 و بنس درجه اول اولور و دنجى جاين شهر لنده
 جمكوت كه نهايت جاين در انلى اويله سى
 مغربده اولان فاس اويله سندن داخا اولن
 ايكى

ابکی ساعت اول اولور شو بد معلوم اولون
 بس حقه عصر بلمسند بلمسند طریقی
 بودر که ابکیدن خالی دکدر یا اسطرلابده تحت
 افتخه خط اولابا اولمیه اگر او جفی اولور سه
 اول وقت درجه شمس نظرینی و تدال رنده
 خط زوال اوزرینه وضع ایندن نظر اید راس
 امری اجزاء حجره دن درجه اوزرینه واقع
 اولدیه اندن بر نشان ایل اندن شبکه
 صغ طرفه حرکت ایل تا درجه شمس نظری
 خط عصر اوزرینه واقع اولنجی اندن مسکه اولک
 نشاندن سری به کلنجی اجزاء حجره دن قاج درجه
 و ارسه اول کونک حقه عصری اول اولور مثلا
 سلطان اولنده که جدی نظیر به در جدی

اولنی وتد الارضه خط زوال اوزرینه وضع
 ایلدک اندن نظر ایلدک راس مری اجزاء
 حجره دن یوزسکن اوزرینه واقع اولمش
 یا طلق اوزرینه واقع اولمش زیرا اجزاء
 حجره نلک تختی ایکی درلودربری اوجیوز التمش
 بخش اولمش درو برسی درت ربو یعنی درت
 طقسا بخش اولمش در شویله معلوم اولنه بس
 امدی صفر قنقی ایسه انلک اوزرینه بر نشان
 ایلیه سن اندن شبکه حرکت ایتدوره کس تا درجه
 شمسک نظیری که یعنی جدی اولی در خط
 عصرک اوزرینه واقع اولنجی اندن نظر ایلدک
 اولکه نشاندن مری به کلنجی التمش درجه
 سرطان اولنلک حصه عصر اولی حاصل

اولدی

35
 اولی زیرا که عصر ثانی خطی بود روا اما
 اسطرلابده خط عصر اولی طریقی بود که شقیه
 عضاده قوس ارتفاع درجا شدن اول
 کوتی غایت ارتفاعی فج درجه ایس انک
 اوزرینه وضع اولی شقیه اخر ظل مبسوطن
 قج قطع ایدیه غایت ارتفاعی ضلی
 اول اولور و فطر با بوضله فی زوال دیر لر
 ودخی بوضله اوزرینه یعنی فی الزوال
 ظلکند اوزرینه قامت که اون ایکی اصعد
 زیاد اولی که بر قامت زیاده اولش اولور
 امابن قولی اوزرینه اولان عصرک و فنی
 بر قامت زیاده ایملک درک اک عصر اول
 دیر لر و اما امام ابو حنیف رحمۃ اللہ علیہ قولی

اوزرینه ایکی قامت زیاده ایلمکدک اکه عصر
 ثانی دیر لر هر قنقی ایسه عصرک ایکی
 مذھب اوزرینه ارتفاعنک ظلّی حاصل
 اولور اندن صکره حرف عضاده اجزاء
 ظلدن مبلغ اوزرینه وضع اولنه فی زوال
 ضم اولنه اندن صکره نظر اولنه ثقلیة اخر قوس
 ارتفاعنک اولندن قج درج قطع ایتدیسه
 ایکی مذھب اوزرینه عصرک ارتفاعی اول
 اولور مثلاً سرطان اولندن غایت ارتفاع
 یتمش ایکی بحق درجدر حرف عضاده
 قوس ارتفاع درجاستندن غایت ارتفاع
 مقداری درج اوزرینه وضع ایلدک اندن
 نظر ایلدک اشغ ظل مبسوطدن ثقلیة
 اخر

اخر قوسدن در تدن الكسجدى ظل قطعه
 ايلمش نيمش ايكى بحق غایت ارتفاعك
 ضلتى بو اولور كه فى الزوال ديدكلى بودر
 دخى درت ظللك اوزرينه بر قامت زياده
 ايلك اون التيدن الكسجدى عصر ارتفاعك
 ضلتى حاصل اولور و ايكى قامت زياده ايلك
 يكرى كز دن الكسجدى حاصل اولدى اندن
 حرف عضاده اجزاء ظللك اون التيدن
 الكسجدى ظل اوزرينه وضع ايلك شطبه اخر
 قوسل ارتفاع اولندن او توزيدى در جدن
 ارنجق سرطان اولنك ارتفاع عصرى
 حاصل اولدى اندن سرطان اولنى خط
 نصف النهار اوزرينه وضع ايلك راس

الحری اجزاء، حجه دن نه درجه قطع ایلدیه
 انده بر نشان ایلدک اندن نسیک، صاع طرف
 حرکت اندردک تا سرطان اولی اوتوزیدی
 ارتفاع مقداری مقنطرات غربی اوزینه
 واقع اولنج نظر ایلدک اولکد نشانندن
 صریح کلنج الشمس درجه سرطان اولندک
 حقه عصر اولی حاصل اولدی عصر ثانی بونده
 یتمش طقوز درجدر ودخی مکتده شمس
 سرطان اولنده اولدوغی کون حقه عصر
 اول الی درجدر دمنشفده التی النی درجدر
 وسمندرده الشمس ایکی بجق درجدر امام
 شافعیکن دخی مختاری بو عصر دربس
 امدی اشبو مثال لراکچون بیان اولندیک
 باقی

باقی کسیره بومثالره کوره قیاس اولنه و دخی
 اشبو احقر عباد الله بونی دخی امیند لنور که
 بومثال لرایله عمل ایلیوب خطه و استفاده ایلیا
 طالبلر بو فقیر ایچون و جمله مؤمنلر ایچون خیر
 دعادن خراموش انجیه لرتا که انلر دخی اجر
 بجزیل و ثواب جمیل مفتنم اول لرو دخی حقه
 عصری اول کونلر نصف قوس نه زارندن
 طرح ایلیه سن عصر دن غروب فلان حاصل
 اولور مثلاً سرطان اولنده الشمس درجه
 حقه عصر یخروارد در سرطان اولنک نصف
 قوس نه زارندن بوز اولن ایکی بقی درجه
 حقه عصری طرح ایلک الی ایکی بقی درجه
 عصر دن غروب دکن حقه غروب حاصل اولدی

الباب الثالث عشر اختامك وقتي وشفقك
 وفتحك حصه لري بياننده درودخني مبارك
 رمضانده ساحورك اول وقتي نه وقتدر
 وصومه نيت ايلدي نه وقتدر انلرك بياننده
 بس طريقي بودر كه اول اختامك اول
 وقتك دخولي شمسن صبح هر شهر
 افق مغربدن غروب ايلميد و دخي شمسن
 غروب ايلديكي اولمزالا آلات ارتقا عتبه نك
 عملنده زياده اهتمام ايلينلر فائنده معلوم
 اولور انجق و دخي شمسن غروب مشرق
 جانبنده اولان افتقدن ظلمات ظاهر او كمخل
 معلوم اولور زير اما دامكه شمسن تمام غروب
 ايلميني ظلمات مشرق جانبندك افتقدن
 ظاهر

ظاهر اولمزدخی شمس طلوعی بود در
 مادامکه شمس طلوع ایستد اوله ظلمات
 اشغروب جانبدن افغندن اینوب
 کتمه کمر که راز از اینترکیدر صمان کونش
 افغندن کورندی ظلمات غائب اولورودخی
 هر شهره غروبی بروقتده اولمز او به سی
 بروقتده او بکادوئی کبی یعنی قسطنطنیه
 شمس غروب اطلول ایامده سمرقند غروبند
 ایکی ساعت ظفوز جبق درجه صکره اولور
 طلوعی غروب قسطنطنیه غروبند بر ساعت
 و ایکی درجه صکره اولور بس بو مرتب اید کفایت
 اولندی در بیان شفق و فجر دیو اما ماین
 قولی اوزرینه افق مغربده شول قریل لوفه دیر که

کونش غروب اید کد نضکه ظاهرا اولور
 و تدریجید افقدن اشغه اینز کیدر بس
 شفقن حصه سی دیوشمسی غروبید اول
 قرظلی غائب او کما سی مابینده اولان مدت
 دیر لراما مابین قولی اوزره اولان عمل بودر
 امام شافعیکن دخی مختاری بودر اما
 امام ابوحنیفه مختاری بودر که قزلق غائب
 اولد قد نضکه اول اقلق دخی کتمک کدر
 بو ایکنک مابینی اوج درت در جیدن ارتقا
 اولور اصول ایا مده اولان لیالیده بش
 درجه اولور و فخر ایکی در لودر برینه فخر اول
 دیر لرو برینه فخر ثانی دیر لراما فخر اول
 بر اقلق در که افق مشرفدن یقار و کون
 اور ناسنه

اور تا سکه وارنج اوز انمش در فقرها کرام
 اول اقلنی قورت قویرو غنه تشبیه اتمشد در
 ودخی علامتدن در اشفا افق قراکولق
 اولمقی اصمان بوقار و اوزندر ایتمنلق اولان
 اند نضکه اول یقارویه اوزاین ایدنلق
 اشفا ایند علما بوز القده برقره کولیحقی اولور
 دیکمشدر بلور منرا اولحجیه دکن کیده بس
 بو فخره صبح کاذب دیر لریتسو نمازنگ
 ونزلی قلمرق و سحر یملک بو وقتده درندر
 اولد املک صبح صادق صلوعنیه اند نضکه
 فخر ثانی صلوعنیه فقرها اکا صبح صادق
 دیر لر اصل معمول به اولان دخی بو فخر در
 علماندی اتفاتی دخی بونلی اوزرینه در

بس فجر ثانی دیوشول افق مشرفدن
 ارفورسنه اغران ایدنلفه دیرلرکه فجرک
 حصه سی دیوکنندیندی طلووعید یعنی صبح
 صادقلی طلوونخمسید شمسکی طلوونخمسکی
 مابینده اولان مدته دیرلر بس بوئرک
 بلمسندی طریقی بودرکه اولاشفق ایچون
 اسطرلابده خط شفق اولمشفق ایچون
 درجه شمسکی نظیری افق مشرق اوزرینه
 وضع اولنه و دخی نظر اولنه مرکی اجزاء حججه دن
 قنقی درجه اوزرینه واقع اولدیب انکی اوزرینه
 برعلامت قلنه اندن شبیکه صباغ طرف
 دور اولنه یعنی توالیسی اوزرینه دیکدر
 تا درجه شمسکی نظیری مقنظر اتدن اولن

یدی

یکی درجه مقداری مقنطره اوزرین واقع
 اولنجی اندن نظر اولنه اول علامتدن مریاب
 کلنجی اجزاء حجره دن قج درجه واقع اولدیب
 اول کونلی حصه شفق اول اولور اما قجر
 ایچون درجه شمسی درجه نظیری افق
 مشرق اوزرین وضع اولنوب اجزاء حجره ده
 مریاب بر نشان اولنه اندن شبکی پی ماضه
 دور اندورب درجه شمسی نظیری اولن
 طقوز مقنطره اوزرین واقع اولنجی اندن نظر
 اولنه مریدن اول نشان وارنجی قج درجه
 وارسه اول کونلی حصه قجری اول اولور
 مثل شمس سرطان اولنده اولسه نظیری که
 جدینلی اولیدر بس جدی اولنی افق مشرق

اوزرینه وضع ایدوب نظر ایلدک مرئی اجزاء
 حجره دن اکیوز طقسان ایکی درجه قطع ایلش
 اگر اجزاء حجره او جیوز التمش درجه قسمت
 اولنمش ایسه و اگر درت ربو قسمت اولنمش
 ایسه که بعضی اسطرلابده طقسان درجه
 قسمت ایدر لر اول وقتده مرئی اجزاء حجره دن
 علاق دن صول طرف التمش سکز درجه قطع
 ایلش اولور یا خط مشرق تقاطع اتدو کی
 درجدن یکرمی ایکی درجه اولور قنقی ایسه
 انک اوزرینه نشان ایلدک اندن شیبیک
 صاع طرف حرکت اتدردک تا درجه شمس
 نظیری که جدی اولیدر اون یدی معنطه
 اوزرینه واقع اولنج اندن نظر ایلدک اولک
 علامتدن

علامتدن مری به کلنی سرطان اولندی
 او توز بقی درجه حصه شفقی واردیدک و دخی
 سرطان اولندن عمل ایلدک فجرک حصه سی
 او توز البقی درجه حاصل اولدی اما اسپرلابه
 شفقل خطی اولسه اول وقت حصه شفقی
 بلمسندک طریق بودر که درجه شمسی افق مغرب
 اوزرینه وضع ایلدک خط شفقی اول جانبدر
 اندن راس مری تقاطع اتدوکی درجه
 بر نشان ایلدک اندن درجه شمسی خط
 شفقی اوزرینه کتورب نظر ایلدک اول
 نشاندن مری به کلنی اجزا حیره دن قج
 درجه بولنورسه اول کوندک حصه شفقی اول
 اولور و اگر فجر ایچون بلمدک دیلرسل طریق

بود که درجه شمسی افق مشرق اوزرین
 کتورب اجزاء حجره دن مرئی نه درجه تقاطع
 ایدر سه اندن بر نشان اولنه اندن شبکی
 صباغ طرف حرکت اندردن تا درجه شمس
 قوس فجر اوزرین واقع اولنجی اندن مرئی قطع
 اندیکی درجدن اول نشان وارنجی اجزاء حجره دن
 قج درجه بولنور سه اول کونک حقیقه فجری
 حاصل اولور و بعضی اسطرلابیه بوایکی قوس
 عکسی اولور اوید اولسه عملی دخی عکسی اولور
 مثل شمس سرطان اولنده اولسه اول سلطان
 افق مغرب اوزرین وضع ایلدک اندن نظر
 ایلدک کرسیدن اشغصول طرفه اجزاء
 حجره دن مرئی التمش ککر درجه قطع ایلمش
 اند

انده بر نشان ایلدی اندن سرطان اولنی
 خط شفق اوزرینه کتوردک اندن نظر ایلدک
 اول نشان دن مرکی به کلنجی اوتوز درجه سرطان
 اولندی حصه شفق حاصل اولدی و دخی فجر
 ایچون سرطان اولنی افق مشرق اوزرینه
 وضع ایلدک اندن نظر ایلدک کرسیدن
 اشغه صباغ طرفه اجزاء حجره دن مرکی التمش
 کز درجه قطع ایلدک انده بر نشان ایلدک
 اندن سرطان اولنی خط فجر اوزرینه کتوب
 نظر ایلدک اول نشان دن مرکی به کلنجی
 اوتوز التی درجه سرطان اولندی حصه
 فجر حاصل اولدی و اما سرطان اولنده
 مکده مکرمده حصه شفق یکر می بجدن ارتقادر

و فخر یکری درت با بحق در جدر و بجده سرطان
 اولنده حصه شفق اوج ساعت و درت
 در جدر و حصه فخر درت ساعت اوج در جدر
 و دخی اوت شمالی جانبته کتد کج یستونک
 وقتی بولند و غنی بیر لره و ارسه کر کدر بلخارک
 مشهور در انده شمس سرطان اولنده
 اولد و غنی کیجه لره اون کون مقدرای یستونک
 وقتی بولنماز شفق غائب اولما دین فخر طوع و
 دخی اوت کتد کج یستونک وقتی بولنما سف
 دخی زیاده اولسه کر کدر زیر بعض بیر واردر که
 یلده بر ایکی ای تا التی ایه وارنج شوید معلوم
 اولن بوند نضکه مبارک رمضانده سحورک
 اول وقتی بودر که مادامکه صبح صادق طوع و نماز
 اول

اوله و حضرت رسول الله صلی الله تعالی علیه
 وسلم کی کشتی بوندن اوزرینه در که بس
 رمضان علامتی چون مناره ده بینان قنذیل
 لری صبح صادق طو غمادین صوند رسد
 عادتاً مانع کسور در شوق علمادن بعض
 بیع منکرند در دینش در کتت مخالف اولدو عیون
 زیرا صائم اولنلر کسور یک لری اول یان
 قنذیل لره موافق در اگر اول مناره لره
 یانن قنذیل لره سو بنمدین بیر لره و اگر سوسه
 یخ لره بس آمدی موقت اولنلره بو امرده
 زیاده اضمیم اوزره کر که در صائم اولنلر
 کسور یک لرینه مانع اولوب انلر اول صوابدن
 محروم ایلمک سبب اولیه لره اما موقت

اولان در دمن لری کنذی حال لرینه قومز لر
 وقتنده سویندره جل اولورسه سلمانده
 اورجلرین یدردن دیوموقندی تجھیل ایدر لر
 ودخی رمضانده کبچده صومہ نیت اتمہ
 ضحوة کبرایہ وارنجیہ دکابن نیت اورکنده
 اندن صکرہ نیت درست دکلدر زیر اصوم
 نیت اولدوغی وقتدن غروب وارنجی نصف
 بومدن ارتق ککر در بر درجه مقدار یدہ
 اولسون ینہ در کتدر زیر ابومقدار زبلاوه
 اولمفلد اکثر یوم لک بولنور آمدی ضحوة
 کبر اصهر کونده نه وقتده اولور بونل وقتنی
 کم بلز الاموقت اولانلر بلور لر بس آمدی
 برکت صهر کونده نه وقتده ون ساعتده اولدوغن

بلمک

بلکہ صرکونہ برمثال ایملک جو قزحمتدر
 و اما ییلک اوج وقتنہ کورہ برمثال ایدہ کم کہ
 دائما بو اوج مثال کورہ ما بیتلری قیاس
 اولنہ بو فقیر کی خیر دعادن فراموش التملہ
مثلاً قسطنطنیہ نیک غایتیدہ اوزن کونلرندہ
 ضحوة کبریا شمسی طلوع عندن التی ساعت
 و اوج درجہ کجوب اولیہ بکرمی درجہ باقی قلد
 اول وقتنک نیت در سدر و اول حمل و مینرندہ
 صبح عندن پیش ساعت کجوب اولیہ بر ساعت
 قلد ضحوة کبریا اولور و اول جدیدہ ضحوة کبریا
 طلوع عندن اوج بقی ساعت کجوب اولیہ
 بر ساعت باقی قلد سائر ایام بو کہ قیاس
 اولنہ معلوم اول کہ ضحوة کبریا صریرہ بر دکلدر

زیرا مصرده صباح دن التي ساعت کجوب
 اوليه برساعت قبل اول سرطانده ضحوه اولور
 و اول حمل و مینزنده بش ساعت درت
 درجه کج اول جدیده اوج ساعت بش درجه
 کج ضحوه اولور سمندرده اول سرطانده ضحوه
 کبر اول نهار دن بش ساعت اول درت
 درجه کج اوليه برساعت و اولن ایکی درجه
 باقی فلان اولور و کیچ ایله کون برابر اولدوغنی
 وقتده صباح دن درت ساعت و اوج
 درجه کج بونک ایچون بر مثال ایده کیم که اکل
 قیاس اولنه مثلا قسطنطنیه نکی اوزن
 کوننده یعنی شمس سرطان اولنده اولدوغنی
 کوننده حقه فجر او تور التي درجه در ایکیوز

بکری

یکرمی بش درجید جمع ایلدک ایکیوز التمش
 بر درجه اولدی نصفی یوز اولتوز بجقدر اول
 کونده بومقدار درجه اولد قلین ضحوة کبریا
 اولور یعنی صبح صادق دن ضحوة کبریا
 سکز ساعت اون بجق درجه اولور بس
 امدکی شمسک طلوع عندن ضحوة کبریا
 وارنج مقدار اولور بیلدی مراد اولنسه اولتوز
 التی درجه حقه فجرکی کیدردک شمسک
 طلوع عندن التی ساعت درت بجق درجه
 قالدی اول کون طلوع شمسک دن ضحوة
 کبریا وارنج زمان بو اولور اما صبح صادق
 طلوع عندن بوزمان دکی نصف بوم اولور
 ائبو کونلرده بوزمانده صومه نیت ایلدی

جائز دکل راقا بر درجه یا یکی درجه بو وقت دن
 اول صوم نیت در کس در زیر ابونده نصف
 یوم لک بولنمز شوید معلوم اول و اما اقص
 ایامده جدی اولنده ساعتها نهار طلقوز در
 یوز اولتوز بش درجه ایدر اول کونده حقه
 فجر یکری یدی بجق درجه اولور یوز اولتوز بش
 درجه ایل جمع ایلک بوز التمش یکی بجق
 درجه اولدی بونک نصفی سکون ایدر درجدن
 اربجق اولور بس اول کون صبح صادق دن
 صخوه کبرایه و اربجق بش ساعت الی
 درجدن اربجق اولور بس امدی شمک
 طلوع عندن صخوه کبرایه و اربجق بلمدی حقه
 فجر که یکری یدی بجق درجدن سکون

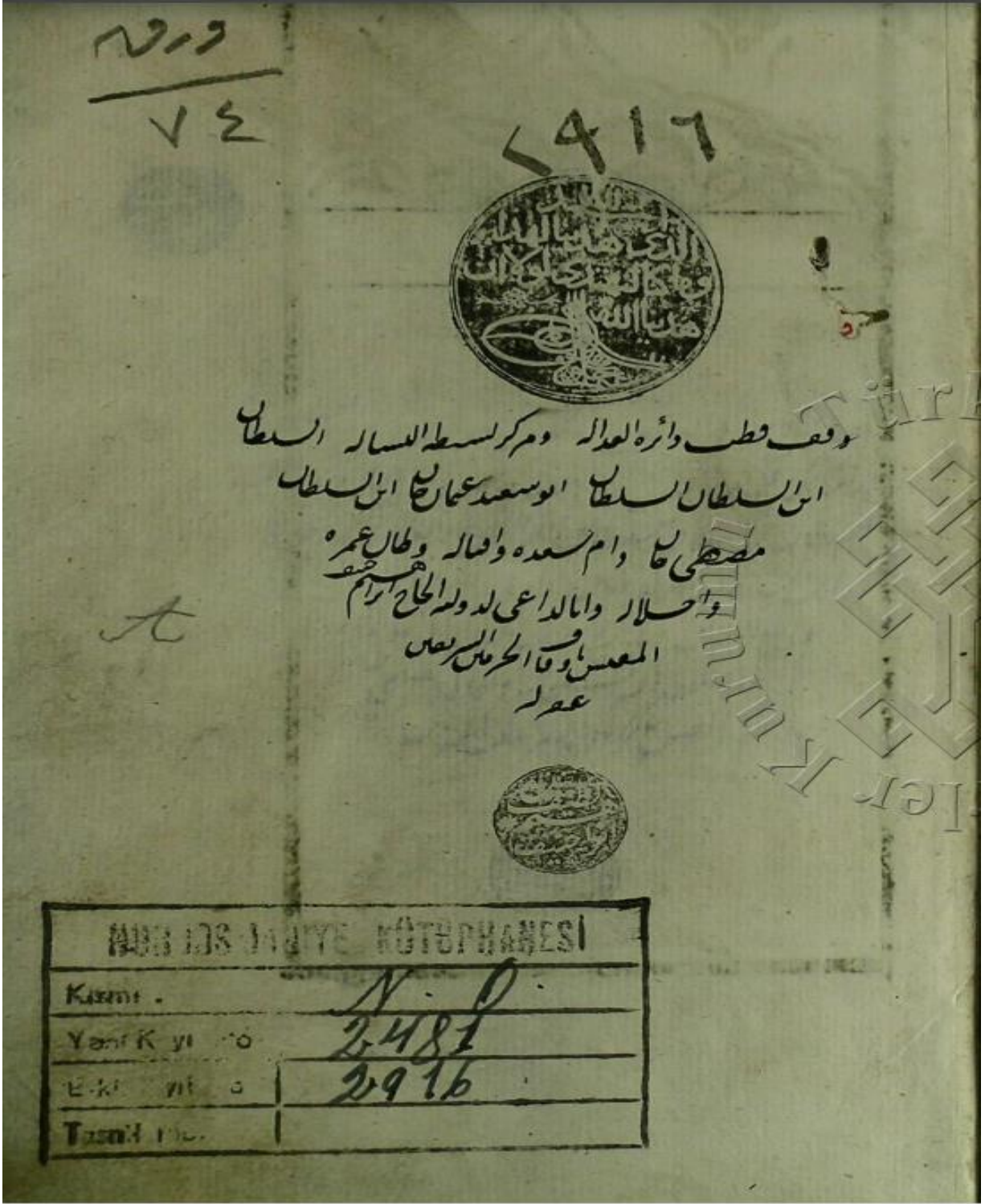
بر درجدن

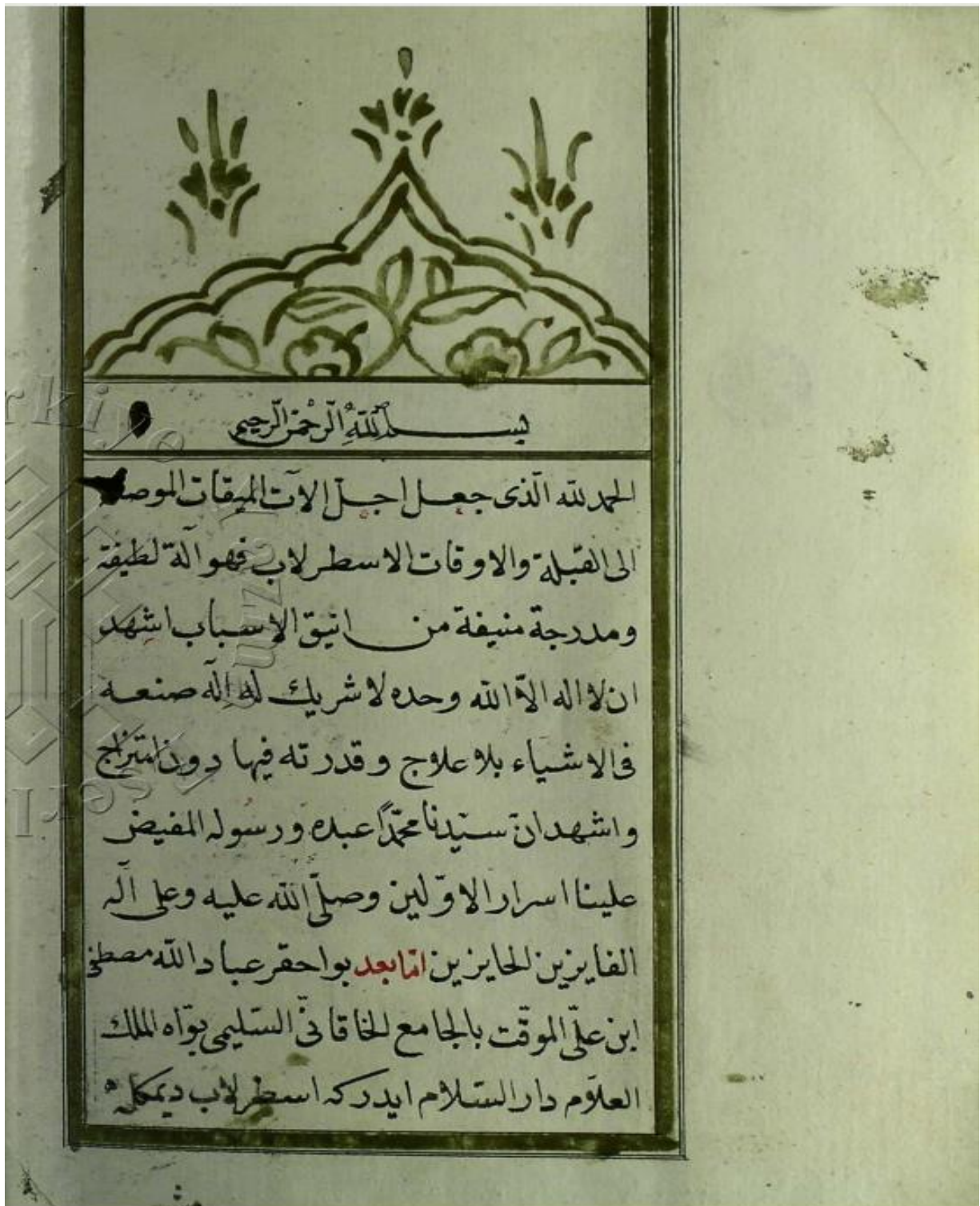
بر درجه‌دان طرح ایلدک الی درت درجه‌بانی
 قالدی که اول کون طلوع شمسن ضحوة
 کبرایه وارنج او قدر اولور اول زمانده صومه
 نیت ایلدک درت دکل اتمابر درجه‌بانی
 درجه بو وقتدن اول اولسه درت اولور
 بونده نصف یومتک بولنمدوغنی ندن او توری
 بو ایکی مثال کافیدر و دخی ایکی سیراملدک
 اول وقتدیک علیاً، عظام قولنج بس افتدن
 درت درجه مقداری کج و یا بر سکو مقداری
 یا ایکی سکو مقداری قلدوغنی زمانده اولور
 دیشتر بعض عید فطر دن ربع ساعت
 مقداری کج کدن صکوه و عید اصحی ده شمسن
 ساعت یعنی اوج درجه کجک کمر کدر واقصر

ایامده بجقاس عندن اون درجه وارنج
 کجک کر کرد زبر اشمسک جرمی افغندن
 کورینوب فرق دقیق تمام ججو که نشان
 در جدر و شود دخی معلوم اولنه که اصول
 ایامده اشمسک برکنار نه دکین فرق دقیق
 کجده طلوع شمسن بش درجه اشمسک
 یدی فطری مقدار نج قالمش اولور بر سکو
 مقداری با ایکی سکویه یقین قالمش اول
 اقا قصر ایامده شمسن یوفارویه طلوع غری
 قلد و عندن اوثری کجین عمل کبی اولمز زبر
 شمسن افق یقین قالمش تا بجقاس عندن
 زیاده کجین سکویه مقدار کا دخی ارتجق اولمز
 بوروم ایلی جانینه دخی اشغه کتد کج اون

درجه

درجه اول باش درجه برینه کوره افقدن بو فارو
 ودخی زیاده کجک کر کردر عیدینک اول وقتنی
 اول بو مقدار اید کفایت اولندی **الباب**
الرابع عشر شمسن با کو کبدن سو مشرق یا مغربی
 بیاننده در طریقی بودر که درجه شمسی با کو کبدن
 برکن افق مشرقی اوزرینه وضع ایدوب
 اندن نظر اولند افق مشرق اوزرینه نقطه
 مشرقن درجه شمسن یا امری کو کب
 تقاطع ایدو کی محل کلنی جنبی سمت واقع
 اولدیسسه اول کونک با اول کو کبدن سو
 مشرقی اول اولور سو مغرب دخی اول
 مقدار اولور **مثلا** شمسن نور اولنده اوله
 نورک اولنی افق مشرق اوزرینه قودق

مشهور اولان التکه مدور اولان التلرک
 مشهور در طالب و راغب و لنرا یچون تورک
 دیلجه بر رساله جمع ایلم فاندسی عام اوله و جمع
 مسائل مهمه سنی جامع اوله و جمله طالب و لنرا شبو
 رسالدن مستفید اوله لری امدی اسطرلاب ایک
 جنس در بری کرتی شکل در که اکا اسطرلاب
 کرتی در لر و برسی قعر سطح اولان اسطرلاب
 قعر نجه در لودره اما اهل اور تا سند مشهور
 اقالیم سبعة مستعمل اولان اسطرلاب شمالیدر
 عرضه کوره و یا هر اقلیمک و سینه کوره ایچند
 صفحه لر دوز مشلر در و دخی عرضیه و یانه
 اقلسه او زرنده یازمشدره و دخی طول نهاریزین
 ساعاتی قاچ ساعت و قاچ درجیه هر عرضیک

یا سنده نقش اولمشدر پس اقالیمک تفصیلی بود در
 اقلیم اولک وسطنک عرض **اول** اون التي بچی درجه
 هندده **سرمناث** شهرک عرضی بومقدار اولدو کجی
 واطول نهارندک ساعت **بج** ل اون اوج ساعت
 و او توز بردقیقه در اقلیم **ثانی** ک وسطنک عرض
کرم یکرمی دورت درجه و قرق دقیقه در **مدینه**
رسولک صلی الله علیه وسلم عرض بومقدار اولدو
 کجی واطول نهارندک ساعت **بج** ل اون اوج بچو ساعت
 اقلیم **ثالث** ک وسطنک عرض **م** او توز درجه در
 و قرق دقیقه در **اسکندریه** ک عرض بومقدار اولدو
 کجی واطول نهارندک ساعت **یه** اون دورت ساعت
 و بش دقیقه در **اقلیم رابع** ک وسطنک عرض **کوب**
 او توز التي درجه و یکرمی ایکی دقیقه در **حلب**

عرض تقریباً

عرض تقریباً بمقدار اولدوغی کبی و اطول نهارند
 ساعت **یدل** اوز دورت بچی ساعت در **اقلم خامسک**
 وسطند عرض **مایه** فرق بر درجه و اوز بش دقیقه در
قطب نیک عرض بمقدار اولدوغی کبی و اطول
 نهارند ساعت **یه** اوز بش ساعت در **اقلم سادسک**
 وسطند عرض **مک** فرق بش درجه و یکرمی یکی
 دقیقه در **کف نیک** عرض بمقدار اولدوغی کبی و اطول
 نهارند ساعت **یدل** اوز بش بچی ساعت در **اقلم**
سابعک وسطند عرض **مح** فرق سکر درجه در
 و فرق بش دقیقه در **بلغارک** عرض بمقدار اولدوغی
 کبی و اطول نهارند ساعت **یوه** اوز التی ساعت و
 دقیقه در **وه** و دخی بعضی اسطرلابده بر صحیفه افاقی
 دخی جز لرکه افاقده عمل اولنسون ایچون و هر

ربعنده دوايژه كثيره رسم ايلرله و بربرني مدارجمل
 وميزان و خط المشرق والمغرب بيله تقاطع اندوك
 نقطه ده نقاط ايد شمشلره و هر برسنگ عرض بلد
 قاجسه او زرينه يازلمشدر **پس** بوندر معلوم اولند قن
 صكره نظر اولنان قنق اقليمه و يا قنق عرض اولد و **ظن**
 تقديرجه اسطرلابه اولان صحايفك اول اقليمه و يا
 اول عرض جزائش صحيفه سني جمل بسنگ او زرينه
 كتوروب بر كرس اند نصكره عمل مباشرت ايد **سن**
 بيان اولنسه كر كدره و دخی اشبور ساله بر مقدم
 او زرينه و دخی قرقبش باب او زرينه بر كجه **ترتيب**
 ايلد مکه طالب اولنله اسان اولوب بنده فقيری
 دعادن فراموش اتميه **لر پس امدي** مقدمه كي اشبوا
 اسطرلابك او زرنده اولان خطوط و دائره واقسا **منك**

بلسنو

بلسنی بیانند در د نلمشدی پس آمدی شروع
 اید مکه اولاً اسطرلاب برالت در که اکثر اعمال نجومیه
 بنوکل ببنور اشرف التدره و دخی اسطرلاب دیک
 میزان الشمس دیکدره مرآت الشمس دخی در لر و مرآت
 العالم دخی **العلاقة** اسطرلابک اوزرنده اولنلرک
 اولکی **علاقة** در که ارتفاع الندوغی وقتده اسطرلاب
 آنکه اصلور ابر شمدن قیتان کبی **العلاقة** برسی دخی
 خلفه در که **علاقة** اکا کچمش در **العروة** برسی دخی
عروه در **عروه** بر خلفه در که اولکی خلقیه کچمش
الکرتی برسی دخی کرسی در که اسطرلاب چپ
 چوره احاطه ایلین دائره دن یقار و بر مقدار
 زانده چقمش در عروه آنک راست اور تاسنده
 مخلمشدر **الحجره** برسی دخی حجره در ام دخی دیر لر

چب چوره صفایحی ایچنه آلب قبلش دره ودخی
 اوچیوز التمش درجیه برابجه قسمت اولمشدر
 اعدا دنک ابتداسی کرسی التند اولان خطدر
 صاع طرفی اوزره طولاً نور عدد دنک توالسی
 بودره وصول طرفه عکسنه خلاف توالی درلره
 وشبیه اعدای بونک خلاقی دره توالیسی صوله
 وخلاف توالیسی صاع طرفه دره ودخی اجزاء حجره دنک
 هریش عدد دنه یا اون عدد دنه اسطلابک
 بیوکلوکنه ویا کوچکلکنه کوره حروف جمیل
 عددیله رقمی یازلمشدره ودخی اشبو اوچیوز
 التمشه قسمت اولنان درجانه اجزاء حجره درلره
 واجزاء امّ دخی درلره ودخی حجره دنک اوزرند
 اولان رسملردن ایکی خطکه بربرنی ارقوری

بکمشدر

یکم شد در اول بر خط که علاقه جانیندن انمشدد
 اول خطه خط العلاقه در لره و بو خطک یقارو
 نصفه خط وسط السماء در لره و خط نفس
 النهار و خط الزوال دخی در لره و اشغی نصفه
 خط و تدا الارض در لره و خط نصف اللیل دخی
 در لره و اول بر ارقوری اولان خطه خط المشرق
 والمغرب در لره و خط الاستوا و افق الاستوا دخی
 در لره قوس الارتفاع برسی دخی قوس الارتفاع در که
 علاقه خطیله مشرق و مغرب خطنک یا سنده علاقه
 طرفه طقسان در جیه بخش اولمشدد و بعض
 اسطرلابه قوس ارتفاعک ایچ یوزنه جیب
 یا زر لره و بعض اولور که چب چوره شهوشمیه
 یا زر لره و دخی درجه و شمس بلك ایچون اون ایکی

برجی در جاتیلہ یازر لرہ و دخی حدود کو اکب
 برجی کو اکب رسم ایلر لرہ و کو اکبک اخر حرفی
 یازر لرہ انجی **مشو رجل** یازر لرہ یازر لرہ **مشو**
 یازر لرہ یازر لرہ **بی** یازر لرہ و صریح یازر لرہ **خ**
 یازر لرہ و شمس یازر لرہ **س** یازر لرہ و زهرہ
 یازر لرہ یازر لرہ **ر** یازر لرہ و عطارد یازر لرہ **د**
 یازر لرہ و قمر یازر لرہ **ر** یازر لرہ اجزاء الظل
 برسی دخی اجزاء ظل در کہ قوس ارتفاع
 مقابلہ **سند** بر ر بعد یازر لرہ و مربع شکل یازر لرہ
 ظل مبسوط و یا ظل منکوبہ ہر قتی سی ایسہ
 اوزرینہ یازر لرہ **واما رسوم الصفا** چ اما جرنک
 ایچندہ بعض عرضہ ایچون و یا اقلیم ایچون صحیفہ
 واردہ **وانلک** اوزرندہ اولان رسومک و لکسہ

اوج دایرہ در کہ

اوج دایره در که مرکز لری اسطرلابك مرکزیدر
 بر بر سندن بیوک در اول بر دایره که صحیفه نك
 کنارند چب چوره دورا یلیوب جمیع دوائیری
 قلم شد در و جمیعندن بیوک در اول دایره یه مدار
 الجری در لر و مدار منقلب الشتوی دخی در لر
 اول برسی که مرکز قریب ولان کوچک دایره در
 مدار رأس السرطان در لر و مدار المنقلب الصیغی
 دخی در لر و اول دایره که بو ایکی سنك یانند
 واقع اول شد در اول دایره یه مدار رأس الحمل والمیزان
 در لر و مدار الاعتدالین و دایره معدل النهار دخی
 در لر و دخی هر صحیفه نك اوز رند ایکی خط
 چک شد در که بر بر فی ارقور کسم شد در پس اول
 ایکی خطك بر سی که نقطه سمتہ او غریب کچند در

انك نصف اعلا سنه خط وسط السماء در لره و خط
 نصف النهار دخی در لره و دخی نصف سفلینه و تدالارض
 در لره و دخی اول بر خط که صاعدن صوله ارقوری
 چکشد در انک نصف ایمنه خط المغرب در لره
 و نصف ایسرینه خط المشرق در لره و دخی اشبه
 خطک اورتسنه خط الاستواء در لره و خط
 الاعتدال و خط المشرق و المغرب و خط الافق
 دخی در لره **المقنطرات** برسی دخی مقنطرات در
 مقنطرات شول دایره لر در صحیفه لرک علاقه جانین
 خط وسط النهار اوز رینه چیریش در و هر
 برینک مرکزی غیریدر و بر برندن طاردر و بعض
 تمام دایره در و بعض تمام دکلد در و بعض اسط
 لایده مقنطرات ایکیش در جیه یا زر لره و بعضند

اوجه

او چریازر لر تلی در لر و بعضنده التشار یازر لر
 سدس در لر اما اسطلابکی زیاده بیوک اول
 برز در جیه یازر لر بوکه اسطلاب تمام در لر
الافق بری دخی افقد مقنطراتک اول دایره سی در
 اما تمام دایره سی دکلد و دخی افقک نصفنه که
 ناظرک صاغ جانبنه واقع اولاند افق مغرب
 در لر و صول جانبنده اولان نصفنه افق مشرق
 در لر سمت **الرأس** بری سی دخی سمت الرأس در سمت
 شول بر نقطه در که مقنطراتک غایتند طار
 اولدوغی بر در او زر نه **ص** یازلمشدر الساعات الزمانه
 بری سی دخی ساعات زمانیه در او زیاکی قوس در افقک
 التند و تدالارضده واقع اولمشدر التیسی افق
 مغربه خط وسط السماء یاننده واقع اولمشدر

القیسی دخی فوق مشرق ایله خط وسط السماء یاسته
 واقع اولمشدر. اعدادنك اولی فوق مغربدند راق
 مشرقه وارنجه بردن اون ایکی عدده دك یازلمشدر
 بعض اسطرلابده ساعات مستویه دخی برز لر.
 عرض بلد اقتضا ایلدوکی مقداری یعنی بر عرض قاچ
 ساعت اقتضا یلرسه اما ساعات زمانیه دن فرق
 اولسون ایچون درکه بونلرک او زرینه نقطه لر
 ایله یابرغیری نه ممکن ایسه **السّموت** برسی دخی
 سموت در سموت اول قوسلردرکه هر برسی نقطه
 سمت راسه او غریب کچمشلردر. و بعض اسطرلابده
 سموتی صحیفه نك نصفه اعلو کینده رسم ایلر لر. و
 بعضده نصفه سفلینده رسم ایلر لر. و بعض **سُموتک**
 اولی دایره اول السموت درکه نقطه مشرقدن چقوپ

سمت

سمت زاسه او غره یوب کچوب نقطه مغربه وار مشدر
 اشبو سموتك شمالین جنوبین فصل اید جیدره
 ودخی سموتك اعدادنك مبدائی بوندندركوك
 شمالیسی كوك جنوبیسی ایکی جهدن خط وسط
 السمایه وار نجه **العنكبوت** برسی دخی عنكبوت در
 عنكبوت شول صحفه لرك او زرنده اولان مشبك
 صحفیه در لرك اشبو صحفیه شبك دخی در لرك صحفیه
 دخی در لرك ودخی منطقه فلک البروج بونك او زرنده
 منطقه فلک البروج شول تمام دایره در که اون
 ایکی به قسمت اولمشدر هر برك او زرنه اون ایکی
 برك برسی نقش اولمشدر اما بروجك درجاتنه
 بخش او چرم اولوره اگر صحایفده مقنطرات او چه ده
 رسم اولندی ایسه که ثلثی اولوره و اگر التشرم رسم

اولندی ایسه برج دخی التشر

یعنی سدس اولوره واکر برره رسم اولندیسه
 بروجک دخی بختی برره رسم اولوره یعنی اسطرلاب
 تام اولوره اسطرلابک بیوکلکنه کوره اولوره
 بونک یعنی شبکه نک اعدادی صولنه دور اولور
 توالسی بودر عکسنه دور ایلمک که صاعه دور ایلمک
 دره خلاق توالی اوزرینه اولان دور درجات
 حجره نک عکسدرنتکه یوقاروده بیان اولفشد
 شویله معلوم اولنه **المری** مری دیوشبکه ده جدی
 بلشند دایره دن زاید سورجیه درلره شظا
 یا الکواکب ابر الکواکب و صریات الکواکب دخی درلره
پس بونلر شبکه نک یوزنده شول سورجلردرکه
 هر برینک اوزرینه کواکب ثابته دن برکوکب
 ادی نقش اولمشدی **المدیر** و دخی مدیر شول

مدور

مدور نشنه در که شبکه نك او زرينه بر كمنشدر
 شبكه دو ندر مكدن او توری **الماسكه** ماسكه
 دیو شول اسطرلابك حجره سی ایچنده بر كمنش بر سورجه
 میخه در که صحیفه لری اول میخه کچورر شبکیله
 بیه دو نمین ایچون. اما بعضی اسطرلابه حجره نك
 ایچنده بر دلك ایلر لره. دخی صفا یحك بر رکنار لری
 سورجه ایلر لره. اول دلكه صوقار لره صحیفه لره
 شبکیله بیه دندر نمسون ایچون **العضاده** عضاده
 شول مسطره در که اسطرلابك ظهر نده دور ایلر
 ایکی او جنده ایکی مربع زاید چکشلر دده بر برینه
 قرشوا یکی دلوکی واره اول ایکی مربعه هدفتان
 در لره. و دلكلر نه ثقبة الارتفاع در لره. و ثقبة
 النظر و ثقبة الشعاع دخی در لره. و دخی عضاده نك

ایکی اوجی که سوزجه لردره هر برینه شظیة الا
 ارتفاع در لرو و مرئی العضاة دخی در لرو و دخی
 عضاة نك شظیة اولدوغی کنارنه حرف در لرو
 و دخی بعض اسطرلابده عضاة نك نصف اون ایکیه
 برابرجه بخش ایلر لره بونجه خطوط ساعتارمانیه
 در لره و اول بر نصفنك اوزرینه جیب بخش ایدر لره
القطب قطب شول میخه در لره عضاة نك مرکزندن
 شبکه نك مرکزنه چقمش دره آلات منضبطه اول
 ما یغیچون **الفرس** فرس شول برات بشلوجه اولانه
 در لره شبکه اوستند قطبک دلوکده صوتر لره
الفلس فلس شول بریصجه خلقیه در لره فرسک
 التنه قور لره فرس شبکیه اثر ایلسون ایچون
 یعنی یورکیه **الباب الاول** فی معرفت الارتفاع
 اخذ

من الا

10

من الاسطرلاب اولكى باب اسطرلابه شمس دن
 ياكو كبدن ارتفاع المسنك بيانته دره اولاشويه
 معلوم اولناكه اسطرلابك ظهرتك بر جانبته درجه
 ارتفاع نقشرايلك ارتفاع المنقذن او توري
 پس امدى ارتفاع المسنك طريق بود كه اسطرلابك
 علاوه سى صاع اليله محكم دو تله و دخى اسطرلابك
 ارقاسى كند و طرفته قلنه و چوره کنارتك بر
 طرفى دخى شمس جانبته قلنه و دخى صول الله اعضاء
 اجزاء ارتفاع او زرينه دور اولنا تا شمسك
 شعاعى هدفه عليانك ثقبندن كچوب راست
 هدفه سفلاونك ثقبته كرنجيه دكن اذن نظر
 اولنا مري عضاده خط مشرق و مغربدن يقارو
 اجزاء ارتفاعدن قاچ درجه قطع ايلديسه

اول وقتك ارتفاع اول اولور قبل الزوال ايسه
 شرق اولور. واکر بعد الزوال ايسه غرب اولور
 اگر شمسک جرمی کورنب شعاعی بلور مسه يوم
 غمده و طمان ایچنده اولدوغی کبی یا بر منارنک
 که ارتفاعن المق دینسه یا بر طاغک یوکسک
 لکن بلمکدن اوتوری ارتفاعن المق دلسک اوله
 اسطلاب صاغ الله دوتوب یقار و قلدریلر
 تا شمسک یا کوکبک جرمیلر یا اول منارنک یا
 طاغک دپسیل بصرک ما بیننه واقع اولنجیه
 اندنصکر برکوزی یومب برکوزله هدفه سفلا
 ثقبه نظر اولنه. تا نظرک ایکی هدفه لردن تا ایکی
 دیکلرندن کچوب شمسک یا کوکبک جرمینی
 یا طاغک و یا منارنک دپسینی کورنجیه دکن.

پس

پس بویل اولدوغی تقدیرجه نظر اولنه مرئی العضا
 خط المشرق وخط المغربدن یوقار و اجزاء ارتقا
 عدن قاج درجه قطع ایلدیسه شمسک یا کواکبک
 ارتقاعی اول اولور. اما منارنک یا طاغک اشغ
 یاننده بیان اولنسه کرکدر **الباب الثانی** فی معرفة
 غایت الارتفاع بالرصد وموضع الشمس من الغایة
 ایکنی باب رصد له غایة ارتفاع یلمس و غایت الارتفاع
 دن درجه شمس یلمسک بیاننده در بونلرک یلمسک
 طریق بودرکه. اولاً زوال وقتته قریب اشبو
 الترددت ایدوب ارتفاع الارتفاع رصد دیود قتل
 بکلمکه در لر. زیرا چن شمس نصف نهار له یقیم
 کلسه اول وقتده ارتفاع بربری اردنجه التمقد
 تفاوت. از دن از بولنسه کرکدر. اندن او توریدر

دقت ایلمک پس آمدی اول وقت کرده بر بری اردن
 ارتفاع النور در جیه واره که بر قرار او زرینه
 اول اندن صکره اکسلیکه بشلیه اول وقت سن بلکه اول
 کونک غایه الارتفاع اول اولور و دخی بو غایه
 الارتفاع اکثر ولایتد جنوبی اولور تامدیینه
 شرفها الله کچنجیه دیکن اندن صکره اوتنه کند تا خط
 استوایه وارنجه بعض اوقاتد شمالی دخی اولور
 اندن صکره غایت الارتفاع دن درجه شمس بلکه
 طریق بودر که عرض بلدک صحیفه کند خط وسط
 السماء اوزرند غایت الارتفاع قایچ درجه ایله
 انک اوزرینه بر نشان ایلیه اندن شبکه حرکت
 ایدر فصول دن قنقی فصل اوزرینه واقع
 اولور که اگر فصل معلوم اولور که پس آمدی

اول

اول وقتہ نظر اولنہ منطقه البروج دن اول
 نشان اولان مقنطرم اوز رندہ قنق درجہ بولندہ
 اول فصلہ درجہ شمس اولور غفلت اولنہ **مثلاً**
قسطنطنیہ فصل بہار ندر غایۃ الارتفاع التمشیح
 بولدق طلب ایلدک یعنی عمل ایلدک منطقه دن
 ثور اولی راست کلدی بلدک کہ درجہ شمس
 ثور اولی ایمش دید وکن زیرا فصل ربیعہ التمشیح
 بچو غایۃ الارتفاع فصل صیفہ اولور کہ سنبل
 اولنہ راست کلورہ و دخی هر غایۃ الارتفاع کہ
 وارد در منطقه دن ایکی جزده راست کلورہ الا
 سرطان اولیل جدی اولی راست کلورہ زیرا بو
 ندرک غایۃ الارتفاع علی باشقہ ^{باشقہ} درہ اول ایکی
 جزوہ راست کلنر ثور اولیل سنبل اولی کی

وحمل اوليله میزان اولی بکی • وجوزا اوليله اسد
 اولی بکی • وعقرب اوليله حوت اولی بکی • وقوس
 اوليله دلوا اولی بکی • نیچه بونلرک امثالی دخی
 هر نیسه پس امدی بونلر معلوم اولندقدنصکره
 هر قنق غایة الارتفاع که خط نصف النهار در
 اولاندوکلک نشان قنق جزوه راست کلورکه
 فصلنه کوره درجه شمس اول اولور • ودخی
 بعض یازر کرکه • درجه شمس بیلکه وطالع
 بیلکه • واجزاء مقنطرات تعیین ایلمکه تعدیل
 ایلمک کرکدر درلر • اما تفاوت از دن از اولغین
 اولسه دخی ممکن در • مثلاً اسطرلاب سدسی
 اولدوغی تقدیرجه • ایکی خطک مابینی الی درجه در
 االرندک اکثر نقطه وضع ایلمک هر ایکی نقطتک

مابینی

ما بيني أكثر درجة اولوره انك عمل ايله كفايتا يلد
 شويلا معلوم اولنه **الباب الثالث** في معرفت ميل الشمس
 وجهته اشبو او چي باب شمسك ميلني دخی جنو
 بيميدرد. يا شما يلد ر بلمستي بياننده در بونك
 دخی طريقي بودر كه. درجه شمس خط وسط
 السماء اوز رينه كتورب نظر اولنه بونكل مدار
 الحمل والميزان ما بيننده مقنطرا دن قاج مقنطره
 و اركه اول درجه نك ميل اول اولوره. و اكر
 درجه شمس مدار الحمل مدار جدې ما بيننده واقع
 اولمش اولجی اولوره اول ميل جنوبي اولوره
 اكر مدار حمله مدار سرطان اراسنده اولجی اولوره
 شمالي اولوره **الباب الرابع** في معرفت عرض البلد
 من الليل وغاية الارتفاع في هذه الالة بشي يا

نما بودر چي شمس نور اولنه اوليه
 نور اولني خط وسط السماء اوز رينه
 كتورب نظر ايليك بونكله مدار الحمل
 والميزان ما بيننده مقنطرا دن اون بر چي
 مقنطره نور اولنك ميلي بولدي

اول شهر كرمي اول اولود

غاية الارتفاع قاج درجة ايسه طقسان درجة
 دن نقص اولنه باقى نه قلورنه **الباب السادس** في معرفة
 نصف الفضل ونصف قوس النهار والليل في هذه
 الالة التخي باب اشيو التدن نصف فضل ونصف قوس
 النهار والليل بلميه بيانته دره يونلرك بلمسنتك
 طريقي بودر كه اوله درجة شمس افق مشرق اوزرنه
 وضع اولنه اندن نظر اولنه مري اجزاء حجره دن
 قنقى درجة اوزرنه واقع اولديه انك اوزرنه
 بر نشان اولنه اندن نصفك درجة شمس تعيين
 اولان خط مشرق ومغرب اوزرنه الدهلر اندن
 تكرار نظر اولنه مري اجزاء حجره دن قطع ايلديسه
 يونكل اولكى نشان اراسى نه مقدار درجه اول
 كونك نصف فضل سى اول اولوره ودخى درجة

شمس خط مشرق و مغرب او زرنه کتور یلوب
 خط وسط السماء او زرنه کتوریک اندن نظر
 ایلسک مری اجزاء حجره دن نه قطع ایلدیسه بوند
 اولکی نشان اراسی اول کونک نصف قوس نهاری
 اول اولوره اگر شبکه دور اولنسه تا درجه شمس
 تحت الارضه خط و تد الارض او زرنه واقع اولنج
 اول وقت نظر مریدن اولکی علامته و اینج نصف
 قوس اللیل اول اولوره هر برسی تضعیف اولن
 تمام قوسلری حاصل اولور **الباب السابع** فی معرفت
 الدائر و فضل الدایر من الارتفاع . یدبخی **باب فضل**
 دایر بلسی بیاننده دره بونک بلسنک طریق بودر
 اولاشبوالتدن ارتفاع الندقدنصکره درجه
 شمس افق مشرق او زرنه وضع اولنوب رس

مری

مری اجزاء حجره دن قنقی درجه او زرنده واقع او
 لدیسه اندن بر نشان قلنه اندن شبکه ترتیب او زرنه
 جور لنه تا درجه شمس اجزاء مقنطرمه او زرنه واقع
 اولنجه اندن نظر اولنه علامتدن راس مری به
 کلبنجه اجزاء حجره دن قاچ درجه واقع اولدیسه
 اول ارتفاعک دایری اول اولور و دخی مری تقاطع
 درجه تک او زرنه بر علامت قلوبا ندن شبکه
 دور اولنه درجه شمس خط وسط السماء او زرنه
 کلبنجه اندن نظر اولنه ایکنی علامتدن مری به کلبنجه
 اجزاء حجره دن قاچ درجه واقع اولدیسه اول
 ارتفاعک فضل الدایری اول اولور اگر درجه شمس
 افق مغربا او زرنه کلبنجه شبکه دور اولنجوق
 اولورسه اول وقتده ایکنی علامتدن مری به کلبنجه

اجزاء حجره دن اون ارتفاع غروب قلوب دایره
 حاصل اولور **الباب الثامن** فی معرفة الساعات الزمانیة
 الماضیة من النهار واللیل **والی** وقت القیاس
 ومعرفة اجزاء الساعات کربنخی باب اول نهار دن
 یا اول لیل دن ساعا زمانیة دن نه کچمش درون
 بوساعتلرک اجزاسی نه مقدار درونلرک بلمنسی
 بیاندره درون بونلرک طریق بودرکه شبکه دور
 اولناتاد رجه شمس اجزاء مقنظراندن ارتفاع
 وقت مقداری درجه اوزرنه واقع اولنجه **اکر**
 ارتفاع نهارده اوله جوق اولورکه درجه شمسکه
 نظیرده اشفا ساعا زمانیة قاجنچی ساعا اوزرنه
 یا کسوری اوزرنه واقع اولدیسنه اول ارتفاع
 ساعا زمانیة دن اول کچمش اولور **واکر** لیلده

اولنجه

اولجق اولورسه درجه شمس اولنه اول ارتفاعه
 اول ليله او پخش اولوره. واما اجزاء الساعات
 بلسه طريق بودرکه درجه شمسك نظري اول
 ساعاتلردن برساعتك اوزرينه وضع ايدوب
 زاس مزيد بر نشان قلاسن اندنصره شبكه
 حركت اندرين تا درجه شمسك نظري ايجي
 ساعتك اوزرته كلنجه اندن نظر ايله زاس
 مري قطع اندوكي درجا تدن اولكي نشانه وارنج
 فليچ درجه وارسه اجزاء ساعاتهار اول اولور
 واکر اجزاء شمس ايله عمل ايلسك اجزاء ساعات
 اول اولور **مثلا** شمس ثورا اولنده اولورکه اول
 نهاردن ارتفاع دخي يکرمي دورت درجه اولسه
 شبكه حركت اندردك تا ثورك اولني يکرمي دورته

مقنطره اوزرنه واقع اولنجه اندن نظر اندك ثورك
 نظيره سي عقرب در اشفا ساعا زمانيه دن ايگنجي ساعا
 اوزرنه واقع اولش ثورا اولنده اول ارتفاعده اول
 نهاردن ايكي ساعا زمانيه پشمش ديدك و دخی
 شبكه بو حال اوزرنه طور در کن راس مرية نظيره
 ايلدك اجزاء حجره دن التي درجه قطع ايلش حفظ
 ايلدك اندن صکره عقرب اولني ساعا زمانيه دن
 اوچنجي ساعا اوزرنه کتوربا ندن نظر ايلدك مرید
 اولکي نشانه وار بنجه اون يدي دن اکبجک اول کون
 اول ارتفاعده اجزاء ساعت زمانيه اول اولور و اگر
 ايكي ساعت ما بينلرند واقع اولسه بونک تعديل
 المسمی وارد و منالی بودر که مثلا ثورا اولنده اول
 وقتده ثورك نظريکه عقرب اول ساعا زمانيه نك

ايگنجي

ایگنی ساعتی اوچینی ساعتک مابینده واقع اولمش
 درین اول ایکی ساعتک اراسینده واقع اولدوغو
 راس مری ده الی سکر درجه ده بر نشان ایلین
 اندن صکره درجه شمسک نظریکه عقرب اولدر.
 ایگنی ساعتک اوزرنه کتوربینه اجزاء حجره اوزرنه
 مری تقاطع اندوکی درجه الی بردرجه در بر نشانه
 ایلین بو ایگنی نشاندره بونشانلر اول بر نشانک
 مابینی یدی درجه دره بوکه اجزاء تعدیل دیر لر.
 اندن صکره درجه نظریکه عقرب اولیدر اوچینی ساعتک
 اوزرنه کتوربینه اجزاء حجره اوزرنه مری تقاطع
 اندوکی الشمس یدی درجه دره نشان ایله ایگنی
 نشاندره بونشان کلنجه طقوز درجه وارددره بوکه
 اصل دیررکه بو طقوز درجه اصل اوزرنه یدی

درجه اجزاء تعدیلہ قیمت ایلدک قرق یدی دقیقه
 حاصل اولدی اون ایکنی درجه دن اکسجک در.
 اگرجه قرق سکر دقیقه اولسیدی اون ایکی درجه
 اولوردی. تعدیل بلسنک طریق بودرکه اما قیایل
 عمل اولنسه کفایت ایندرشویل معلوم اولنه **الباب التاسع**
 فی معرفة فضل الدائر. فی غیر بلدنا اذ کان الوقت
 فی بلدنا معلوماً طقوزنجی باب بزم شهر مزدن ^{شک} غیر
 فضل الدائر بلسی بیانده درشول وقت که بزم
 شهر مزده وقت یعن فضل الدائر معلوم اولایس
 امدی بونک بلسنک طریق بودرکه اولای بزم شهر
 اول مطلوبک طولتری معلوم اولنوب مابینلرنده
 فضل الیه اند فصرکه نظر اولنه. اگر اول شهر
 مطلوبک طول بزم طولندن ارتق اولجی اولورده

دمشق

دمشق بویل اولدوغی کبی پیرامدی اول فضل
 بزم شهر مرکز فضل الدایر دن نقص اولنه . واکر
 شهر مطلوبک طولی بزم شهر مرکز طولدن آسک
 اولجی اولورکده مغلنا بویل اولدوغی کبی اول فضل
 بزم شهر مرکز فضل الدایری او زر نه زیاد اولنه ایکی
 سندن بله هر نه اولورکده اول شهر مطلوبک
 اول وقتده فضل الدایری اول اولور . آکر اول حمل
 اولنان فضل الدایری قبل الزوال اولجی اولورکده
 بویل . واما بعد الزوال اولجی اولورکده عمل عکسه اولق
 کرکدره . یعنی شهر مطلوبک طولی بزم شهر مرکز طولدن
 آرتق اولجی اولورکده اول وقت اول فضل
 الدایر او زر نه زیاده اولنه . واکر آسک ایسه نقص
 اولنق کرکدره شهر مطلوبک فضل الدایر حاصل اوله .

مثلا قسطنطينية نك طول **س** درجه در دمشق
 طول **ع** درجه در ماينلرند اون درجه نقص ايلدك
 دمشق اول وقت يکرمی درجه فضل الدائر حاصل
 اولدکي زيرا دمشق شمس نصف النهار يوم بزم
 شهر مزدن اون درجه او کردی کلور شويل معلوم اولد
 ودخی معنیه نك طولی **ع** ل یعنی الی سکر بچق درجه
 بزم شهر مزدن بر بچق درجه اکسک دائما بزم شهر مزدن
 فضل الدائر بر بچق درجه ارتق اولسه کور کدر که اولد
 سیده دائما بزم اولد مزدن بر بچق درجه صکر اولد
 وشوره دخی معلوم اولد که وقت که **مثلا** قسطنطينية
 فضل الدائر قبل الزوال اون درجه اولسه دمشق
 اولد اولور اما بيش درجه اولسه دمشق بعد
 الزوال فضل الدائر بيش درجه اولور بوند اولد اولور

ومشقه

دمشق او یله دن اون درجه کچمش اولور اما اون
 درجه فضل الدائر قالسه قسطنطینه سکر پچی درجه
 قالسه کرکدرکه برزم او یله مز وقتنه مغتساده بر
 پچی درجه صکره اولسه کرکدره شویله معلوم اولنه
 بو مقدار کفایت اولندی و بعض شهرک طولتری
 یازلق لازم کلکن اون شهرک طولنی دخی یازدم
 و دخی طولتری یازلد و غنی تقدیرجه عرضی دخی
 یازلدی ~~دنیسون دیو~~ پس امدی اول اون شهر
 بو ندره قسطنطینه طولی **س** درجه در عرض **پ**
 درجه در **ا** درنه **نک** طولی **خ** درجه در عرض **م**
 درجه صوفیه **نک** طولی **ن** و عرض **ح** درجه دره و
 سمندره **نک** طولی **ن** درجه دره و عرض **م** درجه دره
 و برکنه **نک** طولی **س** درجه دره و عرض **م** درجه دره

ومقتسبانك طولی **نخ** ل درجه در عرض **ح** ل درجه در
 وقونیه نك طولی **سو** درجه در عرض **ح** ل درجه در
 امكیة نك طولی **ع** درجه در عرض **م** درجه در
 دمشقك طولی **ع** درجه در عرض **ح** ل درجه در
 ومك نك طولی **عز** درجه در عرض **ك** ل درجه در
 والله اعلم **الباب العاشر** في معرفة الظل من الارتفاع
 او بنجی باب ارتفاع دن ظل بلمسی بیانند دره ظل در
 ایکی در لودرکه اسطرلابك ظهرند یازلو در بعض
 مربع الشكل یازلو **پس** امدی اولانکنارند یازیلون
 ظلك عمل بودرکه **شنظیة** عضاده قوس ارتفاع دن
 قوق **بش** عدد اوزرنه وضع اولنا اندن نظر اولنه
 شنظیة نك اولی برکناری اونی ایکی ظل اوزرنه
 واقع اولدیسه معلوم اولنکه اولکنارده رسم

اولمش

20

اولمشر ظل اصابعه دره و اگریدی ظل او زرنه واقع
 اولدیه اقدم دره مشهوری اصابع اولان ظلدره
 هر قفسندن ارتقاعك ظل مراد اولمشر شظیه
 عضادك برسی اول معلوم اولان ارتقاعك او زرنه
 وضع اولنا اندن نظر اولنا كنارده اولان ظلدن
 نه واقع اولدیه اول ارتقاعك ظل اول اولور
الباب الحادى عشر فى معرفة الارتفاع من الظل اون
 برنجی باب ظلدن ارتقاع بلمسی بیاننده دره بونك بلمسك
 طریق بود كه حرف عضاده اول كنارده اول اولور
 ظل معلوم نیسه انوك او زرنه وضع ایدوب اندن
 نظر ایلین شظیه اخر قوس ارتقاعدن قاچ قطع
 ایلدیه اول مقدار ظللك ارتقاع اول اولور **مشهور**
 ظلز او توزیر اولمشر حرف عضاده او توزیر ظل او زرنه

وضع ایلدک اندن نظر ایلدک ششظیة اخر قوس ارتفاع
 عدن یکرمی درجه او توز بر ظلاک ارتفاعی حاصل
 اولدی اول دخی بر مربع شکل اولان ظلدرن ارتفاع
 بلسی طریق بودر که ظل مبسوط بردن او ایکیه وارنج
 ارتفاعیل بولنسه **مثلا** ظلمز اون اولسه حرف اعضاده
 اون ظل مبسوط او زرنه ششظیة اخره نظر ایلدک
 الی درجه اول ظل مبسوطک ارتفاعی حاصل اولدی
 واما ظل مبسوط اون ایکی اولسه ارتفاعی فرق بیش
 بولونور. اما ظل مبسوط اون ایکی دن ارتقا اولسه
 اول ظل قاچ ایسه یوز فرق دورت عددی دایما
 او ظل او زرنه بخش ایلد قاچ عدد حاصل اولور
 ظل منکوسه فرض ایلد اندن حرف عضاده اول ظل
 منکوس **یکم** او زرنه وضع ایلد اندن نظر ایلد ششظیة

اخر قوس

اخر قوس ارتفاع دن قاچ درجه قطع ایلد یسه اول
 مقدار ظل مبسوطك ارتفاعی اول اولور. و اگر ظل
 مبسوط یكرمی دورت اولسه بونك اوزرنه یوزرق
 دورت عددی بخش ایلدك التي عدد حاصل اولد
 بونی ظل منكوس فرض ایلدك اندن حرف عضاده
 التي عدد ظل منكوس اوزرنه وضع ایلدك اندن نظر
 ایلدك شظیه اخر قوس ارتفاع دن یكرمی یدی دن
 ظل مبسوطك ارتفاعی حاصل اولور. اون سكر ظل
 مبسوطك اون دورت درجه ارتفاعی بلونور.
 وقیر علی هذا الباب الثانی عشر فی معرفة وقت الظهر
 و ارتفاع العصر. والذاتین بین الظهر والعصر. والمغرب
 اون ایکنی باب ظهرك اول وقتی وعصرك ارتفاعی
 وظهره عصرک ما بینتم کچن دائری ودخی عصرله

غروب شمسك ما بينتند چن دانری بلسنت بیانته در
 واو لاظهرك اول وقتى علما نك اتفاقى اوزرنه شمسك
 راست مركزى كه دورنك اور تا سنده نصف نهار
 دانر سنده زائل اولسى دره ~~كرد قیمة مقداری دخی~~
~~اوزرنه~~ پس امدى ظهرك اول وقتك بلسنده ~~نچه~~
 طریق بیان اتمش دره اما دورت یرده برزق لارم
 كلوره دوردن اولابری بودر كه اول كونك غایت
 ارتفاعی دقتیل بگیه سن تا شول وقته دكن كم شمس اول
 ارتفاعدن اوتة پخمیه بلكه اكسله بشله میل ایدر كن
 اوله بو طریق اوله نك وقت اولمش اولور نقدر كه
 الت ارتفاعیه بیوك اوله عمل صحیح كلسه كركدر شولیه
 معلوم اولنه ایکنی طریق بودر كه نصف نهار دانر
 سنك اوزراست صحیح جه برجفت خیط مساتره

چكش

چکاش اولاشمسک راست مرکزی کلوب ایکی خیطک
 اوزرندن کچه بر بر مق اینی مقداری کچر سه دخی
 اویلنک اول وقتی اولمش اولور. اشبو خیط مساتره
 عملی غایتن صحیح دره هان هنر بودر که راست جه
 کوله اوچنی طریق بودر که شمسک طلوعنده صحیح
 ساعت لوله و درجه لرله اول کونک نصف قوس
 نهاری کچکله اولور که ایکنی نصف نهاره قدم باصمیش
 اوله دور دخی طریق بودر که ظل مبسوط اکسل بر مرتبه
 وار که کور زیاده اولغومیل ایدر. اولاشبو طریقله
 دخی اویلنک وقتی اولمش اولور. و بو طریقله بلنر از زیاده
 دقت اولنقله بلنور. و شو دخی معلوم اولنه هر شکر
 اویل سی برو قده اولر. زیر مشرق طرفه یقین اول
 نک اویل سی مشرقه ابراق اولانک اویل سندن او کردی

اولسه کرکدر **مثلا** تبیر ترک او یله سی دائما قسطنطنیه
 او یله سینده بر ساعت ویدی درجه او کردی اولور.
 قسطنطنیه نک او یله سی دائما مغرب ولایتنه اولان
 قاریس او یله سینده ایکی ساعت ویش درجه او کردی
 اولور. و دخی چین شهر لر نده جکوت نهایت چین در
 انک او یله سی دائما مغرب اولان قاریس او یله سینده
 تمام اون بر ساعت او کردی اولور. و دخی نهایت شرق
 او یله سی نهایت مغربک او یله سینده دائما اون ایکی
 ساعت او کردی اولور. شو یله معلوم اولنه اما حصه
 العصرک بلمسی طریق بودر که اکیدن خالی دکلد.
 یا اسطرلابه تحت الافقه خط عصر اولیا اولیا اگر
 اولجی اولورسه اول وقت درجه شمسک نظیر فی
 وتد الارصند خط زوال اوررنه وضع ایلیه انذن

نظر الیه

نظر ایلیه زاس المرئی اجزاء حجم دن نه درجه اوزرنه
 واقع اولد یسه بر نشان ایلیه اندن شبکه صاع طرفنه
 حرکت ایلیه تا درجه شمسک نظری خطر عصر اولد
 واقع اولد یقین اندن صکره اولکی نشان دن مرئی کلینجه اجزاء
 حجره دن قاج درجه و ارسه اول کونک حصه عصری
 اول اولوره و اما اسطرلابده خط عصر اولسه طریق بودرکه
 ششظیه اعضاده قوس الارتفاع درجاتنه اول کونک
 غایه الارتفاع قاج درجه ایسه افک قاج اوزرنه وضع
 اولد ششظیه اخر ظل مبسوطدن قاج ظل واقع اولد یسه
 غایت الارتفاع ظل اول اولورکه فقها بو ظل فی
 الزوال درلر و دخی بو ظلک اوزرنه قامت که اون ایکی
 اصبع در زیاده اولنه امامین قولی اوزره بر قامت زیاده
 ایملک و امام ابی حنیفه قول اوزرنه ایکی قامت زیاده

ايلك دره قنقسي ايساكي مذهب او زر نه عسرك ارتقا
 عك ظلي حاصل اولور. ان دن صكره حرق عضاده اجزاء
 ظلدن مبلغ او زر نه وضع اولنه. ان دن نظر اولنه شنظيه
 اخر قوس ارتقا عنك اولندن قاچ درجه قطع ايلديسه
 ايكى مذهب او زر نه عسرك ارتقاعى اول اولور **الباب**
الثالث عشر في معرفة دخول اول وقت المغرب وحصه
 الشفق والفجر ووقت السجود. والنيتة في رمضان ووقت صلوة
 العيدين اون اوچينجى باب اخشامك اول وقتى وشفقك
 وفجرك حصه لرى ودخى مبارك رمضان سجورك
 اول وقتى نه وقدره. وصوم نيت ايلك نه وقتة دگيندر
 واكبي بيرامك نمازك اول وقتى نه وقدره انلرك بلسي
 بياننه دره اول اخشامك اول وقتك دخولى شمك
 صحيحه هر بر شهرك افق مغربدن غروب ايلسي دره ودخى

شمك

شمسك غروب ایلدوکی معلوم اولمز. آلات ارتقاعینک
 عملده ~~عملده~~ زیاده اهتمام ایلیانلرقتند معلوم اولو
 انجو. ودخی شمسك غروبی مشرق جانیندن اولان
 افقندن ظلمات ظاهر اولمغله دخی معلوم اولور. مادامکه
 تمامجه غروب ایلامش اوله اول ظلمات شرقی جانینک
 اوققندن ظاهر اولسه کرکدر. ودخی شمسك طلوعی دلخی
 بویله در. مادامکه شمیر طلوع ایلامش اولان ظلمات اشغا
 غرب جانینک افقندن اینوب کتمیه کرکدر. از ایز
 کیدر. ودخی هر شهرک غروبی بروقتده اولمز اولدوسی
 بروقتده اولمده دخی کبی قسطنطنیه ده شمسك غروبی اطول
 ایامده سمرقند غروبندن ایکی ساعت و طقوز پنجو درجه
 صکره اولور. تونسک غروبی قسطنطنیه غروبندن بر
 ساعت و ایکی درجه صکره اولور. بو مقدار کفایت اولدو.

وشم دیدن صکره شفق و فجر احوالذکله لکه شفق و فجر
 شفق اما مین قوی او زر نه مغربه شول قول لغه در
 کنش غروب ایلد کد نصکره ظاهر اولور. دخی وارر.
 افقدن اشغه اینز کیدر. شفق حصه سی بو شمسک
 غروبیل قولقلغنگ غایب اولسی مابینده اولان مدته
 دیرلر. اما مین قوی او زر نه اولان عمل بودر که. اما
 شافعیسک دخی مختاری بودر. اما امام ابوحنیفه
 مختاری بودر که. قولق غایب اولد قد نصکره اول اقلق
 دخی کدمک کر کدر. بو ایکی سنک مابینی اوچ دورت
 درجه انحق اولور. اطول ایامده اولان لیا لیده بش
 درجه اولور. دخی فراجی درلودر. برسنه فجر اول
 دیرلر. اول برایدن لغدر که. افق مشرقدن یوقر و کوک
 اورنلینه وار بنجه او زانمش کیمشدر. فقهاء کرام اول

ایدنلغی

آید نغی قورت قویروغنه تشبیه اتمشردره و دخی بونک
 علامتیلون دره اشغافق فرکولق همان یوقارویه اوزنان
 آید نلق اولان اندنصرکه اول یقارویه اوزنان آید نلق
 اشغایینه علما بوارالقد برقرکولجی اولوردیمشردره
 بلورمز اولنجیه دکن کیدن پس بو فجر صبح کاذب دیر
 یاستی غارنی و وتر قلق و سحورک بو وقتد دورستدره
 مادامکه صادق طوغیه اندنصرکه فجر ثانی طغرکه فقها
 اکا صبح صادق درلر اصل معمول به اولان دخی بو فجر در
 علمانک اتفاق دخی بونک اوزرنه درس فجر ثانی دیو
 شول افق مشرقدن ارتقورسینه اغرن آید نلغه درلر
 فجر حصه سی دیوکذینک طلوعیل یعنی صبح صادق
 طوغسیدل مابینده اولان مدته درلر پس بونلرک
 بلسنک طریق بودرکه اولان شفق ایچونکه اسطرلابه

خط شفق اولسه درجه شمسك نظير افق مشرق اوزرنه
 وضع اولنه. دخی نظیر اولان مری اجزاء حجره دن قنقی
 درجه واقع اولدیسه انک اوزرنه علامت قلنه اندن
 شبکه صاع طرفه دور اولنه یعنی توالیسی اوزرنه
 دمکدر. تا درجه شمسك نظیر مقنطر اندن اوزرنه
 درجه مقداری مقنطر اوزرنه واقع اولنجه اندن
 نظر اولنه اول علامتدن مری کلنجه اجزاء حجره دن
 قاچ درجه واقع اولدیسه اول کونک حصه شفق
 اول اولور. اما جری چون شمسك درجه نظیرن
 افق مشرق اوزرنه وضع اولنوب اجزاء حجره دن
 مرید بونشان اولنه اندن شبکه دور ایلوب شمسك
 نظیر اوزن طقوز مقنطر اوزرنه واقع اولنجه اندن
 نظر اولنه مریدن اول نشانه وارنجه قاچ درجه

اول کورسه

اولورسه اول کونک حصه فجری اول اولور **مشلا**
 شمس سرطان اولنده اولسه نظیر جدینک اولیدر
 پس جدینک اولی فی افق مشرق اوزرنه وضع ایدر
 نظر ایلدک مری اجزاء حجره دن ایکی یوز طقسان **یک**
 درجه قطع ایلش. اگر اجزاء حجره اوچ یوز **التمش** درجه
 تقسیم اولجق اولور **که** و اگر دورت ربع یاز **لش**
 اولور **که** بعضی اسطرلابده طقسان درجه یاز **لر**
 اول وقت **عری** اجزاء حجره دن علاقه دن صول طرف
التمش سکر درجه قطع ایلش اولور. یا خط مشرق
 تقاطع اندوکی دوردن یکرمی ایکی درجه اولور **هر**
 قنقسی ایسه انک اوزرنه برنشان ایلدک اند **نصحه**
 شبکه صاع طرف حرکت ایتدردک تا درجه **شمسک**
 نظریکه جدی اولیدر. اونیدی مقنطر اوزرنه واقع

اولیجه اندن نظر ایلدک اولکی علامتدن مرئی تقاطع
 اندوکی درجیه کلنجه سرطان اولنک او توز برینچو درجه
 حصه شفقی وارد ددک و دخی سرطان اولنده عمل
 ایلدک فجرک حصه سی او توزالتی درجه حاصل اولدی
 غفلت اولنیه اما اسطرلابده شفقت خطی اولسه
 بعضی اسطرلابده اولدوغی کبی اول وقت حصه شفقت
 بلسی طریق اولدرکه درجه شمس افق مشرق اوزرنه
 وضع ایلدک که خط شفقت اول جانبده دره اندن مرئی
 تقاطع اندوکی درجه ده بر نشان ایلدک **الفکره**
 درجه شمس خط شفقت اوزرنه کتوردک اندن نظر
 ایلدک اول نشاندن مرئی کلنجه اول کونک حصه
 شفقت اول اولور و اگر فجر ایچون عمل ایلدک مراد اولنسه
 طریق بودرکه درجه شمس افق مشرق اوزرنه قویب

اجزاء

اجزاء جرم دن مری نہ درجه تقاطع ابتدیه اندن
 بر نشان اولنه اندن صکره شبکہ صاع طرف حرکت
 اولنه تا درجه شمس قوس فجر او زرنه واقع اولنجه
 اندن نظر اولنه مری قطع ایلدوکی درجه دن اول
 نشان وارنجه حصه فجر اول اولوره و بعضی اسطرلاب
 بویکی قوس عکس اولورسه عمل دخی عکس اولوره
مثله شمس سرطان اولندن اولدوغی تقدیرجه اول
 سرطان افق مغرب او زرنه وضع ایلدک نظر ایلدک
 کوسیده اشفاصول طرفه اجزاء جرمه دن مری الشمس
 سکورد رجه قطع ایلمش اندن بر نشان ایلدک اندن
 صکره سرطان اولی خط شفق او زرنه کوردک اندن
 نظر ایلدک اول نشان دن مری یہ کلنجه او تورد رجه
 سرطان اولنک حصه الشفق حاصل اولدی و دخی

سرطان اولیٰ افق مشرق او زرنه وضع ایلاک
 اندن نظر ایلاک کرسیده صاع طرفه اجزاء حجره دن
 مری التمش سکر درجه قطع ایلمش اندن بر نشان ایلاک
 اندن ینه سرطان اولیٰ خط فجر او زرنه کتوردک
 اول نشان دن مری کلنجه او توز الی درجه سرطان
 اولند حصه الفجر حاصل اولدی و قس علی هذا اما
 سرطان اولند مکنه شرفها الله حصه الشفق کرمی
 یچقدن آرتجقدر. و حصه فجر کرمی دورت یچ
 درجه در **مثلا** سرطان اولند حصه شفق اوچ ساعت
 دورت درجه در حصه فجر در. و ساعت اوچ درجه
 ودخی اونه شمالی جانبینه کتد کجه یتسونک و قتی
 بولند و غی یر لرده و اریه کتد کدر حتی بلغا که مشهور
 اندن سرطان اولند اولدوغی کجه لرده اون کون

مقداری

مقداری يتسونك وقتي بولنم شفق غايب اولمادن
 فجر طلوع غندن اوتري ودخى اونه كندجه يتسونك
 وقتي بولنماق دخى زياده اولسه كر كدره زير بعض
 يروارد كه يلكه برآي وايكي ابي التي آيه وارنجه شول
 معلوم اولنه بولنردن صكره سحور وقتة كل لم مبارك
 رمضان اينده سحورك اول بودر كه مادامكه صبح صادق
 طوعنا مش اولاحضرت رسولك صلى الله عليه وسلم
 سنتي بونك اوزرنه ددره پس شول رمضانك
 علامتي منار لرده ينان قنديلري صبح صادق طوعنا اين
 سوين درنك عاداتا مانع سحور ددره علمادن بعض
 بدع منكره دن دمشلد درسته مخالف اولد غندن
 اوتوري زير اصائم اولنلرك سحور يمه لري اول
 ينان قنديلره موقوفدره اكر اول منار لرده ينان

قندیلر سوینمدی ایسه یرلر. واکر سویندی ایسه
 یمزلر پس امدی موقت اولنلر اصرده زیاده اهتمام
 اتمک کونک در صائم اولنلرک سحر و یمه لرنه مانع اولون
 ثوبدن محروم ایلمک سببا اولمیلر اتمام موقت اولان
 در دمندلری کذب و حالترینه قومزلر. وقتنه سویندی^{حت}
 اولورکده مسلمانلر اورجلرنی یدردک دیوموقتلی
 تجلیل ایدرلر. شوید معلوم اولن و دخی مبارک رمضان
 ایندن صومه کجه ده نیت ایلمسه ضحوة کبریه وارنجیک
 جائزدر. نیت ایلمک. اما ضحوة کبریه اولدوغنی وقتین
 نیت درست دکلدر. زیرا صومه نیت اندوکی وقتنه
 شمسک غروبنه وارنجی نصف یومدن ارتق قالمق
 کونک در بر درجه مقداری ده اولورکده در کتدر
 زیرا بو مقدار زیاده اولمغل اکثر یوم لک بولنور.

شویر

شویله معلوم اولنه کلرک امدی **ضحی کبر** کوننه نه
وقت اولور بونک وقتنی کسه بلر الاموقت اولنر
 بلوره انجی. پس امدی بویله اولدوغی تقدیرجه برکسه
 که کندنه وقت ونه ساعتلرده اولدوغن بلکه مکرکونه
 بر مثال ایملک چق زحمتدر. اما بلك اوج وقته بر
 مثال ایلیلم که دایما اوج مثال کوره مایینلری
 قیاس اولنوب بوقفیر خیردعا یله یاد اولنه **مشاه**
 شهرق طنطننده غایتله اوزون اولدوغی کونلرده
ضحی کبر اشمسک طلوعندن الی ساعت اوج درجه ده
کجه اولور اولیه بکرمی درجه حالی اولور اول وقت
 وارنجه نیت درستیدره. و کجیله کوندوز برابر اولدوغی
 وقتلرده **ضحی کبر** اصباحدن بش ساعت کجه اولور
 اولیه بر ساعت قلور. و قیصه کونلرده **ضحی کبر**

شمك طلوعندن اوج بچق ساعت کچجه اولور اوليه
 برقالنچ اولور. قنون ايام دخی بوندلر کوره قیاس اولنه
 و دخی معلوم اولنکه. ضحوة کبراهر یرده بر دکمل **مشاه**
 قطنطینه ده غایتله اوزون اولدوغی یعنی شمس
 سرطان اولنده اولدوغی کوندن ساعتهار ایکی یوز
 یکرمی بیش درجه درکه اون بیش ساعت اولور.
 اول کوندن حصه فجر او توزه التي درجه دره ایکیوز یکرمی
 بیش درجیل جمع ایلدک ایکیوز التمش بودرجه
 اولدی بونک نصفی یوز بچق درجه اولور. اول کون
 ضحوة کبرابو مقدار اولور. یعنی صبح صادق طلوع
 اندوکی زمانده ضحوة کبرایه وارنجه سکر ساعت
 و اون بچق درجه اولور پس امدی شمسک طلوع
 نه مقدار اولور. بملک آسان اولسون ایچون او توزه

التي درجه

30

التي درجه حصه فجرى ضحوة كبرا اولدوغى يوز او توز
 پچق درجه دن يكدر دك طقسان دورت پچق درجه
 باقى قالدى كه اول كون طلوع شمسدن ضحويه وارنجه
 زمان بوا اولور. اما صبح صادق طلوع عندن بو مكانه دكين
 نصف يوم اولور. اشبوكونلرده بوزمان صومه نيت
 ايلك درست دكلدر. اما بر درجه يا ايكي درجه بو وقتدن
 او كردي اول اول وقته دكين صومه نيت درستدر.
 زيرا بونلر نصف يوم لك بولنماز. شويله معلوم اولنه.
 اما **اقصر ايامده** جدى اولنده ساعاها رطقوز يوز بيش
 درجه اولور. اول كونه حصه فجرى كرمى يدي پچق درجه در
 يوز او توز بيش درجه جمع ايلدك يوز التمش ايكي پچق
 درجه اولدى. بونك نصفى سكسن بر درجه دن ارتوجق
 اولور. پس امدي شمسك طلوع عندن ضحوة كبرا يه وارنجه

بلك فجرى سكسن بر درجه دن طرح ايلك الى
 دورت درجه قلدى كه اول كون طلوع شمس دن ضوه
 كبرايه وارنجه زمان اولور. بوزمانه صوم نيت
 ايلك درست دكلر. اما بر درجه ويا ايكي درجه
 بو وقتدن او كردي اول اول وقتد دكين صوم نيت
 ايلك درستدر. بونون يوم لك بولما دغندن او تور
 بوايكي مثال كافيدر **ودخي بيرام نماز لر نيك اول وقتد كه**
 علماء عظام و فقهاء كرام شمس افقدن برسكو ويا ايكي
 سكو بوي مقداري قلقدونى زمانه اولور ديمشله.
 بعض فضلاء عيد فطر دن ربع ساعت شمسك طلوع عند
 يعنى دورت درجه مقداري كجكدن صكرم. و عيد
 اضحى ده خمس ساعت يعنى اوچ درجه كچه ديمشله.
 بونلر ديارى عربن مقبولدر. بو بزم ديارده وكل.

اصولى

اطولی ایامه بیش درجه پچمک کرکدره واقصر ایامه
 بچق ساعتدن اون درجه وارنجه پچمک کرکدره زیرا
 شمسك افقدن کور نوب فرق دقیقه ده تمام چقار که
 نلثان درجه دره و شودخی جرمی معلوم اولنه که طول
 ایامه شمسك برکنارندن برکنارنه دکن فرق دقیقه
 پچمک طلوع شمسدن بیش درجه که کچه شمسك
 یدی قطری مقدارنجه قالمش اولوره برسکو مقدار
 دکل بلکرایکی سکویه قریب قالمش اولوره اما اقصر
 ایامه شمس بقارویه طوغری قالمقد و غندن او تور
 شسوکچن عمل کبی اوله زیرا شمس افقه یقین قالمقار
 بچق ساعتدن کچمینجه سکومقداری دخی ارتوجق
 اولماز و بودم الی جانبند دخی اشفا کند کجه اون
 درجه اون بیش درجه دن بونه کوره دخی افقدن